

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Politicorvm Liber primus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

POLITICORVM

LIBER PRIMVS.

REIPUBLICÆ CAUSA EFFICIENS, MATERIA, FORMA, GÉNERA.

CAPUT I.

Scribendi de Republica causa.

DOCTRINAM ciuilem mihi tradere institueri paratam esse accusationem, atque de ipso titulo causam dicendam non ignoro: cum enim honestis se conatibus malevolorum semper liuor opponat, nec hoc seculo tam virtutum, quam virtutum fœcundissimo, illus sine multorum obtricatione recte vel doceat, vel agere queat, mirum nemini debet videri, si his in disputationibus, que non modo iudicis, censuris, cauillationibus, reprehensionibus legentrum, & scribentium, sed vindictæ etiam regnantium, si erratum fuerit, obnoxia sunt, dura iudicia, auctorisque multorum animos sentiamus.

§. 1. Quatuor autem sunt, quæ in ipso operi veribili, atque aggreſſu obices ponuntur. Primo enim religionis, in quam nomen dedi, professio, rerum ſecularium tractationem, ſtudiumq; verare atque interdicere penitus videtur. Quid enim tu, cui mundus crucifixus eſt, aut eſſe debet, mundanam ordinis Rempublicam? Cur tu, qui mundo crucifixus eſt (niſi religionem mentiris) de cruce tua pendens leges regibus, & regnis figis? Quæ tu in aula, in curia, in tribunibus, quæ etiam in ſeditionibus, & bellis eſſe partes poſlunt, quorum omnem tibi memoriam excutere ardor precandi, & faciarum ſcripturarum ſtudia debellant? Deinde periculosa plenum opus aleæ eſt, non modo leges preſcribere dominantibus, fed & confilia, multis enim magno bona confilia ſteterunt. Quam vero facilis ſit in hac cauſa, quamvis abſit culpa, & error, offensio; quicunque ignorat, is ad ſcribenda politica nunquam idoneus eſt. Tertio. Nūnū videtur ſuperba, aut potius infana professio, velle docere ſenatum, principes, Reges, Imperatores, Pontifices, obtemperare enim illis imperantibus, non imperii leges ſcribere boni cuius eſt. Denique qui nullam inquam Rēpublica partem attigit, de Rēpublica tamen administranda confilia, legesq; ſcribit, Phormionis Ephesi irriſionem

effugere nunquam poterit; eum autem omnium ſenorum calamitas ſtutissimum Hannibal indicabat, qui corā veterano, & militorum triumphorū imperatore, de metandis caſtris, instruenda acie, prelioq; declamaret. Haud minor fane ſtutitia viderit, si mundi rectoribus, quos editatio ad imperium formauit, viuſ exerctit, varietas euentuum cruduit, canities, & prudentia firmauit, moderanda Rēpub. rationem modumq; obtrudatis, qui ne Formis quidem, aut in Alpibus prætor fuerit. Si enim cunctis artibus, aut artificiis maximum decus viuſ venit, si experiencingo tantum diſcitur, quam arduum, quam ſubiectum fortunæ ſit cuncta regendi onus; cur non conſideras audientium perſonas, ne prius irredreas, quam audiariſ: Non vereſis ne intempeſtua ſapientia ſit potentibus tædio, ſapientibus ludibrio? Ego vero nequaquam iſta veſcor, nec profecto veſceri debeo, cauſas, tu, quicunque, haec lecturus es, mecum perpende.

§. 2. Initio quidem de Regum, Principumque, Sacerdotis ac subditorum mutuis officiis, obligationibus, ac vniuersa Rēpublica gubernatione tractare, à Societate noſtra non modo alienū non eſt, ſed ita illi proprium, atque connexum, ut munus hoc nec defugere, nec alteri deligare poſlit, modo conſtitutionum ſuarum normis, & patrum veſtigii insiſtere porro velit. Scripturam Sacram, & vniuersam Theologiam Scholasticam priuatim & publice interpretamur, at tam ſcriptura ſacra, quam Theologia Scholastica Rēpublicam accurate format, nec pacis munia diuitaxat, ſed bellii etiam iuste gerendi, vel omittendi rationem praſcribit. Nec humana iudicia moratur, vbi diuinum oraculum nobis p̄eit, quod ad Sacerdotes, & Theologos Reges abileat; Deut. 17.

18. Postquam ſederit in ſolito regni ſu, deſcriberi ſibi Deuteronomium legiſ huic in volumine, accipiens exemplar a Sacerdotibus Leuitica tribus, & habebit ſecundum, legetque illud omnibus teſtum diebus vita ſua: vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & tur docētiſſodire verba, & ceremonias eius, que in lege precepta ſunt. di. Nec eleuetur cor eius in ſuperbia ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dextram vel ſinistram, vt longo tempore regnet ipſe & filii eius ſuper Iſrael. Qui igitur ſcripturam explanat, de iure regni aequo, & iniquo, quale [i. Reg. 8.ii.] proponitur, diſputationem inſtituere debet, nec priuatis modo, & inſipientibus, ſed magistariis etiam, & ſapientibus debitō eſt, quicunque docendi

Veritatis
multi ho-
ſtes.

Obiiciatur
docentibus
varia.

Inexpertis
doctrina

Principes
**pre omni-
bus indiget
disciplina.** cendi munus publicum in se suscepit. Quod si reges audire, & discere iubentur, docere etiam Theologis conuenit. De regibus eorumque disciplina sic ipsa sa-
Pientia pronuntiat. c. 6.2. Melior est sapientia, quam vi-
res & vir prudens, quam fortis. Audire ergo reges, & intelligite,
discite iudices finium terra. Prabete aures vos, qui continetis
multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam
data est a Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo; qui
interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur, quoniam
cum effeta ministri regni illius, non recte iudicatis, nec custo-
distis legem iustitiae, neg. secundum voluntatem Dei ambula-
stis. Horrende & cito apparebit vobis: quoniam iudicium du-
risimum in his, qui presumunt, fiet. Exigo enim conceditur miseri-
cordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Magna
igitur cura instituendus est ex diuinis literis magi-
stratus, ut iudicet populum Dei in iustitia, & paupe-
res Dei in iudicio; ut speret in Domino, & in misericordia
altissimi non commoneatur.

Regibus
Deus appo-
suit prophe-
tas, & do-
dores.
§. 4. Hinc est, quod regibus Deus Prophetae, ac
sacerdotes, instructores, monitores, recte factorum
laudatores, scelerum vero interritos censores semper
adiunxerit. Sauli Samuel, David Natan, Roboamo
Semieas, Ierooboamo Ahias, Basae, Hanani, Achabo
Elias, Ioromo Heliceus, Ezechia Isaias, Ezechia po-
steris Ieremias, alii aliis additi fuerunt, q[ui] de republica
recte gubernanda p[re]cepta tradebant, & quis illi extra-
ordinario legationis munere fungerentur, non tamē
idcirco ordinariorū doctorum vacabat industria, nā
& magistratū illi monebant, & cum officium docen-
di, reprehendendique in silentium, vel adulationem
conuerterunt, tanquam rei l[ib]eræ maiestatis æternæ
accusantur, dominanturq[ue] & animarum perentium
languinem de manu pastrorum celestis iustitia repa-
rabit. Gloria in excelsis p[re]iiorum Theologo-

**Doctrina in adulatio-
ne versa reipublica-
xistum est.** scit. Nec vñquam Christianis regibus priorum Theologorum defuit institutio, vide S. Athanasii, Ambrosii, Chrysostomi, Leonis, Gregorii, Remigii, aliorum tum scripta, tum facta, inuenies preciupiam eis fuisse semper Reipublica curiam. Nec alia Scholasticorum Theologorum mens fuit, eorum de Republica, & in primis D. Thomae Aquinatis de regimine principum opus, & in politica Aristotelis commentarii, in manibus veriantur: atque vñnam illi potius tractatores sinceri, & Christiani, quam noui infestabiles, athei, Epicurei principum aulis offerantur.

Si igitur virtus mihi vertitur cura reipublicæ, amor patriæ, principum, subditorumque institutio, mecum pariter in causam vocanda tam magna, & sancta nomina, Prophetæ, Sacerdotefque, & doctores in reos referendis: neque enim in pari causa me damnari, absoluī alios aequum est; neque de mundanis imperiis, & secularibus negotiis disputans, a spiritali cura, officioque discedo, quandoquidem ita Rem publicam temporalē ordinare animus est, vt bonum & felicitatem terrenam in spiritualem, ac celestem conferat. Scopus enim & finis institutio mei est, vt ostendam quomodo omnia humana tam pribuita, quā publica in summum bonum, ac ultimum finem dirigenda sint. Quemadmodum igitur Apostolus spiritualiter nos instruit, cum ait (1. Tim. 2.1.) Obscoenū primū omnū fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate; hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo; ita quoque Spiritalis censenda est doctrina, qua reges, & qui sublimitate imbuti, sic armis, legibus, exemplo subiectos continent, instruunt, trahunt, vt quietam ac tranquillam vitam agant, in omni pietate ac castitate; itaque non immittero sperare possum, hunc mecum laborem bonum & acceptum fore coram Saluatore nostro Deo, & eunetis, qui eo vti volent, salutarem.

§. 5. Quod si alias Societatis nostra functiones inspicere, atq; expendere velis, hoc illi studium maxime consentaneum esse tute ipse fatebere: in Gymnasio, in templis, congressibusque de omni genere officii nobis pene omnibus, & quotidie tractandum est, instituendi, monendi, firmandi ad virtutem, vitamque beatam omnes; subiecti docendi ut magistrati parcant, ius superiorum, suamque ad obtenerandum obligationem agnoscant; monendi magistratus, ut iure suo ad obedientium incolumentem, non propria commoda vtantur, ne potestas sit iniuria, sed iniuriarum expultrix, aevindex, & qui & honesta armata conseruatrix. Hac se cura latius, quam ad priuatos extendit, publica etiam complectitur, nam ex Republica recta constitutione, ac gubernatione priuatorum quibusq; economia inoresq; dependent. Frustra profecto teneros adolescentes ad prudentiam, modestiam, pietatemq; intra Scholarum parietes laboriose formamus, si postquam emancipati fuerunt, publicorum vitiorum violentia, in communia mala abripientur. Pauci in publica licetitia virtutem colunt, multi diu constantes, tandem blanditiam admittunt, postremo etiam sceleram perpetrant. Sed hac de re erit proprius dicendi, vel potius lachrymandi locus, nunc latiss est intelligere omnes, siue optima ciuitatis gubernatione, sine publica disciplina, vitiorum inimica & vindice, parum habere virium hominum religiosorum adhortationes. Si enim ad illecebras sua dulcedine, quasi viscō tenaciter harentes, exempla plurimū, impunitas, mos patrius, auctoritas publica vel probatrix, vel dissimulatrix, vel certe virtus impar accedat, quis negabit esse concludatum?

§. 6. Si tamen me Theologia ciuilibus disputa- Philosophi
tionibus excludet, alla via regrediar, & mediis me & historiis
consilii Historiae, & Philosophiae professor ingeram. Politicen
Ad hoc enim historias legi, & auditoribus exposui, profiterem
vt ciuilem prudentiam incunda facilitate adolescen-
tes haurirent. Philosophia autem vitiorum expul-
trix, virtutumque commendatrix, praeclarissimum
opus habet; leges condere, Reipublica ordinare
constituere, in quaem regentium, parentiumque
aequalitatem, ad virorumque pacem, virtutem, felici-
tatemque inuenire. Quis veterum Philosopherum
de Republica non discerit? Quis leges non condi-
dit? Ne per exempla sit eundum, vide Platonem, &
Platonis discipulum Aristotelem, qui plus operae in
morali philosophia illustranda, quam in dialecticas
argutias, aut naturae arcanis indagandis colloca-
runt. Quid igitur Aristoteles? Scriptis Ethicorum Nico- Aristoteles
madieorum libros decem, Ethicorum magnorum politicus.
libros duos, Eudemiorum libros septem. De virtuti-
bus librum unum, De republica libros octo. De
Oeconomicis libros duos, De nobilitate librum unum. Sed haec forte exigua sunt. Quid autem mira-
bilius, quam id quod auctores fide digni tradunt?
Diogenes Laertius in catalogo librorum Aristotelis. Multus in
Πολιτείαι (inquit) πόλεων διυτινός δέσμοντα καὶ εκά- politiis Art
τόν. Καὶ ιδιαὶ διοικητικαὶ, διλογερχιαὶ, ἀντιστρατικαὶ, τύ- stoleis.
ραππικαὶ. Politia virium centum sexaginta minus duabus,
& seorsum Democratica, Oligarchica, Aristocratica, & Ty-
rannica. Ammonius in vita Aristotelis, eum, ait, ut que
ad Brachmanas comitatum, ibi constituisse daacentas quin-
quaginta quinque polistas. Quin & Tullius testatur li-
bro 5. de finibus, eum plurima de hisce scriptisse.
Omnia fere ciuitatum, non Graeca solum, sed etiam Bar-
baria, ab Aristotele mores, instituta, disciplinas, à Theophrasto
etiam leges cognovimus. Et Varro l.6. de lingua latina ci-
tat Aristotelis, νέωνα βαρβαριά. Scita barbarorum.
Omnia illa perierunt, citantur tamen de nonnullis
libri, nempe de Republica, Athenienium, Aegine-
tarum, Attolorum, Athagrinorum, Ambraciota-
rum,
rum,

Cap. I. Scribendi de Republica causæ.

三

rum, Argeiorum, Arcadum, Bottiaorum, Gelororum, Deborum, Eubœorum, Epirotarum, Thessalorum, Ithacorum, Himeriorum, Carum, Corcyrorum, Ciorum, Cyonitorum, Cymætorum, Cypriorum, Lacedæmoniorum, Leucadiorum, Locorum, Massiliensium, Megarenorum, Methonæorum Melienorum, Nuxiorum, Opuntiorum, Orchomenorum, Samitorum, Samothracia, Sicyoniorum, Syracuseorum, Tarentinorum, Tegeatarum, Tenediorum, Trozeniorum, Tyrrenorum, Phœciorum, Haec cum pauca sint, & nonnullæ obscuriores, non est dubium in claris, & illustribus cum fuisse magis operofum. Si igitur Aristoteli laudi datum est, cur mihi virtus vertatur? Quod si etiam in ipsa Aristotelis Politica commentarios meditater, gratiam mihi adoleſcentes, & forte politici deberent, & gravium auctotorum exempla me defendenter, Thoma Aquinatis, Iacobi Fabri, Bernardi Senensis, Antonii Montecaniti, Cyriaci Strozzæ, Dionysii Lambini, Donati Accioli, Guilelmi Gregorii, Ioannis de Fabriano, aliorumque, nec non pro causa dicerent sectarii, nam Camerarius, Melanchton, aliquie multi, etiam isto in puluere suda-
runt! Sit igitur & mihi liber ille campus, nec Societati bene docendi occasionem inimicorum malevolentia praedit, vel amicorum timiditas impeditio-rem faciat.

Societas inimicorum acerbitate a labore non deterretur. §. 7. At pericolum est. Quasi vero vllum munus nostra Societas sine periculo obire queat, quæ inter continua pericula perpetua constantia incedit; hinc septa apertis inimicis, inde petitam clandestinis amulius, qui amicitiam praferunt verbis, & fronte, re ipsa vero, & animo manifestis hostibus tanto sunt nocentiores, quanto occulta odia valentiora sunt professis. Itaque nullum mihi hac in causa singulare periculum impender, neque enim metus est, ne mea ratis scopulo illidatur, si cursum teneat, qui haec tenus pro incolumes fere, & redire carinae. Nec video quid formidare debeam, nisi forte si principum potestatem minuam, vel contra populorum libertatem durius loqui videar; quod facile cauero, si media via incedens ea, quæ pro principum maiestate, & iure populi sunt certa, proponam, quæ ambigua, & calumnias obnoxia iurisseritis relinquam.

§. 8. Nec timenda est mihi superbia suspicio, si magisterium mihi Republica sumam, si enim de Sacra scriptura, si de coelestibus mihi loqui non modo licitum est, sed ex officio necessarium est, cur crimen fuerit, si de terrenis loquar? Egent profecto reges, & principes, atque Rerum publicarum senatores institutione, consiliis, & crebro grauibus monitis in ordinem redigendi sunt, cum nimium licet sibi volunt: non alio fato nascuntur magnatum liberi, quam pauperum, ut imbecillitate corporum, & mortalitate, sic ignorantia, affectibusque prauis de-

**Rectores
boni pauci.** timentur; vide imperia, & verum fenties. Errorres
imperantur specta, acta consule ab ipso Julio vf-
que ad Constantiū, & ab hoc vfque ad Carolū
magnum, alios in paucioribus, alios pluribus, plerof-
que in prauissimis, fœdissimisque rebus deliquisse,
imperiumque auare, crudeliter, libidinose, & quod
ad rem præsentem attinet, sine illa politices ratione
stultissime administrasse. Si tamen indignatur quis-
pam regibus quocunque modo leges scribi, hæc
mea ita accipiat quasi principum, magnatum, nobil-
ium, senatorum liberis, quorum insignem numerum,
humanitatem, & sapientiam studiis nostra Socie-
tas crudit, dictata sint. Legantilli, & dicant, vt cum
ad gubernacula ad morti fuerint, nihil desit nisi expe-
rientia; que etiū multum pōt, sola tamen nō sufficit,
cum ad ipsa iudicanda, quæ coniūsi, rebutq; a. édis
intervenient, opus sit accurata ratione, & pruden-

tia multiplici. Experti sunt mali principes conu-
rations fuorum, & odia ingentia, quorum fons, &
origo, crudelitas erat, sed illi omnia alia suspicati,
causas in alios reiecerunt, crudelitatem, quasi eo folo
remedio possent machinis aduerfariorum oc-
currere intenderunt, interitumque fibi matura-
runt.

Quid igitur? De gubernanda ciuitate audes scribere, nec villam vñquam gubernasti? Vide quam facile ad quesionem, qua difficilis videtur, respondam. Reipublica clauim tenent interdum adolescentes, non inquam imperiti, omnes aliquando inexperti rexerunt, quia regimen inchoarunt; Solus Deus absque principio aeternum tenuit imperium: *Inexpertus ex aliena experientia docere potest.* Igitur inexpertum ad regnum admittis, cur a con-

filio famosus? Maiores omnino periculum medelamus facit imperita manus, quae si suaderet inexpertos animos, consilium enim negligi, aut corrigit potest, pharacum noxiuum nunquam sine agroti pernicie exhibetur. Deinde circumspice orbem Christianum, & ex tot milibus qui principibus a consiliis sunt, numera eos, qui Rem publicam, aut partem eius gubernarunt. Hos ubi aulis omnibus exegeris, me quoque a scribendo deterrere poteris. Ego nec Platonem, nec Aristotelem, nec Lipsium, nec alios Rem publicam gubernasse certo scio. Eorum tamen si consilii reges obsequerentur, nam illorum multi propriæ incolumentati, diuturnitati, fama, & quod caput est, populorum saluti prudentius consulerent. One-
Contumacia *est, non* *experti, nol-* *ie moneri.*

en, populi ut laudi praeclitos conuicent. One-
rosum est fateor, & prope superbum docere velle
expertos, forte etiam periculoso docere principes,
tamen etiam summi gubernatores in magnis tempestatibus à
vectoribus admoneri solent. [Cicer.Philip.7] Scitur est
illud ἵπτεται τοῖς πράττα ταῖς τάξις, πρὶν παθαλαῖς ὅπερεις.
Remigem prius esse oportere, quam clavum tenere. [Arist. E-
quit.] claros tamen nauarchos nouimus, quorum
manus remo non occulcerunt. Non facile de arti-
bus iudicat, qui artes ignorat, nam artificibus dum
laborant quædam se sponte aperiunt, quæ alios la-
tent: Vere tamen dixit Fulgentius: (Ep.2.) *Vita mala* *Quorundam*
immatureos senes demergit in tartara, bona iuuenes maturos initia bo-
perducit ad regnum. Non celeste modo, verum et *na fuerunt.*

iam ad hoc terrenum, quod tamen datur bonis, & malis. Regnum itaque iuuenum est, & senum. Vtus est magister egregius, sed melior, recta ratio. Sæpe melius iudicat de republica, qui multa de ea legit, audiuit, multa vidit, quam is qui experimentum eius cepit. Vere Isoc. (panath.) Πάντες ἀνθρώποι τεκνίας ἔχοντες εἰσὶ τοῦτοι ἀνθρώποι. Οmnis homines plures scientias audit, quam vixi haurere. Medici morbos omnes scientia complectuntur, & arte sanant, paucos, aut sepe nullos senerunt, illi vero qui morbis torquuntur, medendi rationem ignorant: poterit igitur & reipublicæ sanitatem, hoc est, pacem, tranquillitatēq; tueri, mōrbos, hoc est, feditones & bella sedare, atque compescere, qui malis illis conflatus non sit, modo ex sapientium dictis, factisque idonea remedia dūcērī, sapienterque reipublicæ admouerit. Experiētiam laudo, sed lectionem, historiam, cognitionēm præfero. Quis enim omnia experiri potest? In vīo regno, in vno oppido, in vna aula etas conteritur, & frequenter in vniā functione sui principis, suā genti, siuorum collegarum mores nouit, hæc si ad alios transferre quis cogitat, perinde facit, ac si quis Veneriū equestrem, Noribergæ nauticam exercere velit. Quod vero Hannibal Phormionem dementem exsifiat, quod coram imperatore de bello disserat, cum castra nunquam ille vidisset, nunquam tubē sonum nisi in spectaculis audisset, confidentia sui, & punica superbia aberrauit; multo melius Antiochus qui probauit. Quam multa enim docere Hannibalem etiam in bello potuit

Experiens
tissimi Hā-
nibal er-
rata.

Hannibal
Romanos
vincere pō-
tuisse, nisi
inurbanita
re peccasset.

Speciosa
dictu, exitu
perniciosa.

Varii poli-
tici.

Vetera cum
iudicio au-
dienda, nul-
laenim sa-
cula sunt
et aqua.

Athei pseu-
dopolitici
noxi.

Phormio! Ne scilicet perfide ageret, ne crudelis cī-
set in viētos, inexorabilis in deditos, vt viētoria vte-
reretur, ne militem campanis deliciis eneruaret, ne cū
Scipione sine aliquo suo commodo depugnaret, ne
omnia in discriberi vnius p̄līi coniceret. Deni-
que necesse erat, eū, qui Romanos Antiochi viribus,
& velle, & posset vincere, vt comitate, si adulatio-
nem fugiebat, regē demereretur, at ille barbaro fastu,
regem mollibus suorum sermonibus assuetum à se
abalienauit, & vno dicterio Romanos summis peri-
culis exempti, cum enim illi Rēx exercitām vestitu
preciofo, armisque fulgentem ostentaret, atque ex
Hannibale: Anne hec Romanis sati fore arbitraretur? qua-
rerer, Plane, inquit, etiam si sint auarissimi: qua inurbanita
te regiū apparatū, omnes eius duces, atq; adeo Antiochū ipsum cum irrisisset, ab indignis contē-
ptui habitus est, atq; ita vno dicterio plus ille Roma-
nos, quam tot legionibus Scipio profuit. Quod si co-
pias illas approbasset sēnsimq; exercuisset, nouū mi-
litem legiflet, non difficile fuisset tantis opibus Ro-
manum imperium pessum dare. Sed fugit magnos
viro saepe in maximis negotiis ratio, & politicos ex-
ercitatiūm vera politiā ratio, quod Hannibali o-
mnino contigit, popularis Rēipublicā gnaro, re-
gum in experto; dum enim exul ea libertate regem
tractat, quasi Carthaginis Consul cum æmulo sénato-
re contenderet, sui, patrieque liberandæ pulcher-
rimam occasionem perdidit. Nec me mouent bulla-
ta turba, acumen reponsionis admirantium, & ex-
perientiam Hannibalis extollentium, cum experien-
tiā intra vnicam Carthaginem, quasi in lacum
angustum in clusam, fateantur in Oceano, & varieta-
te Rēipublicarum, ac nationum cursum tenere
non posse. Quicquid enim Hannibal post egerit,
nunquam obtinere id potuit, vt suo arbitrio bellum
administraret. Experiens itaque quamvis laudabili-
tis, tamen semper mutila est, saepe in ea Rēpublica,
in qua nemo sapiens est, in qua, ob gētis stuporem, in
procerum sénatus venit.

Atque hēc ad meam excusationem sufficere arbitrō. Quod si necessitatē harum disputationum,
quam nostrorum licentia temporum adfert, animo
perpendam, omnes profecto intelligemus, iure merito,
planeq; necessario hēc me labore suscepisse. Et
enim non vnum genus hominum hoc tempore Rē-
publicas euerit, sed plurimi, qui se tamen politicos
haberi, & dici postulant. Quidam sine literis, sine
experiencia, suo sensu nūtuntur, nouaque ac mira
quādam excoigitant, qui ideo minus obsunt; quod
in ipsa rerum molitione, & initis fere concidunt.
Nonnulli ita veterum institutis inhārent, vt nihil
nisi ex Artheniensī spartana, Rōmanā Rēpublicā
probent, magnis in erroribus illi versantur: nam pri-
mo necesse est, vt omnes post Augustūnū natos, re-
gnandi & confulendi ignatos esse iudicent, adeo que
ipsum Augustūnū, qui vetera statuta cuncta pene mu-
tanit, quāquam nomina, speciemque, vt populo
imponeret, fere retinuerit. Quis enim nec sit quid
inter consulem Cæsariū assēclam, adulatoremque, &
consulem illibata libertatis intērit? Qui igitur in
ipsum veritatem oculum mentis intendet, multa in
veterum Rēpublica haud proba, pleraque in nouis
regni, & viribus meliora inueniet. Errant plerique
etiam saepe iudicio, & affectu, nunc hunc, nunc illum
laudant, & sunt in partibus; plerique viatoribus pa-
triciniantur, & quod vñtratum est moribus humanis,
ad felicem parietem inclinant, multi vi delectant, &
operi admirationem concilient, speciosa, quam vera
malum dicere, & scribere.

Hodierno autem tempore inualuit, & pene mul-
tis locis praevaluit detestabile genus pseu-dopoliti-
corum, qui pro vera Rēpublica & legitima Rōmōnō-

rum, hoc est, impiorum, perditorum, ac nefandissimo-
rum hominum ciuitatem extruunt, quibus patrum
seculo facē, qua multa regna adūsset, Nicolaus Ma-
chiauelli prætulit. Cum enim religionem imperio
accommodare, cum virtua, erroresq; regni causa pro-
bare, iustitia utilitati p̄ponere, factiones admittere
aliaque de quibus suis locis agemus, docet, quid agit
aliud, quam vt principem in iustum, impium, veriū-
tum, simulatorem, atq; hypocritam efficiat? Quia
quidem in re ab ultimo fine recedit, ideoque ruinam
Arhei à fin
ultimo de-
adificat, & cum in continuo errore versetur, diuina
sapiencia destitutus, ne humana quidem prudentia
principem informat, cum neq; hypocrisi perpetuo
celare possit, nihil enim simulatū potest esse diuturnum,
& p̄fata. Etā semel perfidia, simulatioq; in per-
petuū fidem auferat. Imperiū aut̄ is, cui nec subiecto
rū nec vicinorum ullus credit, tenere nemo diu pōt:
Hos contra, veram, solidam, diuinis legibus fundatā
naturali ratione constitutā, vera prudētia, religione,
virtute armatā regnandi artem, potentiamque de-
monstrare mihi constitutum est, nec meo tamen soli
sensu, verum ex diuinis literis, sanctorum patrū
institutis, legitimorum principum legibus, iusta con-
suetudine, rerū publicarum ordine ac modo, pro-
bata historia, exemplis, & ratione, iudicioq; hominū
naturali, atq; ita quod ad securitatem gubernationis
& maiestatē, ad tranquillitatem commodaq; sub-
ditorum, ad omnium vero, tam rectorum, quam popu-
li salutem, ac felicitatem pertinere iudicauerō, in
medium proferam.

C A P V T II.

Doctrina ciuilis necessitas, utilitas, di-
gnitas.

§. I. Q Vædam, non quia dubia sunt, sed ordinis
causa disputatur: tale est, quod de necessi-
tate, utilitate, dignitate doctrinæ ciuilis dicitur sum,
quam ego inter omnes vel maxime necessariam in-
dico. Cum enim natura sua homines ad societatem,
mutuamq; communicationem ferantur, aliorū ho-
minum benevolentia, auxilioq; vtantur, (neq; enim
viuere more schytrarum, Hamaxobiorum, aut orōgē-
sor Arabum humanum genus in vniuersū, quāq; gñitio.
necc barbarorum illa feritas sine imperio esse omni-
no potuit, à Deo est permisum,) Rēpublicas consti-
tui oportuit. Societatem igitur inierunt inter se ho-
mines, & rēpublicam instituerunt. In ea necessarius
est ἡ ἀρχὴ τὸν ἀρχεῖον, imperantium, & pa-
rentium ordo, vicissimdoque. Ordo tam necessarius,
vt potestatē malis permittere, quam nulla potesta-
te contineri homines Deus maluerit; adeoque vni
impio multos subesse iustos, q; nulli subesse melius
duxerit. At vero si politia necessaria est, etiā politice
necessaria est; quomodo enim vel recte imperabitur,
vel parebitur, si gubernandi parendique prudentia
desistuantur? Regnorum fere clades, & felicitas ex
imperantē errore, vel prudentia nascitur. Illū vt docet
Augustinus (lib. 5. ciuit. c. 19.) qui vera pietate prædi-
t, bene vivunt, si hanc scientiam regendi populos conjectari sunt,
nihil est felicis rebus humanis, quam si Deo miserante, habeat
potestatē.

Necessitatē illam declarant etiam amplius mo-
rosa subiectorum ingenia, adeo quidem vt multo fa-
cilius sit inuenire virum fortē, qui hostem vincat,
quam prudentem, qui ciuem regat. Δύο τοι δια τὸ
τερτιον αὐθεντο, morosum & difficile animal est homo,
neque seruitutem, neq; libertatem ferre potest, sub
leni imperio lassicit, sub aspero fatiscit, sub vtroque
contra imperantē insurgit, aut si conatus metu se-
uerioris potentia compescitur, querelis se vñciscit,
& consolatur. Quā igitur opus est arte, vt hoc ani-
mal res imperiū

Cap. I I. Doctrina ciuilis necessitas, utilitas, dignitas.

mal ferox, superbum, variū, instabile, præfidens, nulli minus equū quam ei, cui parere cogitur, ad recti normam incedat, vt tot hominū millia eodem tendant, & quidem per rām diuīta itinera vnicū, cum q̄s optimum finem consequantur? Agrum, & vineam non nisi perito cultori permittimus, nemo se nauclero credit ignaro maris, & fluctuum, ne imperitum quidē tibicinem conuiuis adhibemus, & grādem illam nauem, tot animas ferentem vnius inficiā, ignaviaq; periclitari patiemut: Imperium igitur necessariū est, & imperii administrandi scientia, quā difficilior est, quia bonis & malis vivendi legem, modumq; præscribere cogitū, & bonus quidem quisq; facilimē regitur, malus difficilime; sed tamen & ille regendus est, ne inoecat bono, ne quamuis malus eſe non desinat, nō possit tamen, quā vult, mala facere. Hie perpetua vigilia opus eſt, ut Scutarij vitiorum obturetur, ne in probra profundatur, & insigni dexteritate, ac scientia agendum, vt si venenum effuderit, ita avertatur, vt quā minima aliorum noxa, defluat.

*Imperante
fatigat ma-
lorum pra-
uitas.*

*Magistra-
tus insignis
medicus est.*

*Turbata
republica
priuata pe-
reunt.*

*Politice sci-
entiarum
humanarū
est præfan-
tissima.*

§. 2. Magna eſt ac diuina plane scientia medicorum, qui corpus humanū, tot, tamq; variis mēbris concinnatum, tam contrariū munētibus organa destinata, venis, arteriis, visceribus, musculis, humoribus, spiritibus constante machinam ita curant, vt omnium partium ad omnes partes analogiam, symmetriam, atūcū consensum tueantur, atq; hoc cōsequantur, vt omnium temperatura ac constitutio omnibus suauis sit, ac propitia, quodlibet membrum a quolibet soucatur; at vero in principe tanto illa scientia est operosior, quanto maius eſt, atq; a se magis dissidens corpus reipublice, quam corpus humanū, tanto sublimior est; quanto dignius eſt confidere omnibus quam singulis. Prudenter magnus Philophorus infelicitus Cælaris infelix magister: *Omne hoc quod vides vnum eſt, membra sumus corporis magni.* Tuum eſt o princeps corporis magni, corporis liberi, mēbrorum a ſe diſtantium, mēbrorum ſibi mutuo infestorum, mēbrorum contra caput ſuum, hoc eſt, rectorum, rebellantium, ſeruare concordiam, tranquillitatem, vnitatem, amore, hoc quam exquisiti artificii ſit, quam illuminatē prudentiæ, nos doceat eorum paucitas, qui hoc potuerunt, & multitudine eorum qui non potuerunt. Exemplis certare ſi libeat, singulis opponam centena. Magna vis eſt ordinatio diuina, vt ſit in mundo potestas, & potestas à Deo, etiam cum a bonis defertur malis, vel bonis à melioribus, sed magna temeritas ſine regendi scientia potestatem exercere.

§. 3. Cum male republica administratur, cætera omnia ſuis finib⁹ deſtituantur, nam mercatura in fraudes, & imposturas definet, nauigatio in piraticā, agrocolatio in diſcordias, iudicia in rapinas, militia in latrociniis, artes liberales in defidiā, religio in ſupſitionem, ſacra in nudas & inancas carimonias; publicum enim vitium virus ſuum omnium priuatorum actionibus communicat, atq; ipſa ornamenta ad extitum ciuitatis vertentur. Huius igitur scientiæ necessitas, & necessitati inclusa utilitas eſt demonstrata, de dignitate pauca dicēda; pro dignitate enim nihil ſatis dici potest.

§. 4. Cum imperandi scientiam nominamus ſatis eam laudaffe videμur: Eſt illa omniū artium domina, omnium actionum ciuilium moderatrix, ſocietati humanae conſeruatrix, omniū humanarū ſcientiarum maxima. Ita philophorum prudentifimus iudicat Arist. l. i. pol. c. i. *Quandoquidem inquirit, omnem ciuitatem videmus ſocietatem quandam eſſe, & omnē ſocietatem boni aliiuſis gratia coalitam eſſe, (eius enim, quod bonum videtur, cauſa omnes omnia faciunt,)* maniſtum eſt omnes ſocietates ad bonum, tāquam ſcopum aliquem tendere, pānīcū dī, x̄ t̄ ſuſiōtā ſtālōv, n̄ ſaſā ſuſiōtā,

§. 5. *Εὐέχον τὸς ἀλλας. οὐτὸς δὲ εἰνὶ καλυπτόντοις, καὶ κονταῖνον πολιτικὸν. Eam vero quae eſt omnium ſocietatum princeps ac domina, hoc bonum ſibi propositum habere, quod omnium eſt præstantiū, hec vero eſt, quae ciuitas, ſeu Republica appellatur, ſeu ſocietas ciuitatis. Societas igitur humanae inſtituenda ac conſeruanda Scientia præstantiſſima ſit oportet; quæ ſcilicet propositum habeat ſibi publicum bonum. Hinc & diuina maiestas tantum regno ſplendorem circumedit, tot ornamēta affixit, vt oſtenderet maximum opus.* *Potestas à Deo oruata.*

§. 6. *Ζεῦς ἀσπαζεται πολιτικὸν δὲ αὐτὸν ἐγειρεῖ εἰσαγ. Imperium eſt res quidem lubrica, ſed eius multi ſunt amatores. Clarus prudentiæ regni nitor fulgore falſo oculos auferit, honoris exordia laeta ſunt, dum publica gratulatione ēger animus titillatur, mox conſequitur cura, & verus labo- rum aſtus. Verum decepti laudant maiestatem, & imperium, vident enim ut recte indicauit Socratis diſcipulus, τὸ περιττότερον δὲ, ταῦτα εἰ δύοις λυπηγά. Frontem quidem & vſtibulum blandiens, quæ vero intra domum ſunt, mifera.*

§. 5. Tam ingentem curam, laborem, miferiam, toleratiā bonis quidem principibus aeterna maiestas, quā ſine anxiate mundum administrat, mundani honoris ſpecie, & ſupermundanæ gloria veritate compensabit, malū vero rectores inanibus inhianteſ ſola vanitate contenti, imperium, hoc eſt, alienæ ſalutis curam cum odio ſepe publico ſuſcipiunt. Mifera quidem res, ſed vſitata, tot mala nullo fructu, ne ſpe quidem boni aliiuſis ſuſcipere.

Hoc etiam lectorē monendum duxi, in politi- *Morales di-
cis diſputationib⁹ non poſſe nec debere eam, quæ ſputatio-
in Phyſicis, aut Mathematicis adhuc ſolēt, ſuppo-
ne ſine
λογιαν tenuen, acutam, dēmonſtratiōnē facundiā;
dialecticis
neque enim Principem, vt in Scholis diſputet, ſed v̄t arguſi tra-
populos regat inſtituendum luſcepi, neque in rebus ūtande.*

§. 6. Denique nec hoc celandum eſtimō. O *Rēpubli-
cā primā quidem Rēpublicām quārere me, eam re-
cam, quæ eſ-
ligione, virtutibus, inſtitutione, legibus, magiſtrati-
bus Ecclesiasticis, ciuilibus, potentiā togata, & bellis-
ſeporeſt,
non ideam
ca contra internum exterumque hostem munire, abſtractam
non tamē Rēpublicām Platonicām conſtituere; docebo.
ille enim, qualis optari poterit, ciuitatem nobis de-
ſcribit, non quā in hoc mundo, hoc eſt malorū con-
gerie & pronicia improbitatis eſſe potest; neq; enim
de illis quā nunquam fuerunt, nec erunt, ſed de Re-
bus publicis, quā ſunt, aut eſſe poſſunt, ſermonem
inſtituam. opto quidem ego Rēpublicām in qua
optimus, & ſapientiſſimus princeps ſemper amore,
& aequitate ciuib⁹ vti pater liberis imperet, in qua
boni ciues inter ſe concordes, principi obtemperan-
tes, omnes honesta cupiant, ac leuantur. Verum illæ
Rēpublicæ in Oſtopia ſunt, ego de noſtris agere
conilitui; Eas inſtruere in quibus pauci optimi, multi
medioeces, & magis extra vitia, quam cum virtutibus,
non pauci peſtum, qui ſolo timore legum con-
tinentur, neque publice ſunt criminati. Aliam melio-
rem Rēpublicām Sol nec oriens, nec occidens
vñquā vidit, ſed multas ſepe deteſtiores; quorū ſum
igitur ideis, & ſuperiūcuis ſpeculationib⁹ indul-
geam, quib⁹ nec præſentia bona defendi, & pro-
moueri, nec inſtituam malis medicina fieri, aut in-
ſtantibus*

Vetusiora
videtur
meliora.

Prisca sepe
peiora.

Cur prisca
laudemus.

Politia du-
plex signi-
ficatione.

stantibus occurri potest? Statum ergo reipublicæ vt recte monet Aristoteles lib.4.pol.c.1. Τὸν Αὐταρτὸν, eum qui esse potest, consideremus. Eumque si optimum facere non possumus, à pessimo tamen quam longissime abducamus. Alioqui si talem rempublicam vñquā fuisse constaret, sperari etiam iam posset. Non omnino vanum est, quod ait Seneca Ep. 90. Meliora mundus nondum effetus dedit. Et Poeta laceri sui osor, & cirrisor:

— Aliter tunc orbe novo, exaloquerecenti
Viuebant homines.

Et forte Plato aliquando tam sanctam rempublicam fuisse suscipitus est; οἱ παλαιοὶ, inquit, κρείσοντες ἡγεῖν, καὶ ἐγνωσθέντες διῶν δικαιοσύνης (Pol. 2.) Prisci meliores nobis fuerunt, & propius Deos habitarunt. De multis concessero, de pluribus nego; memini duobus fratribus, mundi hereditatem angustam fuisse, deinde orta bella Gigantum, & mox totum genus humanum relictis in fenen octo animabus, haustum vndis & inter hos tamen irrisorem Chamum, Bella regum ante ipsam arcum, & senem Noe; Sodomæos ignes, Chananaeorum, Horraeorumque excidia. Fuerunt igitur & tum virtus, & virtus plurimæ, atrocia, & nostris fæciliatora tempora; dum historiam lego, fluorum quemque temporum accusatorem intelligo, laudatorem veterum, sed profecto causa est, quod mala nostra cum dolore, & metu sentimus, præterita fæcili temporis causa legimus.

Tugere pudor, verumq; fidesq;,
In quorum subiæ locum fraudeisque, doliaq;

Fugere hæc tria bona, sed inde, vbi fuere, multis nāque locis nec pudor, nec veritas, nec fides, nisi in paucis admodum fuit. De republica igitur aucturus, ita rationes componam, vt statuam in ea multis esse malos, omnes autem bonos maiore in periculo esse, ne fiant mali, malos autem minore in spe, vt fiant boni: principem vtrisque consulere oportere.

C A P V T III.

Reipublicæ definitio.

§. 1. N O M E N Reipublicæ latissime accipio, vt Monarchiam, Aristocratiæ, & Πολιτεiæ proprie dictam, seu populi regimen complectatur. Neque in latitudine imperandi, aut arctis terminis regnorum discriminem statuo. Nam & paruum oppidum Rempublicam vocare non dubito, & vñus ciuitatis dynastam, regem. Græca dictio πολιτεiæ non eodem modo accipi consuevit, nam aliquando pessæ dicitur pro ea reipublica forma, q; popularis est; Aristoteles lib.4.pol.c.8 vocat μὲν διατάξις καὶ δημοκρατία, temperaturam ex paucorum, & multitudinis dominatur. Et lib.1.pol.c.1. οὐδὲ μὲν οὐδὲ διοικητὴ πολιτεiæ, καὶ διοικητὴ, καὶ διοικητὴ τὸν κατὸν καταστὰ. Quis Politicum, Basilicum, Oeconomicum, & Despoticum eundem esse ait, non recte dicunt. Hos enim non multitudine modo, & paucitate, sed etiam species differre existimat. Politicum ait, qui viciissim imperat, & paret, Basilicum qui solus imperat, & non paret, aliam tamen esse ait in ipsa reipublica gubernatione diversitatem, atque ita dicitur πολιτεiæ pessæ sumpta. Aliis tamen locis Aristoteles pro omni République Poliam interpretatur. Nam libro 3.pol.c.14.ισος, θεατῶς ἔχει μὲν τὸν εἰενόμενον λόγον μεταβοῦντα, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν βασικόν, οὐδὲ μὲν τὸν θεόν πολιτεiῶν μιαν τὸν ταῦτα. Reclum fortasse fuerit post hanc orationem alio transire, de regno tractare. Bene enim institutarum Poliarum vnam, dicimus esse regnum. Quin ipse acceptionum differentiam dieris verbis expressit, de moribus lib.8.

c.1. Πολιτεiῶν δέ δὲν εἰδίν τελα, οὐτοὶ οὐ κατεργάσθεις, οὐν φασαι τίτων, εἰσὶ δὲ μὲν πολιτεiῶν, οὐσιατικά τε καὶ οἰκουμενικά. Τρίτη δὲ, οὐ ἀπὸ πολιματῶν, οὐ πολικαπτῶν λέγει διεῖνον φαίνεται, περιτίσιαν διωλταν εἰσθεσσον οἱ πλεῖστοι καλεῖν. Politia tres sunt species, totidemque ab illis aberrationes seu corruptiones bona politia. Sunt autem politia, regnum, & optimatum gubernatio, tercia vero, que ex censu, quam proprie πολικαπτῶν appetit appellari, hanc plurimi politiam vocare coosuerunt. Duplex igitur politia est prior quæ tres species continet, & que trium specierum est ultima, quod monere debui, ne de verbis lis deinceps nobis intendatur. Quin & ciuitatis nomen Ciuitas la-
sic surpant latini. Plin.lib.7. Regiam ciuitatem AEgypti, popularem Attici, &c. Et Cicero lib.3. de legibus. Sed quoniam regale ciuitatis genus, probatum quondam, postea non tam regni, quem regis virtus repudiatus est, nomen tantum videbitur regis mutatum, res manebit, si vñus omnibus reliquis Magistratibus imperabit.

§. 2. Politian igitur seu Rempublicam Aristoteles definit lib.3.pol.c.6. in hunc modum. ἐπὶ οὐρα-
τεῖσθεν τάξις τὸν τρόπον ἀγρού καὶ μάλιστα καὶ κατα-
πάντων. Politia seu Republica est ciuitatis ordo ac magistratu-
rum tum aliorum, tum principis eius, qui omnium supremus
est. Plutarch. Republica est corpus quoddam concinnatum Politia or-
membris, quod diuini munera beneficio animatur, & sum-
mae equitatis agitur nutu, regiturque quodam lumine ratio-
ni.

Scipio apud Ciceronem, referente S. Augustino lib.2. de ciuitate. Dei cap.21. Rempublicam dixit esse rem
populi. Populum autem non omnem cœtum multitudinis, sed
cœtum iuris consensu, & utilitatis communione ciuitatum
esse determinat. Hinc colligit, tunc esse rempublicam, Res publica
id estrem populi cū bene ac iuste geritur, siue ab uno
rege, siue ab paucis optimatibus, siue ab vniuerso po-
pulo. Populus autem continet omnes qui in repu-
blica sunt, cum enim ab solute populus dicitur, etiam rex, & senatus in populo centurio. Obscura hæc est
definitio. Nam ager, moenia, ærarium, porticus, alia-
que sunt res populi, nec rempublicam tamen illam
constituant, sed Reipublicæ ornamenta, veladiu-
menta, quin & æ alienum, similiaque detrimenta
res populi sunt. Deinde populus ipse est pars Reipu-
blicæ materialis, cum cœtus vocetur, nec populus
tam recte dicetur res populi, si vero in abstracto, vt
vocant definire malis, minus erit pars Reipub. popu-
les. Iustus Lipsius lib.2.c.1. Vitam ciuitalem definit, quam
in hominum societate mixti degimus, ad mutua comoda, si-
ue vñsum. Eius rectores nominat prudentiam & virtu-
tem, recte sane ne comoda, & vñsum, ad solam utili-
tatem & iucunditatem, sed præcipue ad honestatem
referantur, has ego definitiones verbis magis, quam
sententia dispare arbitror quia autem nō Stoicis,
aut Spartiatis, sed politicis, & populo scribo, vñsum
est mihi definitionem quæ omnes causas continet,
eamque in concreto, vt facile percipiatur, dare. Est
igitur Republica hominum cœtus, iuris consensu, & utilitatis
communione ad bene beateque viuendum naturæ duci so-
ciatus.

§. 3. Causa efficiens est naturæ ductus quidam &
inflatus à Deo insitus, ideo & Deus causa est, quæ
enim à natura, & in natura sunt ad Deum referen-
tia. Quapropter recte conclusit Aristoteles, οὐδέ
πάντα πότερον φύσις εἰσι. Ideo omnis ciuitas natura est.
Et polit. 1. cap. 2. Ex his igitur constat, ciuitatem in iis
rebus quæ natura constat, numerandam esse, & homi-
nem ciuite animal esse natura, & eum qui naturæ impulsu,
non fortune culpa ciuitatis sit expers, aut esse improbum, aut
bonum meliore, vt is, in quem ab Homero hoc maledictum
conceperit.

Αρεπίτωρ, οὐδέμις οὐ, αὐτέστι.
Sine curia, sine iure, sine lare.

Qui

Qui sociam naturam exuerunt, vix homines sunt.

Seruorum habenda cura.

Turcarum non est proprie respublica.

Finis Reip. §. 4. Forma est ratio iuris in quod populus consensit, hoc est, ordo imperantium atque parentium imperio, ex qua forma triplex respublica confurgit. Quo etiam ex loco apparet, cum consensus ille deest, non esse Rempublicam, sed alium aliquem ceterum, ut pote seruorum in potestate domini aliquius viuentium. Itaque Turcarum imperator Rempublicam proprie dictam non habet: cum enim in subditos, adeoque supremos belli duces habeat absolutum ius vita, & necis, cum omnes prædicti facultates suas omnes, seque ipsos mancipio magni imperatoris addictos, illudque ius maius sit, atque impotentius quam olim fuerit dominorum in seruorum, non est hic aliud regimen, quam *despotia*, nullo modo civile, ciuitates enim quamvis habeat, non tamen regit eas iure ciuitum, sed absoluto dominationis arbitrio, nihil aliud igitur magna illæ ciuitates sunt, quam capaciora quædam ergaftula; magni autem Bassæ, & Beglerbeui quasi atrientes quidam serui, ad nutum domini nullo legum, aut iuris præsidio morituri.

§. 5. Finis est bene beateque vivere. Hoc ita Aristoteles explicuit. *Perfecta autem Societas ex pluribus viis conslata, ciuitas est, que terminum habet omnis a ratione, que felices sibi sufficiunt omnino, & perfecte. Oriens quidem viuendi causa, constans autem & perseverans bene viuendi causa.* Finis autem omnium est beatitudo, quæ cum in virtute collocatur, bonam Rempublicam efficit, cum in voluptate, diuiniti, honoribus queritur, Respublica quidem fuerit, sed vitiosa, inquieta, brevis, & dum falsam felicitatem persequitur, veris se calamitatibus inuoluet. Audire hanc in reiuuat seruum sapientem.

Bona vita
Rempubl. ne-
cessaria.

Quid il quod ridisti, ut munatum muro tibi visu sit oppidum,
P. Si incolæ bene sunt morati, pulchre munitum arbitror.
Perfidia, & peculatus ex urbe, & auaritia extollant;
Quarta inuidia, quinta ambitio, sexta obrectatio,
Septimum perurium. S. Euge. P. octaua indigentia,
Nona iniuria, decimum, quod peccatum aggressa, scelus.
Hac nisi inde aberunt, centuplex murus rebus seruandis parum est.

Yeret sum
mare regendi,
bona vita
regentis.

Confignabo hoc sententia Platoni, *εἴναι δέ τοι τοῦτο
τὸ εὖ τὸν, βασιλεὺς, τύραννος, πολιτεὺς, δικαιούχος, δε-
σπότης, σύρραχ δικαῖος, καὶ πατέρα τοῦτο εἶται, βασιλεὺς
τυραννοῦς πολιτεύς, δικαιούχος, εκπονητὴς, δικαιοσύνη,
σοφοσύνη. Idem igitur ut videtur sunt: Rex, tyrannus, po-
liticus, oeconomicus, dominus, temperans, & iustus, & vni-
uersitatis, regia, tyrannica, politica, dominans, oeconomicia,
iustitia, & temperantia. Vno verbo. Magna arte
Rempublicam gerit, qui temperanter
& iustè vivit, & impe-
rat.*

48 (*) 80

C A P V T I V.

Causa materialis Respublicæ.

§. 1. Respublica ex pagis seu viciis componitur, vici ex dominibus, domus ex coniugibus, ita natura & experientia nos edocet.

Tria autem hominum genera ad Rempublicam necessaria sunt, Agricolæ, artifices, milites. Socrates agricolas, magistratus, & milites requirit. Verum potest esse Respublica, in qua magistratus sit ex agricolis; nam & ab aratro vocatus est ad dictaturam Cincinnatus, & post victoriam fusum exercuit triumphalis agricola, & Regulus cum rem optimæ in Africa gereret, populum Romanum agelli sui cultorem habuit, ne ex medio cursu viatoriarum ad tenue rufulum auocaretur. Possunt igitur esse in magistratu agricola, idemque artifices, & milites. Sed tamen diuerla ratio est: Magistratibus opus est paucis, satis enim est si centenius quique præsit, artificum & militum necessaria est copia, itaque hos ab agricolis diuersos esse necesse est, cum procul domo milites frequenter agere oporteat, & incerta sint temporum momenta, quis hostis repellendus, aut perendus est.

§. 2. Neque modo illa differentia in constitutis rebus publicis, sed in barbaris etiam requiritur; nam & Garamantes qui sine magistratu viuebant, & egnatibus Brasiliæ, & Floridæ habitatores, munia militibus, & agricultolis diuidunt, artificibus vero, ut pote nudi, clavis, & arcubus armati vix egent. Nec recte veteres Rempublicam ex similibus coalescere censuerunt, quo enim maior est varietas munerum, laborum, artium, staurum, eo est respublica copiosior, atque instructior. Accurate hoc Aristoteles, ut cetera perpendit, l. 2. pol. c. 2. cum ait; non modo ex pluribus hominibus esse ciuitatem, sed ex specie differentibus, non enim potest esse ex similibus; aliud enim est ciuitas, aliud symmachia, & bellum Societas, plurimum enim ciuitatum auxilia vnum exercitum conficiunt, ex eodem hominum genere. Sed de varietate hominum in ciuitate dicam suo loco.

§. 3. Cum vero Aristoteles ciuitatem definiat tam Rempubli- numero, & instructa ex pagis compositione, ut ha- cam debere beat uter a ratione, culmen abundantia, & quasi sibi suffici- cornu copia, quo ex se sibi sufficiat, non immixtum a tem esse. prudentibus queritur, de quanam a ratione, aut sufficiencia intelligendus esse videatur. Si enim de rebus ad victum, vestitum, defensionem, offensionemque necessariis loquitur, nusquam eiusmodi Respublica ostendetur; voluit enim Deus propter Societas humanæ conseruationem, aliorum hominum ope alios indigere. Regna quidam sibi ea ratione sufficerent, ut Agyptus, Italia, ciuitates nequaquam, ne duræ quidem sobrietatis cultrix Sparta; Remiges enim, pecuniam, machinas aliunde petere cum oportebat, hoc vero tempore potentissimas, & celebrissimas vrbes vel maxime alienis prædiis egere cernimus. Neque satis rem declarauerit, si quis eam ciuitatem appetet, qua aut ipsa ex se sufficiantem habeat, aut ad eam acquirendam idoneas vires, & facultates. Hoc enim & diuites familiae posunt, & multo magis pagi, alia ergo sufficiencia quærenda, qua ciuitas seu Respublica constitutatur, non enim opibus, nec hominum ciuitudine, nec menibus a pagis Respublicæ diu inganguntur, cum Sparta paupertate clauerit, ne c. supra duo ciuiti millia censuerit, nec menibus ite inuierit, multis tamen opulètissimis vrbibus imo toti Græcia, ipsisque adeo μεγάλοις οἱ Σπάρτας magni vrbib⁹ Athenis, multis annis imperauerit. *Αλέξανδρος* igitur siue sufficiencia ex vicorum coniunctione coalitam definio, cū gens aliqua, aut

Sufficiens
sibi dicitur,
si ab alio
non depen-
det.

Cuius quis
Aristotelei?

Floret ciui-
tas cū sin-
guli florent.

Fatum re-
igitur.

Fati nomen
rede quidā
vysurpant,
sed pericu-
loso.

aut populi cōtūs ita sociatus est, vt omni externo dominio libera, absoluto & perfecto imperio vtratur, & à nullo dependens libere de se statuere possit. Si enim alieno imperio sit obnoxia, non erit integra ipsa res publica, sed alterius Reipublicae, vnde magistratus, & iūra mutuatur, pars, atque accessio. Ita sentire ac docere Aristotelem perspicuum est, l. 3. pol. c. 1. Postquam ciuitatem τὸν συγκεντὸν compotitorum, esse docuit, quārendum esse ait, quis sit ciuius? Ciuitas enim ciuium, inquit, multitudine est. Ciuem deinde non opibus, aut habitatione definit, sed τὸν μετέχειν λέγεται τὸν ἀρχόντα. Eo quod iudicandi & imperandi communione potiatur. Tandem enim rem totam hisce verbis decidit, ὁ ἐξοικειώντας βούλην, ἢ κείλικόν τοι τὸν ἄνθρακαν ἔδειπνον τὸν τοῦτον πάντας τοι τὸν τοῦτον λέγειν τὸν τοῦτον. Cui potestas collata est, vt particeps sit magistratus ad consultandum, & iudicandum pertinentis, ciuem eius ciuitatis esse dicimus. Ciuitatem talium ciuium multitudinem, qua illa habeat, qua ad vitam sufficientia sunt. Ad vitam neinpe politicam, qua in re maxima, & libertate à nullo dependente cernitur.

Ex his igitur ciuitas constitui debet, vocaturque libera res publica sive regnum sit, sive aristocracia, sive pessae dicta politia, si supremi magistratus, & iudiciorum ex se, & in se potestate praedita sit. Hoc est vnum corpus scipsum mouens, sele nutiens, non alieni corporis pars, atque in hac res publica magnitudo, aut partitas nullum discrimen efficit, quemadmodum enim non minus omnibus suis partibus absolutum est formicæ compactum, & laboriosum corpusculum, quam vasta mole elephanti, ita quoque suam perfectionem parua res publica obtinere potest, nec cedere ingentibus monarchiis, legum, magistratumque iusta ordinatione, atque administratione, si ciuium singulorum atque omnium virtutis spectetur. Ea est enim florentissima res publica in qua singuli florent. Quemadmodum corpus humanum, forte, formosum est, si humorum omnium legitima est temperatura, membrorum modus, naturæ conueniens symmetria, & coagmentatio, coloris suauitas, ita in res publica omnium partium inter se apta connexio, & vita quedam iuris, administratio, nisque integritas omnes florentes, diuites, pacatos, felices efficit.

CAPUT V.

Rerum publicam non à fato, nec casu aut for-
tuna, sed à Deo esse.

§. 1. **F**atum appello non diuinam ordinationem, præscientiam, permissionem, sed quod à rerum nexus necessario, quod à mundo, à positu fidei dependere volunt, de quo exclamat impie dicitus poeta:

Heu fatis superi certasse minores.

Sinon nullia auctores boni, & orthodoxi nomine fati vntuntur, cum recte de diuina prouidentia, libertateque arbitrii sentiant, non reprehendo sententiam, malo tamen loquendi modum corrigere eos, quam periculose propter multorum infirmitatem disputare; consilium Augustini illi audiant, l. 3. de ciuitat. Dei, c. 8. Qui vero non astrarum constitutionem, sicuti est, cum quidque concipitur, vel nascitur, vel inchoatur, sed omnium connectionem seriemque causarum, qua sit, omne quod sit, fati nomine appellant; non multum cum in de verbi controverbia laborandum, atque certandum est: quandoquidem ipsum causarum ordinem, & quandam connectionem Dei summi tribuum voluntati, & potestati, qui optime & veracissime creditur cuncta scire antequam & fiant, & nihil

inordinatum relinquere: à quo sunt omnes potestates, quan-uis ab illo non sunt omnium voluntates. Ip[ani] itaque praci-pue Dei summa voluntatem, cuius potestas insuperabiliter per-cuncta porrigitur, eos appellare fatum sic probatur: Annei Se-nece sunt, nisi fallor, hi versus:

Duc me summe pater altique dominator poli,
Quocunque placuerit, nulla parendi mora est.
Affumi impiger: fac nolle, comitabor gemens:
Malus patior, facere quod licuit bono:
Ducunt violentem fata, nolentem trahunt.

§. 2. Fatum Mathematicorum insuperabili fidei-
rum vi inclusum, Fatum Priscillianistarum, Bardefa-
nis, aliorumque Deo ipso omnipotente potentius
detestatur. Suaevem prouidentiam Dei per medias
causas, pro earum captu euentu ordinantem, & si-
nentem, liberis voluntatibus sua arbitria non excutientem agnoscimus, itaque hæc, quæ ab impiis pro-
fano sensu dicuntur, repudiamus. Vt:

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Manet haec ab origine mundi
Fixa dies bello populique in prælia nati.
Tantumne aliquis sibi posse viderur,
Fata quoque vt supererit?

Hæc nisi benigna interpretatione leniantur, tole-
rari non possunt. Hac de re pluribus disputare me
cogit Atheorum importunitas, qui dum fata illa iam
olim sepulta renouant, atque ē tenebris edunt, non
modo Reges & Republicas pessimis artibus
implicant, sed variis, astrologis, magis obnoxios
faciunt, vt sceleratissimis perditissimisque hominum
se, ac Rerum publicam committant: Ecce tibi homi-
nem quem merito Christianum negaueris, cui si cre-
das ciuius regnum amiseris, quam vera didiceris.
Lib. 2. de repub. c. 29. ita loquitur: Si rerum vicis-
itudinem contemplum, compariemus multa acci-
dere ex fato ita virgente, vt iis obuiam ire nemo
possit, quamvis in promptu remedia fuerint. Et si populo
Romano talia quedam acciderunt, in quo omnis generis vir-
tutes erubebant, & religionis imprimis, ac rei militaris flu-
diam vigebat: ciuiorum videri debet, si alius Rerum publicis,
prouinciisque etiam enierant, in quibus nulla harum virtutum
cavopere eluent? Imprimis igitur habenda ratio est ea-
rum rerum, qua fato ipso, seu astrarum influxu, euenire vi-
dentur: & quibus vt resiliamus, fortuna non permittit. Qua-
rum exemplum luculentissimum est id, quod populus Roma-
nus in clade Gallica accepit.

§. 3. Fatum igitur ille astrarum influxum appel-
lat, & fatum ex altris incepsibile. Hoc vnum, inquit,
pronuntiabo de fortuna viribus, & fati necessitate, quod hi-
storia omnis generis percurrenti facile apparebit, homines fa-
ti necessitatem evitare non posse; sed faciliorem euentum iis,
qua ab eo impedit efficeri, cumque promouere, adeoque Par-
carum telas texere, non retexere aut rumpere. Et in prin-
cipe suo c. 25. Haud illud mihi obscurum est, eius sententia
complures esse, ac olim fuisse, ita rerum humanarum procura-
tionem à fortuna omnino, ab ipsoque Deo teneri, vt ab homi-
num prudentia nulla ratione corrigi queat: ino nullo posse
occurri remedio. Ob id existimari posset, in iis rebus non
multum laborandum esse, sed quod fortuna impellit, eo se ferre
permittendum. Hac opinio maiori persuasione his nostris tem-
poribus, propter rerum multiplicem conuersionem, recepta
est: quod nunquam non visa sint, quotidieque videan-
tur mutations, extra omnem humanam, que posset capi,
coniecuram. Hoc ego nonnunquam animo cum cogitasse,
aliqua ex parte eo inclinaueram sententie. Sed ne arbitrium
nostrum extinguitur, eam opinionem sequor, vt alteram
nostrarum rerum partem fortuna arbitrari sjudicem procu-
rari, alteram vel paulo minus administrandam relinquiri.
Fortunam enim montano flumini omnia proferenti com-
parare soleo, quod cum præcepis fertur, in agros effunditur,
arbores sternit, conuelliitque domos; hinc terra multum ab-
ripiens, alio idem illud regerit, omnia item præ se agit
omnia

Fata Ma-
thematica-
rum.

Machia-
velli im-
pium fa-
tum com-
minicatur.

Cap. V. Rempublicam non à fato, nec casu aut fortuna, sed à Deo esse.

omnia eius conspicuum fugit, omnia illius furor cedunt, sublata omni, qua posset ratione reprimi:

Fortunam ecce montano fluminí comparat, cui nulla vi, arte, ratione posset obsistit.

Siderum cursus, & fortuna cōtemnendus.

Meus princeps, senatus, ciuitas, exercitus, vni, vero, bono, iusto se Deo committet, siderum seu erores, seu statas periodos, & iussos à Deo circuitus, ad se nihil pertinere, nullam in suam vel aliorum libertatem habere iurisdictionem, aut efficientiam certo sibi persuadebit. Ita nec in malis animo dejicietur, memor Deum esse, qui rebus tristibus finem statuit, nec prosperis efficeretur, neficiis occulti confilii, quo subito superbia plecit.

Hoc modo magna ac recondita, sed nunquam iniqua efficacitatem, momento fit cinis, diu sylua; ad sonum tubæ caderum fit congeries, quæ castra fuerant. Fateri hoc ipsum cogit, vel iniuitum, vel ignorantem veritas. Quid enim est quod ait, Parcarum nos telas posse texere? non igitur illa cælorum, & constellacionum aspectus inceutabilis necessitate vehunt, sed suæ quicque fortunæ est faber, vt in prouerbio dicitur. Si enim necessitas illa cauas habet astrorum positus, aspectus, eleuationes, retrogradationes, domicilia, inclinationes, triangulos, & obscurationes, obliquitates, coniunctionumque tam vanas, quam innumerabiles, & quasi connubia; non est in hominum potestate magis fata sua texere, quam citatissimos siderum cursus inhibere, cum incommutabili, atque insuperabili nexu, vinculis adamantis fata cœlis fixa trahantur. Deinde quomomodo faciliorum euentum iis quæ ab eo impendent efficiere, atque promouere potest homo, qui torus fato agitur? Vtar exemplis Machiauelli. Inexpugnabilis fatorum necessitati tribuit, Trium Fabiorum, qui legati missi fuerant, vt pacem Clusinos inter, & Gallos componerent, pugnam, qua Gallos in Romanos concitauerunt, Camilli exilium eidem fato imputat, ne refisti Gallis à tam insigni imperatore posset. Imo etiam stellæ fecerunt, ne dictatorem dicenter, ne Tribuni castra munirent, ne Deorum memores essent, ne auspicato, ne litato instruerent aciem, ne Romanum clauderent, ne inermem turbam fugere sinerent, ne Romanum exsiderent. Hæc absoluta necessitate altra vehebant, vt ille fentit. In quibus hoc primum quæro, quomodo vel Camillus, vel Manlius meliorem his fatis euentum efficere poterit? Velenim melior ille euentus, quem in humana prudentia, ac cautione collocat, extra vim fati, siderumque conspirationem fuit, vel is quoque eadem necessitatis catena alligatus, stabat sub iœstu fati, & tormento fortunæ. Si melior euentus à fato fuit, non igitur eum efficere ac promouere Camilli fides, atque industria poruit, non magis quam illa quæ fato iam acciderant. Si extra ius distinctionemque fati ac fortunæ melior euentus in Camilli arbitrio fuit, cur non & reliqua eodem loco reponit? Si enim aliqui fato liberat: quo iure cætera fatis addicunt? Parum considerati homines est, calamitates fato inscribere, meliorem euentum nobis, si enim necessitate improuisa, atque inflexibili eueniunt, non possumus nos ea in villam partem aliam detorquere. Tam enim in fatis est, vt iœtum gravi pondere libratur, nudo peccore excipiam, quam in fatis est, vt fauier. Si enim cladem fata ferunt, magnitudine in etiam eius demensam, modumque, & circumstantiarum momenta sub numero tenent. Si feriunt, destinato feriunt; nec quicquam iam nostrum est nisi pati; quanquam & quantum doleat, id quoque, si consequenter initis philosophabitur, fatis assignabit. Si enim cœli Iulio cruentam mortem fataunt, etiam viginti tria vulnera, primum à Casca sub iugulo, secundum & fo-

lum letiferum sub peccore, cætera leniora, decreuerunt. Vanum igitur est, & propria sententia aduersum, quod de fato Machiauelli asserit.

Hoc quidem, vt ostendi, imprudentis est. Illud vero quod fato vetitos iudicat, ne deorum memores essent, ne auspicato, ne litato aciem instruerent, peculiarem habet cum stultitia impietatem. Nam si, vt fati defensor, & astrologus loquitur, quid præsidit in Deis esse poterat, cum fatis illi sim certare minores? non sunt dī cum Iupiter ipse preces, & iras Iunonis iniquas fatis curandi subiecta?

Fata viam inuenient, inquit.

Auspicia, extispicia, miserarum pecudum viscera-tiones, fissum incur, decolora vietimarum intestina, finistre aues, & captata vocum omnia, non possunt fatorum violentiam flectere, si igitur in fatis erat vinciri Romanis, nullæ aues, nullæ Hecatombæ malum auertere poterant.

Si Christianus est, quo modo à fato venisse censes, quod auspicato, & litato, acies instructa non sit? Si consultationes magicas, tripodium Solistimum, resultum eſcæ voracis ore pulli proiectæ fata fieri vertuerunt, iam aliquid boni fatis adscribit, quia ne Auspicia damna religio Christiana.

Tu Christianus es, & tamen inter causas afflictæ reipublicæ, ac in extremis angustias redactæ etiam hoc refers, quod ex dæmone consilia non exquisierint? illi nefaria sacrificia non obtulerint? non litarint? Tot exercitus Deorum contemptores vietoriam consecuti sunt, non auspicato, non litato pugnantes, curigitur hoc in Romanis reprehenditur? Verum de illa controuersia latius differamus, est enim necessarium Deo omnium regnorum salutem ascribere, omnia sunt à Deo. Peruersa sunt omnia que non sunt à Deo. Tert. de cultu fœm. Nam habet Deus testimonia, totum hoc, quod sumus, & in quo sumus. Idem Tertull. l. i. contra Marcion. Ille omnia quæ sunt verbo, ratione dispensat, virtute consummat. Salus hominum in Dei tutela est, dixit ille etiam, qui de Deo dubitauit l. 3. de finibus. Nemo regum infumescat, omnes serui sumus, dominum enim habemus Deum. Tot verbum, tot regnum, in quibus tu operiosus, quam Deus, coleris, dominus est Deus, vsumfructum & incerti temporis vñram tibi relinquit. Tot tibi populi seruunt, tu vni Deo, qui tibi hos subieci, serui. Nulla est reipublicæ peccatis pernicioſior, nulla clades vitalia magis opprimit, quam cum magistratus auctoritas, & imperii maiestas infringitur. Maior tamen est calamitas cum princeps, aut reipublica summa maiestatis læsa rea est.

Omnia à Deo.

CAPUT VI.

Rempublicam à Deo dependere sacra scriptura & sententia probatur.

§. 1. **M**hi hæc disputatio est aduersus Atheos, diuinæ prouidentiæ, & benignitatis inficiatores blasphemos, qui dæmonibus non litantur, noxiū Reipublicæ arbitrantur, quos contra ratione, & secularibus literis potius quæ scripturis diuinis prægandum non ignoro: Non tamen omittenda etiam hæc arma existimau, quæ si non lœdant hostem refugient, tamen fatigabunt, & terrefacient. Causa vero mihi quadruplices: principio principibus & consiliariis orthodoxis utilis erit, & grata atque ad detestandum Machiauelli simum efficacissima contemplatio. Deinde pluribus quos inter pietatem, & simulationem ambigua tenerent, atque hæsitatione proderit, necesse est enim scripturam tam antiquam, tam venerabilem.

Fati Mathematicæ necessitas arbitrium solvit.

Fatum si in una redetur, ab aliis non potest excludi.

Si euenia sunt à fato, etiam inde sunt circumstantia.

Contra Atheos etiam sacra litera possunt vñarsi.

venerabilem, tot annorum millibus commendatau aueritatis aliquid etiam apud incredulos obtinere. Tertio, latens est in verbis Dei vis quadam, & efficacia penetrabilior omni gladio anticipati, qua lepe etiam in impiorum cordibus conuersionem operatur, quam cauam arbitror, cur crebro sancti patres diuinorum literarum oracula contra gentes disputantes illarum fabulis opposuerint. Denique historia sacra, si prophetarum oracula adiungas non fideles modo, sed gentes, atque athecos, conuincit, Deum esse, & in manu eius esse omnia regna terra. Sacris ergo literis & hic vt: *Cui enim magis de Deo, quam Deo credam?* [Amb. contra Symm.] Coniiciam vero testimonia in tres classes, nam aliquando Deus ipse dicitur omnia gubernare. Deinde aliquando dare regna, auferre, transferre, deinde omnia Regnorum mutationem iam olim praedixit. Si igitur Deus omnibus omnium regnorum administrationibus interest, atque adeo praest, si regna se dare, & transferre profitetur, si euerstiones virium, commutations monarchiarum multo ante quam eueniunt, denunciauit, quomodo ab eo non pendent omnia, qui omnia creauit? omnia praeponuit, cui etiam curae fuit, ut omnia amicis suis prophetis aperiret?

§. 2. Tota scriptura sacra in eo est, ut à Deo omnia dependere, omnia eius regi arbitrio demonstret. Quid rerum molitus, & mundi constructio aliud, quam auctorem loquitur? Singula attendisse eum, sacrificia duorum fratrum docent, quorum aliqua asperxit, aliqua neglexit. Mundi deinde primogenii sceleris vndis vlticibus, cum vniuerso hominum genere mersit, nec tamen iustum Noe cum familia sua eadem poena inuoluit. Idem Deus quanta Ägyptis damna intrulit? nec modo aquas marii Rubri duxit & reduxit, sed ratis, muscis, & tenebris afflixit, haud minor artifex in parvis, quam in magnis, itaque vilissimis bestiis impia gentis superbiam castrigauit, & edomit. Vide vnius noctis stragem & centrum octoginta quinque millia funerum in castris assyriis regnante Ezechia, & nega Deum Iraeli tum propitium, Assyriis incensum fuisse. Deo igitur credamus, regni sui regis ille optimus est.

§. 3. Exod. 15. 18. Dominus regnabit in aeternum & vltra.

Deut. 17. 20. Nec eleuetur eorū eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram, vel in partem, ut longo tempore regnere ipse, & filius eius super Irael.

1. Regum 8. 7. Dixit autem Dominus ad Samuelem, Audi vocem populi in omnibus que loquuntur tibi, non enim te abicerunt, sed me, ne regnum super eos.

1. Regum 12. 12. Videntes autem quod Nas rex filiorum Ammon venisset aduersum nos, dixisti mihi, ne quaqueam, sed rex imperabat nobis: cum Dominus Deus uester regnaret in ipsis.

1. Paralip. 29. 11. Tua est Domine magnificencia, & potentia, & gloria, atque vitoria, & tibi laus: cuncta enim que in celo sunt, & in terra, tua sunt: tuum Domine regnum, & tu es super omnes Principes. Tua diuinitas, & tua est gloria: tu dominaris omnium: in manu tua magnitudo & imperium omnium.

Iob. 34. 18. Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios?

1. Regum 34. 24. Conteret multos, innumerabiles, & stare faciet alios pro eis.

Luca 1. 33. Et regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis.

1. Ioseph. 24. 23. Et erubescet luna, & confundetur sol, cum regnauerit Dominus exercitum in monte Sion, & in Ierusalem, & in confusione seruum suorum fuerit glorificatus.

Ezechiel. 20. 33. Vnuo ego, ait Dominus Deus, quoniam in manu foris, & in brachio extento, & in furore effuso

regnab o super vos. Et educam vos de populis: & congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

Ieremia 23. 5. Ecce, dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo David germin iustum: & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium, & iustitiam in terra.

Dan. 4. 31. Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad celum leuavi, & sensus meus redditus est mihi: & altissimo benidixi, & viuentem in sempiternum laudavi, & glorificauit: quia potestas eius potestas sempiterna, & regnum eius in generatione & generatione.

Dan. 4. 14. In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum & petitum: donec cognoscant viuentes quoniam dominatur excelsus in regno hominum; & cuiuscumque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituet super eum.

Psal. 47. 9. Quoniam rex omnis terra Deus, Regnabit dominus super gentes.

Psal. 93. 1. Dominus regnauit, decorem indutus est.

Psal. 97. 1. Dominus regnauit, exultet terra.

Psal. Dominus regnauit, ira facit populi.

§. 4. Si domini igitur est regnum, si ille est, qui Princeps dat potestatem super gentes, ut regat eis in virga ferrea. A pocaplypl. 2. 27. & 19. 15. Si in Deum non cadit imbecillitas, ipse regnus est, & protector, & cum offensus est, euerstor. Nec principi cuius rationes à Deo pendent, timendus hostis est: Non enim plus ad deyciendum potest terrena potentia, quam ad erigendum tutela diuina. Cyprian. 1. 2. ep. 6. Nulla vis humana diuinis resistit. Sen. Et reuera bene Philo: *Quicunque cum Deo sedis habet, felicitatis tenet fastigium.* Ita habent principes; supremum moderatorem Deum esse: Et sicut Deo offenso nihil est, quod illis possit suffragari, ita Deo proprio illis nulla nocet aduersitas. Quos enim omnipotens tutela defendens suscipit, etiam si mundi totius viribus petantur, vinci tamen non poterunt, quia Deus, qui cum ipsis, & quo cum ipsis regnant, inuictus est.

§. 5. Testaturidem Deus, se non modo regnare, & imperia moderari, sed dare, auferre, augere, minuere. 1. Regum 15. 18. Et ait ad eum Samuel, scidit Dominus regnum Irael a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.

Sapient. 10. 10. Hac autem, profugum ira fratri iustum deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum, honestauit illum in laboribus, & compluit labores illius.

Sapient. 10. 14. Et in vinculis non dereliquit illum donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant: & mendacis ostendit qui maculauerunt illum & dedit illi claritatem aeternam.

Isaia 10. 10. Quo modo inuenit manus mea regia Idoli, sic & simulacra eorum de Ierusalem & de Samaria.

1. Isaia 13. 19. Et erit Babylon illa gloria in regnis, inclita in superbia Chaldeorum, sicut subuerit Dominus Sodomam & Gomorrah.

1. Isaia 14. 16. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque proficiunt, Nunquid iste est vir qui conturbauit terram, qui concusit regna: Qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit, vincit eius non apernit carcere?

1. Isaia 60. 12. Gens enim & regnum quod non seruierit tibi, peribit: & gentes solitudine vastabuntur.

1. Isaia 62. 3. Et eris corona glorie in manu Domini, & diadema regni in manu Deitui.

Ezechiel. 32. 1. Et factum est, duodecimo anno, in mensa duodecimo, in una mensa, factum est verbum Domini ad me, dicens; Iuli hominis, assime lamentum super Pharaonem regem Ägypti, & dices ad eum; Leonis genium assimilatus es, & araconi, qui est in mari: & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & concutabas flamina earum. Propterea haec dixit Dominus Deus; Expandam super te rete meum in multitu-

Dominum
regnare.

multitudine populorum multorum, & extraham te in sa-
gena mea. Et proiciam te in terram, super faciem agri aby-
ciam te: & habitare faciam super te omnia volatilia cali, &
saturabo dote bestias vniuersa terra. Et dabo carnes tuas su-
per montes, & amplebo colles tuos sanie tua. Et irrigabo ter-
ram factore sanguinis tui super montes, & valles impiebuntur
ex te. Et operiam cum extintus fueris, celos: & nigrificere
faciam stellas eius: solem nube tegam, & luna non dabit lumen
suum. Omnia luminaria cali micerere faciam super te: & dabo
tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus. Et irritabo
cor populorum multorum, cum induxero contritionem tuam
in Gentibus super terras quas nescis. Et stupescere faciam su-
per te populos malos, & reges eorum horrore nimio formida-
bant super te, cum volare caperis gladius meu super facies eorum: & obstupescerent repente singuli pro anima sua in die rui-
ne sua. Quia haec dicit Dominus Deus, Gladius regis Babylo-
ni venierunt ibi, in gladius fortius deiciam multitudinem tuam,
inexpugnabiles omnes Gentes haec: & vastabunt superbiam
Aegypti, & dissipabit multitudinem eius. Et perdam omnia iu-
menta eius que erant super aquas plurimas: & non concur-
habit eas pes hominis ultra, neque vngula sumentorum tur-
babit eas.

Dan. 2. 21. Et ipse mutat tempora & atates: transfert
regna atque constituit: dat sapientiam sapientibus, & scientiam
intelligentibus disciplinam.

Dan. 5. 18. O rex, Deus altissimus regnum, & magnificen-
tiam, gloriam & honorem dedit Nabuchodonosor patrio.
Et propter magnificen-iam quam dederat ei, vniuersi populi,
tribus & lingue tremebant, & metuebant eum, quos vo-
lebat interficerebant: & quos volebat, percutiebant: & quos vo-
lebat, exaltabant: & quos volebat, humiliabant. Quando autem
elephantem est cor eius, & spiritus illius obscuratus est ad
superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ab-
lata est.

Dan. 5. 28. PHARES: diuīsum est regnum tuum, &
datum est Medis & Persis.

Dan. 7. 14. Et dedit ei potestatem, & honorem, & re-
gnum: & omnes populi, tribus, & lingue ipsi seruient: potes-
tate eius, potestis aeterna qua non auferetur, & regnum eius
quod non corrumperetur.

§. 6. Tertium est argumentum à prædictionibus
desumptu. Abrahamo, Isaco, Iacobo, cæteris patriarchis multo ante omnia, quæ euentura fuerunt,
poteris indicata sunt, Moysi & Iosue ducibus omnia
futura panduntur, cæterisque prophetis: prouiden-
tia Dei igitur regna stant, caduntque.

Vide Num. 24. 7. Fluet aqua de scula eius, & semen
eius erit in aquas multas, tolleret propter Agag, rex eius, &
auferet regnum illius.

Deut. 3. 21. Iosue quoque in tempore illo præcepit, dicens,
oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his
regibus: sic facier omnibus regnis ad quæ transturis es. Ne
timeas eos: Dominus enim Deus noster pugnabit pro vobis.

3. Reg. 11. 11. Dixit itaque Dominus Salomoni. Quia
habuisti hoc apud te, & non custodisti pacem meum, & pre-
cepta mea que mandauit tibi, disrumpens scindam regnum
tuum, & dabo illud seruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non
faciam propter David patrem tuum: de manu filii tui scien-
dam illud, nec totum regnum auferam, sed tribum vnam dabo
Filio tuo propter David seruum meum, & Ierusalem quam
elegi.

2. Reg. 3. 10. Sic faciam cum eo, vt transferatur de domo
Saul, & eleverit thronus David super Irael, & super Iudam,
& Dan usque Bersabee.

Dan. 2. 39. Et post te consurget regnum aliud minus te:
& regnum tertium aliud areum: quod imperabit vniuersa
terra. Et regnum quartum erit velut ferrum, quomodo fer-
rum communis & domat omnia: Sic communis & conte-
ret omnia haec.

Estigitur efficax contra Politorum Atheismum
antidotum futuorum præfatio & prædictio. Si e-
num regnorum interitus, & regum punienda scelera

tanto ante securis dei, & per ipsos impio mundo de-
nunciat Deus aeternus, dubitare nemo potest, o-
culatissimæ prouidentia, & immutabili iustitia mun-
dum administrari.

§. 7. Philosophorum veterum exquisita quædam
argumenta, cur esset diuinatio, collecta fuisse do-
cent multorum libri, & verutissimorum à posterio-
ribus relate sententiae. Et omnium quidem, qui
Deos esse dicebant, excepto Xenophane Colopho-
nico, & Epicuro, in diuinatione astriuenda consensus
fuit, vt auctor est l. 2. de Diuinat. Cicero: Omnium,
inquam, qui aliquid sciti posse concederent; nam
Academicci qui nihil sciri contenderent, adeo vt ne
hoc quidem scire se, quod nihil scirent, omnium
ambigui, semper *ἐπεκυντούσι*, proflerentur, illi in-
quam diuinationem quomodo probarent, qui esse
se nescirent! Cæterorum, qui Deos esse putarent
haec erat ratioinatio; si sit diuinatio, deos esse, & si
dii sint, diuinationem esse. Hac enim inter se reci-
procari. Veteres illos improbarunt, qui proxime
sunt eos infecuti: Natura enim sine Deo futura si-
gnificari posse putabant, & posse esse eos deos qui
humano generi diuinationem nullam tribuerent.

Verum & hi, & illi ignari veritatis, varia se fraude
& superstitione obligarunt, coque rem adduxerunt,
vt tam illi qui Deos, religionemque a se defendi ar-
bitrabantur, quam illi, qui superstitionem gloria-
bant se tollere, ex a quo diuinandi omnem vim
facultatemque enuerarent, aut magnis sceleribus
infamarent. Quam futili enim ratione Chrysippus,
Diogenes, Antipater pro rerum futurorum cogni-
tione pugnant: Si sunt dii (inquit l. 2. de diuinat.
apud Tullium) neque ante declarant hominibus
qua futura sunt: aut non diligunt homines, aut
quid euenturum sit ignorant: aut existimant nihil
interesse, hominem scire, quid sit futurum: aut non
consent esse sua maiestatis, praesignificare homini-
bus qua sunt futura: aut ea ne ipsi quidem dii signi-
ficare possunt. At neque non diligunt nos: sunt enim
benefici, generisque hominum amici, neque i-
gnorant ea, quæ ab ipsis constituta & designata sunt:
neque nostra nihil interest, scire ea quæ futura sunt,
erimus enim cautores, si scierimus: neque hoc alienum
ducunt maiestatis sua: nihil est enim benefi-
centia præstantius: neque non possunt futura præ-
noscere, non igitur sunt dii, nec significant nobis fu-
tura: sunt autem dii, significant ergo.

Sunt quidem in hac ratioinatione vera nonnulla,
si ad unicum, verumque Deum referantur, qui in
nos beneficentissimus est, qui prior dilexit nos, ita
ut pro reconciliatione totius mundi vngenitum
suum dederit, qui omnium rerum quamvis arcana
reconditaque prænonuit euentu, & quæ eius volun-
tate accident, & quæ eius permissione non parent.
Non tamen inde suas prædictiones probare gentili-
tis potest, cum multa adeo latere voluerit, etiam
optimis atque amicissimis.

Allatis deinde vatum suorum exemplis partim
manifeste falsis, partim ambiguis, & flexiloquis rem
inter ipsos dubiam, iurisprudentialibus Athorum obno-
xiām reddiderunt, dum extis, aulibus, omnibus,
fulgere, somniis, ac postremo furoribus euentuum
certitudinem denunciant. Quid facilius quam fa-
bulas de Tage exarato vate, de angubibus Gracchi,
de Passibus Callicantis, De Aio Locutio, de noua-
cula Tärquini, triplido Solistimo, Epimenide Creten-
si, Babylonis annorum quadringentorum se-
ptuaginta millium obseruationibus, cæteraque re-
futare, quandoquidem ab ipsis gentilibus irriden-
ti plurimum consueuerunt? Vani igitur, supersti-
tiosi, & sepe furentes Ethnicarum diuinationum
sunt approbatores & defensores.

§. 8. Nec

Diuinatio-
nem philo-
sophi con-
cedunt.

§. 8. Nec tamen è contrario probabilis fuit eorum ratio, qui omnem rerum futurum præsensōnem, & prædictionem sustulerunt, hi enim ius suum Deo: præscientiamque auferentes sacrilegi fuerunt, nec ullius sunt momenti in re grauissima rationes. Quod enim omnium rerum enumeratione probare conantur, nō esse posse prophetiam, aut quancunq; futurorum prænotionem, in singulis aberrant. Argumentum omnium Athorum est apud Ciceronem, lib. i. de diuinatione: Quæ sensibus percipiuntur, arte tractantur, quæ in Philosophia de officiis statuantur, quæ in Physicis, Dialecticis, medicina tractantur, non sunt aruspicum, aut vatnum, nullum igitur diuinatio. Ratio tamen offendet in his omnibus esse veras prædictiones, & licet rationes nullæ appareat, cur ita eueniunt, non illa, diuina tamen patafactio ne à vate cognoscitur, quod in se cognosci non poterat. Et miranda est hominum alias acutorum in prænotione futurorum exigitanda habitus. Cum enim in hominis sit potestate, quæ ipse facere statuit, futura prædicere, cur non possit esse suorum consiliiorū reuelator, qui est omnipotens auctor: omnium itaque rerum illarum potest esse diuinatio, quia omnes à certo euentu pendent. Alii ideo diuinationem inficiantur, & præscientiam, quia fatum stoicum execrantur. Putant enim non dissociabilis vinculo præscientiam, prædictionem, fatumque coniungi, atque ita deuinciri, ut aut hoc concedendum, aut illa neganda sint, ita quidem Cicero libris suis de diuinatione conscriptis. Et notauit S. Augustinus lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 9.

Homo quæ
agere sta-
tuit, potest
pradicere,
cur non
Deus?

Cicero di-
uinationem
& fatum
putat esse
connexa.

Hös Cicero ita redargueret conatur, vt non existimet aliquid se aduersus eos valere, nisi auferat diuinationem. Quam sic conatur auferre, vt neget esse scientiam futurorum, eamque omnibus viribus nullam esse omnino contendat, vel in Deo, vel in homine, nullamque rerum prædictionem. Ita & Dei præscientiam negat, & omnem Prophetiam luci clariotem conatur euertere vanis argumentationibus, & opponendo sibi quædam oracula, quæ facile posunt refelli: quæ tamen nec ipse conuincit. In his autem Mathematicorum coniecturis refutandis eius regnat oratio, quia vere tales sunt, vt se ipse destruant, & resellant. Multo sunt autem tolerabiliores, qui vel fidea fata constituant, quam ille, qui tollit præscientiam futurorū. Nam & confiteri esse Deum, & negare præscium futurorum, apertissima infanxia est. Quod & ipse cum videret, etiam illud tentauit afferere, quod in scriptum est: Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus: Sed non ex sua persona, vidit enim quam esset inuidiosum & molestem, ideoque Cotram fecit disputantem de hacce aduersum Stoicos in libris de Deorum natura. & pro Lucilio Balbo, cum Stoicorum partes defendendas dedit, maluente sententiam pro Cotta, qui nullam naturam diuinam esse contendit. In libris vero de diuin. ex ipsorum apertissime oppugnant præscientiam futurorū. Hoc autem totum facere videtur, ne fatum esse confessat, & perdat liberam voluntatem. Putat enim concessa scientia futurorum ita esse consequens fatum, vt negari omnino non possit. Verum tam clarum a manifestum est aliquam prophetiam esse futurorum, & occulorum, vt quicquid ad illud probandum affumitur minus videatur esse clarum. Multarum enim prædictionum plena est omnis historia; sacra, profana, neque omnes facte sunt, aut fallaces, quæ dæmonum ope vere, sed fallaciter factæ sunt. Ut enim plurima vana ficta quæ sunt, certe non excedunt spirituum istorum facultatem pleraque, quæ narrari solent, ne longius rem extraham, quæ Augustinus lib. i. contra Academicos de Albicriō recenset in medium afferat.

S. 9. *Hic Licentius, quem post istam definitionem diu pugnabam quæsturum esse quid diceret, subiecit statim, cur ergo non sapientem vocamus flagitio sum illum hominem, quem ipsi bene nouimus per innumeræ scorta solere dissolui: Albicerius dico illum, qui apud Cartaginem multos annos consuli- Magics tienti bus mira quedam, & certa respondit: Innumerabilis predicio- commemorare possem, nisi & apud eos loquerer, qui experti pluri- sunt, & pauci nunc satis sit, ad id quod volo. Nonne cochleariu m, (mibi autem dicebat) cum domi non inueniatur, tuo iusso percunctatus; non solum quid quereretur, verum etiam nominatim cuius res esset, & ubilateret, citissime veri simus que respondis? Item me præsente, omittit illud quod in eo quod rogabatur nihil omnino falsus est, sed cum puer qui numeros scribat, certam earum partem cum ad eum pergeremus, fur- ratus esset, omnes sibi numerari iussit, cogitare illum ante oculos nostros quos abstulerat reddere, priusquam omnino ipse aut eodem numeris vidisset, aut quantum sibi allatum fuerit audisset in nobis. Quid quod doctissimum & clarissimum vi- rum Flaccianum mirari solitum esse abs te accepimus? qui cum de fundo emendo esset locatus, ad illum diuinum remissa detulit, ut quid egisset, si potius esset, ediceret. Atque ille statim non modo negotii genus, sed etiam, in quo ille vehementer clamabat admirans, ipsum fundi nomen pronunciasse, cum ita esset absurdum, ut vix eius Flaccianus ipse meminisset. Nam illud sine stupore animi non queo dicere, quod amico nostro discepolo tuo se velenti exagere flagitiantique insolenter, ut dicere, quid secum ipse tacitus volueret: Virgilius versum cum cogitare respondit: Cum ille obstupescens negare non posset, perrexit querere, quis nam versus esset. Nec Albicerius qui Grammatici scholam vii transiens vidisset aliquando, ver- sum ipsum securus & garrulus canere dubitauit. Nunc igitur aut res humanae non erant, de quibus ille consulebatur, aut sine rerum diuinarum scientiam certa conculcibus & ver- ra respondit? At utrumque absurdum est, nam & humana res nihil sunt aliud quam res hominum ut argenteum, nummi, fundus, postremo ipsa etiam cogitatio: & res diuinæ quis non recte arbitrietur esse, per quas homini diuinatio ipsa con- tingit? Sapientis ergo fuit Albicerius, si sapientiam rerum hu- manarum diuinarumque scientiam esse illa definitio conce- dimus. Hic ille: Primo inquit, Ego scientiam non appello, in qua qui campostitut, aliquando fallitur. Scientia enim non solum comprehensio, sed ita comprehensio rebus constat, ut neque in ea quisquam errare, nec quibuslibet aduersariis impulsus nutare debat. Vnde verisimile à quibusdam Philo- Vates gen- sophis dicitur, in nullo campopse nisi in sapientia inueniri, qui tium sepe non modo perceptum habere debet id quod tuerit ac sequitur, errant. veram etiam inconsumsum tenere. Scimus autem illum, quem rememorasti, multa sepe falsa dixisse, quod non solum alii mihi referentibus comperi, sed præsens aliquando ipse percepit. Minime igitur scientiam vocem, cum sepe falsa dixerit, quem non vocamus si constanter vera dixisset? Hoc me de Artis spici- bus & de auguribus & de his omnibus qui sidera consilium, & de coniecturis somniorum dixisse putavote. Ante aliquem ex hoc genere hominum proferte, si potestis qui consilii nunquam de responsis suis dubitanterit; nunquam postremo falsa responderit. Nam de variis nihil mibi puto esse laborandum, qui mente loquuntur aliena. Deinde res humanas esse, ut concedatis res hominum, quicquam tu existimas nostrum esse, quod nobis vel dare, vel eripere casus potes? aut cum rerum humanarum scientia dicitur, ea dicitur, quæ quisquam nouit vel quod, vel quales fundos habeamus, quid aurum, quid argenti; quidque denique alienorū in carminum cogitemus? illa est humana rerum scientia, que nouit lamen pruden- tia, temperantia decus, fortitudinis robur, insititia sanctita- tem. Hec enim sunt que nullam fortunam mercentur, vera nostra dicere audemus: que si Albicerius ille didecerit, nunquam mibi credere tam luxuriose, deformiterque vixisset, quod autem dixit quem versum volueret animo ille, a quo consulebatur, neque hoc puto inter res nostras esse numerandum: non quo negem honestissimas disciplinas ad possessionem quandam nostri animi pertinere, sed quia versum alienum etiam impe- ritissimum canere, ac pronunciareret concessum est, ideoque talia cum in*

cum in memoriam nostram incurrerint, non mirum est, si senti possunt ab huic aeris animalibus quibusdam vilissimis, quos demonas vocant à quibus nos superari acumine ac subtilitate sensuum posse concedo, ratione autem nego. Atque fieri nescio quo modo secretissimo atque à nostris sensibus remotissimo. Non enim si miramur apiculam melle posito, nescio qua sagacitatem, qua hominem vincit, unde cuncte adolere, ideo eam nobis preponere, aut saltum compicare debemus. Itaque vellem magis iste Albicerius ab eo, qui discere cuperet, interrogatus ipsa terra docuisse, vel cunctis a quopiam consultorū, de rebus sciam propria versus proprios cecinuisse. Quod cunctis Flaccianum sepe dixisse soles commemorare, cum illud diuinationis genus magnitudinem altitudine derideret, atque despiceret, idque nescio cui abiectissima animule, sic enim dicebat, tribueret, quo ille quasi spiritu admotus vel inflatus hec respondere solitus esset. Quarebat enim vir ille doctissimus ab iis, qui talia imitarentur num Grammaticam, vel musicā, vel Geometriam Albicerius posset docere? Quis autem illum nosset & non illorum omnium imperitissimum fateretur? Quamobrem ad extreum hortabatur, ut animos suos iij, qui talia dicissent, illi diuinationis sine dubitatione preferrent, darentq; operam his disciplinis instruere arg; administrari suam mentem, quibus veram istam inuisibilium animantium naturam transfliere, & eam superuolare contingere. I am res diuina, cum omnibus concedentibus, meliores augustioresque multo quam humana sint, quo pacto ille eas assequi poterat, qui, quid esset ipse, nesciebat. Nisi forte existimat sidera, que quotidie contemplamur, magnum quiddam esse in comparatione verissimi & secretissimi Dei, quem raro fortasse intellectus, sensus autem nullus attingit, hec autem profecto sunt oculi nostri. Nec ista dignitatis sunt illa diuinata, qualia se sola scire sapientia propertur: cetera autem quibus ijsi, nescio qui, diuinantes, vel ad vanam iactantiam vel ad questum abutuntur, pro sideribus profecto viliora sunt. Non igitur Albicerius rerum humanarum ad diuinarum scientie particeps fuit, frustaque abs te ipso modo definitio nostra tentata est. Postremo, cum, quidquid preter res humanas atque diuinas est, nos vilissimum ducere & omnino contemnere oporteat, quero in quibus rebus querat ille tuus sapiens veritatem? In diuinis, at ille: nam virtus etiam in homine, sine dubitatione, diuina est. Has igitur Albicerius iam sciebat quas tuus sapiens semper inquireret? His igitur relictis, de vera diuininatione agamus.

§. 10. Deinde videmus quanta sit in medicis, Philosophis, aliis agacit, quanta ex re parua in animis prudentiis, præfigit; quid igitur causa esse dicemus, cur non mens illa creatrix, omnium causarum arcana per means atque gubernans euena possit pernoscere? si cognoscit cur communicare non possit? Quod narrare sodali potest amicus, non possit id homini significare Deus?

§. 11. Tertio. Scripturarum auctoritas omnem omnino dubitationem tollere potest, etiam gentibus, nemo enim adeo rerum humanarum est imperitus, nemo tam contumax, ut vniuersam historiam generis humani, vel in dubium vocet, vel contemnatur, cum vero Rerum publicarum commutaciones ille, quas mundus magna sui dilatatione expertus est, cum grafsantibus quasi in diversa incendiis, vrrimque vexaretur, cum Assyrios Chaldei, bos Medi & Persa exciperent, Persas cum Asia quas in ruina inuolueret Macedo suis adulatoribus, gentium funeribus solitus parentare, cum illa inquam adeo distinet, que predicta, nominatus etiam Cyrus, descriptus Alexander, & eius principes, non potest in occulto esse vaticinum, quod orbi repetita concusione, militarum gentium sanguine scriptum est. Vt si est illo olim argumento D. Augustinus, & cetera euentura docuit, quod maior pars iam euenisse.

Hæc ergo cum prædicta sint, à Deo regi discimus, quorum tam multa impleta conspicimus, ut recta pietate futura esse cetera confidamus.

CAPUT VII.

Ex Danielis propheta probatur regna à Deo dependere.

§. 1. I Am ex scripturis satis me demonstrasse arbitror regna terrena non fortuna, aut casu, nec fato, sed Dei voluntate inchoati, augefcere, conservari, deprimi, harere tamen sicanimus est, & hanc prouidentiam in re clara, historia notissima, quasi in exemplum cæterorum producere. Verba Danielis c. 8. ita habent. Anno tertio regni Baltaſar regis, viſio apparet mihi. Ego Daniel, post id quod videram in principio, vidi in visione mea, cum essem in Susa caſtro, quod est in Aela regione: vidi autem in visione esse me super portam Vlai. Et leuatus oculos meos, & vidi: & ecce aries viuis slabat ante paludem, habens cornua excelsa, & vnum excelsius altero succrescens. Postea vidi arietem cornibus ventilantem, contra Occidentem & contra Aquilonem, & contra Meridiem: & omnes bestie non poterant resistere ei, neque liberari de manu eius: facit secundum voluntatem suam, & magnificatus est. Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terram: porro hircus habebat cornu in signe inter oculos suos. Et venit usq; ad arietem illum cornutum, quem videram flancre ante portam, & currevit ad eum in impetu fortitudinis sue. Cumque appropinquaſſet prope arietem, effteratus est in eum, & percusſit arietem: & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries resistere ei: cumque cum miseret in terram, conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumque creuisset, fractum est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua subter illud, per quatuor ventos cali. De uno autem ex eis egressum est cornu vnum modicum: & factum est grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem. Et magnificatum est usq; ad fortitudinem cali: & deiecit de fortitudine, & de stellis & conculcauit eas. Et usq; ad principem fortitudinis magnificatum est: & ab eo ruit igitur sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius.

§. 2. Et verſus 19. & sequentibus. Dicit que mihi. Ego ostendam tibi quæ futura sunt in nouissimo maledictionis: quoniam habebat tempore finem suum. Aries quem vidiſſt habere cornua, rex Medorum est atque Persarum. Porro hircus caprarum, rex Græcorum, & cornu grande quod est inter oculos eius: ipse est rex primus. Quod autem fractio illo surrexerunt quatuor pro eo: quatuor reges de gente eius consurgent, sed non in fortitudine eius. Et post regnum eorum cum creuerint iniqutates, conſigget res impudens facie, & intelligens proposiciones, & roburabitur fortitudo eius, sed non in viribus suis: & supra quam credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficerat robitos, & populum sanctorum secundum voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius: & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos: & contra principem principum conſurget, & sine manu conteretur. Et viſio vespere & mane, que dicta est, vera est: tu ergo viſionem signa, quia post multos dies erit. Et ego Daniel langui & aggrauari per dies: cumque surrexiſsem faciebam opera regis, & stupebam ad viſionem, & non erat qui interpretaretur.

Expende hæc, & tecum puta, quam accurate Darius & Alexander describantur, eorumque gesta, & Predicatio translatio monarchiæ in angulū Græcia ignobilem. hec cū circuſtantiū, hebreice לְפָנֶיךָ הַאֲכָל Liphne haibal in comp̄tū Vbal; nam etiam reliqua Asia amissa, in fluminibus, & stagnantibus aquarū paludibus ex Euphrate, & Tigri ipem collocabat Darius, Medianum enim Persidem, Assyrios & totam cum Bætris barbariem tenebat. Hic igitur fidenter stat Aries.

Cornua excelsa sunt regnum Mediae, & Persidos; Persicum quanquam enim plurima regna Dario parerent, Medi tamen & Persa dominabantur. Cornu autem ex celsius fuit Persicum regnum, quod multo inferius Medico, post Cyrum inualuit, & Medorum regno præstantius fuit, ideoq; dicitur succrescere, seu ascendere in nouissimo. Cyrus cum Persicum imperium ipse Persa hæreditarium, Medicum vero dorale posideret,

4 sideret, Persas Medis prætulit; Ideoque ab auctoribus Monarchia Persica, non Medica solet appellari.

Aries ille ventilar cornibus, מִנְגָּגָה menagag, hoc est
cornu petit, מִגְנָּה, vt Exodi 21. 28. & v. 31. & 32. de
regibus violenter prouinciam opprimentibus dici
tur. vt Deut. 33. 17. *Cornua Rhinocerotis, cornua illius.*

Contra occidentem, hebraice יָםִים iamnia, scis ad
nāos, ad mare, nempe mediterraneum sic vocare
occidentem Iudei consueverunt, quod Palæstina
occidentale latus clanderet mare. Persarum autem
imperium vix mar terminabatur. In occidente Per
fidios fuisse, Babylonii, Syri, Armenorum pars, Insula
maris Mediterani. In meridie Arabiam, Ægy
ptum, Libyæ partem, Ammonios, & Indos Meridio
nales vicerunt. In aquilone Armeniæ partem, Pon
tum, Colchos, Hæc exponunt Herod. l. i. Xenoph
Pædia Cyri, & iālōs, Halicarnas. l. i. Curtius, Cre
sias in Persicis, aliis innumeri.

Nemo resistere poterat, nempe Asiaticarum gentium
Græci enim Schytæaque restiterunt, quamvis maxi-
mis cladibus affecti.

Rex Iauan
gracie.

Regem aut regnum indicari non ignorabat Daniel, quis tamen ille esset nondum cognoscere poterat. Sed ecce venit Hircus caprarum, rex Grecia מלך Melech Iauan. Rex Iauan, seu rex Ionum, nam græcis וְ, qui Hebreis וְ, quia iot consonanter Hellas non agnoscit, vnde celebris græcis civitatis Ionia. Iauan porro filius fuit Iapheth, frater Madai.

Perfa aries.

Perfa Aries est, quia ut Theodoretus ait, Imperium
opibus, fagina, luxu iam graue, & sui vix potens, cer-
rex illis rebus quibus maxime abundabat, ut pecu-
nia, à Gracis vincebatur, quod praefectorum avarici-
milites negligerentur. Itaque hoc tempore velut au-
reum pecus, aureo vellere aliis fere proderat, iam du-
dum viribus vrsi deficientibus. Gracorum enim du-
ces vel pecunia conducebant, vel corrumpebant, ita
ut iam non sibi, sed aliis vellera aries ille fretur.

Græcus Hir-
cus.

*Celeritas
Alexandri*

Hircus est, qui celeri assulitu quasi terram nō tar-
geret, magna regna quasi perularet; Darius non v-
ne iactauit tantum terrarum sibi adhuc esse, quod
tum perambulare, non vincere modo operofum fu-
ret. Senescendum, (inquit apud Curtium) fore, ta-
tum terrarum vel fine prelio obeunti. At ille, vt c-
prex solent, de rupe in rupem se librat valle no-
transita, atq[ue] ita sexenio tantam monarchiam su-
legit. Primo anno multas gentes rebellantes con-
pescuit, & seditiones extinxit, inde citato gradi
profectus dux Graecia constitutitur, dum bellum Pe-
nicum apparat in ipso molimine nunciatur Athenie.

3 Politicorum.

ses, Thebanos, Lacedæmonios ad Persas defecisse, tructuros auctoritate & potentia, totam Graciā, eodem tempore ad Istrum contra Barbaros belligerandum randum. Quibus motibus occursum tanta celeritate, instructo, paratoque exercitu Graciā operfisit, vt quem venire non senserant, videre vix crederent.

§. 3. Deinde in campis Adrastris fuit ad Granum, 60000 Periarum fugauit, 120000 equitum cecidit, cum de eius exercitu 9. pedites, 120. equites occisi essent. Gessit plura bella cum Darii praefectis, quos terror nominis sui vicit, tribus praelatis post pugnam Ilyricam eos attulit, cum montem Taurum transiret 500. stadia, hoc est 15. millaria Germanica cursu confecit. Tyrus impetum paulum est morata, plus enim negoti exhibuit, quam totum regnum Periarum, sed ea capta Aegyptus, Cilicia, Rhodus in ditionem sine certamine concesserunt, interim quasi per ocium Ammonium Iouem salutat, Alexandriam condit, & modum ad Gaugamella Darium vincit, & se�elit. Ea causa Hircus celerrimus dicitur, qui terram non tetigerit.

Hircus etiam dictus est, quia asper, inhumanus, libidinosus, cruentam non modo aulam, sed etiam coniuvia habebat, amicissimorum cedibus, & periculis infamis. Curtius l. 6. curis laxatum excepte voluptates, ludofque, & greges pellicum. Qualis in urbium expugnationibus fuerit, docet Eleadas capitius post victas Thebas. Nunc senum, inquit, faminarumque sicut infirmum, ita innoxium restare vulgus, quod ipsum stupris contumelijque vexatum esse, ut nihil amarum vndequam sint passi. Nec diffimiles Alexandro fuerunt Graecorum sequentes reges, libidinibus, superbia, crudelitate insignes, & orbe terrarum affligerunt, perpetuis inter se bellis infesti. Ita enim de regibus loquitur, ut corpus regni vniuersum complectatur.

§. 4. Venit autem Hircus ad Arietem cornutum
בָּעֵל קָרְבָּן bahaleranaim, dominum cornū in impetu
foritudinis sua, וְאֶזְנָה ait Græcus, quod Hebreus
בָּחָמָת כָּחָן Bachamath cocho, in feroore, vel excan-
decentia foritudinis sua.

Cum autem appropinqua esset prope Arietem effe-
ratus est in cum, εἰ τε οὖν, cum ante animal esset do-
mesticum, & cicut, nunc in belum ferocem, & τε-
um commutatur, hebreus ἡρακλῆς γαθμαρα
& εφραίτης οὐρανοῖς, iras totas in unum collegit. Qui
non putet Danielēm ita scribentem gestis interfui-
se? Diu quidem officiis certarunt, & humanitate
quamvis durante bello, sed tamen cum ad rem ven-
tum est, furiis agitur. Alexander (inquit Iustinus) pe-
riculissima quaque aggrediebatur, & vī consertissimō ho-
stes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper in amergebat
pericula sua non militum esse volebat.

Appropinquauit, tres ducum exercitus cecidit, deinde ipsum fugauit, secundo prælio rex uterque vulneratus, tertio Darius interit. Verum de efferato animo Alexandri in Darium audiamus Curtium l. 4. *Impia enim bella suscipit* (sic Legatis Darianis exprobavit Macedo) & cum habeatis arma, licet amini hostium capita, sic tu proxime talensis mille, tanti exercitus rex, percussorem in me emere noluiisti, repello igitur bellum, non infero, & quia titulum regis Darius omisserat, de cetero cum mihi scribes, me mentio non solum regi, sed etiam tuo scribere. Sed nihil magis efferas eum, quam litera de quibus c. 4. Curtius. Intercepta deinde Darij litera sunt, quibus graci milites sollicitabantur, ut regem interficerent, aut proderent, id est. Alexander in responso ad Legatos. *Quid si saltem pacem bona fide peteret, deliberarem forsan a darem.* Verum enim vero cum modo militis meos literis ad productionem, modo amicos ad pernicie meam solliciter, ad interencionem, mihi persequendus est, non ut iustus hostis, sed ut percussor & veneficus.

§. 5. Ecce tibi efferatum Hircum, & sine respectu
propria

propria salutis in Arietem graui impetu ruentem. Nonne Deus qui hæc tam longe ante prædictis, qui ab eterno præuidit, munire Arietem, hincum auertere potuit? Comminuit vero duo cornua eius, Hoc prælio, inquit Iustinus, totam Asiam rapuit, quinto post acceptum regnum anno: cuius felicitas tanta fuit, ut post hoc nemo rebellare auctor sit, patienterque Persa post imperium tot armorum iugum seruitutis accepert. Post Perspoli delecta, Medi etiam ne resistere quidem conati sunt.

Onnes bestie non potuerunt resistere ei, neque liberari de manu eius. Causa quia iam à Deo deserta erat Aries, itaque ne Iemel quidem tot habitis præliis vicit. Exercuerant enim iam iniquitates Periarum & Medorum, nec mundo amplius tolerabiles erant, neque id ignorabat Alexander. Apud Iustinum I. 11. ita res narratur: Prusquam villa nautis litora excederet, hostias cedit, petens victoriam bello, quo roties à Persi petita Graecie vitor electus sit, quibus longa tam, & saepe matura, imperia contigisse, quorumque tempus esse, rices excipere melius attulit. Ita fieri non potuit ut resisteret, aut diceret saltem bellum Persa, sed destitutus auxilio & sapientia, omnia in manus victoris tradidit.

Cum miseris in terram conculcauit. Perfecutus erat ut percullorem, & veneficium; Darius cum vincis videtur mori & ipse volunt, sed a proximis fugere compulso est, ut Iustinus refert. Dejectus ergo in terram est, cum adhuc Hircania, Bactra & dimidia pars regni superesset. A Nabarzane & Besso prætoribus suis vincitur, aureis catenis, in currum pellibus contecum conjectur, demum iullus alcedere equum, cum recularet comitarii partidas, Tunc vero, inquit I. 5. Curtius, in quoque accensi, tela injiciunt in regem multisque confusum vulneribus, relinquunt. Iumenta quoque, ne longius progreedi possent, conuulnerantur, duobus seruis, qui regem comitabantur, occisis. Hac Hirco caparum omnia tribuuntur, quia is omnium cauila, & fugientis in terram, dicebat; In illo corpore posita est vitoria nostra. Sed eum in terra iacentem nobis quasi ipsa Danielis verba recitans Curtius I. 5. demonstrat. Artabazum ultimum illum visurus amplectitur, perfususque multis lachrymis inherentem sibi acutii iubet: Velato deinde capite, ne inter gemitus digredientem velut à rogo intueretur. IN HVMVSE PRONVM ABIECIT. Sic abiectus & conculcatus miserime vitam amisit: Conculta deinde est Persis, per ludibrium incensa, ad nutum meretricule, Perspoli; occisi captiui, quos precium sui miserabiles fecerat. Victores enim diuines vilissimos captiuarum occidere, quam vendere malebant.

Cornu insigne Alexander.

Cornu insigne ἄνθρωπος inter oculos est Alexander non primus rex Macedonia, sed primus dux uniuersa Græcia, & Monarcha Asie. Potentior successoribus suis, in fronte eminens, inter oculos, hoc est, oculatissimos parentis duces; nemo enim facile ordines nisi Sexagenarius duxit. Est igitur Hircus & ipse Rex, & regnum Græcia.

Fractum est autem cornu magnum, vel ebrietate, vel Babylonio veneno excussum, cum annos duodecim steriserit.

§. 6. Eo fracto quatuor reges surrexerunt, Hebrewus quatuor מלכיהם, regna vocat: noster pro וְתִתְּנַצְּבָה legit מֶמֶּה, nempe בְּלִזְבּוּן, de vera præfca lectione non potest ex verbo iudicium statui, est enim יְהִי תְּהִלָּה modena, cuius initium habet notam masculini, finis autem generis est feminini, cui simile non inuenio, itaque vel in hebreo error est, vel in dicitur est, de regibus & regnis, seu de personis, & rebus sermonem esse. Plures fuerer reges, & regna, sed præcipua de quibus hic agitur quatuor duntaxat, Macedonia, Aegypti, successores alexandri.

Asia, Syria. Regum præcipui, Philippus seu Ari-daus, Antigonus, Ptolomæus Seleucus. Ex his con-cludo, Prudentiam esse omnia dirigentem, omnia illi obnoxia, Dei arbitrio omnia stare, omnia cadere, non modo prouideri, & prædicti.

Non minus illa consideranda sunt, quæ capite II. dicuntur, cum nempe tres reges in Perside staturos ait, Cyrus, Cambysem, Darium, (nam Smerdem ut paucorum mensium tyranum omittit) & quartum magnum scilicet Xerxem ditandum opibus maximis, & eum, cum inualuerit, diutinis suis omnes concitaturum in bellum aduersus Græciam. Deinde surget Alexander rex fortis & dominabitur potestate multa, è Macedonia ad Ammonios usque & Indias; parto autem regno, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos, in quatuor regna præcipua, & multa alia minora, sed non in posteros eius, omnis enim eius posteritas intra annum duodecimum extincta est, neque secundum potentiam illius, neque enim quisquam successorum vel decimam partem eius potuisse obtinuit.

Misera felicitas Alexandri cognato sanguine iturus in Persas se contaminarat, post mortem eius à Cæsandro obsecra Olympias, & hostis à Macedonibus iudicata, publico iudicio iussa mori; Barsane, & Roxane cum liberis occisa, Pars quedam, & nomen regni concessa Aridaeo fratri, sed inox ille etiam extinctus.

§. 7. Laceratum regnum etiam in externos, qui scilicet ex Macedonum proceribus non erant. Laceratum inter domes fūcos, laceratum inter externos. Luius I. 45. Maximum in terra Macedonum regnum, nonnusque nocte Alexandri diu in latus in multa regna, dum ad se quisque opes raptant, laceratis viribus a summo culmine fortunæ, ad ultimum finem, 150. annos stetit. Nomic commentarium ille in Danieli scribere videtur. O altitudo sapientiae Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inestigabiles via eius. Post mortem Alexandri eius duces imponunt sibi diademata, & multipliata sunt mala in terra, vnius illius prædonis felicitatem luunt, mater, frater, vxores, liberi, omnes fere duces principesque, & orbis spoliis opimi Argyrapides intra annum sextum decimum mirtuis vulneribus concisi, & absunti sunt. Olympias Aridaum, Olympiadem & duas nurus, cum duobus nepotibus Cæsander, Cæsandrū & totam eius domum, quasi Alexandri familie parentaret, extinxit Demetrius. Perdiccas Meleagrum, Ptolomæus Cleomenem, & Perdiccam, alios, Philotes Phitona, Antigonus Eu-menem, & Argyrapidas, extinctis iam 34. ducibus, Alexandri commilitonibus postremi Seleucus & Lysimachus concurrerunt. Res fadissimi spectaculi (inquit Orosius) erat, duos reges quorum Lysimachus natus annos 74. Seleucus autem 77. de ripiendo alterutrum regni Lysimachus occurere, in acie stare, armigerè, ultimum quidem bellum & Seleucus hoc Alexandri commilitonum fuit, sed quod ad exemplū summa miseria fuerit reseruatum, quippe cum orbem terrarum currunt. extinctis iam 34. ducibus Alexandri, soli possiderent, & angustissimos senectus ac vita sue terminos non sufficientes, angustiores imperio suo totius mundi terminos arbitrabantur. In eo bello amissis ante varii casibus 15. liberis, Lysimachus non inservire moriens postremus domus sue ruinæ cumulus accessit. Leto tanta vitoria Seleucus, & quod maius vitoria putabat, solum se de cōboribus Alexandri magni remansisse, vitorumque vitorum extitisse, non humanum opus esse, sed diuinum gloriat, ignarus prorsus non multo post fragilitatis humanae se in suum exemplum futurum. Quippe post menses admodum septem a Ptolomeo, cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insulas circumuentus occiditur, regnumque Macedonia quod Lysimachus eripuerat cum vita pariter amittit. Itaque qui cedibus, ambitione, superis rotum orbem sudarant hoc sine, perierunt igne ultionis diuino trono erumpen-

Duces Alex-
andri o-
mnes ab-
sumti.

rum pente, hæc quidem inter domesticos. Externi vero quid? Indi mox auditio morte Alexandri occisus eius praefectis se in libertatem vindicarunt, nec ultra Persidem & Mediam diu imperarunt Seleucidæ. Iustinus l. 41, Arsacem Parthum defecisse, simul mille Bætrianorum vrbes, narrat Theodorus, & corum exemplum secutus totius Orientis populos, & paratione Ponticas, Schyrticasque gentes, vnde noua potesta regna, & Respublica emerserunt.

Potentia
Ptolomei.

Et confortabatur rex Austræ, Ptolomæus Lagi filius, qui regni Macedonici meridianam partem Ægypti obtinuit, vir prudenterissimus ut historicus ait. Sed Ptolomeus in Ægypto solerti industria magnas opes parabat, quippe & Ægyptios insigni moderatione in favore sui sollicitauerat, & reges suos beneficis, obsequiis que deuinxerat, terminos quoque imperii acquisita Cyrene vrbe ampliauerat, factusque iam tantus erat, ut non tam timere hostes, quam timendus ipse hostibus esset. Videantur que de eo in Atticis Paulianis; fuit autem in cæteris ducibus inter se certantibus occasio crescendi habenti regnum firmum, nec incursibus vllis obnoxium, à Rhodis dictus est Soter quod contra Demetrum auxiliatus sit. Judæorum captis Ierosolymis centum & duodecim millia cepit, sed humanissime habuit, ut multi ex Judæa ultra in Ægyptum sint profecti, illis arcis, & vrbes credidit, quod iuramenti sequantissimos sciret ex Iaddi ad Alexandrum responso.

Vnus ille ex principibus eius est. Ptolomæus Philadelphus frater invidiæ interactor, cui peditum centum millia, currum duo millia, Elephanti quadringenti, nauium longarum centum quinquaginta, oneriarum mille, argenti talenta annua quatuordecim millia octingenta, denique decies quinque centena millia artabarum frumenti, artaba modios tres, & vnam tertiam continet.

Alia gesta
prædicta.

Berenice.

Ptol. Euer-
getes.

Historia à
Propheta
narratur.

In fine autem annorum post multa & molesta certamina, inter Asiac & Ægypti reges, filia regis Austræ, Ptolomæi Philadelphi regis Ægypti filia Berenice veniuit ad Regem Aquilonis Antiochum Ædæ, ut amicitiam conciliet, cum magna dote, ut & p. 2000 nomen inuenierit. Sed non tenebat fortitudinem brachij, nec firmum erit duorum regnum vinculum; Laodice enim prior vxor Antiochi maritum veneno occidet, Seleucus Callinicum regem constituet, Berenice cum filio Antiochiae principibus occidendos tradet. Imo qui eam adduxerunt, auctoresque matrimonii fuerunt, pariter occidentur. Stabat autem de germine radicum eius, nempe Ptolomæus, Euergetes, frater Berenices, qui pene vniuersum regnum Seleuci occupauit. Historiam narrat Iustinus l. 27. Mortuo Syria rege Antiocho (Deo scilicet) cum in locum eius Seleucus successeret, hortante matre Laodice, quæ inhibere deberet, auspicia regi à parricidio cepit. Quippe Berenici noueram suam, sororem Ptolomæi regis Ægypti, cum paruulo fratre ex ea suscepit, interficit, quo facinore perpetrato, & infamia maculam subiit, & Ptolomæi bello se implicuit. Porro Berenice cum ad se interficiendum missos didicisset, Daphne se claudit, ubi cum ob siderem eam cum paruulo filio, nunciam cum ciuitatibus Asia efficit, recordatione paternæ, maiorumque eius dignitatis, casum tam indigne fortuna miserantes, auxilia ei omnes miserere, frater quoque Ptolomæus pericolo sororis excitus, reliquo regno cum omnibus viribus aduolat, sed Berenice ante aduentum auxiliorum, cum vi non posset expugnari, dolo circumuenta trucidatur, Indigna res omnibus visa, itaque cum vniuersa ciuitates que defecerant, ingentem classe comparassent, repentina exemplo crudelitatis exterrite, simul & in vltionem eius, quam defensuri fuerant, Ptolomæo se tradidunt, qui nisi in regnum domesticæ seditione reuocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset.

Itaque apparet cur dicat Daniel: In super & Deos eorum, & sculptilia, vasa quoque preciosa argenti, & auri capitina ducet in Ægyptum: Historici aut illa quæ olim

Cambyses extulerat reduxisse. Seditione enim domesticæ reuocatus, 40000 talentorum auri, 2500. Deorum secum auxit, omnia autem vñque ad Euphratrem occupauit.

§. 9. Reliquorum expositione supercedeo, quibus si nomina regum adiungas, ex prophetia perfectam historiam conficies. Tu lector Dei præscientiam accuratissime omnia acta, omnes animos omnium peruidenter considera, omnium euentuum conscient numen reuocere. Atq; omnia à Deo esse, à Deo conservari, sine Deo consilia humana in irritum cadere, atque in summas calamitates verti inuenies, potentium illæ nuptiæ, primo reges, reginas, liberos deinde ipsa regna inter necno belli colliserunt.

Futuorum igitur prænotio certissimum est diuinitatis omnia imperia moderantis, & nunquam falsum signum. Sic Isaie 41. Annuntiate nobis que ventura sunt in futurum, & sciemus quia dñs estis vos.

Quas inter etiam illam de Cyro manifestissimam retero, quæ illi post ducentos annos regnum adepto ostensa est, vt Ioseph. c. 11. antiqu. c. 1. narrat.

C A P V T VIII.

Rerpublicam à Deo dependere testimonius
Christianorum ostenditur.

§. 1. **S**uperuacaneum videri hoc possit, cum pastrum multi integros ea de re tractatus conscriferint, sed tamen ex his pauca delibare ad institutam disputationem haud fuerit inutile.

Tertullianus apol. contra gentes c. 17. Quod colimus nos, Deus vñus est, qui totam molent istam cum omni instrumento elementorum, corporum, fibrum, verbo quoque iugis, ratione, qua diffusus, virtute, qua potuit, de nihilo expressit, in ornatum maiestatis sua. Et c. 18. Vide te igitur ne ille regna dispenset, cuius est & orbis, qui regnatur, & homo ipse qui regnat, ne ille vices dominationum ipsi temporibus in seculo ordinabit, qui ante omne tempus fuit, & seculum corporum tempus fecit, ne ille ciuitates tollat, aut deprimat, sub quo fuit aliquando sine ciuitatibus genus hominum.

S. Basilius Hexem. hom. 7. Nemo homo stellarum scientia præditus, nemo Chaldeus procellas ex ortu siderum connectans aeris turbam erinaceum docuit: sed marium dominator, atque ventorum, huic etiam animanti paruo imminens sue sapientia vestigium euident, & apertum impresit. Nihil est prorsus quod sub prouidentiam Dei non cadat. Nihil est omnino, quod à Deo neglectum sit: omnia explorat, omnia conficit oculus ille perugit: omnibus adeat, facultatemque salutis cuique praefat. Si erinaceum Deus à sua prouidentia non excludit, ea quæ ad te pertinent non explorat? non conficit?

Et in hæc verba Psalmi 32. Non saluatur rex per multæ virtutem. Non exercitus militaris, non quantitas munitio, non ciuitatum mænia, non peditum phalanx, non equestris turma, non navalis munimis preparatio, regi salutem parit. **K**leio^ρ καδισ^ρ, τῷ μετισ^ρ βασιλεῖ, Dominus constituit, & desituit reges. Seruat ergo rex non per multam virtutem, sed per diuinam gratiam.

Athanasius oratione contra Gentes: Ita quoque in vniuersitatibus istius ordine & harmonia, necesse est, ut animaduertamus omnium istorum principem esse Deum, eumque vnum & non plures. Nam ille dispositionis ordo, & rerum omnium consentient harmonia, non multos, sed vnum sibi ducem, principemque declarat esse, nimirum verbum Dei.

Deinde in eadem oratione. Ipse igitur omnipotens, omnino integer, sanctus ipsius Dei sermo, & ratio omnibus incumbens, & vbique suas vires explicans, illa strans omnia, cum que oculis apparent, tum que oculos subterfugunt. Vniuersa in se continet, & constringit, nibilque deferrum à sua potentia relinquit, sed omnia in omnibus, singula in singulis, publico vniuersa

Tertullian.
Deus o-
minis regn
diffonit.

Basilius.
Deus etiam
animan-
ti curam
suscepit.

Deus ser-
uat & de-
jicit reges.

vniuersa viuificat, & conseruat, initia, elementaque omnis sensibilis substantia.

Irenaeus. Gentes etiā tem habet Deus omnium, propter hoc & consilium dat: consilium autem datus ad eis his, qui morum prouidentiam habent. Necesse est igitur ea que prouidentur & gubernantur, cognoscere suum rectorem: que quidem non sunt irrationalia, neque vana, sed habent sensibilitatem perceptam de prouidentia Dei. Et propter hoc Ehrnicorum quidam, qui minus illecebri ac voluptatibus seruierunt, & non in tantum superstitione idolorum abdūti sunt; proutientia eius moti, luctu tenuiter, tamen conuersi sunt, ut dicunt fabricatorem huius vniuersitatis Patrem omnium prouidentem, & disponentem secundum nos mundum.

Augustinus. Augustinus de ciuitate Dei, lib. 5. cap. 10. Neque enim & vitam Dei & prouidentiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus, necesse esse Deum semper vivere, & cuncta praescribere: sicut nec potestas eius minuitur, cum dicatur mori, falsoque non posse. Sic enim hoc non potest, ut potius si posset, minoris est utique potestatis. Recte quippe omnipotens dicitur: qui camen mori, & falso non potest. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult. Quid si ei accideret, nequam est omnipotens.

Augustinus de ciuitate Dei lib. 4. cap. 28. Sicut autem potuerunt auream pecuam habere Romani, quanvis Deum Aurum non colerent: sic & argenteam habere potuerunt, & aream, si nec Argentum, nec eius patrem colerent Aesculanum: & sic omnia queretere piget. Sic ergo & regnum inuitu quidem Deo vero nullo modo habere posset. Dicit vero istis falsis, & multi ignoratis, siue contemptis, atque uno illo innotito, & fide sincera ac moribus culto, & melius hic regnum habent, quantumcumque haberent, & post hoc acciperent sempiternum, siue hic haberent, siue non haberent.

Augustinus de ciuitate Dei lib. 5. cap. 1. Iam consequenter videamus, qua causa Deus, qui potest & illa bona dare, que habere possunt etiam non boni, ac per hoc etiam non felices, Romanum imperium tam magnum tamque diuturnum esse voluerit. Quia enim hoc Deorum falsorum illa, quam colebant, multitudine non fecit, & multa iam diximus, & vbi visum fuerit opportunum esse dicemus. Causa ergo magnitudinis imperij Romanorum, nec fortuita est, nec fatalis, secundum eorum sententiam siue opinionem, quae fortuita dicunt esse, que vel nullus casus habent, vel non ex aliquo rationabili venientes: & ea fatalia, que præter Dei & hominum voluntatem eiusdem ordinis necessitate contingunt. Prorsus diuina prouidentia regna constituantur humana.

Petrus Chrysologus. Potentia Domini non est maior in regno potentissimo confirmando, quam in turgio pauperis exertendo. Quis enim in Graecia potentior fuit Alexander? Ei tamen successore legitur, non suis, sed saltatricis filius.

§. 2. Vere igitur Augustinus l. 5. de ciuitate Dei, c. 11. Deus itaque sumus & verus cum verbo suo, & spiritu sancto, qua tria unum sunt, Deus unus, omnipotens, creator, & factor omnis anima, atque omnis corporis: cuius sunt participatione felices, quicunque sunt veritate, non vanitate felices: qui fecit hominem rationale animal ex anima & corpore: qui cum peccantem nec impunitum esse permisit; nec sine misericordia dereliquit: qui bonis & malis essentialiter etiam cum lapidibus, vitam seminalem etiam cum arboribus, vitam sensibilem etiam cum pecoribus, vitam intellectualem cum fôliis Angelis dedit, a quo est omnis modus, omnis species, omnis ordo; a quo est mensura, numerus, pondus; a quo est quicquid naturaliter est, cuiusunque generis est, cuiuscunque estimations est: a quo sunt semina formarum, forma seminum, motus seminum atque formarum. Qui dedit & carni originem, palchitudinem, valetudinem, propagationis fecunditatem, membrorum dispositionem, salutem, concordiam: qui & anima irrationali dedit memoriam, sensum, appetitum: rationali autem insuper memorem, intelligentiam, voluntatem: qui non solum calum, &

terram, nec solum angelum, & hominem, sed nec exigua & contemptibilia animantis viscera, nec anis pennulam, nec herba flosculam, nec arboris folium sine suarum partium conuenientia, & quadam veluti pace dereliquit, nullo modo est credendus regna hominum eorumque dominatioes & seruitutes, a sua prouidentia legibus alienas esse vobis.

Sane tam magna nunquam negliget, cui tam parva curæ sunt, Numeravit capillos nostros, imo vt notat Tertullianus fetas porcorum: non numeravit provincias regum, vibefque terrarum?

S. Augustinus lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 19. idem pulcherrime describit, & malos non sine prouidentia regnare ostendit. Sed qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam suspicantur temeritatem: quorum tamen, si vere bonus est, non contemnit salutem: quoniam tanta iustitia est, qui de spiritu Dei virtutes habet, vt etiam ipsis diligat inimicos: & ita diligit, vt suspirantes, vel detractores velut correctos habere consentes: non in terrena patria, sed superna. In laudationibus autem suis, quamvis parupendat, quod eum laudant, non tamen parupendat, quod eum amant: nec eos vult fallere laudantes, ne decipiat diligentes. Ideoque inflat ardenter, vt potius ille laudeatur, & quo habet homo, quicquid in eo ure laudatur. Qui autem contemperat gloria, dominationis est auditus, beatis superat, siue crudelitatis virtus, siue luxuria. Tales quidam Romani fuerunt. Non enim cura exigitur amissa, dominationis cupiditate caruerunt. Multo tamen fusile, prodit Historia. Sed huius vitæ summitatem, & quasi arcem quanam Nero Cæsar primus obtinuit: cuius fuit tanta luxurias vt nihil ab eo putaretur virili metuendam: tanta crudelitas, vt nihil molle habere crederetur, se nesciretur. Etiam talibus tamen dominandi potestas non datur, nisi summa Dei prouidentia, quando res humanas indicat talibus dominis dignas. Aperta de hac re vox diuina est, loquente Dei sapientia: per me reges regnant, & tyrami per me tenent terram.

Concludit igitur S. Augustinus lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 21.

Quia cum ita sint, non tribuamus dandi regni atque imperij potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno celorum solis suis: regnum vero terrenum & suis, & impiorum, sicut ei placet, cui nihil iniuste placet.

CAP V T I X.

Rempublicam à Deo esse & dependere ex prædictionibus aliis cognosci-tur.

§. 1. **M** INUS est hoc argumentum firmum apud sinceros iudices, & orthodoxos, quam Historia generalis, quod ex sacris literis deponimus, apud neris humanæ Pseudo-politicos tamen, qui scripture sacra non credunt, cum omnino historiam humani generis credere possent, multum ponderis habent ne- liticum non esse. Sicut igitur etiam est prouidentia alicuius numinis; Si prouidentia, igitur administratio rerum ad numen pertinet, non igitur casu, aut humana duntaxat ratione res humanæ gubernantur. At vero rerum futurum prædictio- nes esse ostendunt, non illa modo, quæ ex sacris scripturis differimus, sed multa quoque in vita communis acciderunt, atque etiam in eueniunt, quæ eam ita confirmant, ut nemo nisi plane ab omni humanitatæ & historia cognitione abhorreat, negare illa possit.

§. 2. Prophetia & oracula vera, apud quocumque reperiantur, non nisi Deo loquente, continet occulta sine gentis futura pandunt, vel occulta manifestant, Deo cognoscere nemo nisi solus Deus potuit: Naturales

les enim *magos*, & conjectandi peritiam quam politicis, medicis, Philosophis concedimus, nisi præstantior, & diuinior lux affulget, à prædictiōnibus de quibus agimus, omnino remouemus. Qui dæmonum ope, in occultorum scientia, vel quorundam futurorum præfensione, abutuntur, eos ut impios & crebro fallaces detestamur. Qui vero (vt est apud Tullium l. 2. de diuinatione) halitu quodam terre, ad futurorum rerum præfensionem excitari, vegetarique animos vatum putarunt, quamvis id quoque Plutarchus, libro quo querit causas, cur oracula cœstarunt, fentiat, eos nos longissime à ratione vera abire iudicamus, & prope infanire. Quam enim cognitionem, analogiam, aut causæ rationem habere potest, tanta vaga terrarum, aut speluncarum mephitis, cum illis rebus, que ex Dei voluntate, & libero hominis arbitrio dependent?

Dæmones
sola cohabet
diuina præ-
sidentia.

Hæc igitur excludo, atque vniuersum illud oraculorum genus, quod totum mundum olim affixit. Ex eo tamen ipso colligimus etiam diuinam prouidentiam. Si enim sunt dæmonum sæpe vera vaticinia, quia res longe diffitas intuentur, vel occulta hominum confilia, & causas eveniuntum certas norunt, ex eo etiam prouidentia regi mundum discimus, cum enim malisint illi, & malefici spiritus, prouidi tamen, callidi, fortes; necesse est, maiore vi ac metu eorum vim nequitiamque cohiberi, id vero à nullo hominum, sed à Deo fieri potest, cum vel vnuis tanta agilitate, robore, cognitione omnium rerum naturalium, maxime inexpectabilis, & inuulnerabilis perdere homines vniuersos possit. Horum impostura spirituum gentium fere superstitiones nitescantur, verum postea manifesti fraudum vates auctoritatem, & precia mendaciorum perdidérunt, postremo etiam dæmones ipsi clingentes sunt facti.

§. 3. Præcipua auctoritas fuit librorum Sibyllinorum, ceteros fere prudentior ac cultior etas repudiauit. Suetonius in Augusto. Quicquid farricorum librorum Graci Latinique generis, nullis vel parum idoneis autoribus, vulgo cerebatur, supra duo millia contraria vndeque crenauit, ac solo retrinuit Sibyllinos, hos quoq; delectu habitu condiditque duobus forulis auratis sub palatini Apollinis basi. De illis eisdem libris Augustinus libro 18. de ciuitate Dei, c. 22. mentionem facit, cum probat Sibyllam Erythraeam de Christo domino etiam multa prædictiss.

Nec solum de futuris Deus monere sanctos ac pios noluit, sed cum illi pauci essent, & in multis populis vix vlli, impiorum voce vslus est. Vt Balaami Numer. 22. & 23. Hinc quoque innumera sunt apud gentes vera ostenta, atque indicia rerum publicarum, & regnum, vel de nouo constitendorum, vel mutandorum. Exempla sunt apud Lipsium in monitis, & in omnibus scriptoribus præcipue posterioris aui, maxime in imperii Constantinopolitani variis variorum euentuum prædictionibus.

Plurima vero historiæ martyrum, ac sanctorum patrum referunt, que quamvis profanitas pseudo-politicorum ridere confundit, non tamen quicunque prudenter, & sine præiudicio eorum viorum acta, doctrinamque perpendit fraudis aut impostura quicquam potest suspicari. Plurimis certe prædicta sunt imperia, & victoriae, quibus ea confecti sunt. Constantino magno dictum: In hoc signo vinces: alii alia sunt, nec sine effectu prædicta.

Marcianum aquila imperii insigne dormientem obumbrat, iterumque id sit in Africa, mirantibus Barbaris, & captiuo libertatem vltro dantibus.

Theodosio deinde mortuo, mox Augusta coniuge, & imperio ornatur.

Admirabile quod l. 1. monit. recenset post alios Lips. Compar ifsis, quod patrum euo Lvdvico Hungaria regi accidit: cui bellum Solemannus Turcarum Princeps parabat, arque ipse pariter se accingebat. Prandebat in arce Buda, foribus tunc regie de more clausis. Astat ad portam quissimam humana specie, sed claudus, distortus, & habitu cetero cultuque fido; qui acri & stridula voce clamat, posicque colloquium Regis. Negligitur, & putabant mendaculum hominis esse: cum mago magisque inclamat, & opus conuento rege, nec alio, esse. Re ad regem delata, miratur & splendidioribus aulicis, iussum nomen, & personam suam preferre, & hoc quicquid esset elicer. Venit, & appellat claudum de arcano qui inspecto, abnuit hunc regem esse: & quoniam, inquit, audire afferatur, abi, muncia breui & certo peritum. Et cum dicto ex oculis adstantium evanuit. Nimus vera comminatio fuit, rex ad Mohatrum vrbem, grandi prelio vicitus, & fugiens in paludes incidit: & dum emittitur, equo super eum corruente obteritur, aut suffocatur. Annus agebat vigeſimum primum.

C A P V T X.

Regna à Deo gubernari ex dictis impiorum & infidelium ostenduntur.

§. 1. **Q** Vamuis recte dixerit sapiens huius seculi, & cuius doctrina in multis ad verum proxime accessit, Semper humanum genus de Deo male meruisse, male etiam & stulte de Deo sentit. Sunt tamen animis in sita *animis*, *præconceptiones*, & magni luminis, quod in primæ gratia puro refulgebat, quadam scintillæ inter densilimarum caliginum nubila emicantes, quæ mentem suis nebulis obſcram, & ſepe ignorantia ſua anantem in finem ſuum dirigunt, aut ſane ocioſe, & ſecure virtus ſuis indormicere, arque veterno graui obtopſcere non ſiunt. In his fere mundus impiorum cum viris optimis conſentit, quamvis deinde in electione magna fit iudicandi agendique diueritas. Pericula ſubita, grandia, fidelibus religionem inuitunt, eosque ad pietatem, orationem, peccatorum detestationem conuertunt, impiorum ſuperſitionem accendunt, atque ad atrocias ſcelera impellunt. Ieiunant, orant Ninuitæ, & Bethulienſes, cum excidium ante oculis obuerſatur, at Rex Moabitum primogenitum in manibus immolat, & miserabilius liberatur, quam vinceretur. Curtius ſe pro legionum periculo præcipitat, Romani Græcum, & Græcam, Gallum & Gallam defodiunt, Carthaginenses ſelectæ formæ, & indolis patricios pueros Satanae in holocaustum exurunt. Omnes numen aliquod *τοτεστατον*, quod calamitatibus auertendis, malisque minuendis idoneum, & beneficium esse naturaliter ſentunt, placare ſe, & auxiliare habituros eſſe confidunt, omnes ex alio ſe ſuafque res pendere agnoscunt, ſolum in eius designatione aberrant. Si Tiberis aſſendit in mania, ſi Nilus non aſſendit in arua, ſi colum ſierit, ſi terra mouit, ſi famæ, ſi lues, ſtatiū Christianos ad Leonem.

Tertullian. apol. c. 40. Sic in sanguinem innocentem conclamabunt nocentissimi, quod omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Christians eſſe cauſas, vel existimarent, vel prætendebant. Hoc igitur nostri ſeculi apostatas occultos, ſimulatores perfidos, vel maxime percellere debet, quod inter gentilium impietates ipsorum atheismus

Naturah-
mo vera
datur.

Pericula
bonos faci-
unt melio-
res, hypo-
critas atro-
ciores.

sumus fuerit rarissim⁹. Non ignoro plurima egregie ab illis dici, sed tamen erroribus, & falsis vera misceri. Ut apud Platonicum libr. 4. de legibus. *Ως θεος μὲν τάρτα, καὶ θεού τύχη, καὶ καὶ τὸ αὐθεντικόν εἴη ταῦτα. Deum omnia, & cum Deo fortuna, & occasio gubernant vniuersa.*

Plato Deū & fortuna rectores mundi putat. Cū Deo fortunam, quæ nihil est, aut si est, temeraria, cæcæ, Deo subdita, est, συμβατιλέννου, & quasi confortem regni obtrudit? cur κατερ occasionem, cum omnis opportunitas sit à Deo? Sed valere tamen contra nostras Pseudo-politicos etiam auctoritas errantium debet, cum vera dicunt, quia adeo à vero est eorum remotus sensus, ut in tantam impietatem paucissimi aberrant. Certe Platonicos Deum intra mundum constituisse docet in Apol. Tertullian. & exemplo naucleri intra illud, quod gubernat considerare. Nec à Platone, qui Ciceroni pro quodam Deo est, recessit ipse magnus illius admirator. ita enim loquitur lib. i. de natura Deorum. *In mundo est Deus aliquis, qui regit, Ipsi idem lib. de leg.* Nulla gens nec tam immansuetata, nec tam ferrea, quæ non, etiam signore, qualem Deum habere debeat, tamen habendum sciat. Et libro 2. Providentia Dei mundum, & omnes eius partes ab initio constitutas esse, & omni tempore administrari, & singulis à Deo consigli demonstrat.

S. 2. *Habuit ille hæc ex Platone libro primo de legibus, vbi afficerit. Rem publicam sine diuini numinis adiutorio non posse gubernari. Quemadmodum enim bestiæ animantib[us] que rationis expertes, sui curam habere nequeunt, neque per se ipsæ se regere possunt, sed ad illas moderandas hominis imperio opus est, ita homines ad felicitatem deduci non posseunt, nisi Deus ipsæ moderetur, & manuducat. Ita est profecto, nam timidae sunt, & incertæ prouidentia noctis.*

Aristoteles. §. 3. Aristoteles ipse, lib. ii. Metaphys. cap. 10. *Vnum esse Deum docet, omnium administratorem. Et lib. de mundo. Quod in navi gubernator, quod in curru agitator, quod in Choro precentor, quod denique lex in iustitate, & dux in exercitu, hoc Deus est in mundo.* Vere omnino. *Ἐστὶ γέ τοι οὐ τέλος οὐδὲ οὐ πονητής, οὐ πατρός. Di- uina prouidentia in priuatis, in publicis, ubique genitum cer- nuntur.* Mutuatus hoc ab Aristotele Philo videtur. Credendum est, sicut in curru aurigam, aut in navi Guberna-torem, ita in rebus omnibus superflare eum, qui praest corpori-bus, animabus, animantibus, mentibus, Angelis, cunctis, que terra, vel aere, vel celo continentur naturis tam visibilibus, tam inuisibilibus. Totum enim mundum ex se pendentem rexit.

Seneca. *Rectissime Seneca de prouident. cap. 1. Quis enim credat fine custode tantum opus stare? & hunc siderum cursum, discursumque fortuitos imperus esse? Imo vero etiam qui perent illi cura sunt, μέλεσι ποι οὐδὲ μέμενοι τε, cura Deo sunt, et si perent. Plato in Epinomide, Deos magna, parva, curare afferit, nec illi esse quae subito accidunt, improvisa; nam & Ecclipsis repentina luminis obscuratio- ne efficitur, & ante multa tamen scula in certam ho- ram, & horæ momentum est descripta.*

§. 4. Pulchra est & regia plane oratio quam Cambyses ad filium in Medos profecturum habuit. Hoc vnum, inquit, prae*cep*tu** commendo, idque tanquam pre*ci*osum thesaurum a patre donatum in tua memoria recondi cupio. Dei esto amicus, in eundem proius, nibilis, ag*gre*di**are, nisi diuino nomine implorato. Imbecilla est enim & hebes mortali*tu*m natura: Nihil, autem Dei sapientiam latet, omnia ex sententi*ia* cedunt iis, quibus illa pra*cep*ta** est.

Mouet hæc omnia ipse immobilis, semper sibi similis, & præcipue mouet per vicarios suos: Praeclarus hoc Lipsius præfatione in lib. de militia Roman. Deus rbiq; expofuit. *Sicut vnu in superioris Deus est, qui machinam*

hanc totam moderatur, & temperat sic in terris velut curatores & vicarios quosdam suos constituit, qui in partibus eam tuantur, & administrent: Atque horum quosdam crescere voluit in magnis opes, copias, opera: quid nisi in imagine ostendens calestem illam, & sine fine ac modo potentiam, quam impse haberet & per riuelos ac canales illos deducit, ut igitur cœlum & micantia illa astra cum intrenuerit in illis ad puram primam & inaccessam quandam lucem ducimur: sic ab humana ista magnitudine ad auctorem illius, & solum Deum. Et Sene-
ca: Prope Deus est, tecum est, intus est, ita deo Lucifer, facer in terra Spiritus fœder, bonorum malorumque nostrorum obseruator & custos.

§. 5. Infigue est sanc proemium legum Locrorum à Zaleuco latarum, si de uno Deo loqueretur, quod refert sermone 42. Stobaeus: *Omnes qui orbem, aut regionem involunt persuasos esse oportet, Deo esse, quod manifestum sit ex celi, & rotius mundi inspectione, rerumque in ipsis dispositione pulcherrima, & ordine. Materiae enim vniuersitatem hinc est, & moderatrices proutidentia, Cicer. libr. 3. de na. Deorum. Omnim, inquit, nec enim magnarum dunt axat, sed etiam minimarum.*

§. 6. Discrimen hominum ex errore, & tenebris
ad veritatis lucem emergentium, nobis Epicetus
tradidit. Quod ad Deos attinet, sunt qui negant viuum Nu-
menesse. Sunt qui esse donent, sed ignorant, incuriosi, & nulli
rei prouidere. Sunt tertii, qui & esse, & prouidere, sed non nisi
magnis & celestibus, terrenorum autem nulli. Quarti, &
celestibus, & terrestribus; sed vniuersi dum taxat, non autem
singulis, & vniuersique seorsim. At quiri, in qua parte Ulysses
& Socrates, assertur statuuntque. Quod si deus NE-
IN MINIMO MOTU lateam aut pallam.

Itaque nec iure, nec vice libr. 4. Acad. Stoicos cul-
pet Cicero, quod Dei maiestatem ad apium & formi-
carum perfectionem deducant, neque enim haec fa-
cit, sollicitus, anxius, negotiosus, à maioriis rebus
abducens, sed sine labore, curta, & vt Clemens Ale-
xandrinus ait. ε μεριζομένος, ἐν ἀποτελεσματικῷ, ἐ^ν
ματαθεώντι εὐ τόπῳ εἰς τόπον, πατέντι δὲ ἀντιλόπη,
καὶ μεταρχή θεοχρήματος, ὅλος ἡ γῆ, ὅλος ἡ φύση, ὅλος ἡ θε-
σαυρός πάντα οὐτον, πάντα άνθρωπά πάντα εἰδῶς. Non
diuisus, non difsecus, non transiens de loco in locum, sed vbi-
que semper existens, & nusquam circumscriptus, totus mens,
totus lux, totus oculus, omnia videns, omnia audiens, omnia
sciens.

Hunc qui agnoscit, qui in eius conspectu omnia peragit, facile bona consilia dare, & vt illa ~~παντες των~~ magnus confirmet, successumque det, expectare potest.

C A P V T X I.

*Ratione docetur prouidentia diuina omnia
gubernari.*

§.1. **T**estimonia hucusque aliena produxi, nunc Atheos, Epicuræos, & Diagoristæ domi fæcconueniam, & conscientiam eo vñque agitabo, donec confessionem veritatis, aut assentum extorqueam.

Rationem primam malo Philosophi eximii verbis, quam propriis adducere. Seneca de prouidentia: *Supervacuum est in presentia offendere, non sine aliquo custode tantum opus flare, nec hunc siderum certum discutim fortius impetus esse, & qua casus incitat, saepe turbari & cito arietare: hinc omnissam velocitatem procedere aeterna legis imperio, tantum rerum terra marique gestantem; tantum clarissimorum luminum & ex dispositione lacentium: non esse materie errantis hunc ordinem: neque que remere coierunt, tanta arte pendere, ut terrarum oram & sumum pondus sedeat immotum. ex circa se pro-*

Mundus
ipse clamat
se Dei arti-
ficiis opus
esse

perantis cœli fugam spectet; ut insula vallis maria moliant terras, nec vultum incrementum fluminum sentiant; ut ex minimis seminibus nascantur ingentia. Ne illa quidem que videntur confusa & incerta, pluias dico nubesque, & effusum fluminum iactus, & incendia rupis montium verticibus effusa, tremores labantis soli, & alta qua tumultuosa pars rerum circa terras mouet, sine ratione, quamvis subita sint, accidunt: sed suas & illa causas habent non minus, quam que alienis locis conspicata miraculo sunt, ut in mediis fluvibus calentes aquæ, & nouæ insularum in vaslo exsiliunt mari sparsa. Iam vero si quis obseruauerit nudari litora pelago in se recedente eademque intra exiguum tempus operiri, cœdet caca quadam volutatione modo contrahi vndas, & introrsum agi, modo erumpere, & magno cursu repetere sedem suam: cum illæ interim portionibus crescunt, & ad horam ac diem subeunt ampliores, minore que prout illas lunare fidus elicuit, ad cuius arbitrium oceanus exundat.

Quam vero cauam omnium mutationum dices, nisi ab uno aliquo incipient, atque in unum finem omnino tendant? sidera atque corum orbes incitatissima velocitate, quamque nulla intelligentia possumus assequi, rapiuntur, nec illo tamen suo motu proprium aliquod bonum accipiunt, sed mundo inferiori, atque hominibus ministrant, non sua voluntate, aut scientia, sed summae cuiusdam intelligentie, potentiaeque vi ac decreto.

Nil à se-
ipso est.

§. 2. Aliæ ratio quam nobis tum Metaphysici, tum etiam Theologi explicant. Totum enim uniuersum, atque rerum omnium quæ in eo sunt congeries, non potest esse à seipso, nec res singulæ sua se vi crearunt, sed ab alio esse cœperunt, ideoque ab alio conseruantur, & ad finem suum diriguntur. Tot causarum actionibus, ac concursu ad rerum singulorum effectiōem, conseruationem, atque augmentum opus est, quomodo esse igitur possent à seipso? aut quomodo deficiere, si à se, hoc est, per essentiam suam existunt? Quod ex se se est, vt permaneat esse, alieno adiutorio non igit. Si igitur ab alio, hoc est à Deo omnia suas habent origines, à Deo esse, conseruari, regi, ac gubernari necesse est. Hoc enim ius *anum*, & opifici in opera sua negare nemo potest, à casu autem non esse iam prima ratione docui.

§. 3. Si regna potentia, & prouidentia diuina non administrantur, ne possunt quidem sic regi. Si enim Deus est, necessario est, & ab eius nutu omniū rerum humanarum stabilitas ac vicissitudo penderet. Si Deus non est, necessario non est. Fieri enim Deum ex illis est, quæ esse non possunt: Cum igitur Dei

Quod na-
tura omni-
bus in situm
est, vt cre-
dant, non
est imposi-
bile.

quamdam generalem & omnibus in situm conceptiōem natura dederit; omnis enim anima naturaliter Christiana, cum res aduersæ pientiunt, vel pericula instant, Deum inuocat, à Deo auxilium exspectat; non igitur ille omnibus animis innatus, atque à natura in fixus sensus ita fallitur, vt à *Á. A. r. a.*, quæque in rerum natura esse nequeunt, persequatur. Si enim Deus non est, nihil tam alienum à ratione, tam cogitatu absurdum, tam contradictioni fangi potest, quam esse Deum. Tam vero seipsum implicans, sequere euertens opinio, non potest omnibus esse naturalis.

Impy meti-
culosi.

Documēto sunt homines improbissimi, qui cum nemesis, & meritarum pœnarum imminere cohortem cernunt, à Deo sibi tanta parari mala intellegunt. Vide Antiochum nobilem iam sero scruili timore pietatis vmbram ostentantem. Audi Romanum Tyrannum querentem, *Indies* se à Deo perdi, etiam peius, quam sentiat. Vide alium, omnia tonitrua fugientem, ad omnia fulgura pavidum, concamerationibus subterraneis, & vituli marini pelle se male turgentem.

Cur igitur mens aliqua omnium domina, increta & creatrix esse non potest: cum mens impiorum *sua resis* contra factorem suum tam argute disputet: vnde vis est, diuinior illa tibi est, qua abscondita comprehendis, in memoria recondis, alia atque alia ratiocinando colligis? Nemo mentem tam capacem, tam nobilem, omnia intelligendo penetrantem, alia cupientem, alia liberim resistentem, ab alio quam à præstansim quædam quadam mente, atque intelligentia originem habere, pronunciat. Quomodo enim tantam intelligentiæ sentiendique soleritiam, tam celeres appetendi motus efficere, atque ordinare res bruta, & rationis expers poterit?

§. 4. Plurima hinc absurdæ sequi, si Deum esse negemus, docet lib. de prouidentia doctissimus nostrus Lessius ratione 12. Verba eius sunt. *Si nullum est numen, nullaque prouidentia, quæ res humana gubernetur; est aut non multa profecto sequuntur absurdæ, & ab omnibus sano regit munus iudicio aliena, quæ clare conuincit illud nullo modo factum, sine tui posse. Nam primo sequitur, Primam ac supremam veritatem de numine & prouidentia, aperire reportam mortalibus ad omnia secundum vitæ impuritatem, ad omnem iniquitatem & iniuriam, ad omnem superbiam, arrogantiæ, tyramudem, denique ad perfidiam, periuaria, sacrilegia, & omne scelerum genus. Nihil enim est tam immane, vel iniquum, vel impium, quod metu niminis sublato, mens humana non austi aggredit, & perficeret, iuxta illud Psalmi 107. c. Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus. &c. Ecce fructum illius doctrinae & perfusionis, omnium scelerum turpitudine & abominabilis enormitas. Illud sequi est manifestum. Sicur enim si est aliud numen, prima & suprema veritas est, esse Deum qui mundum regat: ita si nullum est numen, prima & suprema veritas erit nullum esse Deum qui mundum regat. Erit enim veritas de eo, quod apprehenditur ab omnibus esse supremum ac primum omnium principium. Hac autem veritas extinguit in animis hominum omnem numinum metum & reverentiam: sublato autem metu, patet via ad omnia sclera. At quid absurdius dici vel cogitari potest, quam primam & summam veritatem, & maximum diuinitatis arcuam ab hominibus cognitum vel apprehensum, ad omne nefas & flagitia viam aperire, eosque sceleratissimos & impurissimos efficeret? Secundo sequitur, id quod est falsum & impossibile, & merachimera, esse causam omnis religiosi, pietatis, iustitie, temperantie, modestie, benignitatis, patientie, denique omnis virtutis & honestatis: pacis insuper & tranquillitatis in Republica, & omnis boni in genere humano. Persuasio enim numinum, eiusque amor & timor, hec omnia bona pariunt: & quo illa maiora & vehementia fuerint, eo maior a bona ex illis in animis hominum, & statu politico oriuntur. Vnde nunquam extirpata Republica bene instituta, in qua Religio, & persuasio prouidentia numinis non viguerit: & priuatum quo quisque fuit erga numen reverentior & religiosior, eo probitatem & vita innocentiam fuit illustrior. E contrario quo quis numen minoris estimauit, eo fuit sceleratior: vt ex vitaque historia tam probhana quam sacra confitatur.*

At cuius amentia est credere, falso & impossibili figura tantam inesse vim ad omnem virtutem: solide autem veritati tantam illecebram ad omne flagitium & perniciem? Tertio sequitur, veram & summam sapientiam extinguere omnem virtutem, & homines efficeret peccatos: summum vero errorem & amentiam excitare ad omnem virtutem, & homines efficeret optimos: Si enim nullum est numen, summus error & amentia est, certo credere esse numen, & prouidentiam, summam sapientiam, credere hoc nihil esse nisi hominum figura & Chimeras. Item consequitur, veritatem & sapientiam esse homini & Republica maxime perniciosa: errorem vero maxime salutarem: veritatem & sapientiam esse maxime oculandam, tanquam venenum animorum, & omnis Republica, errore vero omnibus modis promouendū tanquam omnis boni fonte: lucis summa intellectus summas adferre tenebras animorum, & summas tenebras.

Causa vir-
tutum, non
est res ficti-
tia.

bras intellectus gignere lucem & pulchritudinem animorum. Quae omnia plena sunt furoris & amentia. Quarto sequitur, omnes eos qui sapientia, vita sanctitate, miraculis prophetico spiritu maxime illustres vnguam fuere, deceptos fuisse in re maxima, nec potuisse veritatem circa numinis rationem aseque, hi enim omnes diuinitatem & prouidentiam agnouere, & summe venerati sunt: qui vero impietate, turpitudine vite, & omni scelerum immanitatem erant infames, eos solos hoc arcu num reprobabat; tales enim fuerunt omnes numinis contempnatores. Omnim ergo mortaliuum pesimi fuere sapientissimi, omnium vero optimi, insipientissimi, & tenebrosi maximis ignorantie, & errorum obstat. Quinto sequitur, Amare Deum, timere vindictam, offerre sacrificia, orare numen, hymnis & laudibus illud celebrare, seruare insurandum, non esse bona, sed inanis, stulta, impia, & recte rationi aduersa: non secus ait, amare, timere, colere, laudare Chimeram, vel aliud humani capitum figuratum. Si enim diuinitas est figuratum sicut Chimaera, manifestum est, non amplius illi defendendum.

Si Deus non est, nemo impius est, nisi Dei contemper, multas virtutes via esse necesse est. Omnis etiam scelerum immanitatem & ignominia afflictur, boni sunt: tum quia sunt protestationes quadam arcane veritatis: tum quia valent ad falsam persuasione hominibus de prouidentia & numine eximendam. Sicut contumelie in idola gentilium sunt laudabiles, quia illis testamur nullam idolis inesse diuinitatem, nihil contemptibilius eo quod nec est, nec esse potest. Septimo sequitur, Mundum esse instar natus in salo fluctuantis, que gubernaculo & gubernatore est definita. Item instar maxime Reipublice ex omni hominum genere conflate, in qua nulla sunt leges, nullus iudex, nullus rector, nullus tranquillitas & boni publici curator. Si ita est, quomodo mundus potest confidere, praeferum cum rebus tam dissipibus, & contrariis, & pugnantiis confest? Sicut enim natus abesse gubernatore hic illud fortuito impetu tactatur, donec illudatur in scopulos, vel impingatur in brevia, vel fluctibus hauriatur, & Reipublica absque rectore cedibus & seditionibus se ipsa conficit: ita necesse erit mundus inordinatissime ferri, & contrariorum pugna dissipari, si nullus est rector, qui dirigit, & pugnantia in concordiam conspirare faciat. Octavo sequitur, Hoc vniuersum, & partium eius formationem ac dispositionem casu extitit, & in hanc formam ac speciem coalescisse. Si enim nulla est mens, que singulari eius partes formavit, & in hanc structuram, quam videmus, digesta ac composuit, necessario satendum est casu id totum accidisse, iuxta sententiam Democriti, qui ex fortuito impetu & concursu atomorum omnia formata statuerat. At quid hoc est aliud quam merita fortuitas & rationis inopia. Quomodo quod summa ratione constat, casu fieri potuit? videt quispiam splendidissimum & summa arte perfectum palatum, cuius structuram omnes Architecti mirantur, quarit, quis artifex hoc instruxerit: respondet ure, a nullo artifice exstructum sed olim ibidem existisse montem arboribus constitutum, quo per terram motum corridente partes dissiparientur: & hoc lapsu ac collisione singularis partes ita formatas, in hanc speciem substructionis & palatum formam, loco informis cumulis, repente coalescere, quis adeo recors erit, ut hoc credat? Hac & alia multa, eo principio posito, manifeste consequuntur, que omnia quam ab omni specie veris sint aliena, rationis luci aduersa, & dictu horrenda, nemo nos videt. Quare & illud principium, quod sones est talium scaterebrarum, reportat a veritate esse alienissimum. Dicit aliquis falsam persuasione in religionibus sive maximam vim habere ad hominum animos a sceleribus absterrendos, & ad probitatem ac iustitiam impellendos. Ethnici enim qui plures Deos pro multitudine & diversitate rerum humanaarum sentiebant, eorumque prouidentia res humanas geri & mortalibus praevia vel supplicia pro meritis decerni purabant (que tamen omnia salsa erant, & impossibilia) nibilominus ex hac animi concepcione abstinebant a multis iniuriis & sceleribus, quibus illa numina credabant offendiri, ne in illorum iram incurrerent, & penas sive in hac vita, sive in futura darent. Itaque argu-

mentum illud quod supra secundo loco numero 141. adduximus, alicui videri posse minime firmum. Respondeo, Persuasionem Ethnorum fuisse quidem falsam in particulari (quatenus sentiebant hos vel illos esse numina, & curare res humanas) non tamen in genere, quatenus sentiebant esse aliquod numen, cui res humanae sint cure, quodque factorum exigat rationem. Vnde quando vel metu numinum offendendi vel affectu placandi, abstinebant a malo, vel faciebant aliquid boni, impellebant non vi persuasione, qua falsa erat de tali numine, sed qua vera in genere. Solum enim errabant in res subiecta, tribuentes rationem numinis & prouidentia illis quibus nomine oportebat, eamque in illis venerantes. Itaque non tollebant ipsam rationem formalem numini & prouidentia, sed eam statuebant: ac proinde retinebant aliquo modo iustitia politice verum fundamentum. At vero si nullum est numen, nulla prouidentia, ipsum fundamentum in genere penitus est falsum & fictitium: ac proinde fieri non potest ut aliquam vim habeat ad vite probitatem: aut si aliquam vim habet, ut experientia constat habere maximam, perspicuum est non esse rem fictitiam, sed veram. Hac summi Theologi verbis referre volui, quia neque brevius, neque neruosis, & clarius dici posse existimo.

§. 5. Hac adeo sibi constant, ut quisque in foro mentis sua testimonium Deo reddat. Nequum testimonium (inquit Tertullianus de testimonio animae) aduocatio omni literatura notius, omni doctrina agitatus, omni editione vulgaritus, toto homine maius, id est, torum quod est hominis. Quid igitur postulat ab anima? Non placemus, Omnis ait, Dominum pradicantes, hoc nomine unico unicum, a quo anima in omnia, & sub quo vniuersa. Dic testimonium, sita scis. Nam tu pro te quoque palam, & tota libertate, qua non licet nobis domini ac Deo testis audimus ita pronunciare: Quod Deus dederit. Et: Si Deus voluerit. Ea voce & aliquem esse significas, & omnem illi consideris potestatem, ad cuius spectacum voluntatem: simul & certos negas Deos esse, dum tuis vocabulis nuncupas, Saturnum, Iouem, Martem, Mineruam. Nam solum Deum confirmas, quem tantum Deum nominas, ut & cum illos interdum Deos appellas, de alieno, & quasi promutuo vsa videaris. De natura quoque Dei, quam predicanus, nec te latet: Deus bonus est, Deus beneficis, tua vox est. Et deinceps: Hinc ergo tibi anima de conscientia suscepit domini auctoris, nullo iridente, vel probiente predicare, Deus vider omnia, & Deo commendo, & Deus reddet, & Deus inter nos iudicabit. Vnde hoc tibi non Christiana? Miratur vero Tertullianus in ipsis temporibus dæmonum eos Deum iudicem implorare, ideoque exclamat: O testimonium veritatis, quæ apud ipsa demonia testem efficit Christianorum?

Hac testimonia anima, quanto vera, tanto simplicia, tanto vulgaria, quanto vulgaria, tanto communia, quanto communia, tanto naturalia, quanto naturalia, tanto diuina. Non potemus cuiquam fruendum, & frigidum videri posse, si recognoscet natura maiestatem, ex qua censetur auctoritas anime. Quantum dederis magistris, tantum adiudicabis discipule, magistra natura, discipula anima. Quicquid aut illa docuit, aut ista perdidit, a Deo traditum est, magistro scilicet ipsius magistris. Quid anima possit, de principali institutore presumere, in te est estimare de ea quæ in te est. Senti illam, quæ ut sentias efficit: recognita in praesagiis vatem, in omnibus augurem, in euangeliis proficem. Mirum si a Deo data homini nouit diuinare. Tam mirum si eum, a quo data est, nouit. Etiam circumuenta ab aduersario meminis sui auctoris, & bonitatis, & decreti eius, & exitus sui, & aduersarii ipsius. Sic mirum, si a Deo data, eadem cant, quæ Deus suis dedit nosse. Sed qui eiusmodi cruciones anima non putat, aut doctrinam esse naturam, & congenitam, & ingenitam conscientie tacita commissa, docet potius de revolutione in vulgo opinionibus publicatarum literarum usum, & quasi victim coroboratum taliter sermocinandi. Denique, Omnia gentium, ait, unus homo nomen est, unus anima, varia vox; unus Spiritus, varius sonus, propria cuique genti loqua, sed loquela materia communis. Deus vbique, & bonitas Dei vbique, demonium vbique, & maledictio est inexcusabilis.

& con-

Si Deus non est, multas virtutes via esse necesse est.

Si Deus non est, nemo impius est, nisi Dei contemper,

Si Deus non est, omnia sunt a causa.

Si Deus non est, alia multa, eo principio posito, manifeste consequuntur, que omnia quam ab omni specie veris sint aliena, rationis luci aduersa, & dictu horrenda, nemo nos videt.

Quare & illud principium,

quod sones est talium scaterebrarum,

reportat a veritate esse alienissimum.

Dicit aliquis falsam

persuasione in religionibus sive maximam vim habere ad

hominum animos a sceleribus absterrendos, & ad probitatem

ac iustitiam impellendos.

Ethnici enim qui plures

Deos pro

multitudine &

diversitate rerum humanaarum sentiebant,

eorumque prouidentia res humanas geri & mortalibus

prævia vel supplicia pro

meritis decerni purabant (que tamen omnia salsa erant, & impossibilia)

nibilominus ex hac animi

concepcione abstinebant a multis iniuriis & sceleribus, quibus illa numina credabant offendiri, ne in illorum iram incurrerent,

& penas sive in hac vita, sive in futura darent. Itaque argu-

mentum illud quod supra secundo loco numero 141. adduximus, alicui videri posse minime firmum. Respondeo, Persuasionem Ethnorum fuisse quidem falsam in particulari (quatenus sentiebant hos vel illos esse numina, & curare res humanas) non tamen in genere, quatenus sentiebant esse aliquod numen, cui res humanae sint cure, quodque factorum exigat rationem. Vnde quando vel metu numinum offendendi vel affectu placandi, abstinebant a malo, vel faciebant aliquid boni, impellebant non vi persuasione, qua falsa erat de tali numine, sed qua vera in genere. Solum enim errabant in res subiecta, tribuentes rationem numinis & prouidentia illis quibus nomine oportebat, eamque in illis venerantes. Itaque non tollebant ipsam rationem formalem numini & prouidentia, sed eam statuebant: ac proinde retinebant aliquo modo iustitia politice verum fundamentum. At vero si nullum est numen, nulla prouidentia, ipsum fundamentum in genere penitus est falsum & fictitium: ac proinde fieri non potest ut aliquam vim habeat ad vite probitatem: aut si aliquam vim habet, ut experientia constat habere maximam, perspicuum est non esse rem fictitiam, sed veram. Hac summi Theologi verbis referre volui, quia neque brevius, neque neruosis, & clarius dici posse existimo.

§. 5. Hac adeo sibi constant, ut quisque in foro

mentis sua testimonium Deo reddat. Nequum testimonium

(inquit Tertullianus de testimonio animæ) aduocatio

omni literatura notius, omni doctrina agitatus, omni

editione vulgaritus, toto homine maius, id est, torum quod est

hominis. Quid igitur postulat ab anima? Non placemus, Omnis ait, Dominum pradicantes, hoc nomine unico unicum, a quo anima in omnia, & sub quo vniuersa. Dic testimonium, sita scis. Nam tu pro te quoque palam, & tota libertate, qua non licet nobis domini ac Deo testis audimus ita pronunciare: Quod Deus dederit. Et: Si Deus voluerit. Ea voce & aliquem esse significas, & omnem illi consideris potestatem, ad cuius spectacum voluntatem: simul & certos negas Deos esse, dum tuis vocabulis nuncupas, Saturnum, Iouem, Martem, Mineruam. Nam solum Deum confirmas, quem tantum Deum nominas, ut & cum illos interdum Deos appellas, de alieno, & quasi promutuo vsa videaris. De natura quoque Dei, quam predicanus, nec te latet: Deus bonus est, Deus beneficis, tua vox est. Et deinceps: Hinc ergo tibi anima de conscientia suscepit domini auctoris, nullo iridente, vel probiente predicare, Deus vider omnia, & Deo commendo, & Deus reddet, & Deus inter nos iudicabit. Vnde hoc tibi non Christiana? Miratur vero Tertullianus in ipsis temporibus dæmonum eos Deum iudicem implorare, ideoque exclamat: O testimonium veritatis, quæ apud ipsa demonia testem efficit Christianorum?

Hac testimonia anima, quanto vera, tanto simplicia, tanto

vulgaria, quanto vulgaria, tanto communia, quanto communia, tanto naturalia, quanto naturalia, tanto diuina. Non

potemus cuiquam fruendum, & frigidum videri posse, si recognoscet

natura maiestatem, ex qua censetur auctoritas anime. Quan-

tum dederis magistris, tantum adiudicabis discipule, magistra

natura, discipula anima. Quicquid aut illa docuit, aut ista

perdidit, a Deo traditum est, magistro scilicet ipsius magistris.

Quid anima possit, de principali institutore presumere, in

te est estimare de ea quæ in te est. Senti illam, quæ ut sentias efficit: recognita in praesagiis vatem, in omnibus augurem, in eu-

angelis proficem. Mirum si a Deo data homini nouit diuinare.

Tam mirum si eum, a quo data est, nouit. Etiam circumuenta

ab aduersario meminis sui auctoris, & bonitatis, & decreti eius,

& exitus sui, & aduersarii ipsius. Sic mirum, si a Deo data,

eadem cant, quæ Deus suis dedit nosse. Sed qui eiusmodi

cruciones anima non putat, aut doctrinam esse naturam, & congenitam,

& ingenitam conscientie tacita commissa, docet potius de

revolutione in vulgo opinionibus publicatarum literarum usum,

& quasi victim coroboratum taliter sermocinandi.

Denique, Omnia gentium, ait, unus homo nomen est, unus

animus, varia vox;

unus Spiritus, varius sonus, propria cuique

genti loqua, sed loquela materia communis.

Deus vbi-

que, & bonitas Dei vbique,

demonium vbique,

& maledictio

est inexcusabilis.

Omnis anima

anima, varia vox;

unus Spiritus, varius sonus, propria cuique

genti loqua, sed loquela materia communis.

Deus vbi-

que, & bonitas Dei vbique,

demonium vbique,

& maledictio

est inexcusabilis.

& con-

& conscientia mortis vbiique, & testimonium vbiique omnis anima suo iure proclamat, que nobis ne mutare conceditur. Merito igitur omnis anima rea, & testis est: in tantum & rea erroris, in quantum testis veritatis, & stabit ante aulas Dei, die iudicij, nihil habens dicere. Deum predicabas, & non requirebas: demonia abominabaris, & illa adorabas.

§. 6. Denique Deum esse factorem, atque rectorem omnium imperiorum, adeoque totius mundi, omnia in fines suos ordinatislme tendentia ostendunt. Quæ enim ars, quæ intelligentia, actiones, instrumenta, tempora, locum, circumstantia & coniuncta tam concinne, tam sine errore ordinare omnium in potest: at res ipsæ nihil horum agnoscunt, naturæ fines suos tendentum.

Deum esse

Deum est, nam ostendit, quod in partium maxima est, aliud enim firmatur in tricū, & quasi lignum, aliud in medullam emollescit, aliud tenditur in cōtīcēm, aliud in folium te explicat, aliud in florem, aliud deorsum in tertam succos hausturum se deprimit, nec in hā modo partes, sed in partium particulas quoque scindit, nam trunco, cortici, foliis, floribus, sūa sunt carnes, ossa, vene, tunicae, adeo ut nulla arbor sit quam nō facile in centenas heterogeneas partes disiueris, quomodo igitur tanta, in rūm tenui corporis virtus, partes tam distinctæ, carum tam mira efficiētia, vt crudos terræ humores, tam yario fine, in tam diuersa dispensent: Partem enim spissant, & indurant in lignum, partem in cōtīcēm, in florem, in folia. Quæ hac operatur nisi insignis, & omnium architecta sapientia: Et hæc omnia in unum finem deducit, nempe hominum vtilitatem. *Quorum igitur causa quis dixerit effectum esse mundum? Eorum scilicet animalium, quæ ratione videntur, hi sunt Dij, & homines, quibus profecto nihil est melius.* Cicero lib. 2. de nat. Deo.

Multi falso

Deos ani-

malia puta

runt.

cap. 23.

Adice nunc, quod non externa cogunt Deos, sed sua illis in legem eternam voluntas est. Statuerunt, que non mut. rent. Itaque non possunt videri facturi aliquid, quamvis nolint: quia quicquid definire non potest perseverare voluerint, nec vnguam primi conflixi Deos penitent. Sine dubio facte illis & desiccare in contrarium, non licet: Sed non ideo, quia vis sua illos in proposito tener, ex imbecillitate permanent: sed quia non licet ab optimis aberrare, & sic ire decretum est. In pri- omnia gu- bernal, etiā nos regit.

Qui nostra

non regit.

non licet ab optimis aberrare, & sic ire decretum est. In pri-

ma autem illa constitutione, cum vniuersa disponerent, etiam

nostra viderunt, rationemque hominis haberunt. Itaque

non possunt videris a tantum causa recurrere, & explicare

opus suum: quia pars operis sumus & nos. Debemus ergo &

Soli, & Luna, & ceteris celestibus beneficium: quia etiam si

potiora illis sunt, in que oriuntur, nos tamen in maiora itur.

iuuant. Adice, quod destinato iuuant, ideoque obligati sumus,

qui non in beneficium ignorantium incidimus, sed haec que ac-

cepimus, accepturos scerunt: & quanquam manus illis proposi-

sum sit, maiorque actus sui fructus, quam serua mortali-

ta: tamen in nostris quoque vtilitatem a principio rerum per-

missa mens est, & is ordo mundo datus, vt appareat curam

nostræ non inter vltima habitam. Debemus parentibus nostris

pictatem & multi non vt gignerent, coierunt. Dij non possunt

videri ne scire, quid effecturi essent, cum omnibus alimenta

protinus, & auxilia prouiderint: nec eus per negligientiam

genuere, quibus tam multa generant. Cogit, ut enim nos an-

tenatura, quam fecit: nec tam leue opus sumus, vt illi potueri-

mus excidere. Nonne omnino Christianus videri pos-

set, si vniuerso Deo, hæc tribueret?

Si nostri igitur causa tanta moles vertitur, si tam parua tanto constant artificio prouidentiaque, vt in uno pene grano non minor sit admirandi materies, quam in vastissimis cœlorum orbibus, certe hominum societatem, imperandi parendique vices, præmiorum & pœnarum cuncta. De vs idem moderatur.

Quomodo enim præstantissimæ creaturæ negligat gubernationem, qui olcerum, vt ita dicam, Rempublicam, tam concordibus, tam plenis nascendi, crescendi, florendi, fruſtificandi, seminandi legibus instruxit, idque eum in finem, vt homini seruirent? Si igitur bruta seruitia, si fundas, si iumenta tanta cura dignatus est, quis miretur eum nos dignos habuisse, quos regeret, qui nostra omnia gubernat? Neque enim stolidos parentes imitatur, qui agros, pecuniam, domos, familiam liberis suis parant, ipsos negligunt.

CAPVT XII.

Rempublicam à Deo regi exemplis ostenditur.

§. 1. **L**IBRO secundo proprius huic disputationi Locus erit. Nam improbos puniri, bonos principes foueri, ac defendi ostendam.

Lento passu, sed graui diuina vindicta procedit, quamvis propere nonnunquam pœna repræsentetur. Hæc vero iudicij diuinij in delinquentes exercitum vigorem vel maxime demonstrat. Quamvis peccantium nemo eudit, sed vel vox ducitur, vel differtur, nisi pœnitentia, & benefactis vlticem nūmis manu anteuerat, maxima tamen pars pœnarum in futurum seruatur; interim tamen eterna illa mala, tot mala temporaria antecedunt, vt dubitate nemo possit, Deum esse, qui res mortales regit, iudicat, bonos remunerat, impios vlciscit. Iudicat ille orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua. Quod enim necessitatem fati esse, quod fortuitum euentum quidam interpretantur, Dei iudicium est. Hinc miræ & inopinatae rerum conuersiones. Nullus annus est, non insignis potentium ruina, aut morte, imo nulla dies, quæ non aliquos vespere iacentes videat, quos mane yiderat superbos: non facit hoc.

*Seu prope-
ra, seu len-
ta vindicta
fit, semper
prudenti-
at ostendit.*

Sidus, & occulti miranda potentia fati, sed Deus, Deus inquam, quia sidera vocat, & dicunt, adsumus; qui non ad suum ministerium, sed hominum vtilitatem luces illas efficit.

§. 2. Iudicio illo perculsus fratricida primus perpetuæ pauroe vagus, aetremens sceleris iudicia mundi circumferat, illo iudicio diluuium terras inundauit, Sodomitas cœlestis flamma exussit, Ägyptios rubrum mare opprescit, Chananeos Israel deleuit, Hoc iudicio Core, Dathan, Abiron, & multa millia in deserto ceciderunt, multos annos Israel vicinorum regum tyrannide pressus postremo sub regibus suis afflictus, septuaginta annorum seruitute damnatus est. Sed maiora videamus, Assyriorum auraria totam Asiam exhairere Deus permisit, hos per Chaldaeos spoliauit, Chaldaeorum luxum per Medos & Persas ingenti ruina opprescit, Medas & Persas latifimè invenientes, etiam summo fastigio sublatos vitiisque maxime imperio maiora, propalam ostentantes, per seordidissimam Græciæ gentem Macedones iugum seruitutis accipere coegerit. Hos vero in se collisso Romanis debellandos, conterendos, exossandos obiecit.

Cum Romanorū deinde peccata excessere modū, vt nec tolerari amplius, nec medicinam ferre posset,

co 8

eos primum mutuis coedibus attritos, deinde Cimbri, Herculis, Gothis, Wandalis, Longobardis, aliisque barbaris diuisi, nunc tota Asia, praestantior Africa portio, & nobilis Græcia contemptæ religio- nis poenas sub acerbo & duro dominio Ottomani- darum luit.

Omnes clades quæ vel vniuersum, vel partes or- bis per vices exercerunt diuinorum iudiciorum ex- ecutiones sunt. *Legimus*, inquit, *Tertullianus* in apol. cap. 40. Hierapolim, & Delon, & Rhodon, & *Coen insulas* multis cum milibus hominum pessum abiisse. *Memorat* & *Plato* maiorem Asie & Africa terram Atlantico mari ereptam. Sed & mare Corinthium terra morus ebibit. Et vis vndarum *Lucaniam* Italie abscessam in Sicilia nomen relegavit. Antiquissimæ fuere poenæ, sed antiquiora tamen sclera quæ pœna comitem traxere. Narrant veteres Phæ- thonte rege impio, Graciam, & Ethiopiamque incendiis vaftatam, ipsum regem fulmine extinctum. In vltionem adulterii regnum Priami, & opulentia barbarica concessit in rogos, Sardanapalus Assyrius cum grege turpium virorum, & mulierum, immensa luxuria finem fecit incenso palatio. Tullum Hostiilium regem Romanorum iustissimum fulmen contriuit, incendia Ierofolymorum, Athenarum, Romæ, Sidonis, Tyri, Thebarum, Persepolis, Sagunti, Corinthi, Carthaginis, Numantiae, Byzantii, Nicomediae, Aqueleæ, Patauii, Antiochie, Baileæ, Venetiarum, aliarumque virium & crebro reperta legitimus; terramotus, aliaque incommoda taceo. Magna pietati regum ac populorum data præmia of- fenderem, ut hac etiam parte regnum suum Deo a- struerem, sed ad eam partem qua de pietate tractatu- rū sum relegate malo; nam nulla res luculentius di- uinum in republica imperiū, quam virtutis præmia demonstrant.

Libro secū-
do explicata.

C A P V T XIII.

Objectiones Atheorum dissoluuntur.

§. I. **M**VLTA sunt quæ Atheis ero, imbecili- & imperiti discendi causa contra prouidentiam, ac Dei gubernationem obuicere consue- uerunt. Cum enim mundus sit, ut Euseb. lib. 15. de- finit, Σύστημα ἐξ ὀνεγρῶν καὶ λέγοντος καὶ θαλαττίν, καὶ τρόποις φύσεων. Systēma huc compages ex col- lo, aëre, terra, aqua, atque illis quæ in hinc sunt, natu- ris; cum sit communis hominum atque Angelorum ciuitas, ita ut vna ex toto orbe Respubli- ca conficiatur, adeo ut Stoici cœlum proprie ciuitatem dicant; nostras quas incolimus, diei quidem, at non esse ciuitates affirmant. Si igitur Respubli- ca hæc ab optimo, prouidentissimo, sapientissimo principe, Deo gubernatur, optime etiam ex tranquillissime eam regi necesse est, & bonis bene, malis male esse oportet. Præmia bene meritis, suplicia impiis consti- tuta sunt. At vero inquietum, in illa Respubli- ca mundi, in vasta illa ciuitate maior est sœpe malorum felici- tas, nec modo humiles, & coelstium incisias animas telum illud ferit, sed fortibus etiam, & munitis pe- Ætoribus figitur. Quare bonis viris aduersa eueni- unt, malis prospera? Hic prouinciam spoliavit, & in lucem biberit, & fruitur ut, inquit, ille *Deus iratus*.

Marmoreo Licinus tumulo iacerat, at Cato parvo.

Pompeius nullo, credimus esse Deos?

Ita apud Davidem Psalm. 72. 9. Posuerunt in caelo os suum; & lingua eorum transiit in terra. Et dixerunt: Quod sic Deus? & si est scientia in excelso. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Et dixi: Ergo sine causa iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Existimabam ut cognoscerem hoc: labore est ante me.

Donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimi- erum.

Vetus hæcigitur est querela:

Τολμῶ κατεπεῖν μὲν επορτεῖν καὶ εἰσεῖν θεοῖ;

Κακοὶ γάρ εἰντυχόντες ἀνταπλάσιοι μὲν.

Audeo dicere, suntu Dei?

Mali enim felices attonitum me reddunt.

Alterum argumentum est, quod fere industria, la- bori, confiis, astutia, & humana prouidentia e- uenta respondent, non igitur ad alia conuerti homi- num animos oportet, sed suo quemque ingenio, prouidentiæque fidere. Hinc Spartani monebant, *Admodum manu fortunam insuocandum*, & Attici Στρατηγοὶ καὶ ξεῖνες κύριοι, cum Pallade, & manum moue. Nondum hi longe aberrant, peius ille.

Nullum numen abest, si sit prudentia.

Humanam enim, hoc est, miserrimam prouidentiam numinis loco ponit. Et alii. *Quare Deus tam iniquus in distributione sati fuit, ut bonis viris paupertatem, vulnera, & acerba funera prescriberet?* Itaque si Deus non facit, error, imprudentia, ignavia efficit. Romani orbem subegerunt, sed labore, audacia, patientia, iustitiae specie, prouidentia. Lacones imperium Græciae tenue- runt, sed sua industria; omni in re si stratagema vta- ris, non est, quod alium Deum queras. Hinc impia & Deo pugnantia verba. *Sapiens ille plenus audio, hilariis, & placidus, inconcussus, cum Diu ex pari viuit.* Seneca *Deo egerit* negant. Ep. 50. 9. *Nec ex pari modo, sed nec egens Deo.* Idem Epist. 31. *Hoc est summum bonum, quod si occupas, incipis Deorum so- cius esse, non supplex.* Ut vero infanæ summum apicem conficias audi. *Sextum apud Senecam Ep. 73. Sole- bat Sextius dicere, Iouem non plus posse, quam bonum virum.* Plura Iupiter habet, que prestat hominibus: sed inter duos bo- nos, non est melior, qui locupletior non magis, quam inter duos, quibus par scientia regendi gubernaculum est, meliorem di- xeris, cui maius specie suumque nauigium est. Et Seneca eo loco. *Iupiter quo antecedit virum bonum?* diuinus bonus est. Hæc illi, & exclamant: *Hac itur ad astra.* Hic non modo sapientia, sed etiam felicitate homines Deo exæquant, adeo ut minus scelerate quidam dixerit. Dextra mihi Deus, & celum quod missile libro.

Tertium argumentum. Quia indignum est diu- nam maiestatem ad omnia etiam vilissima deuocare, ad verum & formicarum fœtus, ad opera homi- num quorum plurima aut vitiola sunt, aut vitiis con- iuncta.

Quartum argumentum est; Natura eodem cursu omnia peragit, circuitus celorum statu sunt, mura- tiones mundi inferioris suo modo etiam non admo- dum diversæ, animalium, & fruticum nascendi, mo- riendique perpetuæ vices, & hominum etiam pueri- tia, adolescentia, virilis ætas, & senecta in omni- bus pari modo succedens, ostendit naturam sibi suf- ficiere, omniaque illa naturali quadam lege, & nece- sitate fieri, non autem alia quadam mente, quæ do- minatum in naturam ipsam exerceat.

Quintum argumentum. Monstra nascuntur, er- rat igitur illa sapientissima mens, & in opere suo deficit. Hinc bicipites, tricorpores, centimani, sedigit, & contraria errore, vnoculi, vrimani, quin etiam naturalrum iasociabili coniunctio, semi- boves homines, semihominesque, boues, fœtus ca- nino ore, simiarum manu, capripedes. Erratur & aliis modis, distortione membrorum, magni- tudine aliquorum membrorum, vel totius corporis, itaque Macrocheires, Gigantes, nanos sœpe pro- ducit operatrix fessa, vel exuberans. Quorsum tor- serpentum, herbarumque venena: tot ferarum formi- dines, insectorumque molestiae, si nobis à Deo prouisum est: Atque hinc tam multæ multorum contra o- pera Dei sunt querelæ. Hinc est quod Cotta academi- cus lib. 3. de natura Deorum, omnia Deo negat aut omnia

Felicitas
malorum
clades ho-
norū non
tollunt pro-
videntiam.

omnia mala tribuit, etiam ipsa sclera. Si enim rationem, inquit, hominibus Dii dederunt: & malitiam dederunt: Est enim malitia, versuta & fallax nocendi ratio. Ex hisce conficiunt, Fortunam prudentiam, astutiam, sclera felicia, humanam vitam ac negotia omnia moderari, diuinioris prouidentiae rationem nullam esse ducendam.

§. 2. Vetera, hæc sunt non ab uno proposita, sed tamen vera, & solida dari responso non modo à sanctis prophetis, sed patribus, & à philosophorum etiam praefrantissimis consuevit.

Malorum felicitas sumnum est impiis scandalum.

§. 3. Primum vero argumentum plurimos semper mouit, ipsi Philosophi apud Ciceronem, & ipse Ciceron lib. 5. de natura Deorum, vix Deos defendere possunt. Querelas ore Ciceronis proponam ac respondere. Telamon, inquit, autem uno versu locum totum conficit, virum dī homines negligant.

Nam si curent, bene bonus sit, male malis: quod nunc abest. Debeant illi quidem omnes bono efficeri, si quidem hominum generi censilebant. Sin id minus: bonus quidem certe consilere debebant. Cur igitur duos Scipiones, fortissimos, & optimos viros in Hispania Pænus oppresit? cur Maximus extulit filium Consularem, cur Marcellum Hannibal interemit? cur Paulum Canna sustulerunt, cur Pænorum crudelitati Reguli corpus est præstitum? cur Africanum domestici parientes non texerunt? sed hec vetera, & alia permulta. Propria videamus, cur auunculus meus vir innocentissimus, idemque doctissimus, P. Rutilius in exilio est? cum sodalis meus interfactus domi sua Drusus? cur temperante, prudenti, & que specimen, ante simulacrum Vesta, pontifex Maximus est, Q. Scæwola trucidatus? cur etiam ante tot ciuitatis Principes a Cimina interempti? cur omnium perdidissimus, Caius Marius, Q. Catullum, præstantissima dignitate virum, mori potuit ubere? Dies deficiat, si velim numerare quibus bonis male euenerit: nec minus, si commemorarem, quibus improbis optime. Cur enim Marius tam feliciter, septimum consul, domi sua senex est mortuus? cur omnium crudelissimus tam diu Cimina regnauit? at dedit pœnas. Prohiberi melius fuit, impedirire, ne tot summos viros interficeret, quam ipsum aliquando pœnas dare. Summo cruciatu, supplicioque Q. Varium homo importunissimus, perit: sed, quia Drusus ferro, Metellum veneno sustulerat, illos conseruari melius fuit, quam pœnas sceleris Varium pendere. Duodecimadriginta Dionysius tyrannus annos fuit opulentissime, & beatissime ciuitatis. Quam multas ante hunc in ipso Grece flore Pisistratus, ac Phalaris, ac Apollodorus pœnas sustulit, multis quidem ante cruciatu & necatis! Et predones multi saepe pœnas dant: nec tamen possumus dicere, non plures captiuos acerbe, quam predones necatos. Anaxarchum Democritum à Cyprio tyranno excarnificatum accepimus: Zenonem Eleatem in tormentis necatum. Quid dicam de Socrate, cuius morti illacrymari soleo, Platonem legens. Vide ne igitur, Deorum iudicio, si vident res humanas, discrimen esse sublatum? Diogenes quidem Cynicus dicere solebat, Harpalum, qui temporibus illis prado felix habebatur, contra Deos testimoniū dicere, quod in illa fortuna tam diu viueret. Dionysius, de quo ante dixi, cum sanum Proserpina Locris expulsa fuit, nauigabat Syracusas; isque cum secundissime cursum teneret, Vide ne, inquit, amici, quam bona à diis immortalibus nauigatio sacrilegia detur? Atque homo acerbus, cum bene, plangens, percepisset, in eadem sententia perseverabat. Qui, cum ad Peloponensem classem apulisset, & in sanum venisset Iouis Olympii, aureum et detraxit amiculum grandi pondere, quo Iouem ornarat ex manubia Carthaginem tyrannus Gelo, atque in eo etiam canillatus est aestate grava esse aureum amiculum, bieme frigidum: eis, lanceum palleum iniecit, cum id esse aptum ad omne anni tempus diceret. Idemq. Aesculapius Epidauri barbam auream demu iuicit, neque enim contentum, barbatum esse filium, cum in omnibus sanis pater imberbis esset. Iam mensas argenteas de omnibus delubris iuicit auferri: in quibus quod more veteris Gracie inscriptum esset, Bonorum Deorum, ut si eorum bonitate velle dicebat. Idem victoriolas aureas, & pateras, coronasque, que simulacrorum porrectis ma-

nibus sustinebantur, sine dubitatione tollebat: eaque se accipere, nō auferre, dicebat: esse enim stultitiam, à quibus bona precaremur, ab iis porringtonibus, & dantibus nolle sumere. Eundemq. ferunt hæc, quæ dixi, sublata de sanis in forum proutlisse, & per preconem vendidisse: exacta que pecunia edixisse, vt quod quisque à sacris haberet, id ante diem certam in suum quidq. sanum referret, ita ad impietatem in Deos, in homines ad iuinxit iniuriam. Hunc igitur neque Olympius Iupiter fulmine percusit, nec Aesculapius misero, diurno que morbo intabescerent interemit: atque in suo lectulo mortuus, in Tympanidis regum illarum est: eam de potestate, quam ipse per scelus erat natus, quasi iustam, & legitimam, hereditatis loco filio tradidit.

Concludit tandem hunc in modum. Improborum Quos optimis prospexitates secundæque res redargunt, (vt Diogenes dicebat) vim omnem Deorum ac potestatem. Quid optimis iudicant, sepe sceleratissimi sunt.

§. 4. Primo quidem respondeo, multis in hominibus falli humanum iudicium, quos enim Cicero optimis vocat, & sanctissimos, eos multis sceleribus implicitos fuisse, & vt supplicia paterebant, meruisse constat Scæwola, Catulus, Drusus, Metellus, & alii, quos vt sanctissimos viros ab importunissimis cum cruciatu trucidatos deplorat, mihi non multo videatur, inimicis suis fuisse meliores, ne Socratem quidem scelerum, & omnis contumeliam turpissimum doctorem. Quis vero Romanos innocentes dicit, si eos quotidie arena spectaculis a fidentes iubere mortes sonantium & insontium considerat? Vre, verbera, seca, occide: erant hæc verba solennia, & totius caueæ, quid maius Phalaris fecit? aut Pisistratus, qui pauciores ad suam turclam, quam Romani illi viri optimi ad voluptam occiderunt?

Secundo: Non sunt humana bona talia, quæ momentum adferunt ad felicitatem, nec mala quæ miseros facere queant. Nam pauperes, exilia, quomodo grauia sunt, nisi sola estimatione? An miser Fabri- mala faciunt miseros. cius, cum ad focum ipsas radices, quas in agro repugnando triumphalis senex vulsit, cœnabat: an, vt ad nostra veniam, Patriarcha Iacobus cum noctulapide capiti supponeret, an Paulus & Antonius miseri ad fontem pane vescentes. Error est, iudicare nō esse felices, nisi in ventrem longinqui litoris pisces, & transmarina alicupia congerant, nisi exoticis condituri stomachi nauantis pigritiam erigant, vt noua voluptate dapes nocituras accumulent? *Vir bonus diues non est, improbus abundat.* Quid igitur? Frugaliter hic viuet, ille flagitiose. Nullum quatuor librarum, & media Tiberius Cæsar vendidit, Apicius, & P. Octavius licitati sunt. Octavius emit quinque millibus HS. hoc est, centum vigintiquinque Philippicis. Sen. Ep. 95. An hic felices illi Ganeones, qui emerunt delicias, quas Cæsar vendidit? An miser vir bonus si emere non possit, quod Cæsar non concipiuit?

Caligula centes Seftertio cœnauit, & omnium ingenio opus fuit, vt mediocris prouinciae vœctigal vna cena fieret, precium vero ad nostram monetam, est ducentia quinquaginta Philippum millia. Audiamus vel ipsos Gentiles, & diuites: Seneca conf. ad Heluiā. Quid tam multa conquiritur? scilicet maiores nostri, quorum virtus etiam nunc virtus nostra sustentat, infelices erant, qui sibi manu sua parabant cibum: quibus terra cubile erat: quorum teat a nondum auro fulgebat: quorum tempa nondum gemmi nitebant. Itaque tunc per scitiles Deos religiose turabatur: qui per illos inuocauerant ad hostem morituri, ne fallerent, redibant. Scilicet minus beate ruerat dictator noster, qui Samnitum legatos audit, cum vilissimum cibum in foco ipse manu sua versaret: illa, qua iam sepe hostem percusserat, laureamq. in Captiolini Iouis premio reposuerat, quam Apicius nostra memoria vixit, qui in ea vrbe, ex qua aliquando Philosophi velut corruptores iuuentutis, abire iuisti sunt, scientiam popinae professus, disciplina sua feculum infecit: cuius exitum nosse operare pretium est. Cum seftertium milles in culinam congesisset, cum

Etum tot coniaria Principum, & ingens Capitolii vestigia, singulis commissariis exsorbiunt, & ex alieno oppresso, rationes suas tunc primum coactus inspexit. Superfuturum sibi secesserunt centies computauit: & velut in ultima fame victurus, si secesserunt centies vixisset, veneno vitam finiuit. Quanta luxuria erat, cui secesserunt centies egestas fuit? I nunc, & putat a pecunie modum ad rem pertinere, non animi. Secesserunt centies aliquis extinxit: & quod alii voto petunt, veneno fugit.

Non igitur in his Dei iudicium reprehendendum cum is felix sit, qui minus cupiat, infelix, cuius im- mensum incomprehensibile arbitrium est. Cuius cupiditati nihil satis est.

§. 5. At multi bonorum in fame, siti, carcere, servitute, tormentis vitam exigunt, dum interea omnibus suavitatibus improbi circumfluunt. Durior est eorum conditio fateor, sed tamen, hoc quoque diuinam prouidentiam nobis approbat magis, quam conuelliit. Magna est, etiam in publico talium exemplorum utilitas. Ratio hoc docuit infideles quod fides Christianos, nos probations dicimus, illi exercitia. Omnia aduersaria lapiens exercitationes putat. Martet sine aduersario virtus, quid possit, patientia ostendit.

Seneca de prouidentia cap. 2. Non vides, quanto alter patres, alter matres indulgerunt illi excitari ubent liberos, ad studia obeundia mature, seriatim quoque diebus non patiuntur esse otiosos, & sudorem illis, & interdum lacrymas excutunt: at matres souere in fini, continere in umbra volunt: nunquam flere, nunquam tristari, nunquam laborare. Patrium habet Deus aduersus bonos viros animum, & illos fortiter amat: & operibus, inquir, doloribus, ac dannis exagittentur, ut verum colligant robur. Languer per inertiam sagittata: nec labore tantum, sed mole, & ipso sui onere deficiunt. Non fert vilum ictum illa felicitas, at ubi a fida fuit cum incommode suis rixa, calum per iniurias dicit; nec illi male cedit: sed etiam: sciderit, de gena pugnat. Hæc Romanus sapientia.

§. 6. Deinde sunt medicamenta, atque à virtutis auocamenta, profundi illis ipsis qui patiuntur. Audi Hieronymus in Ezechielem: Que putatur pena medicina est. Sed quia cum Atheis mili res est: audiant eos quos ratio co duxit, vnde illi à fide excidentes prolappi sunt. Pro ipsis est, inquit Seneca de prouident. cap. 3. in exilium princi, in regalem deduci, liberos, coniugem offerre, ignominia affici, debilitari? simiraris, hoc pro aliquo esse, miraberis quo dam ferro & igne curari, nec minus fame asiti. Sed si cogitaueris recum, remedii causa quibusdam & radi ossa & legi, & extrahi venas, & quadam amputari membra, quo sine totius perniciose corporis harere non poterant: hoc quoque patieris probari tibi, quedam incommoda pro his esse, quibus accidunt, tam me hercules, quam quedam que laudantur atque appetuntur, contra eos esse, quos delectauerunt: simillima cruditatibus, ebrietatibusque, & ceteris que necant per voluntatem.

Et paulo post: Veniamus ad Regulum, quid illi fortuna nocuit, quod illum documentum fidei, documentum patientie fecit? Pigunt aurem clavi, & quoque fatigatum corpus reclinavit, vulneri incumbit, & in perpetuam vigiliam suspensa sunt lumina. Quanto plus tormenti, tanto plus erit gloria. Vis scire, quam non peniteat hoc præcio estimasse virrum? Resice tu illum, & mire in senatum, eandem sententiam dicit. Feliciorem ergo tu Macenatem putas, cui amoribus anxi, & morosa vxoris quotidiana repudia deflenti, sonus per symphoniarum cantum, ex longinquu leni resonantium, queritur? Mero se licet sopiat, & aquarum fragoribus aquocet, & mille voluptatibus mentem auxiam fallat: tam vigilabit in pluma, quam ille in cruce.

Calamitas virtutis occasio est. Hos itaque Deus probat, quos amat, inducat, recognoscit, exercet. Eos quibus indulgere videtur, quibus parcere, molles venturis malis seruat. Erratis enim si quem iudicatis exceptum, veniet ad illum diu felicem sua portio.

Quisquis videtur dimissus esse dilatus est. Quare Deus optimum quenque aut mala valetudine, aut aliis incommodis, afficit? Quare in castris quoque periculis fortissimis imperantur? Dux lecitos mittit, qui nocturni hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut praesidium loco deuiciant. Nemo eorum qui exent, dicit. Male de me Imperator meruit: sed, bene iudicavit. Idem dicant quicunque iubentur pati, timidis ignavisque flebilis: Digni visi sumus Deo, in quibus experiretur, quantum humana natura posset pati. Fugite delicias fugire eneruatum felicitatem, qua animi permadescunt, nisi aliquid interuenit, quod humana sororis admoneat, velut perpetua ebrietate sopiti. Quam specularia semper abditi vindicari, cuius pedes inter fomenta subinde, mutata teperunt, cuius canationes subditus & parteribus circumfusus calor temperavit, hunc leuis aura non sine periculo stringet. Cum omnia, que excederent modum, noctant, periculosisima felicitatis intemperantia est. Moxet cerebrum, in vanas mentem imagines evocat, multrum interfalsum ac verum medio caliginis fundit. Quidni satius sit, perpetuam infelicitatem, qua aduocat ad virilatem, sustinere, quam infinitis atque immodicis bonis rumpi? Leuor ieiuno mors est: cruditate disficiunt. Hanc itaque rationem dii sequuntur in bonis viris, quam in discipulis suis preceptores: qui plus laboris ab his exigunt, in quibus certior spes est. Nunquid tu iniuriosus esse Lacedemonios liberos suos credis, quorum experientur indolem publice verberibus admotis? ipsi liberos adhortantur, ut ieiunis flagellarum fortiter perferant, & lacros ac semianimes rognant, perseverent vulnera prebere vulneribus. Quid mirum, si dure generosus Spiritus Deus tentat? nunquam virtutis mole documentum est. Verberat nos & lacerat fortunata patiuntur, non est sentia: certamen est, quo sepius adierimus fortiorerimus. Solidissima pars est corporis, quam frequens & suscitavit. Prabendi fortunam sumus, ut contra ipsam ab ipsa deremur. Paulatim nos sibi pares faciet, contemptum periculorum absuditas periclitandi dabit. Sic sunt nauticis corpora, ferendo mari dura: agricolis manus rite: ad excutientia tela, militares lacerti valent: agilia sunt membra cursoribus. Id in quoque solidissimum est, quod exercut. Ad contemnendam malorum potentiam, animus patientia peruenit: quo quid in nobis effere posset, scies, si adhuc eris, quantum nationibus nudis & inopia fortioribus, labor prestat.

Quare tam bonis viris patitur aliquid mali Deus fieri? (Seneca de prouid. l.c. 6.) Ille vero non patitur. Omnia mala ab illis remouit, sceleris & flagitia, & cogitationes improbas, & auida confita, & libidinem cecam, & alieno imminentem auaritiam: ipsos tuerit ac vindicat. Nunquid hoc, quoq; à Deo aliquis exigit, ut bonorum virorum etiam sacrificias servetur? remittunt ipsis hanc Deo curam: externa contemnit. Democritus diutias proiecit, onus illas bone mentis existimat: quid ergo miraris, si id Deus bono accidere patitur, quod vir bonus aliquando vult sibi accidere? Filios amittunt viri boni, quidni, cum aliquando & ipsi occidant? In exilium mittuntur: quidni, cum aliquando ipsis patriam non repetitari relinquunt? Occiduntur: quidni, cum aliquando ipsis manus asperant? Quare quedam dura patiuntur? ut etiam alios pati doceant, pati sunt in exemplar.

§. 7. At mali felices sunt: vide sapientem eudem. Ipsi, quos profelicit, afficit, si non qua occurrit, sed qua latent videntur, miseri sunt, foridit, turpes, ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti. Non est ista solida & sincera felicitas: crux est, & quidem tenuis. Itaque dum illis licet stare, & ad arbitrium suum ostendi, niente & imponunt: cum aliquid incidit, quod dispergit ac detegat, tunc appareat quantum alia & vera sedis tatis alienus splendor absconderit.

Si placet audire pios & sanos doctores, rectius & liquidius illi prouidentia rationem nos edocebunt. Augustinus de Gen. ad literam, libr. ii. Cut & hoc tentari permitit Deus? An quia probatur, & exercetur virtus, & palma gloriose non consensisse tentatum, quam non potuisse tentari? cum etiam ipsis qui deserto creatore eum post tentatorem, magis magisque tenent eos, qui in verbo Dei permanent, præbeantque illis contra cupiditatem deuotioris

exemplum. & incutiant contra superbiam timorem pium? Vnde dicit *Apóstolus*: *Expendens te ipsum, ne & tu teneris. Mirum est enim, quantum ista humilitas qua subdimur creatori, ne tanquam eius adiutorio non egentes, de nostris viribus presumamus, per scripturas omnes diuinas cura continua o[m]nibus commendatur.* Cum ergo etiam per iniustos iusti, ac per impios p[ro]ficiunt, frustra dicitur: *Non crearet Deus quos prae[dict]iebat malos futuros: cur enim non crearet, quos prae[dict]iebat boni futuros, vt & viles eorum voluntatibus exercendis, admonendisque nascantur, & in se pro sua voluntate puniantur.*

§. 8. Tu malorum prosperitati inuides, aut etiam illacrumatis? qua causa est tantorum tumultuum, nonne etiam gladiatores sagina distenduntur, vt speciosius pereant, nonne in publico supremum coenant bestiarum? Questionem soluit *David*, sed in *sanc[t]uario Dei, & in nouissimis eorum.* Quia mali cum hic differuntur, ad p[ro]nas sine fine referuantur, & boni, cum hic laborant, exercentur, vt in fine ha[er]editatem consequantur.

Mali felices aeternis p[ro]nisi reseruantur.

Pro eterno premio labores subeundi sunt.

Huius tanti præmia tam ardua maiestas, tam pura, atque honesta suauitas, tam secura atque inuaria[ta] aeternitas est, vt per liberum agendi patendi que labores, non per delicias, & terrena præmia tendere eo oporteat. Totum hoc quod vocatur genus humanum, omnis ista massa mortalitatis ventura est ad examen, ventura ad libram, app[ro]minent ibi opera hominum cuncta. Modo nubes inuoluit, sed Deo cognita sunt merita singulorum. Noluit Deus auro iustitiam remunerare. Qualis enim iustitia quæ propter aurum habetur? quasi preciosius sit aurum, quam ipsa iustitia, aut cum quisquam negat res alienas, magis damnum patiatur cui negat, quam ille qui negat; ille perdit vestem, ille fidem.

Spontanea virtus sola laudatur.

§. 9. Ad prouidentiam etiam vel maxime spectat, vt Deus causas, quas creavit, suis proprietatis, & potestatis relinquit, vt quas liberas fecit, in agendo libertatem illis permittat, hinc suum vnu[er]o quique sibi defectum, non Deo imputare debet; neque enim laus virtutis est, nisi labor p[ro]p[ter]a, & honesto fine suscipitur, neque vitati criminis vlla gloria, nisi illecebris voluntate contemptis. Qui timore innocens est, non est innocens, multo minus quine necessitate malus, aut bonus est, virtutis aut vitiis laudem meretur.

§. 10. Veruntamen huius blasphemie vniqa causa est, cur dicant Deum oculos auertere ab operibus fidelium, malos autem benevolentia proficiunt, quod morte omnia finiri arbitrantur, nec post mortem superesse animæ vitam, vel ad meritorum præmia, vel p[ro]nas delictorum. At vero vel hoc primarium est aeternitatis iudicium, quo cognoscimus omnia hominum facta tandem æquari, quæ hic tam inæquali p[ro]na, & præmio censentur. Miraris non continuo occidi Neronem, annos quadraginta seuire Siculum tyrannum. Miserrimum eum iudica, cui tot anni in maiora tormenta verterint.

Impius lenta vindicta excusationem auferit, presentibus dat tempus emendandi. Velles cum primum scelus quisp[ec]tum admisit, p[ro]nam representari, inde ne pauci diu vivant, time ne te quoque celeri vltione sultulisse debuerit.

Quedam mala & bona na Deus.

§. 11. Denique communia mala esse quædam Deus, & obvia cunctis secunda esse voluit. *Tertullianus in Apolog. cap. 41.* Qui enim semel aeternum iudicium destinauit post seculi finem, non præcipitat discretionem, quæ est conditio iudicij, ante seculi finem. Aequalis est interim super omne hominum genus & indulgens, & incepit, communia voluit esse & commoda profana, & incommoda suis, vt pari consortio omnes & seueritatem experientur; qui equitatem didicimus apud ipsum, diligimus leni-

tatem, metuimus seueritatem: vos contra vtramque despicitis? & sequitur vt omnes seculi plaga nobis si forte in admonitionem, vobis in castigationem a Deo obueniant. At qui nos nullo modo ledimur: in primis, quia nihil nostrar[er]e refert, in hoc eu[er]o nisi de eo, quam celeriter excedere de hinc, quia si quid aduersi insig[n]etur, vestris meritis deputatur. Sed & si aliqua nos quoque perstringunt ut vobis coherent, letamur magis recognitione diuinarum predicationum, confirmationum scilicet fiduciam & fidem spci nostræ. Sin vero ab eis quos colitis, omnia vobis mala eueniunt nostri causa, quid colere perseveratis tam ingratos, tam iniustos? qui magis vos in dolore Christianorum iuuare & afferere debuerant, quos separare deberent a meritis Christianorum.

§. 12. Mirum mihi sepius videri solet, malos tanta supplicia luituros, in hoc etiam seculo plerunque, & anxiis viuere, & grauissimis conflictari calamitatibus, exitus vero horribiles sortiri. Sed tamen etiam in hac parte diuina iustitia seueritas elucet, neque enim peccatores presentibus bonis securos degere permitteret, quandoquidem multis futurorum metus parum continebat, & certa impunitas maximam ad crimen illecebram adserret.

§. 13. Secundum argumentum, in quo sibi mirifice placet argutia humanae prudentia, erat ab euentu industria, ordinarie enim bona consilia felices exitus habent, stolida autem calamitosos, non est igitur alia prouidentia humanorum consiliorum moderatrix, aut emendatrix. Verum ista etiam ratio specie veri illudit. Neque enim omnia bene consulta feliciter ceciderunt, vt merito successibus careat, si quis ab euentu consiliorum integritatem astimandam censeat.

Neque tamen, si omnia quæ consilio ac ratione in administranda Republica geruntur, prudenter instituuntur, ad opatos semper fines perducerentur, nec vlla vnuquam temeraria coepit in bonum verterentur, ideo partes suæ Deo in ciuitatis gubernatione admenda forent. Vtriusque experientia, & ratio manifesta est. Consilia saepe optimè instituta res minima conturbat, nec modo in vtilia, sed etiam perniciosa reddit, 1. Cor. 1. 19. *Scriptum est enim per dam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens, vbi scriba? vbi conqueritor huius facili?* Nonne sicut fecit Deus sapientiam huius mundi? Magnam sapientia opinionem habuit Ægyptus, quæ à Iosepho erudita, Græciam excoluit, quis enim sapientium, cum Ægyptus non egit? quid tamen Deus? Ifa. 8. 10. *In te confidim, & dissipabitur. & 19. 13. Sapientes consilia r[er]i Pharaonis dederunt consilium insipiens. Quomodo dicitis Pharaoni filii sapientum ego filii regum antiquorum?* Vbi nunc sunt sapientestui? annunciant tibi, & indicant, quid cogitauerit dominus exercituum super Ægyptum. Cur vero insipiens? quia vt num. 3. ait, *consilium eius præcipitabo.* Sed quia Athei facis literis fidem non habent, sua ipsorum sapientia confutandi sunt. Quam magna sapientia multi legum laores Rempublicam fundant, ornaruntque, & in illis tamen legibus, quam misere laborare ciuitatem, & inter se collidi ciues coegerunt? Adeo vero multa sunt, vt Patriarcha P[re]f[er]opoliticorum libr. 2. disput. cap. 29. *Fortunam dicat animis hominum renebras obiucere, ne vim suam ingruentem refringant, impie ille quidem, qui diuinam vltionem qua sapientiam illis negat, fortunam adscribit, accommodat tamen ad institutum, vt cognoscamus nunquam non euenta consiliorum huminorum in aincipi est.*

Multa enim interueniunt, quæ curas, & fallaces spes incident. Callida fraus erat Metii, sed uno eam verbo irritam fecit Tullus, cum suo iussu factum esse, mentitus est. Dionysium à sceptrō ad fernam lupus rededit; nam literas cum carne è vidulo dormientis tabel-

Consilia quo prudenter videntur in siuata saepe sunt perniciosa.

Machia- uellus fortu nam ait te- nebras ho- minibus obiucere.

Magna co- filia parus momentis cadunt,

tabellarii intercepit. Claudiu[m] protraxit miles, & causu imperatorem fecit. Commodo maturata mors fuit, quia Philocommodus chartam in qua descripta erant neci destinatorum nomina pueriliter extulit. Quot p[ro]celia, quot exercitus vna vox perdidit? & omnia confusa in nihilum rediit?

Medias causas sine summa causa consideramus imp[er]ij.

§. 14. Causa erroris blasphemie est, quod imperiorum initia, conuersiones, & interitus per causas intermedias ad eos fines valde idoneas, contingere videamus. Hinc enim totum euuentum tribuunt causis quae apparent, causam aeternam etiam mediarum moderatricem ignorant. Cum ad occusum, & velut mortem suam vasta regnorum corpora tendunt, iam ante signa & criteria multa prudentibus apparent, quibus certo praefagio de futura ruina vaticinantur. Cum iam in lubrico staret Perfarum imperium, immanis luxus, ignavia, disciplina militaris omisita, duces bellum impetrati, ignavi, nec ullus cui fidet, nisi in Graecia, auaritia, contumelia in subiectos, ambitione, & inde discordia consiliorum, populorum alienatio, omnia mala accelerabant; fortitudinis, prudentiaeque dona tam sceleratis, tam arrogantibus diuina iustitia subtraxit.

Maiestas diuina omnibus interef.

§. 15. Quod tertio loco adferrebat, non debe re exiguis rebus adesse maiestatem infinitam, hoc neminem mouere potest, qui diuinum numen diceret mentem esse infinita efficientia, quae omnes arenas maris, omnes vniuersi particulas in numerato habeat; Deum esse, qui nihil anxius agat, nihil distractus, qui omnium rerum cognitione ac gubernatione, à singularum tutela non autocetur, cui omnes nostri capilli numerati sunt, à cuius cura nihil eximi potest, quemadmodum esse sine eo non potest. Non defuere veteres, qui rerum minimorum curam à Deo alienam ducerent. Plin. libro secundo, cap. 7. Irridendum, agere curam rerum humarum illud, quicquid est, summum. An tam multiplici ministerio non pollui credamus, dubitamus? Multo melius Epicetus: *Te Deus nec in minimo fallo.*

Firma ratio est, si enim maiora Deus administrat, debet eius etiam esse potestas in minutis, igitur & prouidentia; nam ex minutis illis maxima constant. Non potuit mundum Deus creare qualem vide mus, nisi cum ante totum pernouisset, totum cognoscere non potuit, nisi singulas partes inspiceret, quomodo enim animal crearet, si non venas, arterias, fibras, poros, omnium actionum instrumenta animo percepta, ac comprehensa teneret? Indignum igitur illa maiestate foret, rem vel minimam ignorare, minimam non semper clarissima luce intueri, esse aliquid quod vel ad momentum eius sensum cognitionemque effugiat, si enim aliqua latere & breui tempore latere Deum posse statuamus, non est causa cur non plurima, & longissimo tempore, immo omnia & semper latere dicamus. Cur enim illa quidem norit, h[ab]et nec sit? Dicam id quod ex hac ratione consequitur omnium impiissimum dogma. Nempe Deum si quædam ignorat, & fallitur, cum sit immutabilis, ne posse quidem illa vnuquam discere: ideoque Deum illum, à cuius maiestate parvarum rerum procreationem alienam censem, ne Deum quidem esse, sed truncum, qui omnium rerum sit ignarus. Pollui maiestatem Dei rerum sordidarum contagio dicis, & solis radios sine contaminatione sui omnibus cloacis, & lacunis pestilentibus allucere negare non potes. Egregie Diuus Augustinus libr. 9. de ciuit. *Qui profecto incontaminabilis Deus, absit, ut contaminationem timeret ex homine, quo indutus est, aut ex hominibus, inter quos in homine conuersatus est.*

§. 16. Quartum argumentum Dei regimen for-

tissime assert: Non enim nisi incredibili sapientia, status omnium motuum ordo, clementorum pugna & paritas quedam seruat, quomodo n. fortuna aut causu semper eadem ratione nascuntur, aut intereunt? Qui vero ex corporum lineamentis colligunt animam esse mortalem, cur non potius ex animi perspicacitate, agilitate, mirabilique cogitandi, & ratiocinandi natura potius concludunt, tam spiritalem, ac diuinam vim corporatum non esse, nec morte corporis posse corrupti?

§. 17. Quintum erat de erroribus naturæ, seu monstribus, ea enim videntur esse non posse, si vniuersum hoc à Deo administratur, omnis enim erroris ex persit, necesse est.

Respondeo nihil contra communem Dei prouidentiam facere, nature in partibus suis aberrationem: *Deus est.* inquit S. Augustinus, lib. 16. de ciuit. c. 8. *qui vbi, & quando creari quid oporteat, vel oportuerit, ipse n[on] uit.* Causam insinuat: *Sciens vniuersitatis pulchritudinem, quarum partium, vel similitudinem, vel diuersitatem contextat.* Sed qui totum inspicere non potest, tanquam deformitate partis offendit: *quoniam cui congruat, & quo referatur ignorat.* Constat igitur sua causa Deo, cur hos in rebus creatis permittat defectus, omnia enim illa quæ occultis mundi causis sunt, sub prouidentia illa constituta sunt. Monstra hominum fabulose historie narrant, alios esse monopthalmos, alios versis post crura plantis, Sciopodas, Pygmæos, Astomos *Monstra multa ficta sunt.* Onopthalmos, Cynocephalos, aliosque ipsa raritate mirabiles. Quos ego esse, aut fuisse, non adducor ut credam. Sed videntur historicilli de sua curiositate gloriantes, impunita vanitate mentiti. Si tamen talia fuerunt, & si homines fuerunt, placet mihi de illic S. Augustini iudicium lib. 16. de ciuit. c. 8. *Sed si homines sunt, de quibus illa mira conscripta sunt: quid si propterea Deus voulit etiam nonnullas gentes ita creare, ne in his monstribus, que apud nos patet ex hominibus nasci, eius sapientiam, que naturam fingit humanam, velut arem, cuius si p[ro]minus perfectio opificis putaremus errasse? Non itaq[ue] nobis absurdum videri debet, ut quemadmodum in singularis quibusque gentibus, quædam monstra sunt hominum, ita in vniuerso genere humano quædam monstra sunt gentium.*

Nec Aristoteles alter sensit: *εἰ τὸ τέλεος τὸ διόφθορον π. τὸ διάνοιαν διά τὸ οὐδὲν ποὺν, τὸ διόφθορον τὸ διά τὸ οὐδὲν, τὸ διά τὸ οὐδὲν εἰδένει, τὸ διά τὸ οὐδὲν εἰδένει, τὸ διά τὸ οὐδὲν εἰδένει.* Monstrum est aliquid præternaturam, sed non omnem, sed eam que ut plurimum est vñstrata. Nam preter naturam quæsterna est, & quæ ex necessitate est, nihil vnuquam fit. Itaque Deus, cum monstribus aliquid nascitur, non ipse errat, sed causa secundæ ob materia defecit, exuperantiam, intemperiem, & circumstantium impedimentorum violentiam nouum aliquid, aut rarum edunt, quod vniuersi varietatem exornat, quamvis in suo genere deformitatem habeat. Neque his magis Dei culpanda sunt opera, quam ea quæ in omnibus hominibus est, corporum magnitudo, paritas, forma, quem enim ita omnibus membris temperatum ad amissum effinxit, cui non aliquid sit, quod in alio est decentius: quemadmodum igitur in tanta vultuum dissimilitudine diuinum artificium admiramus, ita nequaquam defecisse eius industriam dicimus, cum quosdam informes esse voluit. Causas naturales ita direxit, ut secundum vires sibi insitas, id, quod Deus vult, efficiant. Quantum sit artificium parua docent, rado supercilium quantum decoris corpori derrahit, oculum paululum peruerre, formosissima facies deformis erit. Hæc igitur, ut occultis causis dignetum eueniunt, ita quoque occulta diuina prouidentia gubernantur. Optime S. Augustinus lib. 11. de ciuit. cap. 22. *Hanc tamen causam, id est, ad bona creanda, bonitatem Dei, hanc inquam causam, tam iustam atq[ue] idoneam, quæ diligenter considerata, & pie cogitata, omnes controuersias*

querentium mundi originem terminat; quidam heretici non viderunt: quia egenam carnis huius, fragilemque mortalitatem, iam de usfo supplicio venientem, dum ei non conueniunt plurima offendunt: sicut ignis, aut frigus, aut sera bestia, aut quid huiusmodi. Nec attendunt quam vel in suis locis naturis que vigeant, pulchroque ordine disponantur: quantumque variueritati rerum pro suis portionibus decori tanquam in communem Rempub. conferant, vel nobis ipsis, sive congruerent atque scienter utamur, commoditatis attribuant: ita ut venena ipsa que per conuenientiam perniciosa sunt, conuenienter adhibita in salubria medicamenta vertantur: quamque a contrario etiam hoc quib. delectantur, sicut cibus & potus, & ista lux, immoderato & importuno visu noxia sentiantur. Vnde nos admonet diuina prouidentia, non res insipienti vituperare, sed vitilitatem rerum diligenter inquirere: & hinc nostrum ingenium vel infirmitas deficit, ita credere occultam, sicut erant quedam, qua vix potius inuenire: quia & ipsa vitilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis atritio, cum omnino natura nulla sit malum nomenque hoc non nisi sit primitio boni: sed a terrenis usque ad coelestia, & a visibilibus usque ad inuisibilium sunt alii bonis alia bona meliora sed hoc inequalia ut essent omnia. Deus autem ita est artifex magnus in magnis, & minor non sit in paruis: que parua non sua granditate, nam nulla est, sed artificis sapientia metienda sunt: sicut in specie visibili hominis, si vnum radatur supercilium, quam prouemodum nihil corpori, & quam multum detrahitur pulchritudini, quoniam non mole constat, sed parilitate & dimensione membrorum.

§. 18. Concludam hanc de Deo Rēpublīcā gubernatore disputationem insigni discursu S. Aug. de quo licet supra quoque actum sit, ab illo tamen viro omnium ingeniosissimo neroius mihi exponi videtur.

De Gen. ad literam, lib. 5. c. 22. sic disputat. Et certe isti qui hoc negant, nec sanctis eloquis tante auctoritatibus acquiescent, sicut in hac mundi parte quam putant fortuitis mortibus perturbari, potius quam sapientia diuina summittat regi: & hoc ut quasi probent, gemino abutuntur argumento, vel quod supra commemorauit, de inconstantia tempestatum vel de felicitatibus atque infelicitatibus hominum, quod non pro vita meritis accident, viderent tantum ordinem, quantum in membris carnis cuiuslibet animalium appareat, non dico medicis, qui h. & propter sue artis necessitatem diligenter patefacta & di numeratae rimatis sunt; sed cuiilibet mediocris cordis & considerationis homini: nonne clamarent, ne puncto quidem temporis Deum, a quo est omnis mensurarum modus, omnis parilitas numerorum, omnis ordo ponderum, ab eius gubernatione cessare? Quid ergo absurdius, quid insulsius sentiri potest, quā eam totam esse vacuam nru & regimine prouidentia, cuius extrema & exigua videas tanta dispositione formari, ut aliquanto attentius cogitata ineffabilem incutiant admirationis horrorem: Et cum anima naturae naturae corporis antecellat, quid est dementius quam patere nullum esse diuina prouidentia iudicium de moribus hominum, cum in eorum carne tanta eius solertia clareant & demonstrentur indicia? sed quia hac minima in promptu sunt sensibus nostris, & ea facile in vestigamus, elucet in eis ordo rerum: at illa quorum ordinem videre non possumus, inordinata arbitrantur qui esse non putant nisi quod videre possunt, aut si putant, tale aliiquid putant, quale videre conseruerunt. Nos autem, quorum gressus, ne in illam peruerstatem incidamus, eadem diuina prouidentia per sanctam scripturam regit, ex ipsis quoque operibus Dei eodem adiuvante indagare conemur, ubi hæc simul creauerit, cum a consummati suis operibus requieuit, quorum species per ordinem temporis, usque nunc operatur. Consideremus ergo cuiuslibet arboris pulchritudinem in robore, ramis, frondibus, pomis, hec species non utique repente tanta ac tali est exorta, sed quo etiā ordine nouimus. Surrexit enim a radice, quam terra primum germin infixit: atq. inde omnia illa forma atque distincta creuerunt. Porro illud germin ex semine: in semine ergo illa omnia fuerunt primitus, non mole corpore magnitudinis, sed riporentia causaliter. Nā illa magnitudo copia terra humoris

congesta est. Sed illa in exiguo grano mirabilior præstantior, vis est, qua valuit adiacens terra commixtus humor, tanquam materies verti in ligni illius qualitatem, in rancorum diffusio nem, in foliorum viruditatem, ac figuram in fructuum formas & opulentiam omnium, ordinatisimam distinctionem. Quid n. ex arbore illa surgit aut pendet, quod non ex quodam occulto thesauro semina illius extraditum atque de promptum est? At illud semen ex arbore, licet non illa, sed altera, atque illa rursum ex altero semine. Aliquando autem & arbor ex arbore, cum surculus demitur atque plantatur. Ergo & semen ex arbore, & arbor ex semine, & arbor ex arbore. Semen autem ex semine nullo modo, nisi arbor interueniat prius. Arbor vero ex arbore, etiam si semen non interueniat. Alternis igitur successiobib. alterum ex altero, sed vtrumque ex terra, nec ex ipsi terra. Prior igitur eorum parens terra. Sic & animalia, poterit incertum esse, vtrum ex ipsis semina, an ipsa ex seminibus. Quodlibet tamen horum prius, ex terra certissimum est. Sicut autem in ipsa grano inuisibiliter erant omnia simul, qua per tempora in arborem surgerent: ita & ipse mundus cogitandus est, cum Deus simul omnia crevit, habuisse simul omnia, qua in illo, & cum illo facta sunt, quando facta est dies: non solum celum cum sole & luna & sideribus, quorum species manet motu rotabili, & terra & abyssus, qua velut inconstantes motus patiuntur, atq. inferius adiuncta partem alteram mundo confert, sed etiam illa que aqua & terra produxit potentialiter atque causat alter, prius quam per temporum mores ita exorirentur, quomodo nobis ita nota sunt in eis operibus, que Deus usque nunc operatur.

C A P V T X I V .

Forma Rēpublice, eaque varia.

§. 1. **D**e partibus, & membris que Rēpublicam constituant, deq; eius auctore Deo, & natura, iam nisi fallor, dictum est fatis. Nunc de ipsa eius forma queq; ab ea oriuntur, divisionibus agendum est.

Forma, sive ut vocat Aristoteles, & Plato, τὸ εἴδος species, seu ipsum τὸ εἴδος, hoc est, Essentia est, quæ ex hominibus cætum constituit, qui Rēpublica dicitur. Est vero ea, ordo imperantium, atq; parentium, harmonia quædam atque anima; diuersa ingenia, functionesq; complectens, vincens, vegetans. Hæc cum vna atq; eadem peruerterat, manere eadem Rēpublicæ species dicitur, hæc si mutetur, quamvis edificia, mœnia, suburbia, atque adeo homines maneat idem, non eadem tamen Rēpublica manere potest. Alia Roma instituta est Rēpublica cum pullo Tarquinio penes consules imperium fuit; alia, cum lege Regia in vnum iterum delapsa est potestas.

§. 2. Formam Rēpublica tripartitam facere est omnibus consuetum auctoribus. Est enim Monarchia, Aristocratia, Politia, seu populi regimen. Sumpta hæc ex Platone: εἰτ' ἡ διδα, ὅτι τὸ τόλεων αἱ μὲν τρεις τύραννοι, αἱ δὲ Αριστοτελεῖς τύραννοι. Si tibi non conflat, vrbum quasdam ab uno, quasdam ab populo, quasdam ab optimatibus administrari. Magistrum imitatus Aristoteles l. 3. pol. c. 7. Necesse est imperare aut vnum, aut paucos, aut multos. Recepitissima hæc est partio. In qua tamen animaduertas licet, non esse diuisionem τριπλετού, membrorum scilicet pari amplitudine disidentium; id eoque Plato aliquando duas species constituit. Nam Rēpublicam gubernat vel vnu, vel plures, si vnu Regnum, aut Monarchia nominatur: si plures, vel ii pauci sunt, vel rotus populus: ex quo duæ species αἱ τρεις τὸ τόλεων, imperii plurimum, conlurant, optimatum, & populare regimen. Sed Platone audiamus, de leg. l. 3. Sunt politiarum quæ matres due, ex quibus qui alias omnes progenit, as dixerit, recte dixerit. Et hæc quidem appellari Monarchiam rectam, illam vero democratiā, seu populi regimen, & illius quidem summum Persarum nationis, huic nos tenemus. Et lib. 5. εἰσον τὰ τοιαύτας εἰσαν. Sunto igitur due politie species. Idem in politico, secundum administrationis formas constituit, Regiam, ma-

Dua forma
Septem for
ma.

tyram.

tyrannicam, optimatum imperium, & paucorum, popularē secundum leges, & popularē contra leges, atq; illæ sex sunt species, tres legitimæ, tres vero minime. Optima ab his seiuincta, nempe Monarchia seu vnius principatus bonis scriptiōib⁹ deuinctus, hoc est, legibus. Monere ista oportuit, vt Reipublica natura, parte, que omnes penitus inspiciantur. Veruntamen maneat, quando ita receptū est, tres esse Reipublicæ formas legitimas, tres earum à bona gubernatione discessiones, de quibus singulis deinceps dicemus.

Omnes species hoc reperire misere sunt.

Regna Christianorum sunt: Monarchia Aristocratica, & politica. Imperium ipsum Romanum admirabilem habet trium Rerumpublicarum commissionem, summum caput est Imperator Augustus, cui ius est in omnes, sed secundum leges iudicatur.

Romanī imperij ordinē.

Optimates sunt electores septem, alii que principes, nec deinceps nobilitati sua decora, & multis imperatorū priuilegiis firmata libertas. Nec populus excluditur; ciuitatum liberarū sunt gubernacula, illarum in conuentibus publicis suffragia audiuntur, ad summos quosdam magistratus plurimis aditus patet. Non potest imperator opprimere principes, nec hi nobilitatem, cu ex nobilitate sunt multi principes sua nationis patroni. Sed neque ciuitates manente Imperatoris auctoritate vicinorum principum potentiam extineantur. Helvetii Democraticam imitantur, & colim nobilitatem aut expulerunt, aut in ordinem redigerunt; optimates tamen rem administrant. Veneti ducem vinum habent quidem, sed tota potestas est penes optimates, seu nobilitatem, quæ triplex esse referunt, verus, media, nota. Multis tamen ciuium ad minores dignitates via patet, verum nobilium suffragio ac decreto omnia per aguntur.

Cum est vna forma absoluta sed mutatur.

§. 4. Hanc vnicā causam arbitror, cur nunc forma Rerumpublicarum Christianarum rarius comiūtetur, cum videamus olin Romæ, Athenis, Carthaginæ, perpetuo nouis rebus maximā partem studiis, quia alterius partis excessu peccabatur. Quæ admodum ægra corpora in continua iactatione versantur, & mutatione loci leuationem doloris quaerunt: quia enim malum visceribus inhaerens excutere nequeunt, varietatem dolendi amplectuntur, ita se habet Reipublica valerudo, cum enim una eius pars, vel Princeps ipse, vel optimates, vel plebs infima præter leges, & cum aliorum inemborum danno, pressuque crecit, totum corpus concutitur, atq; conuelliuntur, mutationemque affectat: si enim potestate sua præter ius princeps vtatur, non tam principem, quam mores principis derelicti optimatum imperia malunt; at cum collata in paucos potentia vident pro vno tyranno notios in diem succedere tyrannicos, regem reposcent, aut populi regimen; sed in eo plura etiam incommoda lentientes, tribunos oderunt, & nomine libertatis oppressam libertatem multo acerbius ferūt; sed in eo perpetuo peccant, quod cum totam Rerumpublicam corrigere volunt, non hoc agunt, vt requatis legibus in unam cōcordiam, atq; amicitiam coalefcant, sed eam partem que premere alias videbatur, præter modum exigitant, penitus opprimere, atq; elidere conantur, eius deinde vires in aliam partem conferunt, quam prior-

re faciunt insolentiorē, nec enim equare libellam, nec moderari ciuitatem, sed alteram partem deprimere, & vincere propositum habent. Neq; memini vllam Remp. correciā, in qua haec facta non fuerint.

Aristocra-
tia bona est
ciuitas o-
pus habet
equitatu.

§. 5. Superest, vt, quæ Reipub. forma conueniat diuersis nationibus, exponā. Natura enim hominū, ingenioq; intellectu facile legislator de forma Reipublicæ statuet, & magistratus sine discriminē moderabitur. Arist. l. 6. c. 7. polit. Aristocratiā eo in loco constituantur, vbi opus est milite grauis armatura, vt equitatu; nam equos bello alere, & grauem armaturam curare, non est tenuium, sed diutium. Si igitur diuitiæ pericula sustinere, sumptum belli in se sucipere, patiāne tueri coguntur, iustum etiam est, vt in honoribus ac magistratibus capiedis primas partes obtineant, vt sint penes eosdem commoda, & pericula. E contrario vbi opus est velitibus, crebris excursionibus, populi regimen est accommodatus. Hoc enim spectandum est, vt illi qui in modis est, armis exercentur, dignitatem in Rerumpublica obtineant; neque enim diu armati inermibus obtemperant, nec miseracordia, nisi cum visum est, solent; cogi e- est. nim non possunt. Arma tenenti omnia dant, qui iusti- gam.

§. 6. Spectanda inclinationes animorum sunt, Diversa po-
& mores. Quidam enim Regem malunt, vt Persæ pulorum post cædem Magorum, Israæliæ tempore Samuels, inclinatio-
alii regum statum, atque etiam nomen abominan-
tur, vt Romani post Tarquinios vībe pullos. Gra-
cia redditā per Quintū libertate, plausu, ac clā-
more aues attoritas celo deicet, aceruos florū in
Proconsulē proiecit; at Parthi pluresque aliae gen-
tes Re gem ab eodem populo petierunt.

§. 7. Nec expedit quidem omnibus populis, esse Multis po-
liberōs, ita quæ etiam Augustus, multas ciuitates li-
pulis non ex-
berrate multauit, quod ea non recte vicerentur. Ipse pedit liber-
populus Romanus iam sui dissimilis cum in eo virtus
excreuerit, vt maiorum virtute non possent am-
plius sustentari, libertatis lūc arbitrii esse non pot-
erat, cum iam precio, & studiis, non ex aequo honores
diuiderer.

Annuā vernali redēunt certamina campo, iſporum ilis senatores exprobrat. Persegit hoc S. Au-
gustinus lib. 1. de libero arbitrio. An potest aliquando inuitum esse, vt mali miseri sint, boni autem beati sint? aut vt modis, & grauius populus ipse sibi magistratus creat, disso-
litus vero, & nequam ista licentia careat. Vides hanc ater-
nū esse, atque incommutabilem legem, simul etiam se videre
arbitror, in illa temporali nibil esse iustum, atq; legitimū,
quod non ex hac aeterna sibi homines deriuauerint: Nam si
populus ille quodam tempore iuste honores dedit, quodam rur-
sus iuste non dedit, hec viciſſitudo temporalis vt iusta esset, ex
illa aeternitate tracta est, qua semper iustum est, graueni popu-
lum honores dare, leuen non dare. Hac velut trutina ex-
pendemus, cui genti, qua forma Reipublicæ, quæ
magistratum sit ratio consentanea.

§. 8. Exempla ponam de longinquis aut prīciis, ne nostra virtus tangam, quæ singularum nationum ita propria sunt, vt cum ab aliis populis omnibus ex-
probrentur, illi ramen domi sua taceant, nec agno-
scant. Qui intra tropicos aut proxime tropicos in-
colunt, timidæ natura sunt, ex timore precipites, te-
merarii, & cum dominatur crudelis. Omnes pene
feruili indole, præcipue qui ob calorem sunt atro-
corpo. Nimiō astu namque calor iufit euoca-
tur, spiritus vitales, & quos animales vocant, attenu-
antur, debilitanturque, vt ne affectus integrī man-
ent, nec ratio conser. Itaq; qui circa promontorium Populi in-
Bona Spei incolunt, Brasilienses, aliique populi si
Europæis comparentur, bruta potius quam homines
clementi possent, nihil his melius, optatiū quæ denuo
dederit, quam bonum & clementem Regem, ablo-

Error in
corrigenda
rep.

absolutam Monarchiam, ipsi enim ad obtemperandum nati sunt, multi eorum non immanes modo sunt, sed etiam anthropophagi. At quos Boreæ penetrabile frigus adurit, audacia valent, sed in consilia, ideo & illi minus idonei sunt Aristocratiae, nisi externis misceantur, aut diligenter instituantur. Temperatae regiones ut saniora corpora, ita meliora & moderatiora ingenia producunt, atque adeo aptiora ut civiliter velerant, vel regantur. Sane si vetusta reperimus, Germani, Franci, ante eos Cimbri, Heruli, Gothi, Vandali, post eos Nortamnni, Hunni, Dani, à Septentrione maxima multitudine egressi ad auctiam, faveitque incredibili fuere, postea magna prudentia, & moderatione rem publicam instituerunt.

Arctoi au-
daces.

Emporiis
aut Monar-
chia aut po-
litia opus
est.

*Nobilitas
mercatori-
bus paupe-
rior urbem
haud facile
regit.*

§. 9. Quid vero de illis vrbibus quæ negotiatio-
ne multiplice opulentis sunt? Aut vnius principatu,
aut populi regimen amplectentur. Si enim sunt in
vasto regno, facile & commercia diffrahent, & tutam
habebunt negotiationem, experientia enim docuit,
vrbes sui iuris, & opulentas, quæ habent vicinos
principes potentes saepe periclitari; itaque etiam vrbes
sub umbra Imperii florentes, & liberae, antiqui-
tus principes patronos, & protecatores sibi delega-
runt. Imperium optimatum emporia magna vix fer-
runt, cuius ratio est, quia ex infima plebe plurimi ce-
lerrime ad magnas diuitias, auctoritatemque diu-
tiarum comitem euhuntur, optimates & nobiles
annuos prouentus habent, quod ad negotiationum
fructus nullo modo pertingunt. Duorum igitur in-
comodorum alterum accidat necesse est ut vel nobis
les lautissimos mercatorum imitati, & alienum con-
trahant, patrimonia accident, egenitque, & dignita-
ris sua tamen retinentes ad malas artes, peculatus
concussions, & calumnias se vertant. Aut si pare
facultatibus, sumptus faciant, à plurimis subditorum
liberalitate, splendore, familia, potentia vincantur
ideoque, contemnuntur, contemptum autem sequitur
status eius. Scrutatur tamen auctoritas, si vni pa-
reant, ut sit in Imperio Germanico, vbi magistratus
auctoritatem tuctur Imperator.

Hocita intelligo, ybi nō est vrbi annexa prouinciarum subditarum gubernatio, quemadmodum a pud Venetos, nam vbi foris etiam imperant, sa multa habent ad potentiam, & auctoritatem pradia.

Quanquam & alia ratione Veneta Respublica vritur. Nam aliquando trecentos vna vice ciues opulentos in nobilitatis corp^o pariure transcripti, quae factio, & ariario succurrunt, & seditionum causas praecidit, adscitisi in suas partes ciuibus potentioribus, & aliis spe paris dignitatis iniecta.

C A P V T X V .

Prima Reipublicæ species est Monarchia
eaque multiplex.

Monarchia
vnius prin-
cipatus.

S. I. **M**onarchia est vnius principatus, cui ceteri omnes parent. Eum bifariam diuidit Aristoteles l.3.polit. c.7. In βασικίας seu regnum, & τυραννίδα, τυραννidem. Βασικίας definit, Τινος μοναρχίας τινος κοινοί αποθέτεσσαν, eam que communem reficit utilitatem. Lipsius. *Vnius imperium moribus, aut legibus delatum, suscepimus; gestum, parentum bono.* Tyrannidem autem ait, esse μοναρχίας περὶ τὸ αὐτόν. Εἴ μοναρχήσθετο. *Effe Monarchiam utilitatem Monarcha speßantem.*

Hocigitur inter legitimū regnum & tyrannī
cum generale discrimen est, quod rex subditorum
tyrannus priuatum spectat bonum. Vel enim libid

dominandi, qua conteritur genus humanum, vel a-
lia quæ videntur bona, tyrannum fascinant, regem
subditorum salus excitat; quæ tamen & hoc requi-
rit, vt interdum dominationem afflumat, ea enim
causa, vt auctor est Tranquillus: *Vrbium quædam fa-
deratas, sed ad exitium licentia precipites libertate Augustus
priuauit.* Rechte, & prudenter, si non vt ipse domina-
retur, sed illæ ne perirent. Arcta sane lex est omni ma-
gistrui posita, in tanta copia, in tam licentiosa po-
tentia, in tanta amicorum importunitate sua qua-
rentium: alienorum, & saepe ingratorum, atque ali-
quando hostium commodis inuigilare. Est vero vti-
le, quod nobis Plato definiuit, *Δικαιον τὸ τῆς καθε-
συνίας ἀρχῆς συμφέρειν.* Inflam est, constituti imperii vtili-
tas. Atque hoc est, quod filium suum iuueniliter ex-
ultantem Antigonus admonuit. *Scito fili, regnum no-
strum esse splendidam seruitutem.* Optime, si verbi facta
respondent; nam seruus domini vtilitatem, non
suam spectat.

§. 2. Regnia autem genera sunt admodum varia, non tam potentia, & latitudine imperii, quam more lege, vñque diuersa. Quædam enim hæreditario iure ad filios & agnatos deuoluuntur, vt Regna Hispaniarum, Galliarum, Britannia, multique principatus Europæ, alia electione dantur, vt Romanorū, Polonorum, principatus Ecclesiastici. Alia sunt regna libera; ita vt penes vnum regem sit omnium rerum potestas ab soluta. Belli, pacis, sacrificiorum, iuris dicundi. Hoc regnum παῦθασιν εία nominatur, estque sine lege vlla. Cetera regna legibus constituta sunt.

§. 3. *Παραστατεῖς* definit Aristoteles, ὅταν τάπερ *Absolutum* τὸν κύριον εἴη, *cum omnium dominus est*, *vnius existens, regnum.* aut, cū omnib. imperat secundū suam voluntatē rex. Comparat hoc regnum ipse cum *oeconomia*; est n. vt *oeconomiū* regnum, domus, siccopoliticum regnum, ciuitatis. Tale regnum describitur Dani. 5.19. *Quos rolebat interficiebat, & quos volebat, percutiebat: & quos volebat exaltabat, & quos volebat, humiliabat.* Ita, Chaldaeus ille, siue iure, siue iniuria. Nec multum ab eo Persarum regnum aliquando absuit, et si legibus fundatum, sed leges interdum potentia violenta opprimebat. Xerxes Asiaticis principibus conuocatis, vt de bello Græcis inferendo consultarent, se solum Monarcham ostendit. *Vocasse se eos affirmat, ne suo solius consilio riteretur, ceterum scirent sibi magis parendum, quam suadendum esse.* Neque vero multo diuersum est imperium Turcarum, subditis, si vllum inquam, scuum, & graue. Absolutū enim dominum vita, necis, omniumque fortunarum se tyrannus ille pronunciat. Moscus suos etiam plane despoticē, quasi mancipia gubernat. Notum est illud Machometæ Veliri, *Mo-scam & Turcam solos esse regnum suorum dominos.* Non dissimilis tyrannis fuit olim Inge in Brasilia, vbi nemo rem propriam habebat, sed Inge beneficio, nec ea res ad hæredes transibat. Mosco tamen principi leges nonnullæ dare sunt, sicut & Turcæ; sed vbi tantæ potestas est, fere licentia ex lex regnat. Fuere tamen olim Heroicis temporibus huiuscmodi imperia legitima & iusta. Si quis enim artem multititudini tradidisset, si seruiture liberasset, si sparsos congregasset, aut insigni aliquo beneficio affecisset, à voluntariis reges creabantur, & quia rari boni ac iusti habebantur, sine pactis, & legibus corum se prudentia, virtutique vltro committebant; neque enim iuris, & legum præsidia parabant, vbi nullam contumeliam, nullam iniuriam suspicabantur.

Nec de ceteris regis suis illi defendenter. Nempe; τὸ καρδιῶν μένον λέγει τὸν νέον, τὸν δὲ τὸν τραπεζοπίσταν ἐπίτιττον. Legem vniuersel loqui dunataxat, non autem ad ea, que cunium accommodate, itaque in quibus aretacum scripti iudicare stultum esse. VELUM

Heroicis temporibus ab soluta imperia.

de eare suo loco dicam, nunc in exponentis regnum
rum diuisionibus pergamus.

*Regnum que legibus
admini-
stratur va-
ria genera.*

§. 4. Regnum que summa potestati leges certas præfiniunt, variae etiam formæ, & olim fuerunt, & nunc visuntur. Quatuor præcipua sunt. Nam aliquando princeps ius belli indicendi, & gerendi, iuriis dicendi, sacrificiorumque habebat. Idemque etat Imperator, Index, Rector, Pontifex. Quibusdam locis ius dicebat, & ciuibus imperabat, belli gerendi ius non habebat. Nonnullis locis tantum sacrificiorum curam gerebat.

Reges qui illa omnia, sed ex legum præscripto præstiterent, plures fuere, nam Romulus, eiusque successores Rempublicam administrarunt ex legibus. Deinde reges & duces Iudeorum, qui post captiuitatem Babyloniam floruerunt, Imperatores, Iudices, Rectores, pontifices fuerunt. Ea fere ratio est omnium, quæ hodie sunt, imperiorum, nisi quod sacerdotio abstinent. Sed tamen magna quoque in his varietas est, prout cuique Reipublicæ est visum sibi contra regnantium licentiam cauere.

*Regna solo bello durarent per pauca &
rara fuere. Roma summis in periculis Dictatoria
dicitur. Dictator.*

§. 5. Regna quæ solo bello durarent per pauca & rara fuere. Roma summis in periculis Dictatoria dicebat Consul, qui gesto bello se magistrum abdicabat; erat vero imperium plane regium, & pene sine legibus, sed tamen à populo moderante pendebat; nam aliquando Dictatori magistrum equitum æquarunt. Apud Spartias perpetua fuit dictatura, quantum ad moderanda bella pertinebat. Nam domini summa potestas penes Ephoros erat, non regem; ille enim vita & necis ius in ciues nullum habebat, nisi in castris; dictatori Romano ciuem etiam indicta causa occidere licebat. Plato tam leniæquabilitate temperatam potestatem in Epispolis vehementer commendat, nempe populi, & libertatis ex instituto Græcorum amator; alioquin ille ordo maximas res impedit, & Spartanis causa claudium fuit. Aristoteles lib. 3. politic. cap. 14. militare imperium appellat. ἀντι νέον βασιλεία, οὐν σεγμία πενταρχεία, καὶ τιδίδει τοι. Hoc igitur regnum est quasi prefectura militaris aliqua imperatorum, & perpetuum est.

*Philippos
dux Gracie.*

Nomine tam lenis imperii, ne liberis Græciæ ciuitatis titulo Regio inuisus esset Philippos Mæcedo, tyrannidem suam stabilire conatus est; In concilio enim Græciæ, vt decerneretur Dux belli, effecit, quasi tantum pericula contra Persas suscepturnus esset, libertatem Græciæ nequaquam violaturus. Olim similis potestas erat Agamemnoni, cum Europa & Asia lento duello collisa est. Nam in concionibus, & regum conuentu maledicta, & conuicta tolerabat; etiam Therites, & teterimus quique Δημοκρέτες Βασιλέα, populi voratore regem appellabat, at vero extra concionem, in prælio, in expeditionibus, καὶ Λέων κύρον, occidendi ius habebat: Id ipse præstiterit, iliad. 2.

"Οὐ δέ καὶ οὐδὲν ἀπέδειπτε μάχης, — οὐ δέ
Αἴγαιον ἰστάται οὐγένιον κύρος, οὐδὲ οὐρανός
Πλευρὴ δέ τοι δάσατο.

Quem vero ego pugna excessisse cognouero, non erit illi facile canes, & volucres fugere, penes me enim neis est potestas. Hoc genus imperii nec belli, nec pacis tempore esse utile, ipse Homerus satis indicat, dum contentionibus concionariis Imperatori auctoritatem detrahunt, & non nisi pro arbitrio pugnant; hinc Achylis ira factum, vt tota Græcia pene perierit, nec ad pugnam tamen cogere eum Agamemnon potuit.

§. 6. Aliud regum genus memoratur ab Aristotele, quos I. 3. politic. c. 14. vocat Αἰσχυλίας, fueruntque præcis Græcis saepe usurpati. Cum nempe

suffragio suo principes aliquos eligerent, vel ut tota vita, & semper præsident, vel ad certum tempus, vel ad certa negotia, vt cum Mitylenæ Pitacum elegerent aduersum exiles. Videtur autem Αἰσχυλία ex eisdem fere causis orta quibus dictatura, vt libere alioquin, & populares Politia facilius vnius imperio componerentur, & discordia sedarentur.

§. 7. Reges sacrificiorum duntaxat causa raro Reges sacro-
creatos legimus, nec regum nomine digni cen-
sunt. Roma Rex sacrorum creabatur. Causam Liuius

I. 2. & Dionys. I. 5. reddit. Verba Liui sunt: Re-
gibus exactis, & parta libertate, rerum deinde diuinarum
habita cura, & quia quadam publica sacra per ipsos reges
facilitata erant, nec ubi regum desiderium esset, regem sa-
crificulum creant, id sacerdotium pontifici subiecere, ne
additus nomine honoris, aliquid libertati, cuius tunc prima
fuit cura, officeret. Dionysius à Pontificibus, & Au-
guribus designatum, Agellius I. 15. c. 27. comitis
centuriatis factum. Huic non modo nulla erat
Politica, seu regia dignitas, sed ne magistratum qui-
dem capere licuit; imo nec alioquin quidem popu-
lum, quin etiam ante comitium facto sacrificio fuga
se proripiebat. Ludibrium igitur regum electorum
potius, quam rex erat.

C A P V T X V I.

De virtuosa Monarchia forma, que Tyrani-
nis dicitur, eius ortus, proprietates,
deletatio.

§. 1. *OMNIA* imperiorum genera, cum à fine suo declinant, & vel regentium, vel parentium virtus, à iusto recessunt, Rempublicam admirabiliter conturbant, & plerunque in extrema exitia impellunt. Sunt autem quemadmodum Reipublicæ legitimæ formæ tres, ita quoque ab illis toridem declinationes. Regia potestatis abusus est Tyrannis: Aristocratæ, Oligarchia: Politice, Democratia. Generale nomen tribus his vitiis non est possum, vocari posset *zaxarchia*, mala seu virtuosa Reipublicæ administratio. Definitio eius; Αἴγα
ωρεῖ τὸ συνθέτειν τὸ αἰγάλεον. Imperium quod spectat vtilitatem imperantium. Nomine imperantium intellico etiam eos, qui imperantibus sunt coniuncti; multi enim magis cognatorum, filiorum, certaque partis, quæ est in Republica, quam cauila sua ty-
rannice agunt. Explicatorem igitur finitionem tra-
det, si quis dixerit, *Est imperium quod ad imperantum, aut aliquas partis in Republica vtilitatem reficit.* Stilla opes nobilitatis stabilire, Marius plebis po-
tentiam tueri conabatur, Cæsar suum, nemo to-
tius Reipublice bonum spectabat: nec melior a-
liorum, qui in partibus erant, animus; prædas,
proscriptions, hastam, inimicorum ruinam in
occulto agabant, bonum reipublicæ prætende-
bant.

§. 2. Cum igitur finis Monarchia mutatus est, Pauci boni pro regno Tyrannis inducitur. Est enim *Tyrranis* publicum iurisperchia οὐσία τὸ συνθέτειν τὸ μοναρχεῖον. Monarchia querunt, o-
ad vtilitatem Monarcha. Eius tria genera facit Aristoteles libr. 4. politic. cap. 10. Barbarorum, Αἴγα-
λεον, & tertium quod maxime tyrannis est, Αἴγα-
λεον τὸ βασιλεῖα, quæ regno opposita est. Reæte
hanc maxime tyrannidem vocat, reliqua etiam im-
peria posunt esse iusta, quamvis raro, quia pau-
cissimi fuere sancti reges, qui sine lege pro arbitrio
omnia moderati, nulli iniuriam fecerunt.

§. 3. Sed tertium tyrannidis genus grauissimum

C 4 est ma-

tyrannis in-
gens malū.

Reges sepe
mutantur
in tyran-
nos.

Sic tristissima sub Tyranno nihil timenti, & adulationibus efficerat. Magna est in regno vis ad virtutem; quia magna licentia, veri insolentia; mali approbatio. Saul diuino testimonio, & suffragio rex dictus est, & eum tamen potestas mirauit, ac Satanæ tradidit. Sapientiam Salomonis diu florentem tandem licentia regia perdidit. Asa, Amasias, Iosas, alii fortuna & felicitate in transfusum acti, multa tyrannice egerunt, quamvis initia eorum præclarissima fuerint. Externa videamus. Romulus initio comis et tandem insolentia, & crudelitatis progressus est, ut inter parum manus dispergetur, ipsi patres Romani quamdui cupiditates metu Tarquiniorum continuere, moderate egerunt, illis sublati, ciues suos opprimere ceperunt. Decemviri legum scribundarum vno tantum anno virtutem simulare potuerunt.

Tiberius fi-
mulator.

Tiberius profundissimus simulandi, dissimulandoque magister, diu negauit se imperium, quod tamen gerebat, accipere, esse magnam belum, esse feruientem miseram, & onerosam; nec minus tamen posita persona ciuilem se gesit, & quasi priuatum, at quanta postea scutita regnarit, nemini est incognitum, ut merito iactatum de illo sit:

Regnabit sanguine multo

Quisquis ab exilio venit ad imperium.

nam post lenia initia, exardescente calumniandi, atque accusandi furore, eius imperium non nisi nobilium carnificina fuit, ut præfagium Augusti euentus comprobarit, miserebatur ille populi Romani, qui sub tam lenti maxilla futurus esset. Suet. Tac. alii in Tiberio.

Caius magno gaudio exceptus est, studia hominum omnigenere popularitatis sibi conciliauit, damnatos abfoluit, exiles restituit, reis ignouit. At paulo post in suum ingenium immigravit, ac quantum summa virtus in summa fortuna possent, ostendit.

Claudius alioqui fatuus, & stipes, comitate & beneficentia breuifibi tantum amoris conciliauit, ut cum profeetus Hostiam, perifile nuncius esset, populus militem quasi proditionem, & senatum quasi parricidam diris execrationibus incessere non dehebet: Sed brenis visuram gaudii magnis calamitatibus stolidissimus, & ex metu crudelissimus princeps mature penauit.

Neronis prima dicta, & gesta aureis, argenteisque columnis insculpenda iure optimo senatus censuit, & quinquennium eius non multi principes attigerunt, reliquam eius ætatem vix viiius virtus superauit.

runt. Neque Galba, nec Vitellius, ne Domitianus quidem aspera initia habuit. Dioceletianus etiam, & Maximianus, atque adeo ipse Julianus exordia regnandi incruenta habuerunt.

Mutantur igitur animi principum, & magnis cladiis Rempublicam primo, deinde seipsum inuolunt; nec mirum eos mutari cum omnes ad lata, & iucunda, pauci ad honesta, & dura inuident. In culpa tamen crebro sunt proceres, populusque, dum diæteris, seditionibus, conspirationibus principes exasperant, coguntque esse alienos, deinde pretextu cauendi crudeles. Multis principibus regna benigni vicerunt, si mediocria eorum virtus, nec in cladem subditorum, nec publicum dedecus erumpentia ciuiliter ferre, aut dissimulare possent, qua dum importune carpunt ac traducunt, nec illa emendant, sed, ut vulnera vexata, deteriora faciunt, & principem a se alienant.

§. 4. Prima igitur & vetustissima tyrannidis origo est regum in peius mutatio. Ambitio, avaritia, libido potestatis comites sunt, & pestes. Et enim ut nemo fere principum est, qui non initia mansuetudinem, clementiam, liberalitatem præse ferat, ita plurimi firmato imperio virtutis simulationem, multi virtutem exuant. Hæc mutatio humanae imbecillitati familiaris est, & animos ad deteriora propensos magno momento potestas impellit.

Sceleris si nesciant

Regnum docebit.

Ira Atreus, dum filios Icelerum consortes facit. Hinc visu venit ut quemadmodum

Mitissima sors est

Regnum sub rege nouo:

Mutantur
principes
adulatorū
blanditiae,
& procerū
virtutis.

Timendus
est regi, qui
eo ascendit,
vnde deinceps
non potest.

§. 5. Alter exortus tyrannorum est ex principum ignavia, vel indulgentia, dum amicos quosdam negotiis præficiunt, vnde ad ea incrementa perueniant, ut pares sint principibus, aut etiam superiores, certe firmiore sint gradu, quam ut de jici queant. Mirati libet regum & principum in nimia potentia amicorum fouda cœsitudinem, quos cum ad par pene fastigium euixerint, timere, vel amulari, saepe etiam oditum incipiunt. Exempla apud omnes pene sunt principes; Seianus, Germanicus, Felix, Plautianus, sed ut notiora perlequar, Rufinus, Eutropius, Stilico, Alaricus, Actius, Narves, Belisarius, Aristiconius, qui potentes cum essent, imperatores offenduerunt, misereque, aut inglorii perierunt. Quod si tyrannos intueamur, magnam partem esse inde discernemus. Galba, Vitellius, Vespasianus, Seurus, Macrinus, Philippus, Caius, Diocletianus, Julianus, & plures quam centum tyranni inter horum imperia graffati ex potentia, quam ab Imperatoribus acceperant, tyrannidem inchoarunt, & beneficia contulerunt ad euerendos auctores. Magnum semper principibus periculum a magnis imminet. Itaque principis potestas quæ in ipso est vna atque unita, mox a principe in multis aequales diuiditur, quod si vnu sit dignitate a principe secundus, aut tertius, ita tamen illius moderanda potentia est, ut plus honoris, quam virium ex eo consequatur. Quod si in vnum omnia conferantur, iustitia conturbatur, principi tribuunt mala que vnu ille patrat, nemo libere sententiam dicit. Vnu ille cum sit multis iniurias, neque id ignorat, conatur multis cuertere, principem amicis spoliare, in difficultates conjicare, utiam obligatum teneat, & obnoxium. Verum quomodo hoc caueat princeps dicam suo loco, nuncfons & origo tyrannorum ostenditur.

Hinc igitur cum multæ tyrapnides exortæ sunt, plures tamen populi eas sibi ipsi imposuerunt. Fuit hoc præfis temporibus vfitatissimum, ut docet Aristoteles l. 5. polit. c. 10. Tyrannus vero ex populo & multitidine sumitur aduersus nobiles, atque illustres viros, ne quam populus ab iis iniuriam accipiat. atque hoc ex euentis intelligere luet. Nam plerique omnes fere tyranii ex leibus populi custodibus ac ductoribus facti sunt (si dicere fas est) fidem apud populum consecuti claris & illustribus viris falso criminandis, & calumniandis.

No alia ratione tyrannidem affectarunt Manlius, Gracchi, & coniuncti sunt Marius, Cæsar. Et in minorib' imperiis, Panætius Leontius, Cypelius Corinthi, Pæstratus Athenis, Dionysius Siracuis, & posterioribus tæculis multi in viribus Italia, Florentia, Senis, Genuæ, Mediolani, Pifis, atque aliis plurimis viribus, quæ multa varietate administrata sunt, & sub crudelissimis Demagogis egerunt, donec ad moderationem, & legitima imperia reuocarentur. Ut plurimum

Populus cre-
bro sibi Ty-
rannos im-
ponit.

rum se malis suis populus implicat, nam cum ciues populus plus iusto effert, illi dominationem adepti, eodem contra ius opprimunt.

Signa autem quibus principatum tyrannicum a legitimo discernas multa sunt.

Tyrannidis
signum si-
mulatio.

§. 6. Primum virtutum simulatio, maxime iustitia, & clementia. Quanquam enim omnis tyrannis grauius est, & odiosus, aliis nihilominus tyrannus alio est humanior, cuncti tamen virtutes, quas non habent, saltem aliquando ostentant. Rari enim sunt extreme mali, ut Nero, qui iactabat nullum principem scire, quid sibi licuisset. derestabilius itaque tyrannidis institutore est, quicunque principem docet, simulare virtutes, amplecti virtutem. Simulationem deprehendes, si in quibusdam clementiam, ac iustitiam exhibeant, in alios crudelitatem, & violentia videntur. Andronicus Commenus nullo discrimine dignitatum noxae conuictos damnabat, laudari poterat iustitia, nisi in maximis rebus ipse maximis iniurias adferret. Aliquando clemens fuit Alexander, sed magnam tamen amicorum partem occidit. Caesar quam clemens visus est Ciceroni? & tamen vnde decies centena millia bello non semper necessario, sed quod ambitione, & avaritia illectus gefit, trucidauit. Octavianus clementia laudatur, qui Corocotta famoso latroni ignouit, sed crudelitatem fuisse proscriptio acerbius quam a collegis exercita ostendit: totque equites ad Julianam aram immolati, & fera vox, qua vina deprecatibus occurrebat: *Moriendum est*, animum crudelissimum demonstrant. Nero cum damnationi duorum militum subscibere rogaretur, *Quam vellem*, inquit, *misere literas*. An nos hoc montrum immane, ingens, lutum sanguine subactum idcirco clementibus accensibimus? Hec igitur si spectemus, non facile veras esse virtutes credemus, quarum interdum vestigia timor, spes, ambitio imprimet: Vitia enim sepe virtutum imitamenta efficiunt.

Tyrannus
altra deme-
tu sagittia.

§. 7. Alterum tyrannidis signum est, ut ait Aristoteles I. 5. polit. c. II. *Tò τοι ὁ τερψέχοντας κολέειν, καὶ τοις φευγατίαις ἀναρπίν*. Eminentis viris minuere, & prudentes ac magni spiritus homines ē medio tollere. Sic Periander Thrasyllo dum spicas eminentiores amputat, sic filio Tarquinii papauerum amputacione suscit.

Curtyan-
ni & opti-
mates nun-
quam ami-
ci.

Causam enim litis perpetuam habent magnates, & tyraanni: nam quasi ciudem artis aenulationem inter se exercent, imperare summo iure tyraanni nolunt, parere nolunt, nisi ciuiliter, optimates. Itaque proprium tyrannidis est, odisse virtutem: trucidare fortes, omnibus inuidere. Tyrannorum sauitiam maxime sentit nobilitas; nam senatum Romanum, equitesque fere Imperatorum Romanorum, qui sanguine multo regnarunt, crudelitas absumpit: nec vnam tam insignite improbis consilia defuerunt; Regulo, variae, & carptim iussae mortes, nimis operosa videbantur; Neronem itaque monuit; *Vniuersum senatum una voce posse deleri*.

Fera vox
Reguli.

§. 8. Tertium tyrannidis indicium est, subiectos facere *μητρόφυτες*, homines pusilli animi, seruiles, abiectos, ne quis de libertate asserenda cogiret, hinc tot mortes in Republica Romana iussae, si quis priuato maiora videtur agitare. Duo sunt hoc tempore potentes Monarchæ, Hispaniarum rex, & Turcorum imperator, diuera studia virtusque, hunc tyraannum, illum regem legitimum ostendunt. Hispanus academiis, mercatura, arte bellica, nauigationibus, plurimo sumptu subiectos exercet, ad magna excitat, & tantas opes, ad principum dignitatem, ad nobilitatem splendorem, animos alendos ac firmandos impedit; Ottomani nides vero inscitia, pauperie, feruitio tot populos

Hispani re-
gns, & Tur-
ci diversa
studia.

premit, Timariotas & Ianizaros veluti satellites prouinciarum spoliis saginat, nec illos tamen ad maiora quam quotidianarum rapinarum, & voluptatis spem erigit, haecque impunitatis illecebra, quæ teterimi cuusque est auctoramentum, tener. Itaque quanquam multos audaces, & temerarios habeat milites, duces tamen proutios fortisque nequam habet, immo nec milites; sed mancipia vita prodiga. Nec Moscorum principes alia *Moscus suo-*
*ratione imperium auctoritatemque tenuerunt. Vt eti-
rum sulti-
tiam fouer.*

§. 9. Quartum signum tyrannidis, ut vocat *A-*
*Tyrannus
rurum ge-
rendarum
potestatem
auferit.*

aristoteles *ἀναρπίλα τῶν τερψέχοντων*, rerum agenda- rum ablata potestas. Eo enim modo securam se pu-
tat, si nemo agere quicquam possit, quomodo e-
nem Tyrannidem euertet, si nullam habet in Re-
publica potestatem? Itaque tyrannus amicis non
fidit, nouit omnes quidem velle, solos pene amicos
posse tyrannidem extinguerre. Hinc eos varie com-
mutant, persecuantur, occidunt.

§. 10. Quintum signum *si subditos, amicos,*
*Tyranno
subditorum
concordia
videtur esse
conspiratio.*

principesque inter se committant, sibique mu-
tuo reddant suspectos, Aristoteles libr. 5. politic.
cap. II. hoc vtile tyranno iudicat; nempe, si inter
se male conueniant, calumnient, discordiae sint
inter amicos, ciues a nobilibus sint alieni: cum e-
nim omnis tyrannus ex se sit infirma, (est enim ty-
rannis Regni vitium, atque error) natura sua est
brevis; quapropter alienis discordiis, atque imbe-
cillitate magis, quam suo robore fulcit, & durat.
Pernicissum hoc consilium esse suo loco ostendam, nunc tantum signa cognoscenda tyrranidos
exhibeo.

§. 11. Sextum tyrannidis indicium est; Homi-
nes ambitiosos, avaros, crudeles ad honores, & dignitates euhere. Eosdem deinde bonis, vitaque exere; Utuntur hominibus improbis veluti spon-
*Tyranni
ministris ut
spongiis v-
tuntur.*

giis, quos ardos ac sitibudos in prouinciarum opes, sanguinemque inimergunt, plenos deinde exprimit, atque alieno nomine prædantur. Vt tres plenos Dionylius suspendebat, vacuos abiciebat. Quid atrocis illa vox belua, quæ haud temere cui-
quam magistratum demandabat, nisi adderet; *Scis
quid nobis opus sit*. Et: *Hoc agamus, ne quisquam quic-
quam habeat*. Late patet illa per Turciam tyrranis, neque enim facile quisquam Bassis, & Begis opulen-
tior inuenitur, neque tamen nisi raro bona in haer-
dem transire, sed in fiscum fere redunt. Sunt alia, quæ, quia a bonis regibus recte nonnunquam sunt, non sunt propria criteria tyrranorum; Ut alere externum militem, timeri, exploratoribus, & Corycais vii, vestigalia magna exigere, seuere in delinquentes animaduertere, de quibus suo lo-
co agam.

§. 12. Vtinam, vtinam quam serio tyrranidem, & tyrranum omnes detestantur, ita fedulo fugiant.

Sivilla

Tyrannidu-
s detestatio.

Si villa res est orbi perniciosa, sibi grauis, illa est ty-
rannus: Tyrannorum status est laboriofus, rara læ-
titia, infelix exortus, miserrimus exitus. Quotus
enim quisque suo fato functus est? Vere Iuuenal
Satura 10.

Ad generum Cereris sine cede & vulnere pauci
Descendunt Reges, & siccæ morte tyrami.

Omnis ty-
rannus in
metu est.

§. 13. Causæ tyrannorum morte sublatorum, in-
iustitia, metus, contumelia, quas Aristoteles l. 5.
polit. c. 5. recenser.

Oculos per orbem vniuersum circumfer, & spe-
cta non minus illos oppidorum tyrannicos, Alexan-
drum Pheræum, Dionysium Siracusanum, Phalarim Agrigentum, Hannonem Pœnum, E-
leachum Heracleiensem, Nabidem Chalcedonium, Hipparchum Atheniensem, Pisistratos, Perian-
dros. Neque tyrannos poeticos; Diomedem Thra-
cem, Phineum, Erycem, Antæum, Mezentium, Cyclops, sed magnos regum nomine tyrannos, Antigonos, Selencos, Antiochos, Perdiccas, Ly-
simachos, Caios, Nerones, Vitellios, Galbas, O-
thones, Domitianos, Commodos, Maximinos, Michaeles, Phocas, Mauritios, Aristonicos, In-
uenies omnes perpetuo in metu versatos, omnes
quos terruerunt, timuisse, metum in auctores redi-
sse, plerosque, quamvis muniti gladiis vixerint, ex-
ercitus & arces tutelæ suæ adhibuerint, ferro, aut
fædiore nece perfisse.

Vidi cruentos carcere includi duces,
Et impotentis terga plebeia manu
Scindi tyrami.

Tyrannus enim quemadmodum omnibus liber-
tatem, omnibus quietem, ita sibi præcipue secu-
ritatem auferit. Qui enim pacare, securi, quiete
viuere est potest, ob cuius calliditatem, violenti-
am, iniustiam nemo securus est? Cuius sub iœtu
tremunt omnes? Quam meticulosus Constantius
Augustus, postquam regnum paternum in tyranni-
dem vernerat: Quicquid concrepisset, ad salutis
dispendium esse existimat. Marcellin. 114.

Agnoscunt ipsi interdum sua merita, ita Adoni-
bezz (Iudic. 1. 7.) Septuaginta reges amputatis manu-
num ac pedum summittatibus, colligebant sub mensa mea
ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Et

Tyrannici-
da iniustus
in laude est
apud popu-
lum.

Constantinopoli Mauritus, Iustus es Domine. Ac-
cedit & illud ad iniustiam tyrannorum, quod quo-
cunque modo cedantur, eriam per fraudem, &
in iuriam, magna tamen in laude apud improbos
sint illi, qui hoc ausi sunt, etiam per iœclos, &
contra iurisurandi religionem facinus patrarent: Hoc
sane ad cumulum miseriæ pertinet, etiæ ini-
usta sit cædes, multis fittamen grata. Causam redi-
dit princeps Philosophorum l. 2. polit. c. 7. Enim
vero maximas iniurias propter immoderatas cupiditates ho-
mines inferunt, & non propter res necessarias: Verbi grata-
tia, tyrannidem occupant, populumque impio dominatu
oppriunt, non vt ne algeant, sed vt suas libidines impune
expleant. Idcirco magna premia proposita sunt, non ei, qui
furem: sed qui tyrannum occiderit. Nec alius fenus est
nefariorum tyranni satellitum, & ministrorum. De
Caligula audax factum senatoris narrat Dio. Inter-
fecto Caio prætoriani milites conturbati, concursantesque

Ministris-
tyrannorum
de eorum
nece gau-
det.

quarebant, quis eum occidisset? Hos Valerius Alati-
cus vir consularis præter opinionem sedauit. A-
scendit enim in excelsum, arce editum locum,
atque inde vociferatus. Utinam, inquit, eum ego in-
terfecsem. Quibus verbis obstupfacti, tumultuari
deserunt. Prætoriani milites, & Prætoriani Caia-
ni omnium scelerum socii, atque administrati, libi-
dinum, & rapinarum participes vnicæ voce moti
vindictam omittunt, & facto ostendunt sibi iure
casum videri. Cum igitur tyranni quemadmodum

leones, tigrides, vrsi, aquilæ, laniatu ac raptu vi-
uant, ideoque se norint omnium odiis esse obnoxios,
omnium insidiis se peri, ad instar beluarum
loca prærupta, & speluncas amantium, ipsi arces,
castra, arma quibus tegantur, apparant, quan-
tumque possunt, se se recondunt. Deo pariter & ho-
minibus exosi. Ideo ille etiam qui eos per scelus oc-
cidit, apud iniuriam passos sæpe gratus est.

CAPUT XVII.

Aristocratie definitio, & considera- tio.

§. 1. ALTERA Republicæ species est, cum plu-
res imperant. Ea bipartita, vel enim pau-
ci, & optimates, vel totus populus est imperii par-
ticipes.

Aristocratis dictis conuenienter definire licet, Optimatū
Tav. ἀριστοὶ τὸ δέσμοντα τὸ ἀριστοκράτειν συναντοῦσιν. Optimorum regimen quod utilitatem parentium sicut est. Aristoteles l. 4. polit. c. 7. Simpliciter in hac gubernatione optimos poscit. *Aristocratis* μὲν τὸ κατὸς ἔχει καλεῖν, οὐδὲ ἐν διάλογον ἐν τοῖς περὶ τοὺς λόγους, τὸν παρὰ τὸν δέσμοντα αὐτὸς, καὶ ἀριστοὶ πολιτεῖσθαι, τοῦ μὴ ποὺς ἐν δέσμοντα αὐτὸν αἰτεῖσθαι, μόνην δικαιον περιπονεῖν *Aristocratis*. ἐν μόνῳ γὰρ αὐτὸς ὁ ἀριστος ἐστιν. Aristocratiam igitur appellare licet, (de qua prius egimus) Politiam qua sit ex viris sim-
pliciter, & secundum virtutem optimis, non qui ex hypo-
thef, seu ad certum aliquem finem sint boni. In hac enim
sola Republica idem est & vir simpliciter bonus, & bo-
nus ciuus.

Difficilis sane fuerit non eius definitionis expli-
catio, sed vñs, si res humanas spectemus. Quis
enim optimos solos agnoscet, quis ad magistratus
eucher? Cato repulsa tulerit. Aristeides ostracismo
pulsus est. *Aristo* igitur huiuscmodi potius nulli,
quam multi imperant. Occurrit tamen Philosophus l. 3. c. 7. *Aristocratis* dici, διὰ τὸ δέσμοντα
ἀριστεῖν, οὐ διὰ τὸ ποὺς τὸ ἀριστον τὸ πόλεις καὶ τοῖς κοινω-
νοῖς αὐτοῖς. Vocari aristocratiam seu regimen optimatum,
vel quod optimi imperant, vel quod omnia ad id, quod ci-
uitati, illiusque municipiis optimum est, referant. Po-
test tamen & hoc alii conuenire formis, nam in
regno, & populari regimine optimum queratur. Et
potest hoc sibi propositum habere vir non optimus,
nec tamen iniustus.

§. 2. Optimos igitur dicemus, quialiorum com-
paratione minus mali sunt, aut in quibus plura
quam in plebe virtutum argumenta reperiuntur.
Cum vero electio virorum simpliciter optimorum
sit difficilis: nam facilime per simulationem pro-
bitatis nequissimus quisque gubernaculis adrepit,
& male tecta vita, in potestate cum exitio Rei-
publicæ manifestat, non est vt virtuosa reprehendenda
administratio, si nobiles, diuitesque fre-
quenter præteritis è plebe melioribus, & pruden-
tioribus magistratum capeant. Nam quam diu-
ratio boni communis habetur, manet legitima Rei-
publicæ forma. Nobilium vero & diuitum ratio
habenda est. Nam genere, institutione, indole, po-
tentia prævalent, maior igitur illis animus ad hos-
tes arcendos, acrior ad patriam defendendam stimu-
lus in qua fortunas, & honores habent, qui in
publico periculo priuatim perdere plus timent, ne-
que enim oppressa vel excisa patria alibi tam esse
possunt honorati. Pauperum alia est ratio, neque
enim qui labore suo, & industria viçtant, multum
se patriæ debere arbitrantur, & facile patriam aliam
reperiunt, vbi labori & arti alimenta præstentur.
Cum igitur amantiores patriæ sint nobiles, fortio-

Optimi mi-
nus mali.

Nobiles &
diuites sape
habent
optimi.

res, fideliores, corumque inter sit Reipublicæ statum manere, merito optimates illi censentur, ut plurimum, qui his præstant.

§. 3. Reipublicæ Aristocraticæ paucæ fuere, nec diurnæ. Spartana optimatum fuit, sed tamen ita permista cum regia, & populari, ut nullo modo pura fuerit Aristocracia, Carthaginensis, diurnitatem, potentiamque coniunxit; rarum opus; & quod nulla haec tenus imitari, nisi Veneta, potuit, nec illa tamen pura Aristocratica est: Sed potius ex omnibus formis Harmonia; Principatus potestas in uno duce, principe senatus, Grande consilium seu senatus, ex nobilitate constat; ad hoc omnes nobiles cum annum vicelimum quintum attingerunt, admittuntur, ad varia tamen iudicia, & officia plebes quoque assumuntur.

Ciuitates liberas Germania Noribergam, Vilam, Francofurtum quæ à patria nobilitate gubernantur, omitto, quia non sunt absolute Reipublicæ, sed partes Romani imperii, atque Imperiorum parent.

Romana Aristocracia exiguo tempore duravit, à Tarquinii pulsis ad mortuos; nam sublato regum metu in oligarchiam degeneravit, accensa deinde patrum iniurias plebes, tribunos variis seditionibus, magistratusque, & imperium extorxit.

Ad Aristocratiæ defendendam, multa necessaria sunt; quia plurimæ sunt cause cur pereat. Ideoq; non facile diuturna.

§. 4. Primum igitur conandum est, & enitendum summa vi optimatibus, ut vere, ac re ipsa sint *ædiores*, optimi; virtuti enim numen eternum fuet, camque promouet, nec à melioribus homines regi dedignantur, atque hoc fundamentum est, sine quo catæ politicorum artes non nisi ruinam struunt. Iure igitur, æquitate, clementia, comitate, liberalitate, erga ciues vrantur, inter se, concordibus sententis, bonum publicum spectent. Quia tamen in Republica multi sunt semper improbi, ambitiosi, inquieti, omnesque proclives sunt, ut imperantibus obtracent, virtus quoque consiliis politicis vtrit, & stratagemata non in honesto, submouet à clavo imperitos, & perniciosos rectores, quod tamen ita faciendum moneo, ut virtutis prima ratio ducatur, & simulatio omnis tanquam labes, & peccatis remoueat. Aberrant enim multi corum, qui optimatum Rempublicam instituere satagunt, non modo in eo quod nimium tribuant opulentis, sed etiam in opprimenda, & diuexanda plebe; temporis autem successu, ut ex bonis falsis verum malum oriatur necesse est; nam diuitium opes, & prerogativa, Rempublicam facilius dissoluunt, quam plebis, ut vere monet Aristoteles l. 1. polit. c. 12. Consilia igitur bona seruanda Aristocratiæ sunt ex virtute profecta, & ad commune bonum tendentia.

Populo etiā committi aliquam munia possum. §. 5. Alterum est, ut multis è populo pars aliqua magistratum, officiorum & functionum honorarium committatur, que tamen eiusmodi sunt, ut vel sumptu grauenit eos, qui sustinent, quem tamen facile diuites præstant, honoris dulcedine inscati, vel inuidia quippiam habeant; deinde nihil potentiae, aut favoris apud populum concilient. Multa sunt etiam quorum administratio dignitatem non habet, sed lucrum, ea ciubus industris, & sibi obligatis demandari conuenit, neque enim quicquam periculosius est, quam paucos ad se omnia attrahere. Praeclarum est Philosophici politici monitum l. 3. polit. c. 11. Nullos autem eis mandare magistratus, neque eos ullius esse participes, horribile ac formidolosum est. Cum enim multi honoris expertes & pauperes sunt, plena hostium sit ciuitas necesse est. Reliquum est igitur ut consultandi & iudicandi sint participes. Quocirca &

Solon, & nonnulli alijs latores legum, eos comitis magistratum creandorum, & rationibus ab iis qui gesserunt magistratus repetenda presicunt, gerere autem magistratum per se, & solos, non finunt. Omnes enim collecti & congregati satis multum sensum habent, & permixti cum melioribus, prosum ciuitatibus, quemadmodum vietus non purus cum puro coniunctus, omnem efficit utilorem paucum quisque enim seorsum in iudicando imperfectus, & manus est.

Hinc enim illa commoda consequuntur, primo, ut populus non exsimeret esse Aristocratiæ, sed popularem rempublicam, cum contribules suos participes Reipublica vident. Deinde multi spe alieeti optimatibus fauent, illisque fidi sunt, ut quibus & ipsi expectat paria. Huiuscmodi sunt, Cura annonæ, vini, frumenti, tabernarum, viarum, iudiciorum, & litium priuatarum, in quibus collegæ esse optimatum possunt. Videre licet exemplum in Republica Veneta. Quamuis enim tota auctoritas, & potestas, hoc est, censendi, & iubendi ius est penes senatum, hoc est duo millia quingentos circiter nobiles, ad multas tamen functiones, & honores, etiam plebeios admittunt, ut quarundam artium prefecturas, scribarum, & secretariorum munera, quorum tamen officiorum illa est ratio, & per illa nobilitati magis magisque obligentur, & quasi mancipentur.

Nec hoc Venerorum nouum est institutum, uti sunt olim Romani, Carthaginenses, & nunc quoq; id faciunt, quæ sub Imperi aquila doinesticam Aristocratiæ tenuerit, libera ciuitates.

§. 6. Tertium est, ut annona prospiciatur. Hoc enim arctissimum est, quo multitudo continetur, vinculum Romanos mores non probat, nam dum è publico panem multitudini præbebant, aratum exhauerunt, & inutilem, vitiolissimamque turbam aluerunt, sed moderatam curam suadeo. Senatus Venerus magnam in singulis annos pecuniam impendit, ut que ad victum necessaria sunt, & copiose inuehantur, & vili precio comparentur. Nulla pene res magis imperium stabilit; nam cum eos populus, qui commodis fere ducitur, tam paternæ consulere ciuitati animaduertit, filiorum more eos veneratur ac amat. Quin & hoc iustitiae est vel maxime conscientium. Cum enim optimates, ad summos honores euanchantur, & maxima habeant ex magistratibus emolumenta, æquum est ex bonis publicis aliqua etiam ad ciues tenues, populumque summi honoris exortem deriuari.

§. 7. Cauenda inolitum nobilitatis malum, Superbia: Nihil enim magis exasperat inter pares, Reip. per aut pene pares. Cauenda in filiis etiam, & ne ne potulis, ne contubernalis & ciues contemnere asfuerant. Roma nobilitati consularum excusit mulierculæ rifi: due sorores erant, altera patritio, altera plebeo nupta, hæc illam inuiserat, dum vero maritus Consul domum redit, licetque de more ostium fascibus pulsat, ad insolitum strepitum, illa quæ in plebeo matrimonio erat, expauefecit, atque à forore, cum ignobilis coniugii exprobratione, videatur: Nec mora, maritum ad sperandos, ambientisque magistratus, vxor impellit, ille ciues suos, summam atque ita Aristocracia iam inclinans in Democra- Rome mutiam conuicia est. Hoc nisi cauerit, sit seruorum & tationem dominorum ciuitas, non liberorum: & hominum fecit. patrum inuidentium, partim contemnentium, quæ ab amicitia & societate, communioneque ciuili distat plurimum; Societas enim est communio ad amicitiam pertinens. Neque enim cum inimicis fo- ciatatem itineris inire volunus.

§. 8. Plurimum etiam momenti habet liberalitas, quæ est pruitorum; ut tenuioribus viua rerum suarum

probanda
est.

Tarentino-
rum hu-
manitas.

Bello di-
tandi.

Politicum
stratage-
ma.

Aliæ leges
ancipies.

In periculo
optimi in
magis-
tratum as-
sumantur.

suarum concedant. Praeclarum vero est, etiam Tarentinorum consilia imitari. Illi enim iumentis, & possessionibus cum egentibus ad usum communicatis, multitudinis sibi benevolentiam comparabant. Utentur itaque nobiles ciuium industriorum opera in villis, agriisque & carteris rebus curandis, eoque liberali, & honesto stipendio prosequentur, mentes adhibebunt, qua ratione si singuli optimates vtan- tur, magnam ciuitatis partem sibi obstrictam rei familiaris communicatione tenebunt.

§. 9. Si potens sit respublica, si bellum gerat, si variis prouincias imperet, magna occasio est benefaciendi in magna fortuna, ditaro etenim plurimos poterunt, ita fecisse Carthaginenses testis est Aristoteles l. 6. polit. c. 5. cuius verba sunt: *Tali autem quodam modo Carthaginenses rempublicam administrantes populerga se benevolentiam collegerant. Semper enim cum aliquos de plebe ad vrbeis circumpostas dimicunt, eos locupletant.* Est autem hoc quoque humanitate politorum & venustorum, & cordatorum nobilium, egentibus inter se distributis suppeditare eis adiumenta rei faciendo, eoque ad opus faciendum cohortari & excitare.

Nec aliud Romanorum iudicium, qui Coloniis sentinam virbis, & exercitus exhaustiebant.

§. 10. Alud consilium tanquam callidum nobis Philosophus proponit. Nempe si tribus diuersae sint, & ex illis ius dicenda senentia in concilio facultatem aliqui habeant, aequitas in speciem serueratur, vt nobiles, diuites adesse cogantur, aut pugnis capiantur, excusatio non accipiatur, deinde rogatos, sententiam suam, atque animi sensa exponere necesse sit, ceteri nec conuenire, nec si adiunt dicere sententiam cogantur, nec excusatio, nec multa exigatur.

Consequuntur illo strategemate, vt ciues se meliore conditione esse arbitrentur, quam nobiles; quia ius veniendi, decernendique par habent, obligationem veniendi ne aquam habent. Itaque suis rebus vacare pro arbitrio possunt; & si venire libuerit, in re inuidiosa, aut odiosa facere, in aliis dicere sententiam liberum est: In speciem igitur ea lege subleuari pauperes, grauati diuites videntur. Sed reuera arte res agitur, id enim queritur, vt nobiles frequentes conuenient, in republica exercantur, plebs per speciem priuilegiū excludatur. Solent vero frequentissime senatum conuocare, tempus extrahere dicendo, de minimis rebus consulere, donec tadio, & contemptu ciues se fuisse desinant, ac tum per occasionem de summa republica tractare. Hoc si in fraude Reipublica faciant, iam non optimates, sed oligarchi, & in sua politia tyranni dicendi sunt. Si illa consilia co dirigantur, ne homines imperiti, turbulenti, & improbi suffragio suo leges violent, Rempublicam in discrimen adducant, sine iuria illa statuantur. Legis enim illius hoc ius est: Ut sapiens atque integer senator consilio iuare patriam iubetur, imperitus, & improbus legi iudicandi solitus sit.

Eodem cetera spectant. Vt, Nobilis, aut Diues magistratum ne recusant, aut multam grandem pendunto, plebeo ciuare omnem magistratum liberum esto.

Nobilis iudicare causas coguntur, ciues non nisi volentes, lubentes assumentur.

Nobiles arma gestanto, in illis exercentur, in hoste primi eunto, ciues alii domus suæ curam habento.

Non sunt haec iniqua, si legitimum finem habent; nam pauperes labore, onere, inuidia liberantur, non tamen arcentur magistratus, iudicis, militia.

§. 11. Strategema par est, vt vbi Aristocratis plebs insidiatur, atque aliquos e suis inter se nobilitati desiderat; id agant optimates, vt optimi quique, & gratissimi ex nobilitate sint competitio-

res, è plebe autem contemptiores, sicutem reuerebuntur magnatum dignitatem, & aliorum in comparatione vilitatem contemnent, atque insuper paribus inuidebunt.

Factum id Roma; Tribuni militares consulari potestate creabantur, ad eum magistratum tam plebeis, quam patritiis patebat aditus. Patritiis vt verecundiam plebi incuterent, primos atque eminentissimos patrum candidatos producebant, ita saepe eicerunt, vt nullus à plebe plebeius designaretur. Verum non est hoc firmum; nam saepe dignitas optimatum odia, & inuidiam excitat, lola sua luce oculos malignos perstringens. Romæ etenim quamvis initio patritios plebs crearet magistratus, contenta quod sui ratio esset habita, sensim tamen audacior è suo corpore aliquos admisit, aliquando omnes è suo genere legit, frequenter etiam homines audaces, callidos, & quos patritiis maxime aduersaturos sperabat, suo suffragio adiuvuit. Magnam tamen vim habet ad securitatem, & auctoritatem optimatum, si confestis alios non esse aptiores, forte alios homines, non alios mores. Insigne est quod decad. 3. l. 3. narrat Luius de Paciuio Calauio. *Is cum eo forte anno, quo res male gesta ad Thrasymenum est, in summo magistratu esset: Iam aut in seiam senatu plebem, ratus per occasionem nouandi res magnum auferam facinus, vt sine ea loca Annibal cum viuore exercitus venisset, trucidato senatu tradicerat Capuam Panis, improbus homo, sed non ad extre- mum perditus, cum maler incolami quam cursa Repub. dominari, nullam autem incolumen esse orbatam publico consilio ciuitatem crederet, rationem inquit, qua & senatum seruaret, & obnoxium sibi, ac plebi faceret. Vocato senatu, cum sibi defectionis ab Romanis conjulum placitum nullo modo, nisi necessarium fuisse, prejacio esset: quippe qui liberos ex Appi Claudij filia habuerit, filiamque Roma nuptum Luiu de- sisset: ceterum maiorem multorum, magisque timendam instare, nunc enim per defectionem ad tollendum ex ciuitate senatum plebem spectare: ac per eadem senatus vacuam rem- publ. tradere Annibalem ac Panis velle. eo se periculo posse libe- rare eos, si se permittant sibi, & certaminum in Republ. obli- tui credant. Cum omnes viuimeti permitterent: Claudiam in curiam vos, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet, praesidiumq; in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam in iussu suo, neve inde regrediri posset. Tunc vocato ad concionem populo: Quod sepe, inquit, & tanquam & ipse cogitati facinoris participes, approbando consilia, quib. nequicquam aduersarer, viam salutis vestre inueniam, in hoc fidem, quam vultis ipsi, accipite. Fide data egressus, claudi curiam i*

cundia quicquam nominasset, multo maior exemplo clamor oriebatur: cum ali⁹ negarent nosse, ali⁹ nunc probra, nunc humiliatio⁹, sordidamque inopiam, pudende artis aut quæstus genus obsercent. Hoc multo magis in secundo ac tertio senatore⁹ est factum, ut ipsius paenitentes homines apparet: quem autem in eius substituerent locum, deesse, quia nec eodem nominari attinebat, nibil aliud quam ad audienda probra nominatos: & multo humiliiores obscurioresque ceteri erant eis, qui primi membra occurrabant. Ita dilat⁹ homines, notissimum quodque malum maxime tolerabile dicentes esse, iubentesque senatum ex custodia dimitti.

Sapienter sane Paciūtus homo aliqui improbus, plurimi enim magistratum in ordinem redigebant, paucissimi emp̄ publicam emendarunt, hic eti⁹ bus senatum approbavit, eumq; modestiorem fecit.

§. 12. Septimum est, Patronorum clientiumque iura mutua, & tanta necessitudo, ut sexcentorum annorum spacio dissensiones inter patricios, & plebem ad sanguinem vix deuenierint: sed postquam illa quoque vincula sublata sunt, & fraus innexa clienti, cedibus Respublica mutuus interiit, & ad unum tyrrannum delata est. Necdum ea apud Venetos consuetudo exoluit; manet etiam in Germania Proct̄orum nomen, & ius antiquum, quod fuit apud veteres, quo multa provincie in potentia familiarium clientela esse dicebantur.

§. 13. Consultum est, varios ordines constitueret, & discrimina cuium, et tamen moderatione, ne cuiquam iniuria inferatur. Ita erat

Martia Roma triplex equitatu⁹, plebe, senatu⁹. Facit illa multitudo, & diversitas ne facile conspiretur, idque in omni Reipublice forma, præcipue tamen in Aristocracia. Nam medius ordo seu equitum vehementer optat senatus auctoritatem, tam rectam conseruari, si enim senatus plebs è medio tollat, aut, ut illi⁹ immunitum est, omnis etiam equestris ordinis dignitas pessum dabatur, nec plebs tam insurgeret in senatum facile, a quo longo interuallo distat, quem equitum turmis vallatum cernit. Sed neque equestrem ordinem timere optimates debent, si enim ille quippiam molitur, non difficile fuerit cum aduocata in atrium plebe coere. Fator tamen ordinum illam diversitatem multarum litium, seditionumque esse seminarium, verum hoc ex gubernantium erroribus nascitur, dum ius inæqualiter dicitur, dum alter supprimitur, alter cum detimento aliorum extollitur. Atque hæc fere in Aristocracia seruantur, in qua hoc præcipue seruandum est, ut si pauci imperent, ne plures statum ciuitatis oderint, & detestentur. Brevis enim est potestas, quæ multos inuitos violenter constrict, omnis itaque aristocracia brevis est, vbi tamen illa est, alios duos ordines esse, quam unum præstat.

C A P V T XVIII.

De Oligarchia, que est ex corrupta Aristocracia.

Oligarchia §. 1. O LIGARCHIAM interdum pro Aristocracia usurpant, sed proprie & pressæ ab nobilitate, & summa spe. Aristotele definit: Αρχὴ τὸ συμφέρον τῆς εὐθείας. Imperium ad diutum utilitatem institutum. l. 3. c. 7. & 8. οὐαὶ πόλεις ἃστι τῆς πολιτείας οἱ τὰς ὄπεις ἔχοντες. Cum in Respublica dominantur, qui rem possident. Rectius forte, τυπωσχία, seu πλεονασχία nominaretur, cum diutum utilitatibus consulatur, non totius Respublicæ. Fieri certe potest ut in Respublica aliqua plures diuties sint, quam mediocres, aut pauperes, ut Colophone fuisse ante

bellum Lydorum testis est Aristoteles; Si igitur plures alibi sint diuties, quam pauperes, nihilominus dicerur oligarchia paucorum dominatus, quia eti⁹ paucorum non sit, cum tamen institutus est, primum fuit paucorum, & nunc quoque in omni Respublica diutum numerus exiguis, mediocrius, & tenuum maximus.

§. 2. Cum ex corporum proceritate aut forma, ut olim apud Æthiopes, magistratus creantur, non est oligarchia, quia tam mediocrius, & tenuum, quam diutum dona illa esse possunt. Nomen tamen illi conuenit, necesse est enim paucorum esse potestatem; nam dignitate corporum paucissimi excellunt. Hi vero in commune bonum spectent Aristocracia, si viuus partis tantum, oligarchia dicetur. Quanquam ergo si soli diuties imperent, sit dicenda αρχὴ τὸν εὐθεῖαν, Imperium diutum, potest tamen etiam esse αεισχετία, si non imperent ad utilitatem diutum, sed viuorum. Prudentissime hoc Plato animaduertit. οὐαὶ οὐαὶ οἱ πλεοναστοὶ πόλεις μηδέποτε. οὐαὶ τοῖς αεισχετίαις παλαιοῖς τὴν τοιαῦτην πολιτείαν, οὐαὶ δε τοῖς νεωτεροῖς οὐαὶ οὐαὶ αεισχετίαις. Quando igitur diuties illam imitantur, tunc αεισχετίαν vocant illam Rempublicam, quando autem negliguntur leges, oligarchiam. Leges autem negliguntur, cum ad sua commoda cupiditateque diuties omnia referunt.

Non est igitur iniustus paucorum dominatus, & diutum, si scopus teneat, qui est omnium falias, nam æquum est eum, qui pro Respublica decem aureorum millia expensat, præfici alteri, qui decem duntaxat in commune confert. Nectamen ille qui patria tantum præstat, commodis tenuioris cuius oblatare debet.

§. 3. Quatuor genera oligarchia Aristoteles (libro 4. cap. 5. politiorum) agnoscit. Primum est cum ex censu legitur magistratus, ut pauperes excludantur. Romæ senatus censu legebatur, si habebat iesterium octingenta milia, periere quidem sic vita precia, sed tamen angustissimi ordinis splendore etiam domesticis facultatibus augendum putabant. Itaque etiam censu immunito, & senator & eques dignitatem amittebat.

Secundum genus est, cum ex censu eliguntur nonnulli, sed illi⁹ alios sibi allegant, siue ex censu, siue ex optimis, siue ex omnibus.

Tertium cum patri filius succedit, ut fere sit apud Venetos, vbi nobiles omnes qui 25. annorum sunt habent ius veniendi in Senatum. Veruntamen in his non est vitiosa oligarchia, si bonum publicum spectetur, sed vel Anticracya, vel Politia, quemadmodum enim in regno vnius succedere vni potest, nec tamen tyrranidis notam subiicit, ita in Aristocracia plures pluribus, seruata optimæ gubernationis integrata.

Quartum itaque est genus oligarchia virtiose, cum lege non agitur, sed regentum placitis, & ad potentium commoda omnia administrantur, quod regianis genus pernicioſum est; quia pro uno tyrranno plures, eosque crudelis, & egentes habet tyrannicos. Hæc gubernatio ut improba est, ita diutina esse nequaquam potest, cum maxima pars Respublicæ minima oderit, & perisse experat. Neque fugienda est tantummodo iniuria, sed etiam iniuria suspicio. Alioqui contra eos dux esse quilibet potest, quantumvis inualidus, neque in eorum ceterione quicquam difficultus est, quam prima vox. Initio superioris saeculi multæ ciuitates imperii in magistratum suum infurrexerunt, cedes & direptiones factæ sunt. Perinde autem est, verene an falso de Senatu suspicentur.

Recens est tumultus Francofurtensis recordatio,

D cuius

Oligarchia
cum ex
censu
legitur
Senator.

Oligarchia
brevis est.

cuius principes fuere homines abiectissimi, sed populi fauore praevalidi; quia exosum erat imperium optimatum. Et plus nocere poterant, si modestius seditionem incepissent. Olim Massiliæ, Heracleæ, diuitiae contra paucos sunt tumultuati, & Reipublicæ formam commutarunt. Aristoteles libro 5. cap. 6. politicorum.

Peſime o-
ligarchia
leges.

§. 4. Facilimo itaque negocio plurium tyrannis eueritur, sed nunquam facilius, quam cum inter eos discordia oriuntur, aut cum ex illis quipiam secreta reuelat, aut popularis efficitur. Quod faciunt vel iniuria affecti, potentiam affectantes, vel cum res suas fregerint, ac delapidarint, publico malo priuata dedecora contegere satagunt: quo vero seviores, ac importuniores sunt, eo brevior est eorum gubernatio. Et foedis exemplis perire, quorum est iniquissima coniuratio, qualem meminat fuisse quorundam Aristoteles libr. 5. politic. cap. 9. Nunc enim in nonnullis oligarchiis ita iurant. Et in populum male animatus ero: & populo quicquid potuero mali incogitabo. At opus eos, & exsillare, & pra se ferre, ac simulare contrarium, significante in iuris iurandi prescripti verbis, se nullam populo iniuriam illaturos. Iurant igitur se inimicos fore populo, & amicos fore peccant.

C A P V T X I X.

De Politia preſſe ſumpta, ſeu populari forma Reipublicæ.

§. 1. Πολιτιαν vocat interdum Aristoteles, & alii Δημοκρατιαν. Sed quia nunc partes distinguimus, proprie ac preſte de utraque agendum. Sic & Aristoteles lib. 3. cap. 7. politicor. οτιαν δε τὸ τονδιας αερις τὸ κανὸν πολιτευτικον συμφερον, καλεται πολιτευοντα πολιτειαν, πολιτεια. Quando vero multitudo in publicum bonum ciuitatem administrat, vocatur ea forma Reipublica communis nomine omnium Politarum, Politia. Definiri igitur Politia debet, αρχη τη πλην τως τὸ κανὸν συμφερον. Imperium multitudiniū communem virilitatem spectans.

Politicis fun-
damentum
libertas, &
equalitas.

§. 2. Huius administrationis fundamentum est, & ſcopus libertas, deinde aequalitas. Et libertatem quidem facile obtinet populus, aequalitatem difficulter. Quamuis enim in eo pares sint, quod omnes vicissim imperent, & pareant, imperandi tamen vices ad paucissimos perueniunt. Libertas autem in eo verlatur, non ut viuas pro arbitrio, ſisque omnino tua in potestate, sed ut viuas iuxta leges, ſubditus tuo magistratu, atque ea conditio ne, ut tibi quoque ſit imperandi potestas: Sic enim est omnibus par ciuitatis ius, atque honor.

Perfectiſi-
ma Politia
eft pericu-
loſima.

§. 3. Varii ſunt Politia gradus ac formæ, illa est perfectissima cum ſine generis, opumque diſcrimine omnes dignitates, ac magistratus omnibus demandari poſſunt. Haec inquam in ſuo genere perfectissima eft, nempe acutissima libertatis, & aequalitatis conſeruatrix. Infirma tamen, & tumultuosa, & hominum tæterrīorum promotrix.

§. 4. Aliæ temperatiores ſunt; cum enim in Reipublica ſint varia hominum genera, ut artifices rerum neceſſariarum & vtrium, artifices rerum voluptuarium, & fastu ſeruentium, agricola, pecuaria, negocia, milites, Diuitiae & nobilis ē censibus suis viuente, literati, facerdotes, cum ſit etiam magistratum, & ciuiliū functionum magna diuerſitas; nam magistratus alii ſunt primarii, alii ſecundarii, nonnullæ functiones honoratae, ſed ſumptuosa, aliæ diſciles ſed lucoſa, hinc magna

oritur Politarum conſtituendarum varietas. Non enim omnibus omnes functiones demandant, ſed cum diſcrimine diuerſis; honoratas, & ſumptuosa nobilibus ac opulentis; negotioſas induſtrias; iuridicæ aequis, peritis ac prudentibus; qua ex diſtributione magna varietates gubernandi exurgunt; nam magistratus eſſe penes alios, iudicia ita penes diuerſos eſſe nihil impedit. Quibusdam populis ſatis eft magistratus legendi ex optimatibus habere potestatē, nonnulli contentiunt, ſitatio honorum gemitum ſibi reddatur.

§. 5. In populari forma conſeruanda, ne tyrannidem vnuſ, aut oligarchiam pauci inſtituant, plurimum laboratur, ideoque fere in viuim quod Democraſia dicitur administratio recidere ſolet.

Primum eft, ut ad clauim Reipublica ferre mediū affumantur. Illi enim nec ea ſunt potentia, ut tyrannidem vnuſ poſſit arripere, & nimis multi pro oligarchia conſtituenda, nec propter paupertatem, & domesticas diſcultates turbulentiunt. Monuit hoc Aristoteles libr. 4. politic. cap. 12. Oportet porro latorem legi ſemper in reip. administratione medios adiungere. Nam ſue leges oligarchia conuenienter ferat, ad medios leges dirigere debet: ſue democratia conguent, hi legibus adiungendi ſunt. Vbi vero mediorum multitudine ſuperat aut viroſque extreſos, aut alterutrum tantum: hic fieri poſteſt, ut reip. administratione ſit firma & ſtabilis. Non eft enim metuendum, ne vnuſ quam diuitiae cum pauperibus in hos conſentiant & conſpient: nam manquam alteri alteris ferire volent.

Habet enim aliquid moderatio illa mediiorum, & boni ciues conſentunt, qui mediū ſunt. Ideo & Phocylides iudicio Philoſophi ſapienter dixit:

Πολλὰ μέσον τὸ δεινον, μέσον τὸ δελεατικόν εἶναι.
Multæ mediū optima ſunt, mediū in vrbē nolo degere.

§. 6. Secundum eft, ut in ipſa Politia & potestate populi hoc agatur, ne pellimo cuique atque audacissimo parata fit ad honores via, ſed habeatur magna ratio optima partis in populo; nam quemadmodum in Aristocracia, nihi optimus qui que magistratum fortiatur, breui conmutatur forma gubernationis, ita etiam populo para optima, atque integerrima quaerenda eit. Βέλτιον δε ο δῆμος, ο γραμμος εστι. Optimus autem populus, inquit Philoſophus, eft qui agriculturam exercet. Ita rem habuifile olim nemo dubitat, hinc tribus rusticæ honoratae in vrbē fuerunt: vrbana vero, contemptu, & nota non carere; in eas enim tribus ſax populi, & ſubroſtrani conieciūt fuerere. Cauſa cur fuerit corruptior vrbana plebs ab Aristotele adfertur, quod aſſuetat oſcio, & concionibus, calida, ac fraudulenta, rerum nouarum auida, atque ambitionis euadat; rusticana vero agricultione, aut paſtu pecorum occupata, raro conciones adit, raro ſeditioſus cœtus accedit. Fuit olim alia etiam cauſa, quod oſcio plebeccula concionibus, theatris, ſpectaculis aſſuetata, voluptatibus euicta, vix ad honesti, & aequi conſiderationem cogitationes attolleret, nunc vero in vrbibus bene moratis, alia ratio eft: Ciues enim tribunicis concionibus, dereſtandis ſpectaculis, & publicis morum corruptelis minus inficiuntur, deinde in ſcholis, in templis, ad virtutem, pietatemque erudiuntur, rusticana plebs minus culta eft, & crebro minus religioſa; itaque mutatis temporibus, vrbana plebs melior habenda, ita ut ceneant, docent florentissima Europa ciuitates, quarum in tribibus, qua negotiatoribus & artificibus fere conſtant, iuſtitia, publice honestatis, pietatis ſumma ratio tenetur, ex his præfertum liberis in ciuitatibus viri graues, prudentes, moderati ad rempublicam regendam quotannis leguntur, nam veterum corruptionum cauſas procul habent, quot enim

Leges Poli-
tice.

Optimi ex
populo le-
gendi in
magiftra-
rum.

plebs ruſi-
ca olim me-
lior, quam
vrbana.

Noſtro te-
pore plebs
vrbana me-
lior eft.

enim millia inter eos sunt, qui à pueri sacris con-
cionibus, pīs lectionibus, Christianæ fidei institu-
tionibus eruditæ, theatralēs fœditates, arenae cru-
deltates, turbulentas declamationes ne semel qui-
dem oculis, auribusque haueferunt? Quia etiam cri-
minosæ, & infames non admittunt, admissos eji-
ciant.

Locum itaque non habet quod lib. 6. cap. 3. monet Philosopher, nunquam conuocandam multitudinem urbanam, sine rufica, de veteribus illis scurris, qui aliud non spectabant, quam panem, & Circenses, concessero, qui pecuniam arari, qua classis alenda erat, pro mercedibus theatri expendendam censebant, qui poetas quod obsecnis verbis abstinuerint, mercede priuabant, qui omnes improbos, & seditionis stirpabant. Hos ad nullam Reipublica par tem plebs urbana admittit, hi ne in tribubus quidem locum habent.

Turba co-
mitiorum
vitetur.

*Quieta ra-
tio legendi
Senatus
Monasterij
in West-
phalia.*

*Censores
magistra-
tus tanta
cura legan-
tur, quanta
ipse magi-
stratus*

Magistra-
rus peccata-
punienda.

Plebs in Po-
litia nobile
bonorum

§. 7. *Tertium est*, vt magistratum elec*to* fiat comitio omnium, more Romano; nec enim ibi turb*ae*, pugna*re*, ambitiones, corruptiones eu*ti*ati possunt, sed placeat vetusta Mantineensi*rum* ratio, apud quos quidam (*αἱρετος κατα μέσον*) ele*cti* secundum partem populi, magistratus manda*bant*. Vidi Monasteri*rum* Westphali*rum* insigni*rum* & polita ciuitate*rum*, primo ab inuicto populo quosdam legi*rum*, qui alios designarent, a quibus Senatus leg*it*ur quotannis, est illa ratio penitus popularis; nam omnium consensu ac suffragio censore*rum* illi consti*tu*tura*n* ; deinde ea cura elec*to* fit, vt nemo scire possit, qui ultimi lectores sint; illi vero more Cardinalium includuntur, ac de toto senatu consti*tu*unt, & cum ante noctem eligunt. Nulla hic potest esse numerum corruptela*rum*, nulla honoris pre*paratio*, Censore*rum* autem illi ad suam exultimationem pertinere arbitrantur, ne nullum nisi spectatae virtutis, & prudentiae virum concilio sue ciuitatis im*mil*cent, quod si unum, alterumue fauor, aut cognatio ad aliquem nominandum induceret, ceteri tamen resisterent, nec famam suam pro alieno honore pacisci vellent. Hac sane ratio multis parti*bus* p*re*stet Romanis comitii*rum*.

§. 8. Quartum est, Ut multos, & graues viros, qui a magistratibus reipublica admunistrata rationem reposcant, camque tribibus exhibeant, non minore cura constituant, quam ipsos magistratus. *Tό δέ απαντάσθαι, καὶ πεπάντες ποιεῖν, ὅπερ ἀνδρεῖ, συνεπεγένετο.* Nam ab alieno arbitrio dependere, neque licere omnia, que libertate facere, vnde est. Neque enim maior illecebra peccandū villa est, quam peccati impunitas. Atque haec res tanti momenti est, ut ex ea Reipublica Veneta incolumentem maxima ex parte dependere putem; omnium enim urbium praefecti ita gubernationem instituant, ut rationem reddandam sibi certo sciant. In vitam eorum priuatam, in acta publica, in iudicia inquiratur. Hoc in Politia facilius est, atque efficacius, quam in Venetorum Aristocratia; nam in populari forma, qui in magistratu deliquerunt facile puniri possunt, quia mediū sunt, nec opibus, nec clientibus, aut potentia eminentes, ut leges eludere possunt, vel infringere; in Aristocratia aliquid nobilitati, affinitati, maioribus, & spe paris impunitatis inducetur.

§. 9. *Quintum est, ne optimates & nobilitatem offendant, aut irritent, sed in honore, atque estimatione habeant, ac venerentur, plurimos ipsos magistratus, & honoratissimos demandant, & cum plebeos illis collegas dederint, primas tamen patricius deferant. Sic enim erga plebem optime affluent, seque illi probare contendant. Neque arbitror ullam haec tenet. Politiam interfisse, nisi prius*

mutata in Democratiam, iniurias, contumeliasque optimates, & diuites vexarit. Ex eo enim occasio-
nem aliqui è nobilitate acceperunt, vt se vindi-
carent; magni enim animi homines, & contume-
liarum impatiens, cum de rebus suis desperarunt
facile totam rem publicam euentur, & quemad-
modum cum reges in tyrannos degenerant, multi
sunt, qui laudem occidi tyranni etiam cum peri-
culo capitis querunt, nec aliorum supplicis deter-
rentur, ita cum Politia à lege discedit, nec com-
munem, sed tenuiorum utilitatem querit, nobi-
lesque & optimates feruio premer, & expilare
incipit, multi vindices oriuntur; est enim illa Re-
publica tyrannis multorum capitum, qua vt uno
ictu confici non potest, ita lacerari per partes, &
diuidi potest. Lege historias Græcas, latinas, &
cessante, aut inclinato imperio, Italicas; inuenies
summas calamitates ab exilibus allatas esse; Exu-
les autem orti sunt ex ciuium in se mutuo sauen-
tium conflictibus; pugnæ vero ex Reipublica vi-
tiosa administratione. Atque vt uno verbo com-
plectar; optima forma Reipublicæ popularis est,
in qua summa potestas est penes populum, sum-
mus honor penes optimates, summaque cura re-
nues adiuuantur; In qua optimatum dignitas pen-
det à populi suffragiis, in qua honor decertur optimi-
tabus à populo volente: quia vbi illa moderatio
adhibetur, nulla pars ciuitatis, mutari Reipu-
blica formam optabit: ac proinde consensu pra-
fentem statum tuebuntur.

Pleraque
mala ex
nobilium
afflictione
oriuntur in
politis.

C A P V T X X .

*De Democratis que est vitium Politie
presso sumptæ.*

§. I. **D**EMOCRATIA est ἀσχητική τὸ ἡγεμονεῖσθαι τῶν συμφέροντων. Imperium quod pauperum, seu Democra-
tia brevis tenuiorum virilatatem spectat. Finis huius imperii est dia-
metro oligarchie opponitur, illa enim diutum est natura, causam agit, hac eorum qui pauperes, siue tenues & fere in
funt, neutria totius Reipublica. vnus im-

Nulla vñquam Democracia diuturna fuit, aut si *perium re-
edit.* qua aliquandiu durauit perpetuis discordiis agita-
ta est, & vel in tyrannidem vnius, vel in oligar-
chiam desuit. Sapient tamen in tyrannidem, quia
populi fex, cum in se diuina præualere non potest,
vni se committit, a quo præmia date potestatis ex-
spectat; sed ab eo deinde opprimitur. Cur admini-
stratio illa diuturna esse non possit, causa est,
quia cum tenuiorum ciuium commodiis prospici-
tur per iniurias honestiorum, necesse est præci-
puam ciuitatis partem, sine qua esse alia non po-
test, molestiam pati. Si enim contumeliis exagi-
tatur nobilitas, aut ciuitatis status ita iactatur in
manibus pauperiorum, vt rerum suarum sint in-
certi diuites, quis dubitare potest, quin illi vel tan-
dem potestatem ad se attracturi sint: vel *Rempub-
licam in qua sordidissimo cuique ludibrio, & præ-
da sunt deseruntur?* Nec diu, in eo periculo cel-
labunt, cum facultatem vlciscendi magnam ha-
beant.

§. 2. *Democratia esse potest etiam vbi pauperum est minor, quam diutum numerus, si ad paucorum arbitrium commodaque clausus administrationis vertitur, plerunque tamen maior est pars tenuium, & qui rem, vel non habent, vel exiguam habent. Olim tamen in viribus militaribus ita penes infimos summa potestas residebat: ad hanc enim formam accessenda sunt illa Romanorum*

Reipublica tempora, cum plebs subrostraria leges ferebat, cum annua venali venderent suffragia campo, cum milites Praetoriani, vel pauca legiones contempta senatus, ac populi auctoritate, donatiua, & praedas, licentiamque paci monstra hominum ad augustum fastigium euercent, eisdemque mox nefario scelere occiderent.

§. 3. Ex hac Reipublica forma tyrannis nascitur facilime. Optime Plato: *η γε ἡγεμόνη ἐπενδεῖται τοῖσι, οὐκ εἰς ἀλλόποι, ητί εἰσιν δικαιοί μητρέαταιν καὶ οἰδέται καὶ πόλει. εἰδος γαρ, εἰκότας τοινυν ἐπενδεῖταιν εἰς ἄλλους πολιτικαὶ τυχεροὶ καθιστάται, ητί οὐ δημοκρατία. οὐ (οὐ μα) τῆς ἀκερτίης ἐπενδεῖται, διατείνεται τῇ ἀγενετάτῃ. Μutari enim assuetum nimia libertas, in gravissimam seruitutem, tam priuatis, quam viribus. Ita enim fieri solet, meritoque dixi, non ex alia republica tyrannidem oriri, quam ex Democracy, ex summa libertate maxima atque immanissima seruitus.*

Cur autem is cui se populus permisit, tyrannide eum premat, causa est. Quod alter saluum se esse posse diffidat; cum multi improbi multa petant, cumterrent, non potest eos amore sui tenere, ideo vim parat.

Quatuor
genera De-
mocratie.

§. 4. Sunt autem quatuor genera Democracy. Prima cum honestior pars ciuitatis, quae mediocres opes habet, exclusi diuitibus consultat, & magistratus mandat, tam diuitibus, quam mediocribus. Hac forma quia plus tribuit magnatibus firmiter est, neque enim diuites, nobilesque a Republica repellit, & quos candidatos, & supplices habet, eorum se fidei regenda committit.

Altera forma est, cum omnibus licitum est administrare Rempublicam, quantum ad genus attinet, non tamen ullus admittitur, nisi cui licet esse ocioso. Hac administratio fere etiam optimatum est. Nam artifices, negotiatores, aliisque remuentur.

Tertia forma est, cum lege etiam illi qui ociosi esse nequeunt ad gubernacula admittuntur; quia tamen ab rebus suis ocium non habent, nec cum rei domesticae incommode publicis vacare volunt, sponte magistratus abstinent.

Quarta est Democracy species, seu potius tyrannus multorum, ut iudicat Aristoteles lib. 5. c. 11. politicus. Cum pauperes non admittuntur modo ad gubernationem, sed marces illis datur, ut ociori possint, multis modis illa res iustitiam laedit. Virtutem enim honesti, nobiles, & ad gerendum Rempublicam idonei, foribus tam indecoris, atque adeo extremis ex patria consulunt, acentur. Deinde cum ad ocium pauperum alcendum opus sit pecuniam ex Reipublica visceribus conferri, iniuria afficiuntur nobiles, & diuites, ut qui cogant sua pecunia emere sibi magistratus, atque adeo suis opibus efficere, ne venire ad honores possint, quo nihil est acerbius. Denique eiusmodi homines ut plurimi sunt rerum imperiti, cupidi, & potentia abutuntur.

Multi ma-
gistratum
idcirco tan-
tum susci-
piunt, ut
indignos
excludant.

Cum autem nec pecuniae, nec honoris causa imperium gerere vir bonus velit, hoc tamen oneris suscipere solet, ne ipsi deterior imperet. Necesitatem namque summa arbitrantur gubernaculi suscipiendi, ne impensis committatur, atque ea causa omnes periclitentur. In hac vero Democracya tyrannide, per violentiam legesque & precium agitur, ne viri honesti praesint Reipublica, sed terrimus quisque, atque egentissimum imperet.

§. 5. Leges porro Democracy contra optimates varia sunt a popularibus excogitatae, quae tamen ipsum populum opprimerunt, & libertatem sub nomine libertatis in tyrannidem conuicerunt. Quamvis nullius vii tyrannis sit aquanda popu-

lo furenti. Et prima quidem lex est, Magistratum ex omnibus esse, quam sit illa perniciosestum exempla, tum ratio docet. Quid enim à veraratione alienius, quam ex imprudentissimorum iudicio ac sententia Reipublica rectores praeici? Ex fæce hominum felici, qui summos honores, sumimque potestatem habeant? Nemo vineam imperito cultori, agrum ignaro colono committit, quæ vero prudentia est, corpora, fortunas, libertatem, hominum sua commoda quærentium arbitriis committere? Quod aiunt populares, plebem in delegatu magistratum non fere aberrare, id omnino alter habet. Nemo sua libertatis minus est idoneus arbiter, quam populus, nemo illa magis vlla in re abutitur, quam in creandis magistratibus. Omnes quem sibi commodum arbitrantur, non quem utilem Reipublica, querunt. Credamus Romanu populo, cuius instar Euripi comitia in diuera commutabantur, Cato bis repulsam tulerit, Clodius, Vatinus, Piso, Antonius curuli sella confederunt.

§. 6. Altera lex. Vicissim imperare, crebroque imperia mutare. Hanc populus amat, sed ducit ad anarchiam, & licentiam, quis enim è plebe natus, magistratus breui, iamque exspiratura potestate prædictus, homines improbus, arque audaces à ciuium iniuria arcebit? legum poenarumque metu ac vi continebit, quos crastino die, verente rota comitorum, in summo conspectus sit? Quem hodie potens irritaueris, cras dominum experiere. Inimicum turum publica auctoritate armatum priuatus excipies. Ut nota referam, vel vnicum Ciceronem specta. Consulatu suo tam gloriose, conseruator patræ potentissimorum ciuium in se odia concitauit, quæ tantum potuerunt, ut in exilium pelleretur.

§. 7. Tertia lex. Damnatum bona plebi diuidere. Id si populus iudicet, manifeste iniquum fuerit, ut lib. 6. cap. 5. monuit Aristoteles. Quis dubiter iudicem egentem adduci haud difficulter posse, ut reum damnet, cuius exitio rem suam augere constituit? Si illa iudicia penes optimates, præda vero penes plebem sit, quanquam minus periculis, non tamen aequum multam publicam viiis partis commodis impendi. Deinde neglegentis laboribus, calumnias diuitibus intendere incipient.

§. 8. Quarta lex. Nobilium & fortium virorum criminationes frequentes esse. Nihil Athenis vstabat, & hac ex causa cecidere.

§. 9. Quinta lex. Sortito legi magistratus. Qua quidem lege nihil ad Rempublicam euerterendam aptius.

§. 10. Sexta lex. Vectigalia in eos, qui ad concionem veniunt, distribui.

§. 11. Septima lex. Locupletes pro iudicandi labore nullam, tenues largam mercedem accipere.

§. 12. Octava lex. Nullam artem impedire, quo minus imperes.

§. 13. Nona lex. Neminem, nisi raro, vllum magistratum bis gerere.

§. 14. Decima lex. Posse hoc tamen in bello periculoso fieri.

§. 15. Undecima lex. Nullum magistratum esse perpetuum, imo omnes esse breuissimos, ut plures imperent.

§. 16. Decima tertia lex. Aduenas etiam ad homines admittere.

§. 17. Decima quarta lex. Nobilitatem occulte prenire, in speciem colere, ampla quædam, & sumptuosa illis committere.

§. 18. Decima quinta lex. Cauere ne irritentur.

§. 19. Decima sexta lex. Eos in se munio accendere, & simulatibus attenerere, eos qui è nobilitate habent

habent multos inimicos, honoribus, & potentia munere, ac defendere.

§. 20. Decima septima lex. Plurimas tribus instituere, eas quam maxime miscere.

§. 21. Decima octava lex. Varia sodalitia opificia, negotiorum aliorum consociare.

§. 22. Decima nona lex. Licentiam permittere viuendi, ut quisque vult. *διανοτάτης τονούσε τὸ ζῆν α- τάνατος, οὐδὲ οὐρανός.* Dulcissima enim multitudini inordinate, quam temperanter vivere.

§. 23. Vicissima lex. Magistratus omnes sepius a liorum magistrarum custodia, ne quid possint inuito populo, sic Romæ Tribuni plebis optimis saepe consiliis intercesserunt, & specie defendendæ plebis Reipublicam turbarunt.

Nulla arte ea quo pu- trefacta sunt diu fulciri pos- sunt. Omnes illa leges si originem, rationem, exempla perpendamus parum firmare statum democraticum possunt, quo circa nulla democratis firma fuit vnuquam, nec sine perpetuis motibus. Præter Atheniensem & Romanam legi poterit historia Reipublica Florentina à Frederici temporibus, in quam maximas, celerrimasque rerum commutations, pralia intestina, & ex turribus pugnas cum admiratione leges.

CAP V T X XI.

Optimam Reipublica formam esse Monarchiam ex Aristocracia, & Politiam tem- peratam.

De optima Reipub. for- ma varij disputant. **Q**VESTIONEM propono non in curia monibus etiam scholasticis agitaram. Causa est quod propter contra tyrannidem, anarchiam, seruitutem, pro libertate & aequitate dicendi. Alii itaque vnius nimiam potentiam, alii paruum ambitionem, & discordias, alii vulgi confusionem, ac temeritatem exagitant; idque eo maiore plausu, quod rerum male administratarum nullo seculo deficit exempla, plerisque etiam abundant. Verum nos hac de re politice, atque ad instituta Reipublica accommodare dicamus.

Certa analo- logia faci- enda est cō- paratio. §. 1. Principio cum tres Reipublica formas inter se comparamus, atque optimam inquirimus, prudenter atque conueniente analogia id constat esse faciendum, neque enim vnius regiminis virtus ac dama, cum alterius virtutibus commodisque conferenda sunt, sed bona bonis, mala malis, minora bona minoribus, maiora maioribus, itemque mala æqualitate pensanda sunt. Optima Monarchia cum optimâ Aristocracia, ac Politia: mediocris cum mediocri, pessima cum pessima comparari debet. Cum eodem igitur gradu res steterit, vira melior, firmior, felicior sit Respublica: queritur. An scilicet gubernatio illa quæ describitur Iud. 2. 6. Dimisit ergo Ioseph populum, & abiurunt filii Israel, vnuquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam: *Seruerunt, domino cuncti diebus eius, & seniorum qui longo post eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera domini que fecerat cum Israël.* An illa seniorum Aristocracia sit preferenda monarchia Davidis, aut Salomonis, aucterioris regis commune bonum spectantis?

§. 2. Deinde non esse in hac disputatione minutum omnia, & mathematice disputanda; sed quia de Republica agimus, morali & civili modo tractanda. Frustra enim ciuitatem aliquam Platoniam aut Utopicam cogitatione informamus, & construimus, si nostri viribus in quibus multi sunt imprudentes, improvidi, improbi, & tales saepe etiam

illi, quorum officium est iustitiam aequitatemque tueri, consilia damus. Neque enim hominem vnum, aut certum, definitumque tempus Reipublica institutor spectare debet, sed vniuersum tempus complecti; quanquam enim vnum aliquem optimum principem esse contingat, & optimates aliquando laudabiles, crebro tamen & mores in potestate mutantur, & crebrius bonis rectoribus mali succedunt. Itaque ea forma Reipublica constituenda, in qua magistratibus plurimum boni, minimum mali licet, ut suis legibus, non virtute vnius hominis saluus sit populus. Non igitur legislator multa, & excellenter bona deserere timebit, ut periculosisima mala auerterat. Nec ciuitatis illius præstantissimam formam arbitrabitur, in qua vnum aliquid egregie compararum est, nisi ab omnibus vndeque prouisum fuerit. Omnia mediocria potius eligenda, quam extrema cum periculo magno, nam ut Reipublica constituitur in qua nullum sit periculum, in tantis hominum cupiditatibus, perfidia, ambitione fieri non potest. De reipublica igitur optimâ forma dicam distincte.

Primo. Forma Reipublica despotica, cum omnium rerum absolutus dominus est princeps, illaudabilius est, iniqua, nec diuturna. Despotiam voco eam, qualis est hodie Turcici imperatoris, olim fuisse vicetus Nabuchodonosoris, Regum Ægyptiorum, & nunc quorundam Barbarorum est. Incolæ Turcici imperii mancipia le imperatoris sui nominant, nemo fortunatur, aut vita securus est, omnia de nutu crudelissimi, superbissimi, libidinosissimi tyranni dependent, ipsam adeo auram, quam ducunt, magno domino referunt acceptam.

Rationes adferre nihil est necesse, nemo enim est, qui non seruitutem fugiat, libertatem amplectatur, at in illo imperio omnes, etiam vxores & filii seruitutem seruunt. Quin etiam diuina scriptura in maximis pœnis numerat; Seruitute premi, in libertatem autem afferi summi beneficii loco habet. Isaie 19. 4. *Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium.* Et cum Iudeos Deus subiecerit Sefaco, sive Sesostris Ægyptio, Veruntamen, inquit, servient ei; ut sciant diuani seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Neque occurtere potest fautori tyrannidis, & dicere: Posse absolutum dominum boni communis rationem habere, etiamque republicam fore quasi magnam familiam. Nam si dominus est, sua igitur utilitate mancipia impendit, & omnes subditi, magni domini posse fio sunt. Ideoque domini, non sua commoda curare tenentur. Non ignoro quarundam gentium eam esse barbariem, ex nativa tarditate, & ingenii stupore, ut ad seruitutem geniti videantur, quæ si bello capte sint iusto, ut in seruitutem redigi possint, non nego quin eundem habere regem, & dominum eas oporteat. Sed hoc ad paucos pertinet, cum in magna integre gente quamvis multi sint dediti, seruitutem tam meriti sint pauci. Toti autem genti more regio est prouidendum, ut in religione, in humanitate, ac politia recte instruantur. Barbarorum autem est miserorum imbecillitate, & stoliditate ad compendia sua abutit.

§. 3. Non potest esse diuturnum hoc imperium, quia violentum, quia omnes illud decitantur, etiam illi qui summo in honore, ac delictis viuunt. Extrema tentant, quorum miserrima fortuna est, & cum omnia meliora pueri, illis, qua parvunt, leui momento impulsu, magnum aliquid auerter, atque inopinum; quia eti nihil sperant, non tamen habent, quod desperent, cum afflictissimo in statu manere sit desperantium, mouere ali-

D 3 quid

In republ. conſtituenda nō vnuſ homo, ſed totum tem- pus ſpectan- dam.

In republ. multa bona deſerenda ſunt, ut mala vi- tentur.

Paracan- deſia repro- batur.

Turicum imperium.

quid, & turbate, animi non degeneris indicium.

Reuera sapienter à Seneca dictum: Non diu potest, quae multorum mala exerceatur,flare potentia. lib. 3, de ira, cap. 16. Phalaris supra annos 32. regnauit, sed postquam primus furor exsueuit, insutum & clementiam coluit. Ingenio & vi pollebat ad occupandum, moderatione opus erat ad retinendum. Quanquam autem omnes id mordicus teneant, Pedibus tractum, non insidentem equo, relinqueret tyramen oportere. Liuius lib. 24. Plerique tamen nimis potestate abuli deieci, & facile sunt excusci. Cum enim homo animal sit politicum, absolutissima Monarchia sit dominatus violentus, & conuenientior beluis, non est secundum naturam, ideoque perpetua esse non potest. Denique tanta potestas cum facile excedat limites rationis, populosque conterrat, fit ut corrumptat ipsam rem publicam. Natura liberi omnes sunt, seruitus nomen clades induxit, ideo rem publica in qua nulla libertas est, natura contraria est.

§. 6. Turcium imperium objici solet, quod in Ottomannidarum familia multos iam annos perseverat, & subiectos tamen illi omnes in quo a graui dominatu premunt. Quo in regno nemo demilius, nemo periculosis seruit, quam is qui maxima in dignitate, potentiaque versatur.

Imperium
Turcicum
300. annos
sicut.

Equidem feruum esse iugum Asiae populis, multisque Europae, & Africae partibus impositum ab Ottomanni, & iam pene inueterasse, ut iustum imperium videri possit, tot gentium querela, viuimusque genitus testantur, Trecentos annos illa tyrannis iam perseverat: anno enim 1300. Ottomanni industria, & fraude constituta est. Seuum igitur & diuurnum est imperium, nec desunt, proprie! e Christianis qui suis principibus Machometana consilia sugggerant, ut principatum rotetur, & diuurnitatem tam barbaris exemplis stabiliant.

Scelerata
genua tam
sunt tyran-
nide Deus
punit.

§. 7. Verum ego nequaquam illius Monarchiae firmitatem iniulta ac barbarae dominationi tribuo, sed imprimis iusta numinis vindicta, gentes impias, apostatrices, impuras, regi neficias, virga ferrea regentis, & conterentis, qui & sevire tyramnum minfir, & miseras gentibus consilia corruptim, anmosque adimit, ne in vltionem assurgent.

Initia Otto-
mannorum
ex alienis
diffidiis.

Deinde vicinorum mutua similitudines ac bella Monarchiam illam omnibus formidabilem exercent. Quia vero multorum politicorum oculos, Turcorum diuina potentia perfringit, rem pernitius considerare mihi animus est. Anno 1300. Ottomannus Turcorum regulos discordia imbecilles variis preliis cecidit, & e multorum spoliis magnus factus est ipse imperator, annos 27. imperio praefuit, vir magni consilii, & cum subita res occurrerent, temeraria, sed felicis tamen audacia. Ottomannus filius Orchanes, a patricidio duorum fratrum maiorum natu imperium auspicatus est, quod aliquanto melius gesit, quam incipit, magnam Imperii Constantinopolitani partem suo regno adiecit, non sua virtute, sed Andronicorum aui & nepotis, deinde Cantacuzeni, & Palaeologi diuernis diffidiis, ciuilibusque bellis adiutus, nam illis scelere, perfidia, cede mutua certantibus, facile destitutas auxilio regiones occupavit, & in auxilia partium tractus, quod magnatibus visitatum est, vicinorum calamitatem in occasionem crescendi conuertit. Orchani succedit Amurathes, ambitione, laborum tolerantia, calliditate, disciplina militari, robore, aequitate, comitate, moderatione, blanditiis omnibus Turcorum ducibus superior, faciles ad illum aditus, miris vultus, in ho-

Initia &
progressus

noribus distribuendis, compellandoque summa humanitas: Alia erat itaque ea tempestate imperii facies, & sub crescente monarchia si non illibata libertas, magna tamen securitas, nec tamen suo marte imperium Constantinopolitanum fregit, sed vocatus a Palaeologo, quem Graeci proceres Bulgarorum auxilio adiuti premebant, eos deuicit, deinde iterum eius miles auaritia naucleri Christiani in Europam vectus facilis de Gracis victoriam habuit.

Turcici im-
peri blan-
diora fue-
runt.

Amurathis filius Baizetes fratri Solymanni interactor, ferocior fuit, Sigismundum regem Hungariae castris exiit, sed in eo pælio tam a nostris potius peccatum est, quam fortiter a Turcis actum. Galli enim dum inuitis ducibus inconsulte procurant ab equitatu circumuenti occidione deleri sunt. Hic anno 1394. a Tamerlane vietus, & cauea inclusus fuit, magna tum clade Turcicum imperium affectum est, nam præter 14000, qui in acie occubuerunt, centum viginti millia ab equitatu obtrita sunt.

Graci-
rum iuuant
Turcas.

Res collapsas Calepinus Baizetæ filius restituit, collectis veteranis, & a Gracis principibus adiutus, firmauit deinde felici pælio contra Sigismundum Hungariae, nam equitatus Christianorum temerario impetu in hostem delatus, antequam a pedite auxilia ferri possent, in fugam actus est, & pedestrem aciem turbatam hostibus sagitis confundam præbuit.

Tyanni-
dem aggra-
nare capit
Calepinus.

Calepinus filium Orchanem Moses insidiis circumuentum occidit, Molon Machometes, qui primus regnum vrcunque haecenus politicum durius, atque atrocius efficit, Regulos enim & principes Turcorum sibi quacunque causa suspectos, vi, fraude, armis oppressos ditionibus spoliauit, lateque patuit ea clades, ut paulo post principes nulli fuerint, sed mera mancipia, mortuus ille est anno 1419. Ex quo colligas ad illud vix tempus monarchiam Turcicam optimatum potentia temperatam fuisse. Sequitur alter Amurathes quem Ioannes Hunniades quinque pæliis vicit, quem Scanderbeius Croza obfide depulsum mori coegerit. Clades intulit Gracis, sed eorum tanta erat ignauia, ut pugnaturi nullum est sua gente ducem, sed Mustapham Amurathæ patruum deligerent, & eo viato, alium Mustapham Amurathæ fratrem adolescentem annorum 13. exercitui præficerent. Quid igitur mirum, si cæteris Christianorum ociosis, aliis etiam prodentibus, Gracis vero imperii sui fortunam in exulem puerum conferentibus, crevit Amurathes?

Imperium
Turcicum
annos 119.
optimatum
regime
tempera-
tum.

Perfidia
Christia-
norum vi-
ctor Turca.

In perfectam tyrannidem degenerauit hoc imperium sub Machomete secundo, qui Constantinopolim anno 1453. occupauit. Non suorum Turcorum virtute, sed Illyricorum, Walachorum, Dardanorum, Seriorum, Bulgarorum perfido labore, & auaritia, haec enim gentes illi militatum spæ prædae venerant. Ille in iros seus, omnis iuri, & iuris iurandi, numinumque contemptor, absolutissimum tyramnum egit, tublato amulo rege Constantinopolitano, mortua est illa belua anno 1487. ac tum patuit, quæ in nullo confilio regnum illud fuerit institutum. Nam de successore purpuriati Basile, & Ianizari disenserunt, ut ad pugnas, & cades venirent: Ianizari Baizethen, adnitibus generis illius, imperatorem dixerunt. Alii Baizethis filium Corchutum elegerunt, ut puer rege, ipsi rerum domini cœlent. Sed patricis filii adolecentes, & largitione placati milites. Non minus bellum ei frater Gemes mouit, & tribus pæliis vietus, ad Christianos profugit. Clades multas intulit Barazethes Venetus, sed mox represus pacem facere coactus.

coactus est; à Persis vero maiores pertulit, ut parum absuerit, quin vna expeditione Asiam septentrionalem amitteret. Interim tres eius filii, Selymus, Acomates, Corchutus de imperio certant, Selymus ope Ianizariorum obtinuit, & veneno patrem necauit, fratrum filios, non modo fratres interfecit, Persas attiruit, sed amissis 100000. suorum.

Selynum secutus Solimannus, & Solimannum Selynum terrius, qui securit, & rapacitate maiores superarunt.

Actas tyrannidis Ottomannicae. §. 8. His bene perspectis annos 160. durasse hoc imperium comprememus, ab eo tempore, quo absolutissimum, & plane tyrannicum esse cœpit. Sed tamen infelicissimum fuit. Primo in ipsa stirpe Ottomannica, ex qua unus regno destinatur, vel pellicis aliquius blanditiis, vel tumultu militari, cetera omnis domus sua morte securitatem regnanti præstare cogitur. Fratrum, & nepotum turba macatur, ut unicus sine metu imperet. Nec id tamen unquam contigit. Nam filii Baiazetes, & posteri beliis ciuilibus atque externis attriti sunt.

Miserie dominus Ottomannica. Mala itaque perpetua sunt in hoc regno. Nam primum cum multi sint filii, ut pote in magna plurium conjugiorum licentia, omnes ramen spem imperii concipiunt, vel de fauore parentis, vel in ulti-
morum, deinde spem illam acuit, adiunctus mortis timor, cum inter solum, & sepulchrum, inter diadema, & laqueum nihil in medio sit reli-
cum, quid igitur metuant morituri? Timor ex-
tremus fiduciam parit, & honesta glorioseque
mortis ambitum. Tertio, Metus ille, & spes, filios
patris suspectos, & infensos efficit, cum enim unus
preferri alii minimo signo didicerint, iam a patre
se morti addicatos arbitrantur. Addo quod totam
domum imperatoriam ad unum caput redigant,
cui si humanitas aliquid contingat, iam aut nullus,
aut puer haeres futurus sit. Subditorum vero
innumeræ ex eo calamitates oriuntur, agricultura
omnino defenit, regiones ita spoliant, ut vix vita
necessaria illis relinquantur, nemo agricultorum
de peculio cogitat, tam nobiles, tam fertiles agri lon-
ge latèque filiæ fœnt, & iniuria regnantium om-
nia ad vastitatem tendunt. Arma omnibus adimun-
tur, solum paucis quasi latronibus omnia permittuntur.
Ex quo confit regnum hoc debilissimum
esse, & vicinorum discordia stetisse, si stetisse est tot
calamitatibus, & cœdibus fœdatus esse. Con-
cludo igitur Monarchiam illam absolutam, & de
spoticam perniciem, breuem, metus, & sanguinis plenam esse, omnibus inuadentibus obnoxiam.

Monarchia Aristocratica politica probatur. §. 9. Alterum igitur statuendum est, Monarchiam temperatam, in qua optimatum, sive senatus
valeat auctoritas, in qua ciuitatum atque aliorum
ordinum sit nonnulla potestas, præferendam esse.
In qua tamen hoc cauendum ne precatio rex impe-
ret, sed ubi in iste, & secundum leges iudicari, summa
illius sit potestas; si enim vigor potestatis summa
marceat, necesse est subditorum res agi, &
ferri, cum sine metu legum continuo potentiorum
iniuria crescant.

Ratio prima est, quia sic videmus plerisque cen-
suisse sapientes, Plato in Politico, Aristot. lib. 3. polit.
cap. 5. & lib. 8. cap. 10. Herod. lib. 3. Quin omnibus
illud Homericum probatum est:

Οὐκ ἀγαθὸς νοοεγείν, εἰς τοιεγεῖστο.
Non est bonus plurim dominatus, unus dominus est.

Pro Monarchia est satis. Philo libro de confusione linguarum, Plutar-
chus in septem sapientum coniuvio, item de Mo-

narchia, Oligarchia, & Democracy, Demosthenes *pientum*
contra Androcionem, & Timocratem, Mæcenæ *sententia*.
apud Augustum, Philostratus apud Vespasianum,
Iocrat. in Nicocle, Stobæus sermone 45. Eadem
etiam sententia fuit sanctorum Patrum. Iustin. Ex-
hortatione ad gentes, Cyprian. de Idolorum Vanitate,
Athanasii oratione aduersus idola. Hieronymus epistol. ad Rusticum Monachum, D. Thom.
libro quarto, contra gentes. Neque vero facile dis-
sentientem inuenias, etiam ex illis, qui in libera Re-
publica educati honores, & Magistratus gesserunt.
Cicero sane, *Olim viuis imperium ciuitatis placuisse fa-
tetur*, nec regale ciuitatis genus regni, sed regis viuis
repudiatum esse. lib. 3. de legibus.

§. 10. Nec modo ea est sapientium mens & con-
fensus, sed orbis viuens visus. Omnes enim gentes
antiquæ primum regibus paruerunt. Cicero libr. 3.
de legibus. Iustinus libr. 1. *Principiorum gentium
que imperium penes reges fuit.* Seneca, *Secundum natu-
ram esse regale ciuitatis genus arbitratur liber. 1. de clem-
entia.* *Natura enim commentia est regem: quod ex aliis a-
nimalibus licet cognoscere & ex apibus, quarum regi ampli-
ssimum cubile est, medioque ac tutissimo loco. Præterea o-
nere caret, ex auctor alienorum operum, & amissio rege totum
dilabitur examen.*

Idem nobis antiquitas, sacra ac profana histo-
ria, auctoritate sua consignauit. Postquam enim
viuentibus adhuc Noe, eiusque filii linguarum
confusionem infana turris machinatio induxit,
singula familia reges habere coepérunt. Quin er-
iam Nemrod filius Chus, nepos Cham ad ipsam
arcam genitus, quæ totum genus humanum angu-
stis spaciis incluserat, regnum meditatus est in fini-
mos. Ille enim potuisse caput in terra, & robustus ve-
nator coram Domino. certe a diluvio usque ad Pha-
leg anni sunt 101. at ex eo nomen ille accepit, quod in diebus eius diuisa sit terra. Genes. 10. 25. a Pha-
leg ad Abraham anni sunt 191. at tum iam omnia
plena regibus, & viribus erant, imo iam regum fo-
dera noscebantur, & seruita. Reges enim Chana-
nitidis annis duodecim seruerunt Chodorlaho-
mor regi Elamitarum, cui erat rex Sennaar, seu Ba-
bylonis confoederatus. Elamite autem Perse sunt,
ut in iuriis sit Noacho, atque aedes Elemo, Iapheto,
& Chamo superstitibus, imo Arphaxad, Sale, He-
ber, Phaleg qui sub uno aeo, sub uno teœto educati
erant, spectantibus, tanta bella gessisse nepotes, ut a Perse
usque venerint cum exercitu hostili, Ra-
phaim, Carnaim, Zuzim, Erim, Chorhaeos
percusserint, usque ad solitudinem Pharan prouer-
int.

Cum igitur non amplius sub vero patrefamilias
viuerent, non tamen sine vincio magistratus esse vo-
luerunt, sed viros quorum integratæ, prudentiæ,
fortitudini fidebant, sibi præfecerunt. Nec ea
consuetudo postea esse desit; ita 1. Reg. 8. Israe-
litæ regem postulant. *Constitue nobis regem, sicut &
viventes habent nationes.* Libertas rerum publicarum
in Grecia, & paucis Italicis, ac Punicis viribus
fuit. Pauci enim libertatem, magna pars iustos Do-
minos volunt.

§. 11. Altera ratio qua nobis Monarchia com-
mendatur, est diuinitas. Assyriorum regnum
1240. Medorum 260. Periarum 233. & post Gra-
corum abolitam potentiam 480. Sparta 500.
Moabitarum, Ammonitarum, Ægyptiorum plu-
rimos annos perseverarunt. Omnia virium
quæ Aristocratiæ, aut Politiam tenuerunt, bre-
uissima fuit gubernatio, secura tyrannis vel exi-
tium. Crudelitate, avaritia, contumelia infames
tyranni in Grecia, Italiaque fuerunt, quia breuem

Monarchia stabiles sunt

populi potentiam graui seruitio atterendam putabant.

Rome per-
petuo tumul-
tuarum est.

Libere fuere Siculae ciuitates, sed per temporum interculla tyrannis in prædam datae. Quoties Athene, Corinthus, aliaeque Graecorum urbes tyranos passæ sunt? Roma vero annos quadringentos, quiibus inter reges, & Cæsares libertatem se habere professa est, nonne quasi in perpetuo certamine, actu multu vixit? hinc secessione, hinc fracti consulum fasces, & odio imperatoris hosti prædicta victoria, hinc tribunitia potestas, coniugiorum, & honorum communicatio, Tribuni militares, Decemviri legum Iribundarum, dictatores magistri equitum. Quis annus absque tumultu, nisi cum partibus ab hoste communis timor impenderet, transactus est? Inter se itaque collisi sunt Romanae virbis incolæ, donec ad unum Respublica perueniret. Sola Venetorum respublica cum optimatum sit, iam annos mille numerat, quod est unicum Aristocratiæ diuturnæ exemplum. Verum cum ducem, quem magnum vocant, habeat perpetuum, tam mihi Monarchicum, quam Aristocraticum imperium videri solet.

Veneta Re-
publ. specie
Monarchie
tenet.

Quanguam enim penes senatum seu grande cōfisum decrendi, & iubendi sit auctoritas, Dux ramen est senatus, & totius Respublicæ caput. Ac primo quidem magistratus ille seu principatus est peritus, quod sane Aristocratiæ amatores plurimum reformidare solent, quamobrem Antonius ad hominum conciliandas voluntates dictatoris nomen & potestatem in perpetuum lege lata sustulit, quod

Potestas du-
cis Veneto-
rum.

Iulius Cæsar perpetuum dictaturam receperisset. Deinde, Dux Veneti est senatum cogere, & consulere: quanquam ipse nihil nisi ex decreto senatus statuat, quod perinde est achi Roma perpetuum consulatum gereret. Quod sane genus Respublicæ de regio gubernandi genere plurimum trahit. Tertio, cum Venetis sint facile se xaginta novem siue Consilia, siue Tribunalia, & iudicium ordines, his omnibus dux interesse, & præesse potest, quod quanti sit in Republica, nemo ignorat. Quarto, Honos illi regius, siue comitatum publicum, siue aliorum erga eum obseruantiam species, defertur. Denique quanta sit ducis potestas, optimatum timor ostendit. Nam etate profectum, moderatum, Respublicæ amantem, atque animi civilis hominem ad hoc fastigium enchere solent, ac summa cura eniti, ne vel populi fauore sibi conciliandi, vel principum amicitia auctoridis potentior effici queat. Si enim Sylla, vel Marius, vel Iulius quispiam eam qua Venetiarum dux prædictus est, auctoritatem consequeretur, haud difficulter totam sibi Respublicam subderet, qua in re haud parum adiuvaretur ipsa decretorum forma, qua omnia ducis nomine perscribuntur, atque euulgantur. Hæc qui perpendit, Aristocratiæ diuturnitatem, ex Monarchia coniunctione esse, facile intelliger; Nam perpetuatis dignitatis, ius conuocandi, & consulendi senatus, ius omnia consilia, conuentusque iudicium, cum dignitate ac prærogativa audeundi, honos ac splendor principialis, decretorum suo nomine edendorum potestas tam sunt propria Monarchia, & Romani singula, quasi regia decretati sunt. Quid aliud Pompeius, quam princeps senatus sed regnantis esse cupuit? Quid Cæsar, nisi vt absens ratio haberetur? Quanta inter Socrum Generumque bella exorta sunt, quia ferre non poterat

Veneti cō-
parata Ro-
manis Mo-
narchiam
habent.

Cæsarue priorem,

Pompeiusue parem?

Cur tot vulneribus ante statuam Pompei immola-

tus Cæsar? Quia dictaturam perpetuam retinebat. At vero magnus dux Venetiarum, seu consil, & u dictator perpetuus haberi merito debet, cuius nomine omnia peraguntur, ad quem in Concilio suum legati orationem dirigunt. Cui eti non omnino dictatoria est potestas, regius est tamen honor.

Itaque hac in re Venetam Respublicam præpono Romana, libera est enim innumeris periculis, quæ ex ambitosorum concertationibus oriebantur, neque in illa

Annua venali redeunt certamina campo.

§. 12. Tertia ratio cur Monarchiam præferam est, quod in ea maxime, facilimeque concordia, coniunctioque animorum conseruari queat. Nulla respublica sine concordia potest consistere, vix villa sine discordia intererit. Sub uno facile seruaturnitas. Itaque etiam in Ecclesia sua Deus voluit uno gubernatore, ac capite constituto dissensionem ac schismatum occasiones tollere. Eadem fuit etiam mens ac sententia politicorum. Tacitus i. ann. Discedantis patriæ non aliud remedium esse, quam si ab uno regeretur. Causam nobis natura ipsa dictat. In optimatum namque regimine, sparsa est in plures potentias, quæ cum diuersis sententiis, atque affectibus iactantur, Respublicam distractam, vbi unus imperat, singulorum animis dictis illius accommodant, nec ciuitatem diuidere queunt, vni maiori imperio subiecti.

Optimatum discordias in virbe Romana si spectemus, eas & perpetuas, & perniciöissimas inueniemus. Athenis vbi populare ciuitatis genus præxauit: tanta fuit principum discordia, ac similitas, nemio ex optimis viris vt exilium, aut multam effugient. Semper enim potentum certamina sunt, nisi singulorum vires, cupiditatesque maioraliqua potestas coereat, ac vinciat, raro duo consules collegæ, rarissime decem tribuni concordes fuerunt. Ciuitates autem Italicae Friderici temporibus, & deinceps continuis magistratum contentiobus pene exhaustæ sunt, dum intuicem exilia patiuntur, atque inferunt. Florentia vicini contra vicinos è turribus pugnabant, Mediolani nobiles & plebs in se mutuo faviebant, Patavini, Veronenses, aliquæ populi odio, ac fastidio suorum ciuium, exteros iudices malabant.

§. 13. Quarta ratio. Nec modo concordia facilis custodiri potest, sed etiam iustitia, si unum imperium corpus vna anima regatur? Cum enim optimates imperant, se se mutuo respectant, sibi ignorant, aliis alii indulgent, vt pari ipsi impunitate fiantur, interim

Quicquid delirante reges, plectuntur Achium.

Regibus maior est cura, efficacior auctoritas ad iustitiam conseruandam, minor causa ciuius violandæ. Nam vel ius princeps ipse dicit, atque ita haud facile ab integritate, ac rectitudine discedit, vel iudices constitut, quos rationis reddenda eura facile in officio continet, nec opprimere reum, nec gratificari agnatis, aut potentibus possunt, cum appellatio ad principem, & sententia lata examen legum obseruantiam non modo suadeat, sed prævaricatori etiam pœnam præsentem denunciet. Nam improbos iudices faciliter plectunt principes, quanvis nec ipsi iustitia amantes sint: cuius rei causa est quia summa gloria sua, in eos tanquam publicos latrones animaduertunt; deinde amor quoq; subiectorum sibi conciliant, tanq; præsidum, quos omnes oderunt, sint & ipsi inimici, deniq; æxariū mortibus & con-

Veneta Re-
publ. melior
est Romana.

Potentia
diniæ inter
discordes
Respubl. e-
uerit.

Iustitiam
non recte
admini-
strant opti-
mates.

Reges facile
iudices con-
tinent.

confiscationibus pecuniosorum magistratum locupletare antiquum est. Cum igitur a regibus constituti iudices, non ignorent sibi aliquando subeundum iudicium, magnopere cauent, ne sua damnatione famam principis celebrare, & fiscum angere cogantur.

Plebs gaudet cum miseri principum punitur. Durum est despoticum Ottomannidarum imperium, sed tamen in tam cruda tyrannie, prouinciarum atque urbium praefecti, omnem iniustitiae speciem vehementer reformidant, multique in singulos annos ob minimas noxas publicatis bonis trucidant, qua faciunt crudelitatem Tyranni populis facit tolerabilorem, cum tyrannidis administris puniri intelligent.

Quanta vero indignitate, violentia, inter optimates iniustitia, legesque vexentur, nemo facilius astimari, quam is qui Romanorum gesta perpendet, qui gentium iustissimi habebantur. Quid passa sit apud illos terrarum Dominos iustitia ex Romano consule audamus. *Inueterauit*, (inquit, Orat. 5. in Verrem) iam opinio perniciosa republica, vobisque periculosa; que non modo Roma, sed apud exter as nationes, omnium sermone percrebuit, bis iudicis, qua nunc sint, pecuniosum hominem, quamvis sit nocens, neminem posse damnari.

Indicia Romana infamia. Nec sine causa iactabat Verres; illis esse metuendum, qui quod ipsis soli facis est, surripuisse, et tantum rapuisse, ut id multis facis esse posset: Nihil esse tam sanctum, quod non violari; nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia posset.

Nec dubitauit ille hoc publice apud Quirites profiteri cum pro lege Manilia disputeret. Difficile est dictu, Quirites, quanto in odio simus apud exter as nationes, propter eorum, quos ad eas per hos annos, cum imperio minus, iniurias, ac libidines. Quod enim famum putatis in illis terris, nostris magistratibus religiosum, quam ciuitatem sanctam, quam domum satis clausam, ac munitam fuisse? Urbes iam locupletes ac copiose requiruntur, quibus causa bellorum proper diripiendi cupiditatem inferatur. Et: Pro sociis vos contra hostes exercitum mittere patatis, an hostium simulatione contra socios, atque amicos? Quia ciuitas est in Asia, que non modo Imperatoris aut legati, sed vnius tribuni militum animos, ac spiritus capere posset. Exclamat idem ille. Nulla in iudicis severitas, nulla religio, nulla denique iam existimantur esse iudicia. Nihil vero magis iudicia corrupta ostendit, quam quod Cicero Roma pro concione commemorare ausus est. Arbitri se, fore vi nationes exter as legatos ad populum Romanum mitterent, ut lex de pecunia repetundis, iudicium quod tolleretur. Si enim iudicia nulla sint, tantum vnumquemque ablaturum putant, quantum sibi ab liberis suis facis esse arbitretur: nunc quod enim modi iudicia sunt, tantum vnumquemque asserre, quantum sibi, patronis, aduocatis, praeitoribus, iudicibus satis futurum sit. Hoc profecto infinitum esse, se avarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissima Victoria non posse. O commemoranda iudicia, preclarumque existimationem nostris ordinis, cum socii populi Romani iudicia de pecunia repetundis fieri nolunt, que a maioribus nostris, sociorum causa comparata sunt. Ita consul Romanus de sua Republica.

Ex Aristocratis sunt nata illa iudiciorum dederat. Causa tantè improbitatis ac turpitudinis fuit forma Republica Aristocratica: Cum enim optimates vel sibi cognitione, vel affinitate iuncti essent, cum iisdem in culpis haberent, aut ab aliis sibi indulgeri desiderarent, cum auari, egente, que, & prodigi vivent, denique cum per flagitia, & adulaciones fauorem potentiori sibi conciliarent, populum, prouincias, Rempublicam, postremo se ipsi perdidere. Neque enim orbis terrarum, qui ciuius etiam avarissimi cupiditatem explere posset, tot millibus sufficiebat, præsertim cum in singulos annos noui prædones mitterentur, qui effusis patrimonii, ius vexandarum, spoliandarumque prouinciarum po-

puli suffragio se obtinuisse arbitrabantur. Difficilis est igitur res in optimatum, & populi imperio iustitia, facilius illa etiam sub iniquo rege custoditur. Vnus etiam vel copia, vel fastidio frenat cupiditatem facilius, quam multi.

§. 14. Sexta ratio. Quanquam vetus sit querela de raritate principum bonorum, & aut malignitate vulgi libenter magistratus obirent, aut veritate iactetur: *omnes bonos principes vni annulo inscripsi*; plures tamen respublicas a regibus, & Monarchs, quam optimatibus, aut populo recte administratas inueniuntur, quam multi. Catonius imprudenter Cicero reprehendit, quod tanquam in Platoni republica, ita in face Romuli sententiam dicere.

Quis ergo in tam vasta curia, in tanto numeroso patrum conscriptorum exercitu vir bonus erat? E Forma se- gene Caronem quidem ipsum in bonis numerae- ro, idque facio Tullio contentiente, qui in Episto- lis Catonem in se malignum fuisse queritur, at boni senator non est, qui in patrem patriæ malignus est. Cum igitur magna sit bonorum, constantium, prudentium raritas, necesse est, vbi ad magistratus adhibentur multi, ab improbis, leuibus, stolidis ut plurimum eas respublicas administrari. Idque eo magis quod ambitu, largitione, fraude, audacia, violentia, viam sibi mali aperiunt, boni sola virtute nituntur, quæ tamen crebro calumniis opprimitur sèpè exosa est. Quod vero insignium virorum multitudinem hodie videmus in quibusdam Rebus publicis, id Christianum fidei opus est, non politice disciplina.

§. 15. Septima ratio ducitur ex natura populi, qui timere regem, inuidere optimatibus solet. Rex enim quasi Deus quidem supra inuidiam positus videtur, optimates ciues, & suo modo aequales videntur; hi uero autem inretrat, & similes exar- deficit. Hinc ut populum melius animatus esse rex Regem po- solet, quam optimates, & è contrario populorum puli amat. mirabiles in suis reges affectus historia tradunt. Quanto eos gaudio excipiunt, quo fleru mortuos prosequuntur: Nempe illis fidunt, optimates suscep- tos habent. Regis est enim populum tueri, & fere non nisi potentibus formidabilis est. *Βασιλεὺς δέ* (inquit Aristoteles) *βασιλεὺς δέ φύλαξ, δέποι μὲν κατηγορία ταῦτα εἰσι, μὲν δὲ διάπον πολεμώσας, ὃ δέ διῆ- ποτε μὴ δέποτε πρόσεσθαι.* Regis officium est, ut curet, ne opulentis iniuriam patiantur, populus vero nulla in recontumelia afficiatur. Hoc ut plurimum faciunt principes, cum in alio Republica genere, duius per tenuiorum vexationes contumeliasque ad immensas opes asperire, at vero cum firmior, meliorque sit illa ciuitas, in qua rector, & subditi mutua caritate concordiaque iunguntur, quam illa in qua magistratus oderunt subiecti, non est dubitandum, quin Monarchiam ceteris Republica formis preferri oporteat.

§. 16. Octaua ratio. Nihil turpius, nihil perniciösus est in republica, quā magistratum contemptus, is in regno rarissime, in populari ac magnatum regimine semper locum habet. Princeps si lenis, stolidus, pauper, meticulosus, libidinosus est, contemni solet. hæc enim virtus populorum magis dicitur, & despiciuntiam quam oda excitare solet, quia tamen hisce improborum, & seditionorum audacia roboratur, facile princeps ille eueritur. Precario enim imperat, cuius viri boni miserentur, quem despiciunt mali. Sed in principe seu Monarcha quanquam hæc omnia insunt, non tamen facile agnoscuntur, aut existimantur.

Optimates facile con- temnuntur.

Multa

Multa per se, multa per suos animos prudenter, magnifice, caste agere potest, quæ famam honesti, & regni firmitatem concilient.

Alexander Magnus homo turpissimus Dattii coniuge, ac filiabus, pudice asseruatis magnam laudem assecutus est. Claudius leuis, stolidus, timidus, magnitudine imperii multo tempore tatus fuit; nam tantam potestatem etiam in contemptissimo homuncione veneratur, ita initio regni sane gratissimum fuit. Quod si in optimatibus ista dedecora deprehensa fuerint, sine metu vulgarunt ab æmulis, audissime accipiuntur a populis, & cum nihil sit, quo auctoritas retineatur, summum apud omnes sunt contemptui, idque adeo etiam magis in Democracy, cum virtus inter domesticas sordes nata, clavum reipublice inuadunt, & mimos ac securas potius, quam rectores populis ostentant.

*Monarchia
vires unita.*

§. 17. Nona ratio. Monarchia vires unitas habet, alia reipublica genera dissipatas. Themistocles inuidet Aristotelem, & eius trophaeis angitur, Pompeiū vrit Caesaris gloria, & vel Galliarum amissione foecrum perderet, Cato Scipionem allatrat, Hanno Hannibalem, maluntque victoria carere, quam ciuem victoria gloriosum cernere. Hinc nunquam Republica optimatum, aut popularis sibi *avāpns* sufficiente est, sed cum opus est potentiam exercere, cum tumultu aut bello petitur, Monarcham designant. Bello ducem vnum praeficiunt: in periculo dictatorem consul dicit. Hanc igitur partem concludamus, ac nobiscum statuamus. Vnum in mundo Deum, vnum solem, vnum in vna republica ducem esse oportere. Sed nunc tamen eos qui alter sentiunt audiamus.

C A P V T X X I I .

Rationes pro optimatum, & populari regimine infirmas esse.

*Tyranni
Monarchia
insamant,*

*Potestas le-
gibus pare-
at.*

*Francica
lex egregia.*

§. 1. **V**T multa contra regum, principumque imperia à viris doctis, & politicis adferantur, faciunt tyrannorum importuni mores, & virtus, quasi ego Mezentios, Phalaridas, Nerones, Vciliros, ac familia humanae nature dehonestamenta defendam, quorum memoriam ne quidem horrere in principum animis oportebat. Itaque principem benignum, moderatum, prudentem, & frugim alo, quam nobilium aut plebis dominatum. Tyrannum dector, absoluta Scytharum, Persarum, Turcarum imperia, & *παυβοιαίεια*, repudio, temperatum legibus, astrictam moribus, fultam optimatum auctoritate, obnoxiam iustis populi boni voluntatibus Monarchiam prædicto, obligaram reciproco iureiurando fidem probo. Et ut verbo dicam. Hanc reipublicam probo, in qua quam plurimum boni potest principes, & quam minimum mali, in qualeque plus possunt, quam potentia, in qua cum rege aequo iure priuatus contendere potest, in qua cadere causa, & possessione priuata deici summa potestas non iudicat sua maiestate indignum. Magna est illa, ac plane regia dignitas Francorum, quod cum de possessionibus lis oritur, aequo iure respondeant subditis, eumque regem qui primus legem tam salutarem tulit, supra regnum fuisse existimo. Hæc si recte perpendimus, pleraque iam argumenta contra Monarchiam concidisse perperimus.

Sed nunc optimatum & plebis, ut videri volunt, defensores causam dicant.

§. 2. Primo obiicitur nobis auctoritas diuina, Deus enim Iudæis regem potestibus grauissime ira-

scitur. Audi, inquit Deus, 1. Reg. 8. 7. Audi vocem populi in omnibus, que loquantur ibi. Non enim te adiacecerunt, sed me, ne regnum super eos. Iuxta omnia opera sua que fecerunt, à die qua eduxi eos, de Aegypto, usque ad diem hunc: sicut dereliquerunt me, & seruerunt diis alienis, sic faciunt etiam ibi. Nunc ergo vocem eorum audi. Et cap. 11. 16. Sed & nunc stare, & videtur istam grandem, quam facturus est dominus in conspectu vestro. Numquid non meſſtritici est hodie. Inuocabo dominum, & dabit voces, & pluias, & scientias & videbitis, quia grande malum feceritis in conspectu Domini potentes super vos regem. Et populos quoque delictum suum tempestate, & tonitru attonitus agnouit. Ora, inquit, pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur, addidimus enim vniuersis peccatis malum, ut peteremus nobis regem. Malum igitur est regem petere, & regnum a Deo non est, nisi irato, & puniente. Et fane grauissimum est, que additur ratio. Me abiecerunt, ne regnum super eos. Cum igitur in regnum exaltatur homo mortalis, à regno Dei receditur, & rex immortalis throno suo decurbatur.

§. 3. Haud difficilis est hæc quidem in causa responsio. Diuino enim oraculo constituendi regis conceditur facultas, Deut. 17. 15. Et Gen. 17. 49. Promittitur Abraham fore ut ex ipso reges nascantur, non esset autem promissionis vila gratia, si omne regnum esset iniustum, & reges instar latronum detestabiles. Denique non iussit Israëlitas ad Aristocratiā, vel Democracy ad redire, sed regnum esse iussit, multosque reges insigni virtute, regnandi scientia dedit. Quid igitur petendo regem peccarūt?

Primo in Samuelem Prophetam, ducentque suum ingratii erant, quem optime de se meritum, optimusque gubernantem Rempublicam, potestate se abdicare coegerunt, & regi subdiderunt. Deinde à Dei voluntate, imperioque recesserunt, cuius iussu atque auctoritate tum Samuel, tum alii iudices dati erant, quorum minor erat, quam regia potestas; nam quævis Monarchicum hoc esset regimen, valde tamen magna erat optimatum & populi libertas, adeo ut quisque quod sibi rectum esse videbatur, id faceret. Formam Reipublicæ igitur à Deo constitutam importune mutare cupierunt. Tertio causa mutanda reipublicæ sufficiens non fuit. Quanquam enim filii Samue lis à patre degeneres, non ambulauerunt in viis eius, sed declinauerunt post auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium, poterant tamen illi à Samuele & reipublica corrigi, de dignitate dei ci, iudicisque, quorum esset spectata integritas, sanctitasque, constitui, non autem necesse erat, eam ob causam, nouam Reipublicæ formam inducere.

Quasi non possent & reges iudicium peruertere. Quarto, Deo diffidebant, eisque beneficis erant ingratii, vano enim timore Ammonitarum regem poposcerunt. Exprobrat hoc illis Samuel 1. Reg. c. 12. De non fi- debant.

Nunc ergo state ut iudicio contendam aduersum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobis, & cum patribus vestris, quomodo Iacob ingressus est in Aegyptum, & clamauerunt patres vestri ad Dominum: & misit Dominus Moysen & Aaron, & eduxit patres vestros de Aegypto: & collocauit eos in loco hoc. Qui obliiti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militia Hafor, & in manu Christianorum, & in manu regis Moab, & pugnauerunt aduersum eos. Postea autem clamauerunt ad Dominum & dixerunt, peccauimus, quia dereliquimus Dominum, & seruuum Baalim & Astaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruemus tibi. Emissit Dominus Ierobal & Badan & Samson, & Barac, & Iepheth, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confidetis. Videntes autem quod Naas rex filiorum Ammon veni-

*Iudæi regē
petendo pec-
carunt.*

*Ius regni
datum est
Iudeis.*

*Iudæi Sa-
muel in-
gratificare.*

venisset aduersum vos, dixistis mihi, Nequaquam, sed rex imperabit nobis: cum Dominus Deus vester regnaret in nobis. Nunc ergo praefto est rex vester, quem elegistis & petistis: ecce dedit vobis Dominus regem. Si timueritis Dominum, & seruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.

Denique regem, ut habeant omnes in circuitu nationes, postulabant, ut nempe illo externo splendor oculos pascerent, atque ad insignem potentiam, licentiamque peruenirent. Magnates enim honores sibi & aulicas dignitates, populus opes, & luxum meditabatur, atque ita omnes praeſentium fastidiosi, & futuri inhiante regem petebant. Quasi nullum Gedeonem, aut Sampsonem excitare amplius Deus posset, quare grauiter deliquerunt, Deum summum imperatorem suum, qui iudices, & belli duces constituere solitus erat, reiiciendo, & specialissimam eius, ac benevolentissimam prouidentiam, quam ipse populum suum gubernabat, & suauim imperio fine tributis, exactionibusque moderabatur, contemnendo.

§. 4. Secundo obſciunt. Prudentia maior est in multis: apud principes summa est penuria veritatis. Praefat igitur multorum consilii, quā vnius, quantum prudens iudicio populorum salutem fortunaque committi,

Respondeo id quidem optandum, ut vnius multorum inſtar, imperet, ut reges prudentia, confilioque valeant, ac diuino imprimis Spiritu ipſi, ut David, & Salomon gubernentur; verum nec ſemper ſceptrum sapientia comitatur, & ſaſtus purpuræ crebro Spiritum ſanctum excludit. Hinc temeraria frequenter consilia, & fine consiliis negoſiorum præcipitationes; non regni virtus, ſed regum. Non tamen video, eum non & reges prudentia, utque ſpectatoſ consiliarios habere queant, & optimatum magnam ſepe partem rudem conſtat eſſe. Nunc profeſto in Germania, Italia, caterisque Europa regni ſapientum, & fortium virorum copiam eſſe eximiam videamus. Quamuis igitur principem, vel ingenium, vel eruditio, vel prudentia ex parte deficiat, de consiliis tamen ſententia ſalutaria multa decernet, quodque decreatum fuerit, quia ab uno pender, celeriter effici potest, in optimatum conſultationibus quamuis conſenſio ſit, ob emulacionem tamen, fauores, alia que incommoda, tarde, & non fine altercationibus ad executionem peruenit. Quod igitur in consiliis poſset habere præcipuum multitudine ſuffragiorum, hoc perdit tarditas, & impedimenta rerum gerendiarum.

§. 5. Tertio obſciunt. Plures diſſicilius corrumpuntur, in corriptius iudicant, vnam facile eſt in fraudem illucere.

Respondeo contrarium me capite precedente docuſiſe, corrumpiora fuſſe in Aristocracia, & Politia, quam in regno iudicia, quod exemplo Romano-rum patuit. In populari autem Republica docuē- tum nobis dant artium omnium inuenitices, & al- trices *μεγαλωθετές ἀδηνες*, magni virbes Athenæ, ut monstri lime videantur, in ea virbe, in qua literarum, artiumque cultus, & Philosophia supremum verticem fixit, in eadem corrumpiflma, iniquiflma, & ve- re latrocinaria fuſſe iudicia. Areopagum non ac- cuso, quamuis, & illius iudicia auctoritatem amife- rint, nec iudicium tamen fidei, ſed nocti, & tenebris, atque adeo reorum ignoracioni integratatem suam

debet. De populi iudiciis loquor, quibus nihil tur- pius, pernicioſius, iniuſtius. Qui viros bonos, iuſtos, etiam incognitos oſtracismo afflictabant, atque exiliis agitabant, qua in re omnem barbariem cultiſſima Attica ſuperauit. Causa ut optimatum, & popu- li iudicia facile corrumpantur, ſupra artuli. Nunc de munerum corruptione loquar, qua multo facilius penetrat domos iudicium avarorum, egentium, quā regum, quorum immense opes faciunt, utfordida priuatorum munera ſpernunt. Si enim, aliiquid ge- nerositatis vel animo gerat, vel moribus praferat princeps, nemo facile oſtendat ſe eum adeo depice- re, ut precio eum ſibi coemere, atque in turpe obſe- quium prodenda iuſtitia pertrahere poſſe glorie- tur.

Cū igitur parua & mediocria dona in ampliſſima regum fortuna, non faciant momentum, cum diſſi- ciliſ ſit, & periculofuſus ad eos aditus, ſinceritora ab il- lis iudicia exſpectare liſet. In ciuium penates etiam pauculi nummi, iuuenci, lepſeuli, caleoli, & abutci fructus illati, The midem, pro nefas, in ſuo ipſius fa- crario, hoc eſt, Tribunalibus opprimunt. De iudicio Clodiano corrupto, conſtrupatoque probationem ex Cicerone adducem, niſi me yerecunda retraheret. Verum ad reſpublicas appello. Quiſ hodie principes aut reges accuſat quali ſint munerum ca- ptatores? de his, qui in minoribus ſubſelliis ius di- cunt, hac querela eſt. Minor, ſi principes ſeueri ſint, & rigidi iuſtitia deſenſores: ſi iudicii corrupto nun- quam ignoſcant. Maior, ſi principes indiſtigentes iuſtitia ſer- fiant, & lenti. Maxima, cum nullus maior magiſtra- aatur, ſi ce- ſt inquirit, aut ſi censura illa detur cognatis, affini- ſuram prin- bus, obnoxii, & contra eos qui aliquando pratiari- cipis iudex: catricem censuram geſſerunt, aut, tanquam geſturi exſpectat,

§. 6. Quarta obſciatio. Principem errantem ne- mo monere, multo minus reprehendere, aut docere audet, quod ſi vera, & fortia quis audeat, facile aſſen- tariorum multitudine vietus in altera partem con- cedere, aut cedere aula cogitatur. Moneri putant idem eſſe, quod vinci, maiestatem laſam putant, niſi quis & virtus regum laudarit. At vero in alia Reipublicæ forma cu viuici, optimatum aduersariū e regione immineat, omnia delicta non modo notantur, ſed in iudicio etiam trahuntur. In omni Aristocracia ſunt partes, & quia multi ſunt æquales, omnes ab o- minibus obſeruantur, & in oſſicio continentur. The- midem formidat Ariftedes, Aſchinem Demo- ſthenes, Pompeius Cæſarem, utrumque Crassus, Cicero Clodium, Catonem Scipio, omnes metuit multos, nullus periculi exōris eſt. Metus autem ille mutuus avaritiam continet, libidines cohabet, iram compescit.

Respondeo miſerrimum eſſe principem, apud Malum ad, quem vera facientur, miſeriore, cuius & mala lau- jacer ſun- dantur, nec ex hac tamē cauſa regnum inferius A- ma potiſt, aristocracia eſt, aut ſi principum *δυσλεῖα*, & monito- ti monerit, num inſcius ſaſtus consilia ſepe reſpuit, non tamen nolle. deſunt alia bona, quibus hoc malum compenſetur, vi iam dudum explicatum eſt.

Yeruntamē maligne & intidiſe paucorum mores in omnes conſeruntur, multos reges noui- mus, qui non modo tempeſtuous monitores non ſunt auerſati, ſed eorum ſinceram libertatem bene- ficiencia proſequi ſunt, & dignitatibus ornarunt, multi etiam rumores, ſcommata, & vulgi dicacita- tem leni, & ciuili animo tulerunt, ſatis eſſe arbi- trati, ſi id conſequi eſſent, ne male facere quif quam illis poſſet.

Qua

Principes ſepe ſapien- ſia deficit.

Conſiliarii multi & bo- ni adiūme- ſtiſt. ſtiſt. ſtiſt.

In politia peſſima ju- di- cia.

Qua quidem in re vchementer Augusti Caesaris commendanda est moderatio, qui hitoricum domo prohibere contentus fuit, a quo grauer laetus fuerat. Sed cum de virtutibus agam, de cuitatis hac laude tractabo.

Nunc id certum est, principum multos esse monitores. Nam & libros veterum, & viuentium, quibus in illis sua interdum errata legant, sine offendit, & conciones sacras auquunt, & suam ipsi conscientiam examinant, atque rationem a seipso exposunt. Denique nullus principum adeo infelix est, qui non multos habeat, qui libere confulant, quos adulatio, scrutusque inde cora offendat. Principi si Christiani sint, apud quos deesse non possunt, Hilarii, Ambrosii, Chrysostomi, Gregorii, quorum libertas regnantium peccatis possit oblitus. Tantum monitio publica, acerba, & exprobationi atque irrisione non absimilis est medio tollatur, tum quia monitoribus sunt periculosa, tum quia potestes exasperatas ad excusationem, defensionemque erroris, ne vieti videantur principes, non ad emendationem, que etiam in priuatorum reprehensione finis est, debet, excitant. Importuna enim libertas, stulta temeritas est, nec corrigit errantem, cum semper ipsa egeat venia, raro eam impetrat. Doctores autem, & emendatores principis esse non potest, quo cum praeclarae agitur, si supplicium cuadat, si alium monendo se ipse non eruerat. Laudat populus libere dicta, & principum coniuncti delectatur. Sed idem de eorum qui sic agunt interitu non miratur, immo in principis lauientis potesta laudes effundit. Merito perire eum existimat, qui sic locutus est, ut merito illi princeps irasceretur. Quis probauit Galbem temeritatem, cum in foro Iulio dictatori diceret: se de pecunia, cuius pro genero illius Pompeio Magno sponsor esset factus, appellari? Sic enim Cæsar generum occisum, & haec subiecta bona exprobribat, non saeuit tū Cæsar, sed mirata est tamen Roma hac Galbe audaciam vli' mam non suffit. Poterat non priuatum, poterat per libellum agere. Vulgus obtusus est, recordem Theodori Cyrenæi asperitatem, cum enim Lysimachus minitanti morte, respondisset, Magnifica tibi res obtigit, quia Cantharidu' vim affectus es. Prudentes vero improbant. Quid enim attrinseat tyrannum sua sponte crudelis, contumacia in rabiem agere, atque occasionem dare, ut iure saeire videretur. Et saepe in crux aetius, didicit intercessio, humine, an sublime purreceret. Hae peruersitate monendi, principes multifacient deterriores, qui cum laudem potius constantia, & libertatis querunt, quam bonum Reipublicæ, aut principum emendationem, procul a principibus arcenai sunt; quia eos exasperant, & prauissima, permisissima que eos opinione imbuunt, quia a iubet eti populi non amentur, quos est contrario, & illi odisse incipiunt, multo vero magis inardecent, cum intelligunt, ea quia in se dicta sunt, iucunde & cum plausu a ciibus accipi. Sed de monendis principibus, suo loco consilium dabo; hoc enim malo, quam mone re principes, & ni falor, tutius est.

§. 7. Quinta obiectio. Leges anima sunt Reipublicæ, vbi leges vel non sunt, vel a potentioribus vexantur, virtus est Reipublica: at principem quis legum cancellis includat?

Principis legibus pareat. Respondeo cum magno imperatore, ad maiestatem imperantia pertinere, ut legibus pareat. Ideoque iam ante τελευταιαν, & absolutum viuis in ceteros dominatum exclusi. Nec tamen est dominus ille grauior, qui sit optimatus in ceteros absolutum imperium. Nam in illo tot sunt tyranni quot capita. Quid enim illos boni ciibus allatuos censemus, qui in senatum cooptati iurabant, ut ait Aristoteles, ἐν τῷ

σημειον τετρα; quod in plebem male animo finiturus. Certe Romani ciues id fecerunt, cum in monte sacrum secederent, cum consilio Coriolani nona negaretur. Quæ legum erat aequitas Romæ, cum etiam ipsi tribuni multas ferrent rogationes coniunctim: quod Appius Claudius perinde esse ait. Ut si quis ei, quem famam vrgeat, venenum ponat cum cibo, & aut abstinere eo quod vitale sit, iubeat, aut mortiferum vitali adnisciat. Collige omnia, quæ in Romana republica laudata sunt, & ostende inquam senatum, optimates, immo ipsos legum scribundarum decemuiros legibus coerceri potuisse.

§. 8. Obiectio sexta. Libertas par omnibus est, ea frui quicquid debet. Vbi autem plures participes sunt libertatis, ibi iustior est res publica. Ita enim sapientissimus Recipublicæ institutor Ari. lib. 2. polit. cap. 2. διόπερ τὸ τοῦ, τὸ διηπειρωτὸς σόλος τοῦ πόλεως οὐτε τοῦ εὐτοῦ εἰσερχεται τοῦ τοῦ αὐτοῦ τοῦ τοῦ. Quapropter & qualitas, & reciprocaviciis studio seruat ciuitates, in liberis eum, & equalibus necesse est eam esse. At nusquam minor aequalitas, quam in Monarchia. Vbi vni omnia parent.

Respondeo Aristotelem pro nobis dicere sententiam. Δῆμος, inquit, ἐστὶ τὸς αὐτὸς δῆμος βέλτιον ὁρχειν. Manifestum est eodem semper imperare melius esse. Neque hic in iustitia illa deprehenditur, nam aequalitas non nisi aequalibus, & in aequalibus in aequalibus conuenit; contra ius enim est aequalia tribuere in aequalibus. Nec vlla est res publica in qua omnes imperare possint.

Deinde male aestimatur libertas, cum ea sub principe esse denegatur. Quidam enim libertatis extremam licentiam conjectantur, quæ est extrema seruitutis initium, alii se nisi imperent, esse liberos non arbitrantur. alii ne leges quidem, & magistrum ferre possunt. Falluntur profecto. Libertas est quidem illa potestas viuendi ut velis, id necessarium tamen est, ut iuste, & recte velis. Non est enim libertati aduersum iustum imperium neque legum scriptarum coercitio. Nulla autem ratio est, cur populum Romanum cum patritiis suis rixantem liberum dicamus, Iudeos sub Davide, & Salomonem seruos appellemus. Nec idcirco qui sub regibus sunt, seruorum appellatione conferi debent, quia a malis & iniustis regibus seruile in modum premuntur, quia sub optimatis nunquam aequa conditio vixere plebes. Nos in Germania proprie vrbes quasdam liberas, ciuesque liberos vocamus, quamvis a Cæsare regantur, illaque sumnum caput, ac dominum appellent. Tam igitur peccant, qui libertatem αὐτοχθονία, & Nomadum vagabundalientia, quam qui fcclerum impunitate metuntur.

§. 9. Obiectio seprima. Principes viros, & claros est medio tollunt, quia eos timent, prudentes & integros vitæ tanquam molestos luxuriantis aulae censes oderunt, at inter optimates, & in plebe hi soli ad fastigium euehantur. Virtutem igitur premit vius summa potentia, vbi vero plurium est regimen, quia virtuti tanquam merces honor, & magistratus dantur, probitas, industria, fortitudo acuitur.

Responso. Neque principes nisi plane tyranni in repub. aviros bonos persequuntur, & in Republica plurimi scendit saepe sapis fraus, arq; audacia quam virtus populi fases peficiunt. Quis enim excusat Athenenium Ostracismos, exiliaque virtutum a populo iussa; cum enim crebro libertatem amissent, & grauissimam seruitutem ex repetitio libertatis occulū experientur ideo in omnibus in quibus virtus, industria, eloquencia, opes eminere vise sunt in surgibant, nec vita, sed, virtiorum & periculorum suspicione sustulerunt. De Romanis locupletem testem T. Quinti habemus apud Liuum. Discordia ordinum, est venenum huius vbius:

Christiano principi multi sunt monitores.

Vana specie libertatis multiprincipes offendunt, non monent.

Galba temeraria auctoritatem.

Cause modus principis.

Principis legibus pareat.

verbis Patrum & plebis certamina, dum nec nobis imperii, nec
vobis libertatis est modus; dum tader vos patriciorum, nos
plebeiorum Magistratum, sustulere illi animos. Pro Deum
fides: quid vobis vultis? Tribunos pleb. concupis: concordia
causa concessimus. Decemviro desideratis: creari passi sumus.
Decemviro vos pertasum est: coegerimus abire Magistratum.
Mancante in eisdem priuatis ira vestra, mori, atque exulari
nobilissimos viros, atque honoratissimos passi sumus. Tribunos
plebis iterum creare voluisti: creasti. Consules facere vestra-
rum partium, et si Patribus videamus iniquum: patricium
quoque Magistratum plebi donum fieri, vidimus. Auxilium
tribunatum, prouocationem ad populum scita plebis inuncta
Patribus, sub titulo aquandarum legum: nostra iura oppresa-
tulimus, & ferimus. Qui finis erit discordiarum? ecquando
vnam urbem habere, ecquando communem banc patriam
esse licebit? Vici nos equiore animo quiescimus, quam vos vi-
ctores. Satisne est, nobis vos merenduimus esse? Aduersus nos A-
uentinus capitul, aduersus nos sacer occupatur mons. Esqui-
llias quidem ab hoste prope captas, & scandentem in aggerem
Volsum hostem nemo submonte in vos viri, in nos armatis-
stis. Agite dum, vbi hic curiam circumfederitis: & senatum in-
festum feceritis, & carcera principibus implueritis: iisdem
iusta ferociibus animis, egredimini ex ira portam Esquilinam-
aut, si ne hoc quidem auditis, ex muri visite agros vestros ferro
ignique vastatos, pradam abigi, sumare incensa passim recta.
decent ciues. At n. communis res per hec loco est peior: ager vritur, vrbis ob-
siderit: bellum gloria penes hostes est. Quid tandem priuata res ve-
stra, quo in statu sunt: iam vnicuique ex agris sua damna nüt-
tiabuntur. Quid est tandem domi, vnde ea expletio? Tribuni
vobis amissa reddent, ac restituent? vocis verborumque
quantum voleris, ingerunt, & erimini in principes, &
legum aliarum super alias, & concionum. Sane Camil-
lum exulem, Tarquinium Collatinum solo nomi-
nis odio ciuitate detegit, Valerium quod in Velia,
loco eminentiore domum extruxerit, sumpsum;
Scipiones in agro contabefactos alioq; ingratiae patriae
vitio miserrimos habuisse exitus monumenta
tradunt, vt principes moderati censeri debeant, si
æmulationem, & malignitatem ciuium prava iu-
bentium spectare libeat. Inuidiam principatus
auxerunt illi, qui vrbem adhuc Spiritus præsæ liber-
tatis retinentein violenta, & seu dominatione ser-
uire coegerunt indignis, quin & dominorum asper-
ritatem, coniurationes, seditiones, sarcinata cal-
lumnia incenderunt. Nunc in Europa alia facies est,
quanta est inter reges potentissimos contentio, vt
viros fortes, nobiles, prudentes sibi iungant? Vnum
Hispaniarum regem tot habere viros vnu, ingenio,
sapientia præstantes arbitror, vt vel centum nobis
Scipiones præbere posset. Duces, equitum magi-
stros, Tribunos numerate, & tanta Monarchiae sta-
bilimenta admiramini. Reges, inquieti, viros fortes
oderunt, eos in medio tollunt. Historiam nostrisæculi ap-
pello, & viros præstantes tyrannide regum trucidato-
ris inquiro. Negi vel vnum dari posse, nisi eos de-
plorare libeat, qui iniustæ, rapinorum, maiestatis,
proditionis coniuncti meritas pœnas dedere. Nam
de illis quos propter fidem religionemque veterem
reges, aut principes nouarum opinionum se & statio-
res excruciat necauerunt, nunc non agimus
quamvis plures populus, & tyrannisci occide-
runt.

Roma diu
non vna
vrbis.

Post tumul-
tus vacui
domum re-
deunt ciues
infelices.

Roma ad-
huc cruda
seruitue
coniuratio-
nibus est a-
sperata ty-
rannis.

Inconstan-
tia princi-
piis omnes
miseros facit

§. 10. Obiectio septima. Rempublicam æque
nihil affligit, atque conuallis, quam legum, actione-
numque varietas, & inconstantia. Nam rectoris
auctoritatem omnino tollit; deinde omnes suarum
rerum facit incertos, ideoque principi infensos;
quemadmodum enim in solo, quod crebris terræ-
motibus quatitur, nemo prudens arcem exfructu, ita
a principe, qui in diuersa rapitur, quia sua beneficia
facile euerit, amicosque commutat, omnes alien-
natur atque recedunt, etiam qui beneficia accep-
erunt, timent enim ne quod potius projectit, quam
dedit mox mutata mente retrahat, daminusque ac
contumeliam insuper adiicit. In populo vero ma-
iore esse constantiam probare inititur Nicolaus
MachiaueLLus libr. 1. de Rep. comparat autem prin-
cipem solutum legibus cum populo, qui nullis vi-
tis legibus, & principe, qui ex legum præscripto
Rempublicam administrat, cum populo qui bonis
legibus vtritur, & vtrinque præfert populi admini-
strationem. Nam Romani quadringentos annos re-
gnum infensissime oderunt. Populus raro homines
manifesto improbos honore afficit. Populus lenius
seuit, facilius placatur. Causa vero cur populi inco-
stantia à scriptoribus traducatur, non est illa, quod
populus magis quam principes, peccet, sed quod
populi virtus exaggerare tutius est, quam principum.
Nullus enim singulatim hic carpitur.

Respondeo primo fateri MachiaueLLum se con-
tra omnes scriptores loqui, ac docere. Inconstan-
tem, variam, ac mirabilem esse populi multitudinem
cum Liuio multis in locis, tum ceteris scriptores re-
staurant omnes vno fere ore. Quod igitur omnes scri-
ptores, omnes rectores populorum restantur, nega-
re vnu MachiaueLLus non debuit. Multo minus
graui omnes accusatione percellere, quasi populi
delicta exaggerent, ad principum virtus conniveant.
Maligna est illa, & perficie falsa calumnia. Nam
qui in libero populo vixerunt, id restantur, quibus
Monarchiam laudare, populum vituperare pericu-
losum fuit. Plato, Populus ingratuus est, leviter alicuius rei
satur, mutabilis, crudelis, inuidus. Sed summi populi pa-
tronu, summis à populi acceptis beneficiis contra tuu
populū detonante audiamus Tulliu. In imperita mul-
titudine est varietas, & inconstantia, & crebra tanquam tem-
pestatum, sive sentiarum communatio. Pro domo sua, & Stultitia
pro Planc. Non coniuncti iudicat semper populus, sed mouetur populi tan-
plerunque gratia, cedit precipibus, facit eos, a quibus est maxime ta est, vt se
ambitus; denique si iudicat, non delictu aliquo, aut sapientia credat illis,
ducitur ad indicandum; sed impetu nonnunquam, & quadam non quibus
etiam temeritate. Non est consilium in vulgo, non ratio, non fidit, sed quod
discrimen, non diligentia: semperque sapientis ea que populus rogarunt.
secesserat, ferenda, non semper laudanda, duxerunt. Et pro
Murena. Nullum fterum, nullus Eupius, sive mortuus, tantus,
tam varius habet agitationes fluctuum, quantas persurbatio-
nes, & quantos eis habet ratio coniectorum. Dies intermis-
sus vnu, aut nos interposita, sepeturbat omnia, & totam op-
inonem parua nonnunquam communat auram amoris. Sepe
etiam sine villa aperte causa, sive aliud atque existimamus, vt
nonnunquam ita factum est, etiam populus admiretur, quasi
vero non ipse fecerit.

Hæc Cicero de populo gentium Domino, de po-
pulo qui oratores, & homines prudentissimos de
Republika concorrentes quotidie audiebat, atq; illis
auditis, quod fieri volebat, suprema potestate inbe-
ne ducitur, pronunciat: Quod ex veritate pauca, ex opinione multa sepe muta-
sunt. Pro Rosc. Amerino. Quod honestum putari id re senten-
tia debet. quod à multis laudatur. Cum igitur imperita sepe pec-
cet, cum opinione ducatur, cum audiat homines im-
prudentes, & leues, necesse est sepe murari, suisque
tribunis honori, & quaestuie esse.

At consilium populi Romani in affectores regni, atque
acerbum odium. Ita omnino, quia tyrannidem metue-
bant, id a deo libro de legibus Cicero testatus est; re-
gnaturus enim erat sanguine multo, qui Romæ do-
minatum occupas. Verum duo in Republica
Romana obseruant, quæ ciuitati tyrannorum odii
ingerebant. Primum exempla Sicularum, & mul-
tarum in Græcia vrbium, quæ barbara, atque immo-
ni tyrannide torquebantur, florebant tempore li-
bertatis Romanae Persarum res, in Sicilia Gelo, Dio-
nysii, in Græcia Periander, Thraſybulus, Alexander

Cur Roma-
ni regnum
oderint.

Phereus, Triginta Tyranni Athetis, & vix eo tempore sine effera crudelitate ciuitas vlla regnabatur; hinc tantum odium regum, & in populo bellicoso prompta manus, & suspectorum vix audit a causa, certe lite pendente, repräsentata supplicia. Subleni enim & iusto rege non admodum desideratur extrema libertas, sed quiete, & tutela rerum plerique contenti virunt, at cum sub iectu tyranni furentis impalescunt, qua occasio libertatis proxima aperitur, ea se, quamvis magno periculo, effundunt.

At populus etiam iurat, leuius sentit. Imo vero nulla belua est populo crudelior. Romanae plebi obiciunt legati patrum, eos crudelitatis odio in crudelitatem ruere, prius quam liberi sint, dominari in aduersarios velle. Si populi crudelitatem aduertere animus est, vide Lemnios, Hetruscos, Samios, Athenienses, Lemniorum crudelitas in proceribus abiit, ut quod immanissime factum est, Lemnia manu factum datur. Hetrisci viua corpora mortuis iungebant, non enim solus hoc Mezentii facinus fuit. Samii Athenienses frontibus noctuam, Athenienses Samiorum frontibus Sainam inculpebant, fædo exemplo inter cultissimos populos repensata crudelitate. De Romanis vis dicam? Crudeles fuere, & monstra quædam hominum primi imperatores, nullum excipio, nec Augustum, nec Titum: At illis tamen populos crudelior fuit, totos dies cruciatibus, & mortibus amphiteatri delectatus; deinde illa ipsa monstru nonne ex ciuibus erant? An optimates Romanimites? Fimbria, Sylla, Teleinus, Catilina, Pompeius, Pollio, Marius, quique fuere Marianorum, aut Syllanarum partium, id est omnes Romanii. Pauci reges procerum Romanorum crudelitatem æquarunt. Sed omnes hos populos Romanus superauit, horrendis in Nerone, Caligula, Galba, aliisq; principibus editis exemplis, in punienda crudelitate crudelissimi. Excessit medicina modum, perire nocentes, & innocentes. Est igitur & populus inconstans, & crudelis. Inconstans causa est, qui non iudicat, nec nisi leuibus mouetur, ideoque & in alteram partem mouetur, & quanquam fæpe etiam derident reges, maior est tamen ignorantia populi, cuius maxima pars priuatis rebus occupatur. In populi iudicio nemo suum proprium dedecus metuit, aut laude in sperat, si male cedant consula, alii ynlus quicque potius, quam sibi imputat. Cur enim fodi simos hominum tangat reipublica fama? At vbi princeps est, ille & veterat statuere, quod continuo fit mutandum, & subitas rerum conuersiones, leges figendi refigidique libidinem, necessario ut pectem Reipublicæ auersatur.

Populi ius Romanus crudelior rimperatoribus suis.

In populi iudicio quisque suis securus deterrima imputat ailiis.

C A P V T X X I I .

Opinio Machiauelli de Monarchia, & eius rationes refutantur.

Machiauel
lus sui iudi-
cii est, non
prudentis.

§. I. **H**ominis, qui proprii potius, quam prudentis iudicium est, opinionem delibrabit & expendam, ut cunctis pateat, cum non modo ratione vti infirma, sed contra historiam fidem etiam peccare, atque ex illis, qua penitus falsa sunt, conclusiones & consecutaria deducere, libro 2. cap. 2. de Repub. ita scribit. Difficilem arduamque de vicinis & aliis quibusdam populis victoriam populo Romano fecit amor conseruanda libertatis, qui tunc multis gentibus infidebat. Ea enim tanto studio defendere conabantur, ut non nisi singulari quadam virtute vinci & superari potuerint. Cuius rei argumentum habet tot periculorum exempla, que adire eius defendenda ac recuperanda causa voluerunt: tot tamque horrenda supplicia de his sumpta, qui illius amittende causam pre-

buiscent. Sed neque obscurum est ex lectione historiarum, quanti facienda sit libertas, & quantum & quam difficile sit populo iugum seruitur. Aetate nostra vniqa gens supere se videtur, in qua libera ciuitates sunt: olim per omnes mundi plagas extabant populi liberrimi. In Italia certe inter Alpes, que Galliam pud veteres.

Cupido lib-
ertatis a-
bant populi liberrimi. In Italia certe inter Alpes, que Galliam pud veteres. Cisalpinam à Tuscia diuidunt & extrema Itale oram, multi liberi populi habitabant, Tuscii, Romani, Samnites, & alii: nec mentio sit vlorum Regum, qui tunc imperarent in Italia, praeter Reges Romanorum & Porsennam. De cuius stirps excidios estis historia nihil memorie proderint; constat tamen Tuscia, cui Porsenna imperauerat, liberam fuisse eo tempore, quo Romanii aduersus Veios bellum suscepserunt, & libertate quidem tanta cum voluptate vnam; tantoque odio Monarchia appellationem habuisse, ut cum Veii defendendi sui causa Regem creassent, & auxilium à Tusciis contra Romanos petiissent, Tuscum diu liberata, tandem censuerint non ferendas ius esse suppetas, donec regem haberent: neque enim decere, ius auxilium ferre, qui patria vnius viri imperio subiecissent. Sed neq; sine causa in fidem populo omni libertatis amor. Toscari enim experientia, nullam ciuitatem suos ciues ditare, nisi tempore libertatis, neque etiam imperium comparare, aut publicas opes quoquaque modo augere. Admiratio summa dignum est. Athenienses Pisistrati tyrannide liberatos, centum annorum spatio, vires atque potentiam suam tantopere augere potuisse. Et longe magis stupendum adhuc, Romanorum Rempublicam, expulsi Regibus, ad tantum fastigium peruenire potuisse. Eueniunt autem hec omnia, quoniam non priuatorum opes, sed quæ publica communiaque sunt, Rempublicam augēt: neque habetur ratio boni publici, nisi in liberis ciuitatibus, in quibus id, quod ex equo prodebet potest omnibus, aut quamplurimis, semper decernitur, nec habetur ratio paucorum quorundam, quibus nocere forte potest id, quod vniuersis prodebet. Contra quam accidit in iis ciuitatibus, que principis alicuius imperio parent. Nam in iis plerumque fit, ut quod principi prodebet potest, vniuersis ciuibus noceat. Quo fit, ut si libera Respublica sub tyrannidem alicuius redigatur, inter leuissima deploramenta, inde sibi orta, hoc numerare queat, quod iam neque opibus, neque imperio amplius angri queat: sed de crescere etiam paulatim incipiat. Nam eti; concedamus Tyrannum hunc, sub cuius imperium redacta est, virum esse industrium & bellica virtute præstantem: tamen id, quod ille comparat, in suum priuatum commodum, non in vbi publicos conuerit: cumque neque ex subditis suis, quibus tyrannice imperat, deligere auctis excellentissimos quoque, ut eos præficiat rebus gerendis, metu nimis vindicta. Quod si quas præterea vrbes occupat, non certe huic tributarias faciet: cum tyranni scopus, non angere potentiam subditorum: sed subditam sibi conseruari, & vries, quibus aliquando iugum excutere queant, opprimere. Quod re multa præclare apud Xenophontem, in libro de tyrannide leguntur. Quo cum ita se habeant, nemini mirum videri debet, veterantio libertatis studio flagrare, & tyranorum nomen tanto in odio habuisse: ut cum nuncius olim ad exercitum peruenisset, de interficto Hieronymo Hieronimo Syracusani nepote, ac malites omnes fremerent aduersus conuratos: tamen cum paulo post nuntiaretur, proclamari libertatem publice Syracusis: deposita iracundia contra conuratos, de modo conseruanda libertatis deliberae coepserunt. Ob easdem causas ingentibus suppliciis persepe affecti sunt, qui amittenda libertatis autores esse voluerunt. Quorum exempla cum plurima extant, hoc loco vnum tantum, idque horrendum & memorabile adducam, quod in Corcyra accidit, tempore belli Peloponnesi. Nam cum tunc vniuersa Gracia in binas factiones diuisa esset, quarum una Atheniensum, altera Spartanorum amicitiam retinere conabatur: & in Corcyra optimates superiores facti, populo libertatem semel eripuerunt: factum est postea, ut populus Atheniensum auxilio adiutus denuo optimates deuicerit. Itaq; seruitutis iugo excusso, optimates omnes in magnum quendam carcerem incluserunt: ex eo deno deinde signatim educentes, tanguam illos in exilium mittere vellent, variis suppliciis afficiebant. Cuius rei tam certiores facti reliqui in carcere, decreuerunt, quoquaque modo se a tam fadis suppliciis defendere facti igitur impetu in eos,

Vrbes libe-
rae ditescunt

os, qui carceres ingrediebantur, illos repellebant. & aditu prohibebant. Sed ea recognita populus, concitato tumultu, tabulatum carceribus impositum aperuit, & ruina mutorum viueros simul suffocauit. Huiusmodi crudelitatis exempla, pro defensione libertatis tunc plura quoque alia euenerunt: maiori tamen cum imperio solent homines erectam libertatem vindicare: quam in eos, qui cam eripere voluerunt, ferri. Sed non immorito posit quisquam hoc loco admirari causam cur antiqui illi longe magis laborasse videantur, pro libertate publica, quam id etate nostra fieri videamus. Ego vero ob eandem causam id fieri puto, propter quam iidem illi fortiores virierant, quam nos: atque illam maiorem ex parte pendere ex ipsa educatione, & religionis illorum nostra & diversitate. Nam cum ex religione nostra veritate rerum intucamur: discimus ex illa statim honores & pompam huius mundi contemnere. Sed Ethnici hac omnia magni faciebant, & in iis summum bonum situm esse putabant: quapropter promptiores reserocioresque erant huiusmodi rerum defensores. Id ex multis eorum institutis apparuit: nam si vel eorum sacrificia cum nostris conserfas in illis magnificientiam quandam horrendam in nosfris delicatam quandam molliciem cernes. In illis, Pompei & magnificientie cedes multorum animalium adiungebantur, qui terribilis aspectus homines etiam ferocios reddebat, nostra his omnibus caret. Ethnicorum religio non reddebat homines beatos alias rebus quam gloria & laude virtutis, pro rebus feliciterque in bello aut pace gessis: ex nostra religionis institutione, beato respiciunt humiles, & qui rerum diuinorum contemplatione dediti sunt, quam qui res magnas gesserunt. Summum præterea bonum statuit in humilitate & contemptu rerum huius mundi. Ethnici omnia contrario modo se habere credebant: nam summum bonum existimabant in magnitudine animi possum esse, & corporis viribus ceteris, omnibus, que a fortissimi viris fieri solent. Hæc vita in institutione Christianorum orbe imbelli fecisse videtur ut sceleratis ac perfidis principibus certa præda esse soleat. Nam plerique mortalium spe vita beata cogitant potius de tolerandis iniuriis, quam de iusdem vindicandis: tanquam si portaret eolum sine armis ullis solo orio comparare: sed non caret errore ista Religionis nostra explicatio, & quillam ita sunt interpretati, abiecti homines fuere, quibus ictum potius quam virtus cordi fuit. Nihil enim religioni Christianæ aduersatur patria defensio, imperiis eius per legitimum modum auxilio: permittit omnibus patriam amare, in honore habere, & ad illius defensione se preparare. Sed inepta illa educationis ratio efficit, ut si per viuerossum orbem etate nostra percurras, nequitiam tot populos liberos, tot liberas Respub. ut olim erant, inuenies queas, nec homines libertatis amatores, atque eiusdem defensores. Equidem Romanorum imperii magnitudo non parum etiam ad id fecit, cum per viuerossum orbem liberas Respub. sub suum iugum subiecerit: sed neq; destructio imperio Romano, tamen potuere præstinam libertatem recuperare, nisi per pauca quedam. Quo tempore augebatur Romanum imperium, inueniebantur in omnibus regionibus multi liberi populi, multa liberae Respub. præclare instituta: & libertatis defensores acerrimi: nec proinde a populo Romano absq; singulare virtute vinci, ac superari potuerunt. Exemplum esse possunt vel soli Samnitæ: quos Luius testatur tam potentes pace ab bello fuisse, & tam acres libertatis defensores, ut quadragesita sex annos bellum cum Romanis gesserint, nec vincio minimo potuerint, ante tempora Consulatus Papirii Cursoris, qui Papirii primi filius fuit, quamvis infinitas strages perpessi fuisse. Quo magis miseratione dignum est: si quis ea regionem etate nostra propemodum desolatam videat, quæ olim a tot liberis hominibus incolebatur, tot liberis & præclare institutis ciuitatibus exornata erat. Quæ omnia diversitatis sua causam habent ex libertate & seruitute. Quocunq; enim ciuitates ac regiones libertate fruuntur, augentur opibus & imperio, & hominum multitudine. Quis enim non libenter proceret homines in iis locis, ubi matrimonia & opes liberae sunt, quam vbi metus est, ne si quid labore tuo ad educandos liberos comparaisti id tibi a tyrrano aliquo auferatur? ubi libertas est, non modo tibi polliceri potes liberos fore non seruos, quos proceras filios, sed siquidem virtuti operam dant, etiam ad Reipub. gubernationem adhibendos iri. Augentur opes hic, non ex agricultura modo, verum etiam ex omnibus aliis honestis artibus, quod omnes ita affecti simus, ut eo loco libenter acquiramus, quo speremus, reb. partis tuto frui posse: In huiusmodi locis omnes certatim, cum publicorum, tum priuatorum comodorum ratione habent, eaq; augere conantur. At vbi seruitur iugis oppressi sunt homines, contrario modo eueniunt omnia, idq; rato magis quanto durior seruitus fuerit. Durissima videtur seruitus earum ciuitatum atq; regionum, quæ imperio libere Reipub. parent. Primum enim duitissima esse solet, ut nulla spes consequenda libertatis proposita sit. Deinde solent libere Reipub. au-gendarum suarum virum gratia: subiectarum imperio suo ciuitatum potentiam imminuere, & succum omnem proponendum exugere, secus quam solent principes non omnino barbari quales sum etate nostra orientales omnis vita ciuilis corruptores. Ceteri humani artibus instituti, equiores esse solent, & subditos diligere consueverunt, permittuntq; non soli, ut consueatis artibus rem faciant: sed statuta antiqua & leges relinquit integras, ut si ob hanc seruitutem incrementum amplius acciperent, conseruare tamen possint res prius a se partas. Et hoc quidem loco de principatu loquor, qui ab extero homine occupatur: de tyranne quem patria ciuitis inuidit, supra locuti sumus. Quo omnia si diligenter contemplaris, bona mirum videri debet, Samnitæ eo tempore, quo libertate fruebantur, ad tantam potentiam peruenisse: amissa illa ad extremum fuisse redactos.

Supersticio
& cruenta
sacrificia
fortes red-
dere putat
Machia-
uellus.

Christianæ
institutione
facere im-
belles sent.
Machia-
uellus.

Qua de re Luius in bello Punico inquit, Samnitæ vniqa Romanorum legione apud Nolam, vñq; adeo oppressos fuisse, ut legatos ad Annibalem imperandi auxiliu causa mittere coacti fuerint: Legatos etiam de sua miseria apud Pennum conquestos, se esse illos, qui propriis viribus cum populo Romano centu annos gesserint bellum, & sepe binos exercitus consulares sustinuisse: nunc eo miseri redactos, ut vñq; a legionem sustinere nequeant.

§. 2. Pronunciata Machiauelli sunt. 1. Nostra etate vñq; a superflua gente, in qua liberæ ciuitates sunt, olim innumeros fuisse populos liberos. 2. Non aliæ Republicam suos diratae ciues aut imperiū acquirere nisi liberam. 3. In Monarchia fieri ordinarie & commode sit principibus, noceat ciuibus. 4. Cum aliqua libera Respub. verbe alias seruio premit, eam seruitutem esse & diuturnam, & durissimam. 5. Non habere rationem boni publici nisi in liberis ciuitatibus. 6. Christianam religionem efficere ne sunt homines libertatis amatores, ad hoc etiam imperium Romanum non parum contulisse.

§. 3. Hæc ex ratione atq; experientia sunt consideranda. Nam Romanum imperium obtinētibus negotiis ipse gentes fuisse liberas, nisi paucissimas. Si antiquiora tempora spectemus, docent nos lacræ literæ toto oriente fuisse reges, idque à tempore Abrahami, usque ad Romanum imperium. Italiæ habuisse liberos populos tempore regum, & consulum Romanorum fatis docet Romana bella, nec omnes tam liberi, sed multæ quoque verbes reges suos habebant. Gallia & Germania nisi cum spartim habitarent, regibus, & regulis gubernabantur, itemque Hispani, & præter Carthaginenses, Afri. Nunc verbes liberae sunt Venetæ, Genua, Rachusa, Heluetia, Hollandia, imo & Germania, Regnum Poloniae, quamvis regem habeat. Verum libertatis nomine abutuntur multi: cur enim libera sit Venetia, quia multa ciuium myriades à paucis nobilibus ira gubernantur, ut dicto audientes esse cogantur, nec tam vicissim ipsi imperent, non autem libera Vbiorum Colonia, quæ à suis ciuibus ita regitur, ut parēdi, & imperati vicissitudines habeat, moderata magistratum imperia, & ciuium in obtemperando a lacritatem, quamvis summum caput agnoscat imperatorem? Sed imperatorem qui secundum leges, & recepta iura controversias cognoscat, ac decidat. Hæc, si ratio examinabitur, plurimas in Europa liberrimas verbes reperiemus. Varia est enim libertas, & quæ maxima putatur, estq; in Democracya, plane

Cur libera
verbes dice-
scant.

Pronuncia-
ta Machia-
uellus.

Pleriq; po-
puli reges
habuerunt.

Libertas ve-
ra quaren-
da.

Varia libe-
ras.

est omnium deterrima. Hanc Romana plebs ad exitium sui libertatem extorlit. Primo quidem leges, deinde Tribunos, tandem communicationem magistrorum, & coniugiorum, donec iam omnia in eius essent potestate, ita Venetum populum liberum negaret populus Romanus. Ille enim contra Patres auxilium Tribunitium quæsuit, tenuitque, Venetus populus manet in potestate nobilium.

Sub regibus eriam optenta sunt vrbes:

§. 4. Secundo ait: Nullam rem publicam ditare ciues, nisi quilibet sit. Si de libera Republica loquitur, quia libera Romana fuit, vel Atheniensis, ubi summa fuit potestas penes populum, iam nulla igitur Res publica libera est, nulla populum suum ditat, omnes enim a principibus vel optimatibus, nisi Helvetios excipere lubeat, gubernantur; at vero multæ sunt, & nobiles aeo nostro ciuitates, atque olim fuit, quas ad magnas opes euasisse sub regi imperio videmus. Intere insignes Europæ ciuitates sub Imperatore, Francia, Hispania, Polonia, Britanica regibus, & ostende mihi olim in Graecia pari cultu, pari felicitate, oibutq; liberas ciuitates. In Italia in Samnio, in Campania, in Latio erant liberi populi, at certe ciuitates exiguae, rusticae, pauperes, & ut vere dicam barbaræ potius, quam libera. Florus Romanae historie compendiator suos quirites rusticam vitam egisse; rusticæ spolia, pecora Volsorum, greges Ægnorum duxisse, donec Asiam ingredi opes, luxuriamq; domum aduexerint. In Asia vero quæ & quales vrbes, a regibus conditæ, munitæ, ornatae, opibus supra modum onusæ fuit: Babylô, Nîne, Ecbatana, Persepolis, Sidon, Ierusalem, Damacus, Tyrus, Memphis, Sardes, Diuitias Tyri nobis in vrbis felicis exemplum describit Spiritus S. apud Ezechielem. At in Italia Roma tum maxima, deinde Capua. Nam cù de Tarento & Pirro triumphatum est, prima diuinarum experimenta ceperunt, Ante hūc diem (inquit Florus l. 1. c. 28.) nihil, nisi pecora Volsorum, greges Sabinorum, carpentia Gallorum, fratia Samnitum arma, vidisset: tum si captiui apud cœsares, Molosi, Thebæ, Macedones, Bructius, Apulus, atq; Lucanus, si Pompas, aurum, purpura, signa, tabule, Tarrentiæ, delicia. Sed nihil libentius Populus Romanus aspergit, quam illas, quas timuerat, cum turribus suis bellus: quæ non sine sensu captiuitatu, summissis cervicibus, victores equos sequentur. Ignarus fuisse diuinitati Asiaticarū docet nos ipse Romanus consul, cum de vetustis Romanis loquitur. Romanus solū vrbes, in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuā statuerunt posse imperii grauitatē ac nomen sustinere. Falsum igitur est, q; tertio loco Machiavellus referit: In Monarchia omnia ad principiū virtutatem referri, nam legimus principes populi cōmodum salutemq; spectat, atq; hoc fine a Tyranno distinguitur. Quanquam & populos opulentos habere, principis est virtus, dignitasque. Itaq; & Roma ciuitas sub regibus crevit, itemq; ceteræ Italicae vrbes, Corinthiorum res sub ciuiti, & humana tyrannorum administratione creverunt. Qui igitur principes in suam duntaxat virtutem intentos esse criminatur, omnes uno calculo tyrannidis damnat, nisi extraordinarie clementes sint, & liberales.

Regibus est cura publici commodi.

§. 5. Cōfectorium itaq; est, & illud esse falsum, q; ait, In solis liberis ciuitatibus publici cōmodi rationem haberi. Itane vero? An qui populos defendunt, sanguinem non cupiditate imperii, sed ad patriæ defensionem profuderunt, tot vrbium, tēplorum, academiae, fundatores, nihil pro publico bono egerunt? Cerdones scilicet, & alipæ du annuo imperio extolluntur publici boni rationem habent, reges & principes suis tantum rebus student. Cōtra itaq; statuendū est, in regimine optimatum & populi, quemq; proprii magis cōmodi, q; publici studio sum esse. Optimates enim maiestatem imperii cōmodumq; in iuste conantur, adeoq; ut Romæ duas esse ciuitates to-

ties inuidiose & vere Tribuni clamitent. Plebs sua cōmoda, leges agrarias, nouas tabulas, conciones spe-ctabat, panem & Circenses, donatiua candidatorum petebat, nulla mētio publici cōmodi, nisi vbi magni tido periculi ē priuata, damnæ minabatur. Exprobrat hoc sui ciuibus animose T. Quintius capitolinus. At enim communis res per hæc loco est peior: ager vritur, vrbs obsidetur, belli gloria penes hostes est. Quid tandem priuata res vestre, quo in statu sunt? Iam vnicuiq; ex agris sua damnæ nuntiabantur. Quid est tandem domi, unde ea expletas? Tribuni vobis amissa reddent, ac restituunt? Vocis, verborumq; quantum voletis, ingerent, & criminum in principes, & legum aliarum, super alias, & concionū, sed ex illis concionibus nunquam nostrum quisquam res fortunatā, domum auctior redit. Ecquis reulit aliiquid ad coningē, & liberos præter odia, offensiones, similitates publicas, priuatasque, à quibus semper non vestra virtute, innocentia, sed auxilio alieno ruti fuit. At Hercules cum stipendia nobis consulibus, non Tribunis ducibus, & in castis nō in foro faciebatis in acie vestrum clamorem hostes, non in concione patres Romani horabant.

§. 6. Deniq; religionem Christianā fatemur efficiere vt min' fint hōines libertatis amatores, idq; nō modo, quia res fluxas, & caducas suo precio cōstatim, ē seruitute n. & erga stolū in libertatem filiorū Dei te asserendos aliquando diuinis oraculis edocū ioperat. Credunt & sequuntur Apoſtolū monitum. *Vnū quisq; in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat; seruus vocatus est non sit tibi cura, sed si potes fieri liber, magis vtere. Qui n. in Donino vocatus est seruus, libertus est Dominū similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Precio empti ejus, nolite fieri serui hominum.* 1. Cor. 7. 21. Sed minus horrent principū imperia, imo iis se libetē cōmittunt, quia & illi norunt, seruos se esse Christi, moderateq; & clementer tractant conseruos suos, memores in conspectu cōmuni Domini se esse confitentes. Vbi in Christianos principes veterum nota, & vilitata securities, ac rapina inueniuntur? Nostrā vero religione molles facere, nō fortes calumniam esse ostendā, cum de fortitudine tractabo. Nunc impiam Pseudopoliticam Tertullianæ o testimoni, & ratione refutabo. Si in Christianis tam mortem ac tormenta contineunt, q; fortes essent in prælio, quibus honestæ mortis est tanta cupidio? Töttingenaria carnificum ferunt, cū vno se verbo eximere vexationibus valeat, si dicant: Christianus non fortes, quia sum. Certe si velim Christianus sum, tunc ergo me damnabis, voluntate si damnari velim, quum vero quod in me potes, nisi velim non patiuntur.

Vera causa cur reges nō horant Christiani.

Proinde & vulgus vane de nostra vexatione gaudet, prouide & nostrum est gaudium, quod sibi vendicat, qui malum nō damnari quād à Deo excidere. Contra illi qui nos oderunt, dolere, non gaudere debet, ant, conseruus nobis quod elegimus.

Certe qui mori paratus est, qui tormenta videt, non est ille bellō inidoneus. Et in Apologetico ca. 5. Ergo, inquit, cur querimini quod vos insequamur, si pati vultis, si diligere debetis per quos patiūm quod vultis? plane volumus patiūm eo more quo & bellum miles: Nemo qui pellens patitur, cum & trepidare & periclitari si neceſſe, tamē & prediator omnibus viribus, & vincere in prælio gaudet. Quia de prælio querebatur, quia & gloria consequitur & predā. Prælūm est nobis quod provocamur ad tribulatia, ut illic sub discrimine capitis pro veritate certemus. Victoria est autē pro quo certaueris obtinere. Ea victoria habet & gloria placēdē Deo, & predā viuendi in eternum. Sed obducimur certe cū obtinimus ergo viçimus, cum occidimur: deniq; exaudimus, cum obducimur. Licet nunc Sarmenticos & Semaxios appelleatis, quia ad stipitem dimidiū axis retinchi Sarmentorū ambitu extinximur. Hic est habitus viçorie noſtre, hec palma vñſtis, tali curra triūphamus, merito itaq; viçis non placemus, propterea n. desperati & perditæ existimamur. Sed hec desperatio & perditæ penes vos in causa glorie & fame, vexillum virtutis exrollat. Mutius dextram tuam libens in ari reliqui. O sublimitas

Olim populi Italiæ barbari.

Tres summae vrbes in dicio Romanorum.

Optimates Romæ suorum commodorum studiosi.

mitas animi! Empedocles totū sese Carthagenis Ethneis incendis donavit, & vigor mentalis. Aliqua Carthaginis conditrix rogo se secundum matrimonium dedit, & praevium casuatis! Regulus, ne vnuis pro multis hostibus vueret, toto corpore crucis patitur, & virum fortem, & in capititate vi dorem! Anaxarchus quem in exitium Priſſa, & pilo cotunderetur, Tunde, tunde, diebat, Anaxarchi follem! Anaxarchum enim nō tūdīs, & philoſophi magnanimitatem, quātali de suo exitu etiam iocabatur! Omitto eos qui cum gladio proprio alioque genere mortis mitiore de lande pepergant. Ecce enim & tormentorū certamina coronantur à zobi. Attica meretrix carnifice iam fatigato, postremo lingua suā comeſtam in faciem tyrranni expuit, & expueret & vocem, ne conuictos confiteri posset, si etiam vīta volū iſſet. Zeno Etates consultus a Dionysio, quidnā Philoſophia prefaret, quām respondiſſet, cōtempnum mortis: impensis flagellis tyrranni obiectus sententiam suā ad mortē vīg. signabat. Certe Laconum flagela sub oculis etiam hortūtū propinquorum acerbula tanum honorem tolerantia domini conferunt, quantum sanguinis fuderint. O gloriam licet, quia humanam, cui nec preſumptio perdita, nec persuasio desperata reputatur, in contemptu mortis, & atrocitatis omnimode, cui tātū pro patria, pro imperio, pro amicitia pati permissum est, quantum pro Deo non licet, & tamen illis omnibus & statuſ defundit, & imagines inscribitis, titulos incidentis in aeternitatem, quantum de monumentis potestis. scilicet prefatis & iſpī quodammodo mortuus resurrectionem hanc, qui veram à Deo ſperat, ſi pro Deo patitur, in ſanu est?

Non igitur cauſa cur reges ſuos aēnt Christiani, eſt molliſtis, fed Dei ordinatio, imperantis moderationis, parentium virtus. Neq; n. Romani reges ſuos, niſi ob virtutē repudiarunt. Tefis ipſe Florus l.1.c.8. Postremo ſuperbi illius importuna dominatio, non nihil, imo vel plurimum profuit. Sic enim effectum est, ut agitatus inuiriū populus, cupiditate libertatis incenderetur. Sapientissime itaq; Tertullianus fortes eſt Christianos, & ferre imperia, qui martyria ferre poſſent. Ego paulo aliter concludā. Si Christiana religione facti ſunt, tot Mūtii, tot Anaxarchi, tot Zenones, tot Lacones, & omnes in meliore cauſa, non eneāt hominum robur religio Christiana, fed confirmat. Vērum de his ſuo loco. Nunc contra Pseudopoliticū hoc moneo, me cum iuſtū iuſti principis imperiū laudo, non agere contra libertatem. Inestimabile bonū eſt, fieri ſuum:

Libertas res preciosa. Eſt aut̄, ut ait Arist. i. Met. c.2. liberū cauſa, non alterius. Grauiflā nam omnes iācturam libertatis arbitrantur, & cum plauſu cecinit Poeta, ἡ θνήσκει Ζάλος ἐλευθερίας. Non emoritur libertatis amor. Recete & Strabo. Ἐλευθερία μόνη iſtę, πονεῖ τοῦ μητρούντος ἡ ἀρετή. Tαῦτα ἐν Διολιφέ τοῖς ερχόντας εἰς ἀρχόντες εἰδεῖ. Solalibertas bona poſſidentibus propria eſſe facit, que vero ſeruitur ſunt, imperium, non parentum ſunt. Sed iam oſtendit parere iuſto, & cōdūnd leges imperio non eſt ſeruiture, ſed tutiſſimam libertatem. Quod ſi à iuſtitia recedat princeps, & leges rumpat avaritia, ira, libidine, non tamen vnius tyranis grauior erit, quam multorum dominorum ſæuities, ac contumelias.

C A P V T X X I V.

Magistratum patriæ obligatum eſſe.

§.1. P Roponi ſolet hēc de principe queſtio, ſed quia non principem duntaxat, ſed ſenātū etiam populumq; informandum fuſcepi, de omnibus generatim diſputādum mihi fuit. Sic autem accepta queſtio bipartita eſt. Quæritur enim: An magistratus ſummus plus poſſit, quam vniuersa Republica? Deinde in quib; reipublice ſit obligat⁹ magistratus?

Media tutus ſimis ibis.

Prima queſtio diſſicilis eſt, & forte periculosa: ſi enim magistratum plus poſſe dixeris, forte tyranidem accendes, ſi Reipublica ſupremam poſteſtatem tribueris, reges in ordinem redigere videberis. Inue-

nienda eſt igitur ratio, qua & magistrati, qui ut caput, ita pars eſt Reipublica, ſua auſtoritas afferatur, & Reipublicae ius ſuum conſeruerur.

§. 2. Primum igitur repondeo. Omnem rem publicam quā ſibi magistratus praeficit, ſeu regem eliat, ut olim Romani, & nunc Germani, Poloni, ſeu optimatum curiam, & conſilium publicum, ut fecerunt ex aetatis regibus Romani. Siue ex viuentero populo reſtores deſignent ut etiam Romæ factum legimus, communicatis plebi patricis magistratibus, nunc Helvetii, & fæderata Belgii prouincia in more habent. Hanc, inquam, Rem publicam qualem cuncte magistratum eligat. Eum certarum legum praefcripto aſtrigere oportere, & nonnullarum rerum poſteſtare priuare, eamque ſibi reſeruare, alioqui dominatum pene despoticum ſibi inducet, ut nunc in Moscouia, Turciaque factum videmus; ea reipublice formant, ut pernicacioſam iam ſupra reſicimus. Deinde huiuscemodi imperiis nulla prouincia nunc in Europa conſiliatur, neque eam Christiani principes, aut magistratus videntur affectare. Sitamen talis ſit tliqua reſpublika, vt nunc eſt Turcarū, dubium non eſt, quin penes vnum ſit ſumma poſteſtas, neque aliorum quikquam, neque vniuerſi ſeſe opponeare iure poſſunt: Non magis, quam ſerui Dominis obſtſere. Verum illa Reſpublika eſt Ergastulariorum, non ciuium.

§. 3. Secundo ita statuo: In reſpublika legibus conſtituta, ius ſumnum eſt penes magistratum, cum quia omnibus priuatis eminet, tum quia quibusdam in rebus plus poſteſt, quam tota reſpublika. Ideo rete ſimpliciter eius poſteſtas eſt maxima; neque ex eo timenda eſt tyrranis: nam ſumma poſteſtas eſt poſteſt, etiā non omnia poſſit. Sed ea ſumma dicitur, qua ſecundum leges non eſt par, aut maior. Regem itaq; maiorem vniuerſa multitudine appello. Nam nulla reſpublika regem ſuam throno deicere poſteſt, & quamvis liberrimis suffragiis eum deſignarent, non tamen, cum ſuam in eum poſteſtare, tranſtulerunt, pro arbitrio reuocare poſſunt. Deinde iuriis regiū vnum, functionesque legitimas, ne tota quidem reſpublika impediſt, aut remorari valet, neque enim imaginari, aut pīctum regem inſtituit, ſed gladium illi, & vnum gladii conſeſſit. Tertio, Non poſteſt magistratum ſuum cogere Reſpublika, ut etiam in parte iuri ſuo cedat, ſed integrum illi, nec vi, nec fraude imminutum conſeruare tenetur. Deniq; in administratione iuſtitie, deſenſione innoſetum, condonatione delictorum, etiamſi principes, conſilium, populusque a rege deſentiat, eum tamen ſequi, adiuuare, & adefe cogit. Neque enim principem tota reliqua cogere poſteſtas reſpublika, ut noxiū dimittat, in ſonſis cauſam deſerat, reum, cui alioqui indulgere poſſet, ſecundum leges puniat. Egregio & ad imperii firmitatem conſpicuo exemplo rem deſmonſtrare animus eſt. Camillus Consul bello Samnitico dicitore dixit L. Papyrium Curorem, ille magistrum equitum dixit Fabium Maximum, profeſtusque Romam ad repetenda auſpicio, mandauit ne ſe abſente fabius pugnaret, at ille naclus occaſionem ſe bene gerendā, cum hoſte conſiglit, & inſignem victoriā reportat, recenti militum gaudio ac gratulatione venit dicitor, Magistro equitum neccem intentat, ſpoliarium eum, virgas, ac ſecures expediri imperat, ſed militum fidem implorantem Triarii recipere, ac texere, proque magistro equitum nunc etiam vi cōtore, exercitus orabat. Sed ſeuerum, & nimis imperiosum dicitorem non mouerunt, altero die ad eſſe iuſſus, cum intellexiſſet infeſtiorem ſe iudicem eſſe habiturum, Romam profugit, priuores patrum appellat, & interceſſione ſenatus & ſæuitia dicitoris immunem ſe ſperabat, perſtat ta-

Electū ma-
gistratum
leges vinci-
ant, ſi que
aliquid,
quod eī non
līceat.

Magistra-
tus eſt ſum-
ma poſteſtas.

Rex qua re
maior ſit
tota reſpu-
blika.

Dictator
plus poſtu-
te quam tota
reſpub.

men in sententia Papyrius, donec tandem Fabii patet ad populum provocat: sic autem apud Litium perorat: *Quandoquidem apud te nec autoritas senatus, nec etas mea, qui orbitem paras, nec virtus nobilitas que magistri equitum à te ipso nominati valet, nec preces, qua sae bohem mitigare, qua Deorum iras placant: Tribunos plebis appello & prouoco ad populum, eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus iudicium, iudicem ferō: qui certe vius plusquam dictatura tua potest, polletque. Vide zo, cœfus ne prouocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cœst. Quid vero Papyrius post Fabii inuidiofusimam orationē? Adhuc in incepto perseuerat, & magistrū equitum ad pœnam depositi. Quid hic senatus Romanus, popūl⁹ Romanus, & ipsi Tribuni plebis? Populus orare coepit, Tribuni plebis item, ut vena adolescentia Fabii donaretur, ut pœna magistri equitum sibi remitteretur, Pater Fabii in genua prouolutus pro filio depeccabat. Tum vero Papyrius damnatum populo, & Tribunitia potestati se donare est profellus. Verba eius sunt: *Bene habet, Quirites: vicit disciplina militaris: vicit imperii maiestas: qua in discrimine fuerunt, an villa post hunc diem essent. Noxa non excimuntur. Q. Fabius qui contra edictum imperatoris pugnauit, sed noxa damnatus, donatur populo Romano, donatur tribunis potestati, precantium, non iustum auxilium ferenti. Vnde Q. Fabi, felicior hoc consensi cuitatis ad tuncundum te, quam qua paulo ante exultabas victoria. Quid si facinus ausus, causis tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisse, quo fuit L. Papyrius, veniam dedisset. Mecum ut voles, reuenteris in gratiam populo Romano, cui vitam debes, nihil minus præstiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia pos sis.**

Imprudens
Papyrii, sed
felix auda-
cia.

Princeps in
administra-
tione iusti-
cia populo
non pender.

Germani
sumnum
iuris arbi-
trium Ce-
sar relin-
quunt.

Ius recti-
gallum con-
stringendū.

ctione, quæ cum singulos attingat, & quum est, cot-
sentiente republica potius à volentibus darinon, ab
inuiris, cum execrationibus, dirisque in principem,
& pauperū gemitu, extorqueri. Merito igitur in hac
causa frenū ponitur principali licentia, & ministri-
rum auiditati, qui dum siccō principis atque æario
patrocinari siccō profitentur, sua compendia non in-
usitatis artibus querunt. Multos patronos habet fi-
scus, & multis ipse patrocinatur.

§. 5. Deinde legum condendarum, antiquanda-
rumque auctoritatem penes Rempublicam, non v-
num magistratum, sive principatus ille sit, sive sena-
tus optimatum, oportere esse, maxime legibus bonę
ciuitatis est consentaneum. Qua de re, cum acturus
sim libro de legibus, hic causas adferre supercedeo.

Legum po-
testas sit pe-
nes totam
Rempub.

§. 6. Tertio, Nec in potestate principis vius sit
successorem deligere, quod quidem in omnibus
prouinciis vbi elecione, & suffragis principatus
conferunt seruarii puto; vbi vero ex hereditate suc-
ceditur, id legum norma, ac consuetudine, non princi-
pis arbitrio faciendum est, & si de hereditibus con-
trouleria oriatur, hanc vniuersa Respublica dirimet.
Plus enim posse debet, quam dubius haeres, est enim
res omnium grauissima. Cur vero vbi elecione
princeps constituitur, nolim principis quamvis moder-
atari, & prudentis valere iudicium, causa est: Quia
per simulationem, & fraudem se pessimus quique
insinuabit, æmulos, aut in quibus pœm regni esse lu-
spicabit, insidiis, calumniis, ferro submouebit: De
haeres dubitabat Augustus, & quem insinuaretis
rerū Dominus futurus erat. Quas clades, quas Tra-
gedias dedit illa potestas? Germanicus, cuiusq; stirps
per mulieres artes è medio tollitur, & tandem suc-
cessor ab exilio eligitur, qui regnaturus erat sanguine
multo, ipse Augustus dolere se dicebat vicem
populi Romani, qui sub tam lentis maxillis futurus
est. Fecit tamen Imperatorem Tiberium, seu ne-
cessitate, velut impar illius potentiae, seu voluntate,
quo successoris immanitare commendatior, ac deside-
rabilior ipse redderetur. Nec melior Tiberii cōditio,
quæ occidit vario euētu melioribus Caligula exceptit.

Augusti in
successore
deligendo
peccatum.

§. 7. Quarto de pace & bello etiam ius Recipibili-
ca potius, q; principis esse mallem, quamvis video id
regibus ut plurimum iuris esse, ut bellorum, pacisq;
arbitri sint. Ratio est, quia tardius sic bella inchoa-
buntur citius finiuntur. Princeps saepe laudis audi,
vindictę ptinaces, leues ob causas ad arma p̄filiunt,
incitant eos Tribuni nobiles, p̄ponunt exēpla Ale-
xandrorum, Scipionum, Cæsarum, & quasi ignauos
increpat, qui domi desideant, nihil gerant. Magno
ferocium hominum errore, quasi vero non omnium
maximum opus sit, tot hominum millia, tot impro-
borum centurias in pace continere, atque ut sine a-
liorum iniuria iuvant, auctoritate, & metu cogere.
Belluarum illa laus est, eam fortissimam esse, quæ
pluribus cædibus oblitia sit; princeps hominibus fer-
uandis eligitur, alioqui quieto principe famosus la-
tro glorioſior dicetur. Cum vero plurimi optimi, di-
fissimique subditorum pacem optent, poscantque,
eorumque interficit quam maxime, vitam fortunataq;
non cōmitti in certa bellorum alea, æquitas postu-
lat, ut eorum certa consensu exquiratur, idq; prin-
cipi in primis conductus. Nam eos fidos adiutores ex-
perietur, qui iam ante bellum decreuerūt. Cum ve-
ro tempore belli maxime principum fama proscindatur,
ne ced vñquam aliter fieri possit, nā ab hostibus,
& ab amico milite quæ dāna accipiunt, omnia prin-
cipi imputant; studiose curandum est, ut omni iudi-
cio bellum, sumptusque in bellum decernatur, quo
quidem factō non omnes quidem obrectationes,
& calumnias princeps effugiet, cōsequetur tamē ne
oēs habeat aduersarios, sed quosdam approbatores.

Expedit non
solum prin-
cipem esse
arbitrum
belli.

§. 8. Quinto,

*Es alienū
suo arbitrio
ne contra-
bat prin-
cipes.*

*Non nimis
accidenda
principum
potestas.*

*Amor pa-
tria, & sin-
gulorum
principi co-
mendatur.*

*Patriam ma-
gistratus
multi pre-
stat, cum
illis fidit.*

*Sumptus in
principem
facti Labo-
rem requi-
runt.*

§. 8. Quinto, Valde probō, quod in multis Germania prouinciis præsertim Ecclesiasticis statutum est, ne *æs alienum* contrahere liceat principiis, aut iuitis subditis. Nam hoc modo pars regni alienis oppignoratur, vires dissipantur, & alio nomine noui tributi necessitas imponitur, dum aut fors, aut fœnus dissoluendum est. Imo tolerabilius iudico leni aliquo tributo principis necessitatibus succurrere, quam sceneratoribus obnoxiam reddere patriam, & principis maiestatem ludibrio exponere. Hæc præcipua sunt, qua prudenter Reipublica quasi peculia quædam reseruantur. Sunfalia peculia multis regnis; Licere principum conuentus in iuſu regis congregare, Tribunal à rege liberum statuere. Nullum esse ius regis in puniendis principiis, aut nobilium delictis, appellationem à rege ad minores magistratus dari. De his suo loco agam, nunc tantum hoc doceo. Omnia vtile esse principiū potestatem ita legibus septam esse, ne exorbitare, & in tyrannidem facile migrare possit, ita liberam ut coercendis malis, tuendis bonis sufficiat, hostibus sit terror. Multæ enim prouinciæ dum principiū auctoritatem nimis acciderunt, eversæ sunt; improbi enim homines precaria, & quasi serua potestatis contemptores, fursum deorum omnia miscent.

§. 9. Altera magistratus obligatio in officio ipsius præstante cernitur. Præclare Cicero, & vñ puto, ex animo dixit; *Duo se optare, primum ut moriens populum Romanum liberum relinquat, alterum, ut quo quis in patriam effet animo, ea quoque fortuna vteretur.* Neutrū ille consécutus est, nam captiuam patriam moriturus vicit, & eius defensores amorem patriæ morte, exiliisque huerunt; qualem tamen principem esse, qualem ciuem vellat, nobis ostendit; nempe amantissimum patriæ, torius inquam, & singulorum in patria ordinum, singularum partium, oppidorum, vicorum, hominum. Si enim tantus est amor patriæ etiam in priuatis, ut omnes omnium caritates patria vna complexa sit, vtridem Cicero. I. de off. Si ad cius amorem ostendendum fingunt Vlysses furentissimum virū patriam immortalitati prætulisse.

ἴμενον τὸν κατόντων Σποράσκοντα νόνον
νῦν γάινος

Cupientem videre fumum de patris focis ascendenter.

Si natura nihil est coniunctius patria, οὐδὲν γέτεν οἰκεῖτερον πατεῖσθαι. Si pro patria nemo bonus mori dubitat, si ei profutur sit. Si pro ea mori, & nostra omnia ponere, & quasi consecrare debemus, quanto amore, studio, erga eam affici debet magistratus, princeps, rex, qui non modo patriam amare, cui gratias omnia præstare debet, sed eam patriam à qua habent tot pignora mutuæ caritatis, à qua ad honores, opes, gloriam eueantur sunt?

Singularissima enim est, & grauissima principiū obligatio. Nam principio eorum caritati, fidei, diligentie, iustitiae se patria commisit: nemo adeo barbarus est, qui eum non amet, cuius in se tantum amoris, & tam præclarum iudicium expertus est. Deinde magnificentissime ac sumptuolissime principem alit patria, inter tot millia pauperum, inter tot myriadas duro labore vitam tolerantium, principi non ad necessitatem duntaxat, sed ostentationem, magnificentiam, recreationem abundantissime omnia suppeditantur. De industria negotiorum, de vigiliis artificum, de sudore rusticorum, de arumnis metallicorum aliquid deciditur, quod in delicias dignitatemque absumat princeps. Non est autem, nec esse debet patriæ is sensus, aut voluntas, ut has opes in unum conferat, aut paucos, ut de labore omnium luxurientur magnates, sed ut caritate, prudenter, labore, etiam periculis, & morte vniuersos

& singulos tuos, indemnesque præstent. Miliū si munia castrenſia obire nolit, si in acie stare formidet, stipendium Imperator subtrahet; at princeps si religione, & conscientia ducitur facile intelligit, tanto honore, tantis opibus se fultum, ut pro sit patriæ, regium comitatum, purpuram, coronam, honores delatos, splendorem aulae, epularum exquisitissimam delicias, thesauros, obsequia popolorum laboris esse stipendium, auctoramentum vigiliarum, maximarum curarum delinimentum, incitamentum ut patriæ bona augeat, eius mala in se transferat, grauissimum flagitium existimet in ea curanda negligientiam. Optime Aristoteles l. 5. polit. c. 9. Tria autem debent habere ī, qui magistratus torius ciuitatis amplissimos, & penes quos ī summa repub. potestas, gesturi sunt: principum in repub. statum benevolentiam: deinde eius magistratus, quem gerunt, munerum obsequiorum facultatem maximam, tertio loco virtutem & iustitiam in unaq; ag, repub. administrandæ formam, pro cuiusq; repub. administranda formam.

§. 10. De officio quidem magistratum agam singulari libro, Nunc hoc moneo: Summam in principiū requiri in omni genere rerum curam, industriam diligentiam. Arbitror autem multos principes aliqui inculpatos, & iustos apud regem regum, & dominum dominantium securissima quæstione examinandos, tristissima sententia damnandos, quod in officio suo ea qua oportebat diligentia verlati non sint; tempus feris negotiis, & saluti publica debitu[m] ludicris dedicant. Si enim aduocati negligentia, causa cliens cecidit, si vinitioris fecordia aucti minus intercidit, si militis somnolentia oppidum in periculum deductum est, venia negatur in minore delicto; quid si principis incuria tota res publica detrimentum partatur, quis ignoscet? Assecurare facilius est labores, & miserias principiis, quam expondere, si muneris sui magnitudinem, errorumque discrimina ipse intelligat, Aerumnosum est, & cararum innumerabilium est, sieri principem, nam cum ad singula singulatim hærent, vniuersa cararum molas principi incumbit. Mores ponderosæ principi etiam gentili, moletior Christiano, qui officii sedulitatem, integritatemque Deo approbaro se debere credit. Hoc tanto rerum pondere, pressos, necesse est, aut lassari, viribusque pene deficere, aut obstupuisse, ut oneris grauitatem non sentiant. Laudatus historicis, sed impius, & Christianæ pietatis immanis persecutor fuit Septimius Seuerus, ex milite gregario, per omnes honorum, & laborum gradus ad Augustum fastigium elatus, is moriens, cum vita acta omnia telegret; *Omnia, inquit, sibi, & nihil expedit.* Omnia principum eam vocem esse non dubito. Procedat in medium mihi annosus princeps, qui iam in hæredem scripta transcripti. Dicatque, quomodo à suis offensis, & contemptus fuerit, quas ministrorum noxias dissimulare coactus sit, quot infideli inimicorum, quot calumniis maleuolorum appetitus sit. Quoties in fraudem inductus sit, quam importune vexatus, nullus dubito si totum vite cursum sine furo re censem, forte ut ipse admiretur, tanta se perferre potuisse. Quod si etiam princeps sit, cui pietas cordi, qui iustitiam amuletur, rem publicam diligat, de omnibus rationem Deo reddendam sciat, quo horro se se examinabit? An omnia quæ Deo, quæ pauperibus, quæ diuiris præstanta fuerunt, prompte, diligenter, mature, sine damno, sine precio, exhibuerit? Regnum, sceptra, maiestas Dei beneficia sunt, quæ quanto maiora sunt, tanto grauiora peccantibus iudicia constituta sunt. Quo enim est indulgentior liberalitas, eo inexcusabilior est largitatis abusus. Dona augentur, & cœfunt donorum rationes. Quantum maiestatis accedit, tantum seruitutis, & periculosisseruitutis exigitur.

*Officiaria ma-
gistratus.*

*Grauissima cul-
pa principiū negli-
gentia.*

*Aerumnosum
res principiū
patius.*

Claudam hanc partem sententia D. Augustini. *In hoc servient reges Deo, si in regno suo bona iubent, mala prohibeant, non solum, que pertinent ad societatem humanam, sed que ad religionem diuinam.*

CAPUT XXV.

Præstat principem esse hæreditarium, quam eligi.

Varietas
sententiarum
& regnatum.

§. 1. DIFFICILE non altercationes modo disputantium, sed imperiorum etiam maximorum iudicia, ac vñus quæstionem faciunt. Germani qui Augustum imperium obtinunt, Poloni, aliquæ reges eligunt; Hispani, Franci, Angli, ac plebriæ alii hæreditarios habent dominos. Quorum igitur instituta, legesque probandæ sunt: an me decet de antiquis regnorum paciis, ac consuetudinibus iudicare? Decet vero, si reipublicæ consilium dare est propositum, nec ægæ ferent hæredes regnum me præferre electos, quia amici sunt electorum, nec electi irascentur laudanti hæreditaria regna, cum & illi multa hæreditaria possideant. Si enim vel Imperator, vel Electores Imperatorum malunt omnia liberis suffragiis constitui, ipsi de suis hæreditatibus ditionibulque cedant, atque electionis arbitrio committant. Meam itaque sententiam per spiculæ breuiterq; paucis propositionibus explicabo.

Politia elec-
tione con-
siruit ma-
gistratum.

§. 2. Propositio 1. Politia seu populare regimen necessario electionem desiderat, cum enim omnibus ciuibus ad honores aditus patere debeat, & pauci possint esse qui imperent, electione faciendum est discrimen.

§. 3. Propositio 2. In Aristocracia etiam electio necessaria est; sunt enim plures optimates, quam esse possint in magistratu; si autem nascendi iure nonnulli dignitates obtinerent, ceteri excluderentur, & res publica desineret in dominatu paucorum.

§. 4. Propositio 3. In vniuersum hæreditariam successionem electioni præpono:

Rationes quæ me vt ita sentiam inducunt, sunt varia, quas considerandas omnibus in medium profero.

Pro suc-
cessione est an-
tiquitas.

§. 5. Prima ratio. Antiquitus nati sunt, non electi reges, quod autem in republica antiquissimum id hanc facile migrandum. Regum enim dignitas patriæ potestati similia est; qui enim inter patres prædictiores erant familiam regebant; deinde primogeniti erant domini fratrum suorum, & incurvabantur ante eos filii matris eorum. Iacobo, Isaac oculis caligans, sed diuino oraculo seruens, dominatum in fratrem dedit, quem exigua nascendi mora supplantator antecelerat. Dominum tuum, inquit, illum constitui, & omnes fratres eius, seruituti illius subiugauit, Genes. 27. 37. De Ruben quoque idem ait, Prior in donis, maior in imperio, quia & ille primogenitus erat, sed dignitate per incestum exciderat. Capita ergo familiarium erant primogenitura æstimatione, non electione fratrum, & prima regna non erant nisi magna familia. Ismachi etiam nati sunt duodecim principes tribuum suarum, Genes. 25. 17. Eodem etiam tempore Horrai in monte Seir hæreditate ducatum adibant, vt constat ex Genes. 36. 20. Quin & postea illa consuetudo manifit, nam rex Moabitarum filium primogenitum arrupit, qui regnatus erat pro eo, & obtulit holocaustum super murum. Regna etiam Assyriorum, Chaldaeorum, Ægyptiorum, Medorum, Persarum erant hæreditaria. Diuino etiam munere de stirpe Davidis principes nati sunt, & apud Israclitas in ipso schismate tyrannorum filii patrum fuere successores, nisi cum alio tyranno virgente ante imperium ade-

Prima re-
gnauerant
vt nunc
magna fa-
milia.

ptum trucidati sunt. Non tamen fuit ignota elec-
tio regum ne illo quidem saeculo. Nam Genes. 36.
à versu 31. numerantur Idumæorum reges octo,
quorum nemo regnum hæreditate obtinuit, nec
credibile est omnes adoptione, aut tyrannide re-
gnum gentis bellicosæ consecutos, itaq; electi sunt.

§. 6. Non audiendi igitur viri prudentes, & mag-
ni, qui electionem volunt antiquorem, & heroicis illis temporibus vix aliter factos reges, princi-
patus pace, aut bello, virtutis, aut roboris præ-
rogativa assignatos. Naturæ enim esse deteriora po-
tioribus submittere. Hinc Brasileenses ad Carolum
nonum Francia regem adducti, paruo, & tenello
regi validos, & proceros Helvetios parere miran-
tur. Errant viri illi magni, nam Heroicis temporibus
videmus eos qui ad Troiam pugnant, reges re-
gum filios fuisse, ad Deos etiam plerique proge-
niem refrebant. Si res fabulis definienda est, &
Semidei adducendi sunt, in Ægypto colligam per
quindicim dynastias, annis 3317. multos reges,
& primos octo continua successione liberorum hæ-
redes, post etiam lege lata ad successiōnem mul-
ieres admisæ sunt. Sed illa prætereo, Tempore Mo-
sis Troia regnauit Dardanus, eius posteri sunt,
Euchthonius, Troillus, Laomedon, Priamus, qui Troia imperium negavit esse hæreditarium?
Reges Tyri Abibahal, Hirom, deinde Astarthus,
Asterimus, Phæles. Reges Mycenarum, Pelops,
Eurytæus, Atreus, Agamemnon, Orestes, Pen-
thius vñimus Pelopidarum. Atheniensium reges,
Euchthonius Vulcani filius, cuius familia annos
28 s. imperium tenuit, ad Melanthum deinde trans-
lato imperio quatuordecim reges habuit, vt sem-
per filius patri successerit. In Spartano plus varia-
tum pulsis hæreditibus per tyrannos, sed multa do-
cent fuisse & illud ex successione, nec modo hæ-
reditarium sed etiam dotale fuit, Menelaus enim fi-
lius Atrei duxa Helena pro dote Spartam accepit.
Post vero Heraclidarum regnum diu non inter-
rupta nepotum seris, quam vñum aliud duravit.
Apud Corinthios quoque heroum tempore reges
nascebantur; Sisiphus Æoli filius, Ornition, Thoas,
Damophon, Propodas, Doridas; annos autem
259. regnauit Sisipha. De Iano, Saturno, Fau-
no, Pico Latino aboriginum regibus dicere fugio,
ne fabulis rem seriam stabilire velle videar; sed e-
uellenda verus illa opinio quorundam, qui olim
electione reges factos affirmant, & regnum fuisse
virtutis, aut roboris prærogativa donatum, certe
negarent id ipsi reges, dicerentque filius sapientum
ego, filius regum antiquorum. Non tamen omnem elec-
tionem tolle, nempe si nouum regnum inchoarent,
si regia stirps desiceret, si inidoneus regno hæres iu-
dicaretur.

§. 7. Secunda ratio ex ipsa electione sumitur,
quæ tumultui, & nouis machinationibus seditionis
obnoxia est. Transitus enim rerum malis co-
ntributis opportunitus sunt. Et cum futurus euentus in-
certus est, multorum animi eriguntur, multorum
spes inflantur, quæ omnia cohibentur, si successor
non sit in incerto. Iactantes comitiorum Roma-
norum cum Consul, imo edilis eligebat, turbu-
lente, & cum sanguine fuere, cum tamen annuus es-
set ille magistratus: quid si pro perpetua dictatura de-
certassent? Quanto in periculo sint dictiones, nouæ
electionis tempore ipsa hominum sollicitudo de-
monstrat, & tot exempla hactenus docent. Et
misérum lane est non in Politico tantum magistra-
tu, sed Ecclesiasticis etiam officiis, sacrificis ho-
minibus electionem aliquando non sine magno
Ecclesiæ ac Reipublicæ vulnere peragi posse. Elec-
tio vero in Romano imperio, quas clades mun-
do intu-

Heroicis te-
poribus na-
scebantur
reges.

Exempla
vetera suc-
cessionum.

do intulerit, nemo gnarus historiae ignorat. Nero Romaë bachatur, Galba ex Hispania seutiam auaritiamque defert, Vitellius ex Gallia, Otho ex virbe proficiscitur, pares erant viribus, & virtutis; interea Vespasianus alia in parte eligitur. Antoninorum, Gallenique tempora si spæctes, triginta simul tyranni imperium inuasere. Dum enim fortuna finit, dum iperare licet, quilibet quod fieri potest, aggreditur, & quod vigilans somniauit, adeptum se putat.

*Natus regi-
bus est ma-
ior auctori-
tas.*

§. 8. Tertia ratio. Imperii firmamentum, & fatus est auctoritas imperantis, extrema perniciens est contemptus; at maior est dignitas, maior auctoritas eorum, qui à regibus nati sunt. Qui aliorum suffragio, hoc est beneficio, regnum debet, multa tribuere, multa indulgere suæ maiestatis auctoribus cogitur, in eorum delictis ne ingratius videatur, dissimulare. Multis etiam paetis, cautionibusque libertatis electores propiciunt, ut quam minimam in se potestarem illi tribuant, quem eligerest statuerunt; quantum de potestate minuunt, quantum suis priuilegiis arrogant, tantum de auctoritate detrahunt; Instabilis enim est auctoritas, quæ solidam potestate non fulcitur. Deinde tanti eum non faciunt, quem aliquando parem, aliquando se minorem viderunt. Tiberium contempserunt Romani, quem exulem, & palliolatum Græculorum ritu viderant, inde ortæ suspiciones, calumniæ, coniurationes, & nobilium laniens. Galba contempuit fuit, ut qui prius ære alieno obstricatus vix Roma manere potuerit, ideo & illi brevissimum imperium, fœdissimus exitus contigit. Ælium Pertinacem, Macrinum, Maximinum, Balbinus, Pupinum, Tacitum, Probum, Carum cum filiis, milites quasi per ludibrium occiderunt, quemadmodum crearunt imperatores; ne que erga eos maior quam comilitones, qui fustuarium meruissent, erat reuerentia. Augusti enim insignibus, & nomine detraicto, cum nec virtutis, nec generis villo decore, aut prærogativa antecellerent, velut extremos hominum, noceissimosq; exquisitissimosque supplicis mætarunt. Contemptus igitur ex aequalitate, ex eo, cum durius imperator aliquid, indignatio, dolosque sui cum aliis communicatio, insidia, & exitium alterius partis, & sèpius vtriusque.

*Cur electi
cōtempnā-
tur!*

Timide im-
perat qui
minor fuit.

*Nemo lib-
ter offendit
eum, quem
dominum
habere po-
test.*

§. 9. Quarta ratio. Quid si ne tutus quidem sit regni status in quo rex se familiæ ultimum fore meruit. Natura ita comparatum est, ut in liberorum honoribus procurandis non minus industriæ sint, & acres parentes, quam propriis. Ptolomeus Ägypti rex cum filium suo loco regem constituisset, inter satellites eius custos astitit, adeo augustinus quiddam arbitrabatur patrem regis, quam regem esse. Seurus omnes quos noui aliquid molituros suspicabatur in filiorum gratiam trucidauit. Gordianus auditio filium à Maximinis occisum, mortore vietus, laqueo sese suffocauit. Neronis mater vita sua bene filii imperium emptum iudicabat; cum enim vates prænunciassent, fore ut si imperaret, matrem occideret: *Occidat, inquit, dum imperet.* Demetrius filio amanti vxorem cessit, trium insigni contumelia. Cum igitur tanta vis sit humanitatis, & sanguinis, vereri certe debent, ne pater vi, do-lo, blanditiis, id agat, ut filius arceri regno non possit, nec video cur hoc sit arduum, & si filius se idoneum regno præstet, & pater procerum partem in suam sententiam trahat.

quam regem esse cogitet, multa sepe concedet, multa dissimulabit, ut filio suffragatores paret, multa etiam per filium candidatum regni à patre postulabuntur, quæ mos, ratio, æquitas præstare prohibebit, nec quicquam facile negabitur illi, à quo regnum perturbit. Nec deerunt reges, qui vltra donando, indulgendo, fanguinis sui potiorem, quam iustitiae rationem habeant.

§. 9. Quarta ratio. Quid si ne tutus quidem sit regni status in quo rex se familiæ ultimum fore meruit. Natura ita comparatum est, ut in liberorum honoribus procurandis non minus industriæ sint, & acres parentes, quam propriis. Ptolomeus Ägypti rex cum filium suo loco regem constituisset, inter satellites eius custos astitit, adeo augustinus quiddam arbitrabatur patrem regis, quam regem esse. Seurus omnes quos noui aliquid molituros suspicabatur in filiorum gratiam trucidauit. Gordianus auditio filium à Maximinis occisum, mortore vietus, laqueo sese suffocauit. Neronis mater vita sua bene filii imperium emptum iudicabat; cum enim vates prænunciassent, fore ut si imperaret, matrem occideret: *Occidat, inquit, dum imperet.* Demetrius filio amanti vxorem cessit, trium insigni contumelia. Cum igitur tanta vis sit humanitatis, & sanguinis, vereri certe debent, ne pater vi, do-lo, blanditiis, id agat, ut filius arceri regno non possit, nec video cur hoc sit arduum, & si filius se idoneum regno præstet, & pater procerum partem in suam sententiam trahat.

§. 10. Quinta ratio. Utilitatem regni si spæctes, multa commoda habet successio, quibus electio destituitur. Qui hæredes maiestatis suæ se relictum sperat; omnia regni negotia velut propria curat, hæredibus propicit, exario, armamentariis, incolumitati ciuium consulit. Dauid sic omnia pro Salomone accurate disponit. At qui sua morte imperium sua familia finiturus est; causam magnam non habet, ut regni tutela, & dignitati in longum prouideat, quod inox in aliorum, forte etiam inimicorum manu futurum est. Omne potius cogitationem eo conferet, ut liberis suis, ac familiæ, cui inuidiam, & multorum similitates relinquit, præsidia, securitatemque præstet, ne iam priuati præter ludibria, & imperia noui regis, etiam rerum necssiarium penuria laborent.

§. 11. Sexta ratio. Eorum qui electi sunt, officiales, & ministri minus fidi sunt, & quodammodo rapaciores; nam dum cum principis vita suas quoq; functiones emorituras esse non ignorant; ad opes, & honores festinanter aspirant. Mutato enim & translato in aliam familiæ principatu, veteres ministri aut dimittuntur, aut postponuntur. Quod siuus quisque, quos priuatus fidos & amicos habuit, mentio iudicet etiam domini sui honoribus frui oportere.

§. 12. Septima ratio. Maior est in principem hæreditarium caritas, ut à quo non solo, sed maioribus quoque & posteris beneficio priuatus quicque expectat. Nouos antequam amare incipiant, fastidire solent, & post omnia beneficia multum consequuntur, si ciuiliter successor, & alterius familiæ decus exspectetur.

§. 13. Octaua ratio. Unica ratio pro electione datur, quod optimum, prudenter, fortitudine, & iustitia spæctatissimum licet è milibus eligere. Sed ea res tam sepe olim fecerit, & nunc quoque vereor, ut raro firma sit. Nolo suffragatores culpare, quasi malos elegerint, imbecillitas humana, lubita felicitas, saltus ex tenuitate insolentior, suspiciones, opinio contemptus, timor successoris mentem etiam probe fundatam de mente dejicere potest.

*Dum fami-
lie regnum
paratur fa-
cile bella o-
runtur.*

*Successionis
commoda.*

*Natorum
ministri
meliores.*

*Hæredita-
rius magis
amat.*

*Cur non o-
primi sem-
per eligan-
tur.*

potest. Scelera si nescierunt regnum docuit, adulteror instillauit, minister induxit, multos bonos regna fecere malos, in regno pauci facti meliores. Causa cur perperam elegerint, amor, odium, spes; qui affectus in omnia comitia allati sunt, nec in posterum facile exulabunt. Alexius sine hærede moriturus de successore deliberabat; igitur alij, atque alij varie nominabantur, sed omnes, qui sibi opportuni, atque utiles essent, nominabant. De eo autem eligendo, qui optime & ex vnu publico imperaret, nulli cura aut cogitatio erat. Choniat. de Alexio.

*Neroniana
electionis
excusatio.*

Honestior apud Romanos electionis Neronianæ excusatio, apud Tacitum lib. 13. Contra alij melius euennisse dixerunt, quam si inuidus senecta & ignavia Claudius militia ad labores vocaretur, seruilibus iussis obtemperaturus, Burrum tamen, & Senecam, multarum rerum experientia cognitos: & imperatori quantum ad robur deesse? cum octauo decimo etatis anno Gn. Pompeius, nono decimo Casar Octavianus civilia bella sustinuerit. Pleraque in summa fortuna auctoritas, & consiliis, quam telis, & manibus geri. Daturum plane documentum, honestis, an fecis amicis vteretur. Si ducem amota inuidia egregium, quam si perniciosem & gratia subnixum per ambitum deligeret. Hæc excusatio de Nerone est modestior, & spe aliqua nititur, alioquin vix vllæ successiones senatus, aut militum calculo designatae fuere laudabiles.

*Electio cor-
ruptis mo-
ribus est pe-
riculosa.*

Claudius stipes & monstrum, & tantum, cum duiciuberer inauditos, viuidus; Nero à senatu; Galba, Otho, Vitellius à milite; Titus patris successor, atque adeo inter bonos principes; Nerdam vires, & ætas non malignitas defecit. Traianus & turpissimus & crudelis fuit, sequentia monstra colligere non est animus. Melior fuit Carolus magnus eiusq; progenies. Nunquam tot boni imperatores vna in serie, quam ab Alberto secundo ex vna familia ad Matthiam primum, nunc imperii decus sustinenter. Electionem igitur qui probant, magna in Republica certamina concitant. Omnia venalia reddunt cum mores corrupti sunt. Julianus, non apostata ille, sed qui Seuerum antecessit, propalam prætorianis pecuniam spopondit, si eligeretur, Otho professus est, id se demum habiturum quod milites sibi reliquissent. Seuerus militem coluisse, ceteros contemnere suavit. Milites non nisi reterrimum quemque, & sub quo licentius agerent, ad imperium euxerunt. Scio excipi Probum, quem dixerat principem, sed mox probitate offensi interemere. Scelus tamen suum, & imperatoris integratatem Epitaphio signarunt: *Hic sius est Probus imperator, vere probus, se improbos igitur facebantur, qui probum sustulissent. Quid turbatius quam in Italia Gothorum electi reges Athalaricus, Theodazatus, Vittiges, Ildobaldus, Araricus, Tortilas, Teias, omnes mali, male electi, male regnarunt, male perierunt, à suis interfici, à quo dedecore Vittigem captiuitas liberauit. Goths qui in Hispania fuerunt, reges Itallicis longe deteriores habuerunt. Ad exempla igitur prouoco, & electione non optimos semper ad regale solium educi exemplorum multitudine, faculorumque vetusta docuit.*

*Milites in
deligendo
imperatore
licentiam
speculant.*

§. 14. Varia mihi objici non ignoro. Primo. Regum filii inter delicias, & adulaciones educati, superbia inflantur, voluptatibus franguntur, subdorum estimare necessitates nesciunt. Secundo, facile in tyrannidem erumpunt, & regnum quasi patrimonium, subditos velut seruos habent. Tertio, in electione virtuti campus aperitur, & se patria probare conabuntur multi, si viris bonis ad summum imperium patere aditum videant. Quarto successio ex adulacione initium duxit, & malis artibus. Quinto, ex successione saepe princeps habendus puer, feminina, stolidus, avarus, crudelis. Bonus certe eligi potest, hoc est in potestate eligentium. Sexto æquum est, vt imperaturus omnibus, eligatur ex omnibus. Septimo. Florentissimum regnum, viris virtutibusque diues, & bellatrix Polonia regem electione creat, & saepius externum. Augustum imperium Germaniaæ electorum suffragio datur, & optimis tam legibus regitur. Octauo, hereditariaæ successiones certa sua, & magna virtus habuerint, fere enim Heroum filii noxae, Salomon a pietate Dauidis, Ro-boam a sapientia Salomonis deficit. Intercedit Iosaphat rex bonus, sed Ioram, Athalia, Iosas, Amasias impii fuere. Iosathan Deum timet, sed Achar à Deo, & religione successionem fecit. Ezechias rex sanctissimus, Manassem, & Amonem, filium, & nepotem habuit nequissimos. Laudatur Iosæ feruens pietas, sed posteritas eius degener scelera sua exitio, & captiuitate luit. Denique nusquam tanto successionis absque seditione procurandæ studio laboratur, quam in Monarchia Turcarum, sed nusquam illa est infelior, vt paucia recenscam. Baizetis secundus fratris fugientis filios trucidat, Baizetis filii viuo patre de successione belligerantur, tandem victor Selymus, patrem absentem, fratres & eorum filios supplices in conspectu suo laqueo perimit, nunquam in illam tyrannidem sine consanguineorum cæde peruenit, praestare igitur successione hæreditaria videretur electio.

§. 15. Ad hæc ex parte responsum est, sed rem clarius exponam. Propositio quarta. Quibusdam potius conuenit electio, quam successio, non quod huic illa simpliciter præferenda sit, sed vel ratione morum, & regionum, vel ratione partium Republicæ iam olim constituta, quam mutare non est viri boni, id est nec politici. Itaque eligi regem vnum aliquem in valde lato regno non est conueniens, neque illa incommoda habet omnia qua supra memorauit. In magna regno in- terdū conueniens ele- ctio. Si regnum illud multos principes, & quasi reges minores complectatur, quod in Germania vnu videmus. Etenim cum primum hoc imperium in Germaniam translatum est, non est vnu alligare ad vnam aliquam domum, sed beneficium commune esse cunctis. Incommoda tamen electionis plurima hæc tenus fuere, discordiaque & bella, sed plurimas dissensiones tollit electorum paucitas; Sex enim sunt, & si par sit suffragiorum numerus arbitri & elector accedit Rex Bohemia. Ex his tres sunt Archiepiscopi, qui ad regnum aspirare non possunt, septem electores fœculares, qui & ipsi possunt eligi, semper autem inter eos aliquis est, qui ob ætatem, aut alias causas eliginon possit. Itaque minime turbulentæ est electio, nec alii principes, quanquam potentes, excludi se a suffragiis indignantur, sed legibus acquiescent. Deinde coniuncta est electio Germanorum cum successione, non iure, aut consuetudinis præscripto, quod vim valde prælegit, sed principum electorum prudentia, denter in- stituta.

Electio in
Germania
valde præ-
denter in-
stituta.
quarta,

*Exempla
infelici
successionis.*

Quarta, & quinta rationis incommoda, Imperator enim si filios habeat, imo si sine liberis est, modo fratres habeat dignos imperio, de successione certus esse videtur; ita nec sollicitus imperii vigorem imminet, nec res imperii quasi alienandas a sua familia neglet.

Germani contemptū denuō elec-
tū.
§. 16. Contemptum etiam imperantis tollunt Germani, nam plerumque principes potentissimos, clarissimum nominis eligunt, vt Maximilianum primum, ducem Austriae &c. Carolum quintum potentissimum totius Europæ Monarcham, Ferdinandum, alterum Maximilianum, Rodulphum, Mattheiam, illos enim principes nobilissimos, ac potentissimos esse constat.

Cum igitur electionis ordo accufare seruetur, cum electioni successio, quamvis sine præfudicio libertimæ electionis, adiungatur, cum magni principes eligantur, multa electionis detrimenta eurant, & multa eius commoda consequentur. Sed hoc gentis grauitati, sinceritati, amori pacis, studio patriæ tribuendum est; præcipue, quia Germania principes, quamvis fui iuris ac dignitatis sint retinenterissimi, non tamen alieni sunt appetentes, vel ambitionis. Itaque moribus, non electionis naturæ, aut formæ reipublicæ pacem concordiamque debemus. Turcarum mores intuere, vide mutuas fratrum calumnias, cædes, vide decrepitos patres in conspectu fugulare filios, ab illis veneno hos tolli. Quanta discordia, quæ ducum, ac militum corruptiones, si in illis mores incideret electio? Exemptum nobis sit augustissimæ domus Austriae moderatio. Viuit Imperator Matthias, frater eius Maximilianus, alterque frater Albertus princeps prouinciarum Belgicarum, Imperator Ferdinando iam cessit regno Bohemia, Silezia, Moraviaque, reliquis mox cæsariis, Maximilianus & Albertus, quorum proximum ius est, ac successio, eam cæsionem adiuvant. Ipse Carolus quintus, & Philippus Rex Hispaniarum olim eas regiones cesserant Ferdinandus. Confer his veterum cupiditates, fraudes, cædes, vide Romulum, & Remum, quorum vnuus focus erat regnum, & ciuitatis rusticana spes dunraxat, & tamen

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Quanquam autem ea moderatio, prudentia, grauitatque Germanorum principum sit, non tamen efficiunt, ne interregni tempore, omnes in magno sint metu, ne bella grauissima patriam aliquando arreterant, Henricos, Ludouicos, Fredericos, Albertos memoria recole, videbis

Sig. pares aquila, & pila minantia pilo.

Externus de nobis scriptor Nicetus ita iudicat. O quanto deterius est multorum suffragium & electio, quam vnuus. Tu inclinum Romanum imperium, & gentibus adoranda mœstas, quos tyrannos perculisti? qualeste amatores petierunt? quibus substrata tui copia fecisti? quales corona, & diadema, & purpurea veste exornasti? Verum quarela cesserunt, pro illis Deo vota pendamus, moremque præstamus tales, qui bonos principes mereantur, & ferant.

Poloni quoque electionem probarunt, sed reuestra, illi quoque ingentia sepe passi sunt damna, destituti ab Henrico Galliae rege, & contrariis studiis aliquando duos eligendo. Verum hac etiam in parte Poloni moderate, prudenterque rem gerunt. Primo nunquam hæredem excluderunt, aut præterierunt, nec regnum in altiam familiam transfluenterunt, nisi cum Ladislauum depositissent, substituto in eius locum Wenceslao Bohemo, Ladislauum tamen post restituerunt. Non minus prudenter etiam, quam humaniter filiarum regiarum rationem duxerunt. Heduicis ex stirpe familie regie emortue in matrimoniis collocata est, Jagelloni, qui princeps erat Lituaniae, ut ea saltam ratione erga reges affectum

suum ostenderent, factum illud anno 1380. à Jagellonica familia non recesserunt, quoniam ex ea hæres vixerunt, quibus de functis, id quoque actum, vt Anna quæ reliqua erat è stirpe regia, Stephano infigni Heroi nuberet. Sigismundum tertium illis commendabilem fecit, quod natus esset Catharina Anne sorore. Miscent igitur prudenter electionem successioni, vt quamvis liberrima sint eligentium suffragia, tantus tamen manet affectus in regum suorum liberos, quasi hæreditarii regnum esset, qua vna re pacem, & tranquillitatem, decusque regni, & maiestatem tuerunt. Nec incommodis tamen ingentibus caruere; cum enim nobilitas sit magnanima, & belatrix, stirgem hæreditarium, & cuius regnum proprium esset, pati vellent, faciliore negotio, quam vla gens omnia ad Pontum, Euxinum occupare, & ari Istro transito agrium Constantinopolitanum, aut Ponto transmisso Asiam inuadere posset. Et hoc sane Turca metuit, ideoque damna à Poloni illata, quantum potest, dissimulat, pacem, quocunque modo redimere contentus.

§. 17. De electione & successione disserui, nunc respondendū illis est, qui electionis libertatem præferunt. Quos non ita refellam, vt non concedam multa esse electionis emolumenta, quibus successio delitetur, sed vt commodis omnibus, detrimentisque in vnum collatis, ostendam in electione plura detrimenta, in successione plura compoda esse.

Primo sine causa obicitur faltus, & delicia regum qui nati sunt, & in purpura educati. Eorum qui ex priuata fortuna ad regnum venerunt intolerabilius superbia fuit, Repentina enim, & insueta in alium educatione tumidos facit. Et quemadmodum illis, quibus à somno surgentibus magna subito lux circumfunditur, hebecunt oculi, ita priuati nouo in experientia maiestatis fulgore attoniti, sibi obliuiscuntur, & vero ita natura comparatum est, vt radii solares in obuersam faciem incidentes memoriam excutiant, præcipue umbræ assuetis. Ita nos quoque Aristoteles haud malus regum doctòr admonet I. 5. Politic.

§. 8. Communis conservandæ omnia Reipublicæ ratio est, neminem ornare supra modum: sed exiguo potius & diuturnos honores tribuere, quam Celeriter magnos, his enim talibus deteriores sunt. Et ferre secundam fortunam non omnes possunt. Profecto non omnes, imo vero pauci. Ortho optimus seruus ante imperium, pessimus dominus fuit, vt de eo prouerbio iactantur est. Prudenter contra se locutus est ille imperator, qui è duce ad augustum fastigium imperii militum euectus, clamabat: Bonum auctoritate & committit, amissus, nec bonum tamen imperato-rem fecisti. Non inferior in regum libertis esse periculum: Minus cupiditatibus suis plerique imperant inter obsequia fortune. Curt. I. 8. Sed tamen quia facilime tenera concitantur ingenia ad honesti, rectique amorem, eaque est hominis indoles, vt ab ipsa stirpe bonus non nascatur, nec malus (de ea malitia loquor, quæ extra hæreditariam originis noxam est) sed ad vtrumque proclive ingenium adeptus sit, omnes cura, & opera, atque indefessio labore etiam contra natura inclinationem meliores effici possunt.

§. 18. Principum tamen liberi nostro seculo minimum semper licentia habuerunt, olim ratio illa valuit, cum tenuilla etas languinem non modo in amphitheatro, sed in conuiuio etiam spectare cogebatur, cum infelix in scena omnium morum nouamenta exhiberentur. Nunc tanto fere iudicio principes eligunt, qui liberos instituant, quanto multæ res publicæ ne principem quidem sibi præficiunt. Docentur interim temperate affectibus, amare iustitiam, misereri supplicum, omnibus benefacere. Sed de educatione alio agendum loco, ad alteram obiectionem venio, quæ est de tyrannidis periculo.

*Poloni re-
giarum fi-
liarum ra-
tionem du-
cunt.*

*Turca Po-
lonos timet.*

*Electorum
sunt maior
superbia
quam na-
torum.*

*Qui secun-
da fortuna
impar est,
quomodo
feret regia.*

*Hoc tempo-
re principiū
liberi solli-
cite edu-
cantur.*

Tyanni

*Hereditas
rius minu-
xit.*

Tyrannidem in omni imperii genere timeri supra dixi; etiam hoc addidi: Electum principem plus causa habere, ut principatum mutet in tyrannidem, quam is, qui iure hereditario imperat; alter enim auditus tondet, & deglubit, iam abiturus, alter sequentis etiam anni prouentum exspectat, infestaque pyros nepotibus carpendas.

*Virtus non
est sperare
mercedem
repte factu-
rum regnū.*

§. 19. At tertio, aiunt, Electione virtutibus cam- pū aperiri. Primo, quot sperare possunt? Ex centum myriadibus vix unus imperat, deinde quæ virtus est, regnum sperare virtutis mercedem? Simulatores, & putpura candidatos, spes illa, non vera pietatis & iustitiae cultores efficiet. Quid vero si bonis præteritis pessimi deligantur? Non loquor de æthiopibus qui ex forma corporum, re fallace & fluxa regem sibi perficiebant; nec aliis qui mole, & magnitudine corporū eam dignitatem estimabant; eos enim facile est ridere, quemadmodum & auruncanos Peruviaē populos, qui pluribus graue lignum humero imponebant, qui diutius illud antequam succumberet, bau- lafset, rex concilabatur. Nos tamen barbarorum irrisores hæc, & fœdiora in cultissimis populis cernimus. Romulum fraticidam elegere Quirites; omnes latrones, & qui asylū supplicium euerent. Illo mortuo Sabinis Numam magnum, atque impostorem accersierunt. In Tullo Hostilio species fortitudinis fuit, facta latronis, cum nullo iure mōueret resiles in arma viros. Ancus hoīnum sui temporis ambitionissimus arte regnum accepit. Prīcūs quoque Gracis artibus rusticano populo imposuit. Seruus, vere seruus, dolo regnum obtinuit, eum Tarquinius interemīt. Septem fūre reges, Romul⁹ mutatus est in tyrrannum, & a senatu disceptus est. Numā simulatione pietatis occupauit imperium. Tullus tyrranice administravit. Prīcūs præstigiis sēcē ingessit, Seruus fraude muliebri, Tarquinius cāde saceri: Ecce hæc considera, & virtuti fac spem ho- noris. Vide Claudium vnius militis clamore in ca- stra sublatum imperare, Othonem paucis nummu- lis mundi imperium emere, Vitellium Ionus deligit, & militum stupor sequitur. Probus, dum com- mendatur exercitu, ut fortē, clementē, probum imperatore nominent, nominis prærogativa fit Augustus. Regillianus ex nomine, Proculus ex lu- do, orbi imponuntur prædones potius, quam prin- cipes.

*Barbara &
ridicula e-
lectiones.*

§. 20. Quod loco quarto dicitur ex adulacione successionem ortam, id supra refutaui, cum ostendi antiquissimam eam esse, & in Dei populo etiam approbatam. At sēpē puer tanto oneri impar purpu- ram induet. Rarum id erit, sed tamen, & Salomon puer erat, fratres viros habebat, cum cius pruden- tiam totus Israēl miraretur; & pueritia regum, ma- trum, tutorum, agnatorum prudentia regi potest, Ios etiam puer fecit rectum coram domino, cunctis diebus, quibus docuit eum Iocada sacerdos. Ipsius Neronis quin- quennium multos bonos principes, Seneca, & Burrho ductoribus superauit. Imperare possunt & pueri, sed ad miniculō & ducū senum. Puer erat Theodosius iunior, sed quis principum pueri gubernatio- nem aequauit? Periculum etatis reformato, & Deum audio dicentem: *in terra cuius rex puer est.* Sed Banias, Ioiadas, Senecas, Burrhos, Pulcherias fulcienda infirmitati adiungo. Quocirca non simpliciter tene- ram etatem rejicit scriptura, sed duabus rebus terræ infelicitatem metitur, nempe, si rex puer est & prin- cipes mane comedunt. Si enim adolescentiae in ludicra, & delicias proclivi, principes voluptarios, illecebra- rumque artifices apponas, na illam ipsa salus feruare non possit.

*Minima re
multitem-
re Impera-
tores faci-
sunt.*

§. 21. Septimum erat, aequum esse, ut omnibus imperaturus, ab omnibus eligatur. Plebeium hoc

*Puer impe-
rare potest,
sed sapien-
tia senum
regendus
est.*

est, & vt loqui solet Aristoteles *ἀρχέσον.* Sumptus est ex declamationibus tribunitiis, nunc legibus, vīti, ratione, atque ipsa recipublica vītitate refutatum. Nullum esse populum qui principem totus eligat, nisi forte inter Peruenos, Canibales, aut vagos Æ- thiopes, certo constat; neque vñquam illi *δικαιοχεία* re cedit. Atque hæc generatim ita esse pronun- cio, non enim principes optimos è plebe lectos, Sar- danapalis, & Porphyrogenitis pestibus postponen- dos vñquam duxi. Alioquin est nobilitati quedam indoles ad magna, & si poliatur, honesta. Effigies maiorum in tabulario vident, vt imitentur. Ma- gnūm ad virtutem est incitamentum, & pater Æneas, & auunculus Hector. Generose Eurypt.

*δικαιοχεία τοῖς δὲ πατέρων κάλλοις γέγος,
η πατέρες ἐδήνε καὶ ἀριστοὶ περινάριοι.*

Nullum pulchrius decus filiis, quam bono ac ho- nesto patre ortos esse. Sed ita tamen, vt non minus virtutis sit, quam sanguinis progenies; alioquin ma- gnitudo patris filium non producit, sed obturit. Fal- sum est, & inuidosum, sed proris vulgi auribus ac- ceptum, quod ait Spartanus: *Neminem fere magnō-
rum virorum, optimū & vīlēm filium reliquissē.* Multorum bonorum tales, vt melius fuerit sine posteritate discedere. Falsum; parentum multi bonos, multi mediocres reliquere, multi erro- re, multi neglegēti educationis corruerunt, non nulli sponte. Heliogabalus monstrum imperii. *Siba-
būero, inquit, heredem, dabo illi tutorem, qui illum hæc fa-
cere cogat, quo ipse feci, queque facturus sum.* Culta ergo patrum frequenter est, sepe filiorum prauitas omnibus educandi laboribus est contumax.

CAPUT XXVI.

Fœminarum imperia, sed raro admittenda.

§. 1. *Fœminam* imperium in viros tenere nisi singulare in periculo, aut heroica virtute vi- ris ipsi fœmina exemplo sit, aequum non iudico. Non tamen iniuria, & contumelia sexus, à Republi- ca rejiciuntur fœminæ, sed quia infirmiores sunt; *Conſilium mulieris est in malum, pueri imperfētū,* ait Aristoteles lib. 1. polit. In matrem suam sunt iniuriati, qui fœminas omnes malas, omnes in eodem ludo edocetas ad malitiam clamant. Non mirum in eum sexum omnes dicere, qui nō defendit. Politico more rem penitus, & humano. Acerbum est enim quod procas fœminarum inſectorait:

Τυράννες εἰς μὲν ἐδίλλοισι παρατάται

Κακοὶ δὲ πάτεροι τελοῦσι οὐεράτατοι.

Mulieres quidem sumus ad bona inepitissime,

Ad mala vero omnia artifices callidissime.

§. 2. Primo quidem naturalis est fœminarum im- belligitas; viri, quia fortes & ambidextri sunt, rege- re possunt, & regi, at fœminæ reguntur duntaxat, vi- ris enim subditæ sunt. Et verum aiunt, quod Hippo- crates aph. sect. 7. c. 44. docet. *γυνὴ ἀριστεῖς οὐ δύναται τελεταῖς Fœmina ambidextera non sit.* Id quoque Plin. lib. 7. c. 17. Hanc naturæ infirmitatem confiliorum quoque imbellitatas consequitur. Sane legibus Ro- manis tutor, & curator illis datur, quamvis valde adultis, imo postmariti mortem. Cicero pro Flaco: Non licere mulieribus, sine tutorum, & procurato- rū confilio quicquam agere. & Pro A. Cæcina. *Quod mulier sine tuteore auctore promiserit, non debet.* Et pro L. Murena. *Mulieres omnes propter infirmitatem confilii, maiores in tutorum esse potestate voluerunt.* Athenis, nego- ciationis illis modis lege præscribatur, is autem iex hordei modis definiebatur. Hoc quoque ad Romanos translatum videtur, *Maiores nostri* (inquit Cato lib. 4. bell. Maced.) *ne priuatam quidem rem agere fœminas sine auctore voluerunt.* Multo magis igitur

ſceptus

sceptris arcendæ sunt. Iudicij ille & prudentia defecūt, ex quo voluntatis quedam oritur inconstans, & in lapsu proclivitas, affectuūque impotentia. Itaque nec auctoritatem habent, nec exequi sine aliis pleraque possunt, loqui etiam in publico non conuenit.

Τονοῦ κόσμον ἡ στρὴ φέγει.

Mulieris ornatus est silentium.

Barbaris se-
u in femi-
nas.

§. 3. Has ob causas Parthi, & Thraces mancipiorum instar mulieres tractabant, mitius Lydi, & Numinis, apud quos domi fœmina, foris viri imperabant. Mitius, non recte tamen, natura ac ratione conuenientius Romuli lex, qua vxor pudica, & marito morigera, erat familiæ domina, aequa ut vir. Nam cum fœmina viro sit addita, dictumque sit, sub viri potestate eris, cum vere canat Lucretius lib. 5.

Longe præstat in arte,

Et solerius est multo genus omne virile.

Iniqui bar-
bari in fe-
minas.

Æquitas eiusdem natura paria iura desiderat, ut vir more patris familias, non aperitate domini imperet. Ingrati in naturam sunt, qui eas ex quibus cum dolore nati sunt, quarum lacte enutriti in seruarum conditionem dejecti, quas, ne seruirent, etiam periculo capitatis in libertatem afflere oportet. Quod si ideo, quia ignobilior est carum, quam virorum natura, libertatis societas priuanda sunt, Τὸ καὶ εὐ οὐ διά, ἡν γυναικεῖον ὅντα τὸ κρέατον, οὐ τὸ καὶ εὐ οὐ. Nam quod deterius est, vinci ab eo, quod melius est, necesse est, ubi melius est. Viros quoque virtutis, viribus, mente debiles capite minuamus, & ergaftulis mancipemus. Sunt enim mulieres multa multū viris ad multa præstantiores, ut Plato l. 5. de Rep. Mulierum igitur est non minus libertas, ius in familiam, & honor defendendus, quam pudicitia, quam fama. Nam etiam lex Christiana, ut vascutis infirmioribus abundantiori honorem circumdari iubet, 1. Cor. 12. 23. Sed catenus ut sociæ sint, & ad ministræ, non dominentur. Apud Achæos quidem dominium erat, & negotiorum tractatio penes fœminas refidebat, vnde & apud Hom. Iliad. 16. per contumeliam vocantur, Αχαιδες οὐκ ἐν δχαιοι, Achæides, non amplius Achii. Lycios etiam mulieribus imperiis obnoxios fuisse historiæ tradunt. Et quod doleam, de Germanis inuictis Tacitus. Fœmina dominatur: in tantum non modo à libertate, sed etiam à seruitute degenerant. Romæ summiæ contumeliae erat viuere vitam Achaicam, verissime enim Plutarchus: η φύσις τοῦ ζενομετρια γυναικεῖον γέλειν, Nature prævaricatio est, à muliere gubernari.

Achæi γυ-
ναικονεπ-
τεροντι.

Fœmina
nec seruiat,
nec regnet.

Non omne
dominium
fœminæ ne-
gandum.

Iusta & v-
tilis guber-
natio ma-
tris pro filiis
heredibus.

§. 4. Mediata itaque viam probo. Fœmina & seruui eodem loco ne habeantur, ut sit apud Barbaros teste Aristotele. Nec in eos ius necis habeat maritus, ut apud Gallos, ut docet Cæsar l. 6. multo minus vendantur vetulæ, vel laboriosus opprimantur, aut viuæ etiam sepeliantur, ut fieri solebat apud Barbarorum immanissimos, Parthos, & Thraces. E contrario nollem ad illas imperium humana lege deferriri, nisi magna ratio id exigat, si enim maritus parete fœminam honestam oportet, qui conuenit, ut exercitibus, & regnis imperet? Vir famosus redditur, si vxori pareat, vxori infamis, si viro imperat.

§. 5. Magnum hoc est contra fœminarum sceptra præiudicium, non tamen iudicium, quo omnis illius gubernandi potestas, ac ius abdicetur. Quaenam enim marito parere leges iubent, familiæ tame non, hoc est ancillarum, & seruorum domina est, & in urbes ac ditiones suas ius retinet fœminæ illustres.

§. 6. Legitimum igitur fœminæ imperium & se censco, & utile Reipublicæ, cum marito defuncto hæredes sunt liberi, minore aetate, quam ut imperium administrare possint, tum cum tutoribus mariti non ad confitum tantum regni, sed etiam prætutoribus cum præcipua auctoritate educandi filii, &

gubernandi admittendam existimo. Est enim matræ familias, & cura prolis negari illi non debet, illa vero annexam habet curam hæreditatis, hoc est regni, nec sufficiat materna auctoritas regendo filio, filiique ministri, nisi etiam illi confectiusta in regno potestas. Deinde magna pericula infantem regem circumstant, & eius aetate multi ad iniuriam vtruntur, multi res nouas moluntur, qua in necessitate nemo, matre sagior, nemo filio fidelior, præsertim cum filii periculum matrem quoque tracturum sit.

Atque hoc vobis habet nobilissimorum regnum. Gallia fœminas regni hæredes esse non finit, nec fere villa pars Germania, Reginæ tamen matres, & principes matronæ in Germania filiorum amantissimæ tutrices, & adiutrices præcipio semper in honore habentur, & de publicis negotiis consiluntur, idque prudentissime fieri multas ob causas arbitror. Nam

Cui fides, si
non matri.

primo diuina legis scitum est, filius ut matrem honoret, adire igitur, consilium quædere, in returnum communicationem admittere consentaneū est coniunctioni, & obligationi naturali, cui enim princeps fidelis, si matris, cuius dolore natus est, cuius ab uberbis peperit, cuius salus filii in columitate nititur,

Matrem
honorare
præcipue
debet prin-
ceps.

Periculo-
sum est mi-
nistris prin-
cipis ma-
trem offen-
dere.

non fidit? Deinde nulli administratorum vtile est, matrem à rerum administratione separari, iam princeps adolescent, autores alienationis agnoscer, ministros vel fastidet, vel certe in aliquo errore deprehensos abjectet, nec deerunt inter multos errata, & si illa defint, non tamen delationes effugient, interim mater filio reconciliabitur, ipsi in consilium temeritatis poenas dabunt. Quod si matrem principis conscientiam, & auctorem negotiorum habent, non erit difficultis tali commendatrice ratio, nec in delicto, tali deprecative venia. Omnibus igitur expedit, utribus principum auctoritatem manere.

§. 7. Secundo, Fœmina imperium probo, cum secundum regni leges ipsa heres est. Si enim fœmina villa, si castrum eripit non debet, quia fœmina est; nec igitur regnum, nisi regni legibus à sceptro sexus inferior arceatur. Hactamen lege, ut patria conscientie, aut non obstante in leges, dominumque matriti veniat; interea ipsa Rem publicam gerat. In quo

Cum fœmi-
na heres est
sponsum v-
tilem pa-
triae deligat.

duo seruanda, patriæ utilitas, & religionis integritas ostendunt. Primo, ne ipsa sponsum patriæ ingratum, aut suspeatum amet; deinde ne patria odiorum hæredi obtrudat, sed mutuo consensu, & bonum maritum, & bonum principem deligant. Hac ratio

ne Hispania, in tantam magnitudinem creuerunt, & optimus poeta Romanam maiestatem à dotali regno inchoat, cum fœla tantus seruaret filia sedes. Sed hoc fœminæ regnum breve esse oportet, nam multi solent esse competitores, cum vxor tantam dotem trahit, nonnulli etiam eo impudentia progreuntur, ut bello, & sanguine nuptias adornent. Pleraque enim bella, qua cum Carolo Geldriæ duce Franciscus Galliarum rex gessit, quanquam alia causa prætexerentur, eo tendebant, ut Carolus sibi è Gallia principibus generum adsciceret, adeo ut interdum rex ipse, & Carolus veram, & intimam belli causam ignorarent, ut Comminæs prudentissimus regum consiliarius scriptum reliquit.

§. 8. Tertio, si spectata constantia, pietate prudenter sit matrona, regio genere, habens studia vulgi, & procerum, præfertim, si alioqui seditiones, & indignorum promotiones timeantur. Pulcheria fane viuo fratre Rem publicam seruavit, & mortuo egregie vindicavit, vocato in consortium Marciano viro forti æque, & iusto.

§. 9. Quæ sceleræ fœminarum in administrandis imperiis politici enumerant, minus causæ habent, ut omnibus Republica interdicamus. Impia fuit Iefabel, Athalia crudelis. Laodice Cappadocis coniux

Fœminarū
heroicæ vir-
tus interdū
pines vin-
citur.

Tomina
scelerata.

sex filiorum ex se natorum interfætrix, multo quam Medea saeior. Cleopatra luxuriosa, & in fratrem immanis. Messalina, & Faustina, & Fredegundis monstra scotorum, haec enim regæ fœminæ adducuntur. Sed eo si argumento vitetur, ne viros quidem imperare ius ducemus, plures & plura illi peccarunt. Pro vna Iezabele oppono cum omnibus regibus Israel apostatis Achabum, pro Athalia Abimelech qui omnes fratres suos viros septuaginta occidit super lapidem vnum. Indignantur Laodicen in filios saeum fuisse, faciunt id Turca quotidie, non enim ignorant legem, & consuetudinem, qua vni imperium, aliis mortem decernunt. Messalina, Faustina, Fredegundem imperasse negamus, scorta potentia, & vencefice fuere, & viris administris vñæ fuit haud se melioribus. Messalina Nero, Faustina Commodus filius superauit. Nos certe egregias heroinas recensere possumus, & supra virile robur constantes in medium producere.

Exempla
Heroinarū.

Prima est Iahel vxor Haber Cinei, benedicta in tabernaculo suo, aquam petentiæ dedit, & in phiala principum obtulit butyrum. Simistram manum misit ad clavum, & dexteram ad fabrorum malleos, percutitque Siferam, querens in capite vulneri locum. Altera Debora que iudicabat populum, nam ascendebat ad eam omnis Israel in onne iudicium. Iud. 4.5. Surge, surge Debora, surge, surge & loquere canticum, salutare sunt reliquæ populi, dominus in fortibus dimicavit. Duces Issachar fuere cum Debora; & Barac regnisti sunt secuti, qui quas in præcepis a barathrum se discrini dedit. Ego ne quidem mulierem illam sapientem à regno excluderem, quæ grauissimam seditionem eloquio suo compôsuit, 2. Reg. 20. Egressa est enim ad populum, & locuta est eis sapient, qui abscessum caput Seba filij Bochri proiecerunt ad loab. Plusilla præstít, quam victoria ipsa, quam fortissimum exercitus Davidis. Judith quoque & Hesteris historiae nota sunt, ad alias propero, Alexandri matrem Mammeam, Placidiam, Pulcheriam, denique Mathildem quæ quanquam impari potentia, summa tamen constantia, fide, pietate, prudentia contra reges potentissimos Italianam, Ecclesihamque defendit. Addo illis Isabellam Ferdinandi vxorem, Irenem Augustam. Inprimitis Libussa Bohemorum regina, cuius imperium quietum, iustum, forte. Deinde non socrisia aut tyrannide, sed rectum iudicium populo faciens regnum amilis, vt refert Aeneas Sylvius. Contendebant coram eo duo ex optimatibus de possessione agrorum: sententia ex bono & aequo dicta: potentior humilioris damnatur. Ille tanquam iniuria effet, potentiores in iudicio succumbere, populares appellans, indecorum esse indignumque ait, tantum populum, tot proceres, tantum imperium, vnius fœmina subesse arbitrio. Ad cuius vocem excita multitudine, muliere regimem accusare, vicinarum gentium mores in medium adducere, virum qui sibi dominetur expetere. Libussa, indicto silentio, desiderium se populi animaduertisse dicit, neque se illos ex frustraturam, imperium subdit, non sibi, post partis obitum tenuisse. Iubet ad diem posterum redeant. Obmater subtemperatum est, itum atque reuentum. Libussa in concione ditorum non vbi adeste multitudinem vidit, Ego vobis, inquit, Bohemii in domina. hanc r̄que diem, placide, molliterque, vt mulieribus mœst, imperauit: nullum quod suum effet eripi: nullum lesi. Matrem expertiſtis, non dominam. At vobis mei regimem in-

gratum. More humani ingenij mecum agitis. Nihil diu plœcer homini. Pium, iustumque principem desiderant populi magis, quam ferunt. Estote ergo iudicatu meo liberi: virum qui vobis prefis, quicunque suo arbitratu capita vestra iudicet, sicut optatis dabo. Ite, albicanem equum meum sternite, atque in campo late patentem, adducite, liberum effrenemque ibi dimittite: sequentes eum quocunque iterit. Curret equus aliquam diu, denique ante virum subfister, in mensa ferrea comedentem: ille mibi coniunx erit, vobis princeps. Gratus sermo concionis fuit. Emisso equus decem millia passuum percurrit. Postremo ad flumen Bieli ante aratorem consitit, nomine Primislaum. Secuti proceres popularesque postquam stantem equum, & aratori blandientem adulanterque videbunt, accedentes propin, salve, inquit, bono vir, quem nobis superi dederunt principem, solite boues, atque aſcenſo equo nobiscum venito. Libussa te virum, Bohemia ducem poscit. Primislaus, quamvis agrestis, nuncios benigne excipit, facturumque postulata respondit. Ita breuissime ex Sylvio vir doctissimus.

Quod si nondum placet eorum ratio, qui fœminas quoque in spem regni, hereditatemque admittunt, sane audiant, alia multa haud pœnitenda regna. Semiramis Babylonem auxit, Themysiris imperii fines late propagauit, & quod insigne est decus, Cyrum occisum sanguine exsuffiavit. Rhodogune patriam vindicauit, & eius virtute delectati Perfarum reges, Rhodogunes imagine, discitæ capillis ac ventilantibus attonitæ signabant. Audita enim suorum defectione, cum lauaret, non absteris capillis contra rebelles profecta, iure iurando etiam se obstrinxit, non loturam capillos, nisi victoria de hostibus reportata. Zarina Sacarum regina prudentia, clementia, gente suam ad mitiorem, ac humaniorrem cultum adduxit, multas vrbes condidit, tanquam fuit inter suos gloria vt à Medis ad eam Parthi defecerint, insigni multib[us] imperii commendatione; nam cius iustitiam, humanitatemque preferebant Medorum insolentia, & tantas in fœmina esse vires putabant, vrab ea contra veteres dominos defendi se posse non dubitarent. Quanta virtute Blanca Francie regina, Diui Ludouici mater, & regnum administrauit, & filium educauit? Margarita Angliae Regina, vxor Henrici sexti, marito quietis studio, animum ab Republica abducente, pace & bello par magnis regibus omnia administrauit; Henricum ab coniuratis captum, bello in libertatem restituit, cieeta regno animo indefatigato ter illud claspe repetuit. Poloni fortissimi populorum Vendæ heroinæ imperium detulere; illa cum diceret: Malle se principem, quam principis vxorem esse, cœlebs vixit, de Marcomannis triumphavit. Quis ferocior, quis fauulosior populus, quam Longobardi? illi tamen mortuo Anthari cum de successore, vt fit, in factiones iretur, seditione & intestinum bellum gliferet, imperium Theodelinda Bauare Antharis vxori detulere, ea lege, vt quem maritum illa cooptasset, illum quoque regem gens vniuersa veneraretur, ita factum Agilulfum nominavit, & ab eius imperio gens illa cultiora chumiora esse coepit. Atque hac de primis Reipublicæ causis, efficiente, materia for- ma, nunc de fine aga-
mus.

POLI-